

TÓTH LÁSZLÓ

MAGYAR VÁRTÁN

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT

Tóth László

*

MAGYAR VÁRTÁN

TÓTH LÁSZLÓ

a Szent István Akadémiából

MAGYAR VÁRTÁN

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: Ifj. Kohl Ferenc.

Ez a könyv jórészben egy esztendő nagy kérdéseinek s az azokra keresett és megkísérelt válaszoknak foglalatja. Cikkék, amelyekben az ujságíró a magyar ember sorsát figyelte, útjait kutatta. A magyarét és az emberét. Bizonyára fogyatékos bölcseséggel, de tiszta szándékkal, keresztény lelkiismerettel és nemzeti öntudattal.

Hová mégy ember? . . . Magyar, merre tartasz? . . . A kérdéseket a napok, sőt az órák vetik föl egymás után, de a döntés esetleg évekre hat ki, sőt ki tudja, nem évszázadokra-e? Hullámszik, örvénylik, viharzik körülöttünk a kor: mi benne az ember földadata? . . . Az emberé, aki Isten képét viseli itt a földön és szabad akaratával választ a jó és a rossz, az igazság és a hazugság, a szépség és a rútság, a jog és az erőszak, a szeretet és a gyűlölet között. Mi a magyar kötelessége? . . . A magyaré, aki ezer év óta él ezen a földön s akinek itt különleges történelmi hivatás és felelősség jutott.

A századok jöttek és tovatűntek. De nemzetünket életősztone, valóságérzéke — talán nem kis mértékben éppen társalansága és magáralatlansága — megannyi szerencsétlenségen, megpróbáltatáson és összeomláson át mindenkoron megmentette és fönn tartotta számára a rendkívüli feladatot, hogy Kelet és Nyugat között különleges szerepet vigyen s megállja a helyét elpusztíthatatlanul. Voltak hősi tetteink, amelyekkel a művelt világot védtük és fájdalmas hibáink, amelyekkel önmagunkat téptük. Ezekért bűnhődnünk és vezekelnünk kellett. Azokért a jutalom és a hála gyakran elmaradt. De az idők változó sodrában mégis volt, amit töretlenül meg tudtunk tartani. Az egyik nemzeti és emberi szabadságeszménk tudatos akarása s ezért független államiságunk félemlíthetetlen megőrzése. A másik nem ingadozó hűségünk a krisztusi hithez s ezzel együtt következetes hódolatunk Szent Péter trónusa iránt.

Ezekkel és ezekben éltünk ezer éven át s így akarjuk

folytatni életünket minden eljövendő korokban. Ezért ha nemzeti életünkben új meg új kérdések elé kerülünk, csak úgy dönthetünk róluk, hogy tudatosan és taníthatatlanul akarunk magyarok és keresztények maradni. Ennek a kettősségnek jegyében íródtak ezek a cikkek, úgy, ahogy a napok krónikájában a mellettünk rohanó idő követelte, és úgy, ahogy keresztény öntudatunk és magyar önérzetünk parancsolta.

Ezek a cikkek nem a napi politika, nem a pártharc vitáiratai, hanem hozzászólások az egyetemes emberi világ és a sajátos magyar nemzeti élet örök kérdéseire. A szellem fegyvereivel való szolgálatnak alázatos kísérlete, a fegyverek szellemének idején. A sajtó szabadságából és az ettől elválaszthatatlan felelősségből származó hódoló kötelességteljesítés az Igazság iránt, mert nemcsak igazat kell írni, hanem az igazat meg is kell írni.

Az újságíró legfőbb bírójára, — a közönségre bízva, hogy ez mennyire sikerült. Maga megelégszik azzal, hogy úgy érzi, tiszta a lelkiismerete: mindent megmondott, amit kellett és mindent megírt, amit lehetett. Széchenyi István mondta a Világ-ban: «A tiszta lelkiismeret oly édes meleget önt lelkünkbe, mely az élet minden csapásai ellen férfias önérzettel és elszántsággal vértéz fel...», mert ez «a világ ropant felszínén az elsőtől az utolsóig mindenkinek osztályrésze lehet, aki becsületesen teljesíti kötelességeit».

Az újságíró cikkeit a keresztény magyar közönségnek írta, a közvéleménynek, amelyet, mert nagyon tisztel, — szeretne kissé hatni rá.

De az összegyűjtött cikkek e könyvét a nemzetébresztő Széchenyi István esztendejében el nem múló hálás kegyelettel ajánlja a nemzetnevelő Teleki Pál tiszta és nemes emlékének.

Budapesten, 1941. Karácsony havában.

Tóth László.

I.

A magyar ember és a világ.

MIT AKARUNK?

Korunk az eszmék, a felfogások, az irányok, az elvek egymáshoz csapódó hullámai között, erőknék és ellenerőknék, hatásoknak és ellenhatásoknak egymásba rohanó árhajói között él — ez életünk foglalatja... Ha mi benne önmagunkat vizsgáljuk s a magunk feladatait, céljait, lehetőségeit és felelősségeit keressük, voltaképpen mindig két nagy kérdésben kell emberhez méltóan gondolkodnunk és válaszolnunk. Ez a két kérdés lelkiismeretünk előtt éppen embervoltunknak abban a kettősségében támad föl, amely voltaképpen egymástól elválaszthatatlan, mert örökre összetartozik: kereszténységünkben és magyarságunkban. Mindenről, amivel szembe kerülünk ma és mindenütt — tehát a szellem világában is — aszerint kell ítéletet alkotnunk, hogy az milyen viszonylatban áll, milyen összefüggésbe kerül ezzel a kettősségükkel: keresztény és magyar embervoltunkkal. Mit cselekedjünk vele szemben, hogyan vélekedjünk róla, hogyan döntsünk fölötte, csak attól függhet, hogyan tudunk éppen ebből a kettős, de el nem választható létünkből folyóan válaszolni a két nagy kérdésre: az, amit a kor hoz, megfelelő-e magyarságunk ősi lelkének és történelmi rendeltetésének és megfelelő-e az Evangélium igéinek s az azt tanító Egyházunk kinyilatkoztatott irányításainak.

A korok jönnek, a korok mennek, de embereiségünk sohasem egy koré, hanem az örökkévalóságé és magyarságunk nincs egy korszakhoz

kötve, hanem ezeréves mult és jövőendő ezredévek szédítő magasságában áll diadalmasan.

Ha hirtelen visszagondolunk a művelt Európa utolsó századainak új korára, azt fogjuk látni, hogy volt egy század, amely meg volt győződve az ész mindenhatóságáról. Azután éppen ebből kinőve s folytatva volt egy század, amelynek hitvallása az anyag mindenhatósága volt. És e kettőből kibontakozva s azokat megdöntve és átlépve elérkeztünk egy időhöz, amikor az emberek az erő mindenhatóságában hisznek. Az első elvitte az embert a kételyhez, a másik lerántotta a hitetlenségbe, a harmadik a gépek és fegyverek pusztító viharába sodorta. De volt valami, ami közben mégsem hagyta el az embert soha, mert láthatatlanul és védőn állt mellette s megőrizte lelkének legmélyebb és legszentebb titkát — a csodálatos nagy reménységet. Ez pedig az volt, hogy az Egyház az ész mindenhatóságának hite mellett és fölött, az anyag mindenhatóságának hite mellett és fölött s az erő mindenhatóságának hite mellett és fölött diadalmasan fenntartotta az emberlélekben a nagy képességet, hogy tudjon hinni a szellem mindenhatóságában. A szellemenben, ami erősebbnek bizonyult minden kételynél és minden anyagnál és maradandóbb fog maradni minden erőnél, mert ez a szellem az Evangéliumé, a krisztusi szereteté, a megváltó és boldogító Isten=hité.

A magyarság nemzeti fejlődésének, annyi szerencsétlenséget és összeomlást túlélő fennmaradásának, rendkívüli történelmi hivatása győzelmes öntudatának titka éppen abban van, hogy — minden korok közepette — a maga lelki kialakulásában mindig elválaszthatatlanul hűséges maradt ehhez a szellemhez s ahhoz hozzátéve a maga különleges nemzeti tulajdonságait, államalkotó képességét, férfibátorságát és józan emberi

ítéletét, itt Kelet és Nyugat örök összeütközésének határán ki tudott alakítani olyan sajátos szellemiséget, amellyel örök és elpusztíthatatlan értéket adott a világnak és az emberiségnek.

Hogy nemzetünk és ezeréves államiségünk diadalmasan tudott megküzdeni az idők vészével, ennek okát én abban látom, hogy magyarságunk összeolvadása a kereszténységgel különlegesen szerencsés korszakban rendkívüli időnek rendkívüli szellemiségében történt. Az isteni Gondviselés különös kegyelmét kell látnunk abban, hogy mi Keletről jöve s itt a Duna két partján megállván, olyan korban ismerkedtünk meg a kereszténységgel, amikor az csodálatos, új kivirulást élt meg. Amidőn az első keresztény évezred utolsó századában Európát magával ragadta az új tavasz, az a nagyszerű szellemi áramlás, amit cluny-i mozgalomnak hívunk. Az európai keresztény világ hatalmas, átalakító szellemisége fogta meg a fiatal és új európai nép lelkét, tüzesítette át a magyar nép hivatott vezetőjének szívét. Szent István ebben a szellemben nevelkedve, magát és népét ennek a szellemnek átadva, meg tudta alapítani Isten kegyelméből azt a keresztény királyságot, amely — függetlenségét és szabadságát ezer éven át megőrizve — Mária országa lett, az ma is és az is marad örökre!

A magyarság fájának keleten nőtt törzsökébe örök életnedvekkkel teli, virágzó ágat oltott ez a cluny-i szellem s ebből a beoltott ágból nőtt ki az a hatalmas szálfá, amely dacolni tudott ezer év minden fergetegével, mennydörgő villámok csapásaival, messze sivatagokról feléje zúduló epesztő, forró szelekkel, idegenből jött alattomos férgekkel s éles acéllel rátámadó ellenséges erőkkel. Az a frigy, amelyet a magyar nemzet Szent István koronájának kicsiny faranykupolája latt kötött az Egyházzal, minden időkre kijelölte

sorsát. Mert elválaszthatatlanul összekötötte a magyarság egész életét a krisztusi hittel, azzal a legmagasabbrendű humánummal, amelyet mi, ha kellett, nemcsak Kelet támadó fegyveres seregeivel szemben és sőtét, elmaradt vérengző szellemiségeivel szemben, hanem Nyugat ránk támadó erőivel és különböző veszedelmes szellemi mozgalmaival szemben is csorbíthatatlanul meg tudtunk védeni.

A katolikus magyarság mögött ezer esztendő diadala áll és mi azt akarjuk, hogy az elkövetkező századok és ezredévek is ezen a földön és ebben a népben a kereszténység és a magyarság összelelkezett diadalmát láthassák. Ennek azonban az az előfeltétele, hogy mi magunkban ezt az elválaszthatatlan kettősséget ne engedjük széthasadni, s hogy annak a katolikus magyar szellemiségnek, amely létünk fenntartója és továbbvivője volt, ma is és minden korra mindenben és mindenütt érvényt szerezzünk. Tehát aszerint gondolkozzunk és cselekedjünk, írjunk és beszéljünk, dolgozzunk és éljünk, hogy katolikus voltunknak és magyar voltunknak minden követelményét maradéktalanul megvalósítsuk és ne csak magunk megtartsuk, hanem másokkal is megtartsuk.

A magyar katolicizmus a múltban is történelemformáló, államfenntartó és nemzetfejlesztő erő volt és az ma is! Mi lett volna — nemcsak Magyarországból, de egész Középeurópából —, ha a magyarság egykor Kelethez csatlakozik és nem Róma mellé áll? Mi lett volna, ha később feladta volna önálló nemzeti létét és keresztény lélekszabadságát s átadta volna magát a keleti pogány hódításoknak s nem nézett volna örökké, mint vezetőcsillag felé, Isten földi helytartójának római trónusa felé? És mi lett volna a magyar nemzetből, Szent István keresztény

királyságából, ha adott történelmi pillanatokban nem lettek volna itt nagy magyar egyéniségek, akik visszaszerezték és megtartották népünk többségét a katolikus hitnek s a katolikus hitet népünk nagy tömegeinek? Mi lett volna magyar szellemiségünk, ha a keresztény hit nem védelmezett volna meg bennünket az ész mindenhatóságának balga hitétől, az azt követő kételkedéstől, az anyag mindenhatóságának még balgább hitétől s annak istenellenes tanításaitól s mi lenne velünk, ha ma mi is átadnók magunkat az erő mindenhatósága képzelgésének, ahelyett, hogy a szentistváni birodalom örökségének jogát és a Szent Korona jogának örökségét mindennek fölébe helyeztük?

De ha a katolikus magyarság erő, érték, nagyság és szépség volt a nemzet számára és a világ számára egyaránt a múltban, — százszorosán az a jelentősége van ma, amidőn Szent István király esztendejében elindultunk az országyarapodás útján az ősi határok felé s azokra Keleten és Délen újra kitűztük a Szűz Máriás és kettős-keresztes magyar lobogót. Éppen ezért a magyar katolikus társadalomnak teljes felelősséggel kell őrködni és teljes öntudatossággal kell dolgoznia, hogy ez a katolikus magyar szellemiség magyar életünk egész vonalán érvényesüljön és hódítson. Hódítson, mondóm, mert ne felejtjük el, — ha az elmúlt századdal szemben kedvezően meg is változott a légkör, ha társadalmunk lelkiismerete fel is ébredt s tisztábban látja kötelességét a katolikus magyarság szellemével szemben, ha nem is kell ma félnünk az állam támadásától, ránk uszított tömegerőktől, a radikalizmus és a marxizmus és a szabadkőművesség egykori megmegújuló támadásaitól — ebben a nyugalmi helyzetben egy percig sem szabad azt hinnünk, hogy most már minden rendben van! Nekünk igenis meg kell hódítanunk a magyarságot és pedig első-

sorban az egész katolikus magyarságot a katolikus magyar gondolat, az éltető és alkotó krisztusi szellem feltétlen és teljes érvényesülése számára.

A világ nagy szellemi harcaiban, az eszmék zűrzavarában, az irányok és elvek élethalálharcában mi nem elégedhetünk meg többé azzal, hogy meg tudjuk magunkat védeni, hogy minket már nem mernek bántani, hogy a katolikus magyar szellemet általában tisztelik és elismerik. Nekünk ki kell küzdenünk, hogy a közélet és a magánélet minden területén, az állam kormányzatában, a törvényhozásban, az önkormányzatok működésében és a közületekben, a gazdasági életben és a termelési rendben, de mindenekelőtt a szellemiség minden területén a katolikus gondolat és a magyar eszme együtt hódítson és érvényesüljön. Nemcsak a számarány jogán követelhetjük ezt, hanem azért, mert éppen szellemi téren eredményekben és alkotásokban, értékekben és szépségekben ez a katolikus magyar szellem olyant tud alkotni és úgy tud alkotni, hogy joggal követelheti magának a vezetős szerepet és az irányító tevékenységet.

Elkezdeni ezt önmagunkon kell. A katolikus magyar társadalom minden tagjának meg kell szabadítania magát minden olyan hibától, minden olyan előítéllettől, minden olyan tévedéstől és minden olyan oktalanságtól, amely nem engedi azt, hogy a magunk lelkét tökéletesen átadjuk ennek a katolikus magyar szellemiségnek s hogy azt mindenekelőtt önmagunkban juttassuk diadalra. De ha magunkban elvégeztük ezt a lelki revíziót s meg lesz az öntudatunk, hogy jól végeztük el, akkor kötelességünk mindannyiunknak kiállni ezért a katolikus magyar szellemiséért, küzdeni annak térhódításáért és mindenütt való érvényesüléséért.

Ne értsen senki félre bennünket. Nem akarunk mi kizárólagosságot, a magyar szellemi és kulturális életnek többi történelmi tényezőit elismerjük és megbecsüljük. Sem tehetségeket, sem alkotóképességeket, sem nemzetfejlesztő erőket nem akarunk kirekeszteni, vagy a maguk jogától elütni. Mi csak azt kívánjuk, hogy Szent István országában az első és döntő szó ezé a katolikus szellemiségé legyen. Nemcsak, hogy semmi ennek ellenére, vagy e nélkül ne történhessék, hanem fejlődésünk, haladásunk, felemelkedésünk irányvonalát a szentistváni gondolat, az ezeréves Regnum Marianum szellemisége jelölje ki és határozza meg.

Nem arról van szó, mintha mi a katolikus keresztlevélből minden más személyt, értéket vagy jogot félrelökő jogosítványt akarnánk csinálni az érvényesülést meg nem érdemlők, a tehetségtelenek vagy az alkotóképtelenek számára. Ellenkezőleg. Mi azt akarjuk, hogy nekünk magyaroknak a katolicizmusunk nemcsak egyszerű anyakönyvi tény legyen, hanem lélek és szellem, amely él, munkál és alkot — bennünk és rajtunk át. Mi nem pozíciókat akarunk hódítani, hanem lelkeket, mi nem félreállítani akarunk tehetségeket, hanem azt akarjuk, hogy a tehetségek álljanak az ezeréves nemzetfenntartó katolikus magyar szellemiségnek a szolgálatába! Hogy minden emberi képesség, tudás, képzelőerő, alkotásvágy, amely az egyes katolikus magyarokban megvan, telítve legyen ezzel a katolikus magyar szellemiséggel s teremtmény erejével, munkájával, szorgalmával a katolikus magyar szellem diadaláért küzdjön s azt a diadalt ki is küzdje.

Mi nem akarunk senkitől semmit sem jogtalanul elvenni, sem a szellemi szabadságát, sem a lélek függetlenségét nem akarjuk senkitől sem

elragadni. Ellenkezőleg. Mindenkit fel akarunk szabadítani azoktól a béklyóktól és meg akarunk menteni azoktól a veszedelmektől, amelyek gondolkodását gúzsba kötik, vagy érzelmeit el akarják ragadni a keresztény magyarság isteni rendeltetésének szolgálatától.

Az Actio Catholica apostolságot jelent, az apostolkodás pedig cselekvést jelent. Mi magyar katolikusok tehát nem vagyunk hajlandók a jövőben csak a védekezés, vagy a birtokállomány-megtartás passzív szerepére. Cselekvően kell fellépünk, mindenütt és mindenben, nem azért, hogy magunknak szerezzünk bármit, hanem azért, hogy a nemzetet és az országot a katolikus magyar szellemiség fegyverzetével ruházzuk fel, lelkét megerősítsük, képességeit megsokszorozzuk, a jövő feladatai számára előkészítsük. Vonatkozik ez mindenekelőtt a szellemi élet területeire, ahol nem vagyunk hajlandók másodsorban állni! Nem vagyunk hajlandók valami külön rezervációba visszavonulni s ott a magunk külön életét élni! Nem vagyunk hajlandók elfalazott kertekben ápolni a magunk virágait és érlelni gyümölcseinket, hanem ki akarunk menni a szabad magyar életbe, értékeink, alkotásaink és eredményeink tudatával s az egész nagy magyar rónaságon akarunk dolgozni, hogy azon a mi vetésünk aranykalásza lengjen, a mi virágaink viruljanak, a mi fáink gyümölcsei érjenek — az egész magyarság javára, a szentistváni birodalom dicsőségére. Azt akarjuk, hogy az Evangélium szelleme az egész országban érvényesüljön, hogy a szeretet és a karitás levegője éltesse a magyar életet, hogy a keresztény egyenlőség eszméje osszon igazságot a társadalomban, a gazdaságban, hogy az evangéliumi lélek vegye körül gondoskodással — a keresztény magyar királyság nagy közösségében — mind a dolgozó magyart, hogy a

krisztusi igazság és szeretet érvényesüljön állami életünkben, kormányzásunkban és jogszolgáltatásunkban. Azt akarjuk, hogy a magyar Corpus Jurisban a legmagasabbrendű humánus érvényesüljön, hogy a Rerum Novarum és a Quadragesimo Anno elvei gyakorlatilag kerüljenek bele ebbe a Corpus Jurisba és minden kivetessék onnan, ami ellenkezik hitünkkel és felfogásunkkal. Azt akarjuk, hogy társasági életünkben, társadalmi viszonyainkban a katolikus erkölcsiség, a katolikus lélektisztaság érvényesüljön. Azt akarjuk, hogy a jövő nemzedékek nevelésében megvédjük ifjúságunk tisztaságát, hogy testi erőinek fejlesztése mellett lelki erőit is kifejlesszék, s hogy az ezeréves keresztény magyar szellemiség buzgóságára, öntudatosságára és hajlíthatatlanságára neveljék. Azt akarjuk, hogy a tudomány csarnokaiban a kultúrélet minden területén, a művészetben és a színházakban, a legutolsó kis moziban is ez a keresztény magyar szellemiség álljon őrt, mutasson irányt és hódítson közönséget.

Mindehhez arra van szükségünk, hogy érezzük összetartozandóságunkat, hogy kezeink fogjanak össze és e testvéri kezeket ne engedjük el soha! Hogy ne csak magunknak éljünk, hanem egymásnak és egymásért s minden erőnket, minden képességünket, minden tudásunkat, minden akaratunkat és minden odaadásunkat rendeljük alá a nagy célnak; hogy ez a katolikus magyar szellemiség győzelmesen tudjon fennmaradni és győzelmesen tudja fenntartani ezt a nemzetet és országot.

Őrizzük tehát magunkban, ápoljuk és fejlesszük katolikus magyar szellemiségünket s azt soha semmiért fel ne áldozzuk, el ne cseréljük, hűtlenül el ne hagyjuk, szerencsétlenül ki ne szolgáltatassuk. Mert az ezeréves Magyarország

ezzel a szellemiséggel élt mindig és e nélkül nem élhet soha. Ott fönnt a Várban acélfalak mögött a szent klenodium álmodja ezeréves álmát. De valami bűvös, csodálatos kisugárzás árad belőle acéllemezeken, kőfalakon át — idők ködén, századok homályán keresztül — érzekelhetetlenül, mintha valami izzó elemnek meg nem fogható, meg nem látható sugározása a magyar lélek felé. A Szent Koronából árad ez felénk, hogy örökké ébren tartsa bennünk e katolikus szellemiség tüzeit, amelyet nemzedékek adtak át egymásnak s amelyenek soha egyikünknek szívében sem szabad kihúnynia, sőt mindig erősebben, tündöklőbben, nagyobb lánggal kell továbbadnunk, mert századok óta táplálja és növeli a magyar szívek lángolása. Lángolása Istenért, aki minket e földre vezérelt s ezt nekünk megtartotta és e földért, ahol először ismertük meg s ahol ezer éven át imádtuk, védtük és áldottuk az Istent.

Ez a mi feladatunk, ha a szellem és a katolicizmus nagy összefüggését keressük ma. De ha ezt a feladatot becsülettel el tudjuk végezni s imádsággal, munkával és karddal tudunk küzdeni érte, akkor az ezeréves katolikus magyar szellem új évezredekre építi, őrzi és biztosítja Szent István országát!

A MAGYAR LÉLEKÉRT

Ezer éve él itt a magyar történelmi rendeltetésének örök térségében, a szentistváni birodalom elmúlhatatlan határai között. Megadatott nekünk, hogy kialakíthassuk Isten kegyelméből a keresztény magyar királyságot, amely egyetlen nagy közösségbe foglalt össze mindeneket: bennünket magunkat és ama népeket, amelyeket a Kárpátok koszorúján belül testvérként öleltünk magunkhoz. Ez alatt az ezer év alatt a magyar nemzetnek voltak nyugodt, békés korszakai is, de rendes és természetes állapota mégis a harc volt, a küzdelem magunk, fajtánk, nemzetünk és államunk eszméjének életéért. A térség, ahol élhetünk, hol kitágult, hol összeszorult, hol elragadtak belőle egy részt, hol egészen szétdarabolták, de a magyarság küzdve, harcolva mégis egy maradt. Egy és egész, mert a lelke egész volt. Az a hagyományos keresztény magyar lélek, amelyet Szent Istvántól vettünk át örökségbe s amely mindig tele volt hittel, bátorsággal, reménységgel és — akarattal. Hányszor romboltak le itt mindent és hányszor építettük fel újra? Hányszor próbáltak igát tenni a nyakunkba s önérzetünk és erőnk hányszor dobta le azt magáról? Hányszor hitték rólunk kárörvendve, hogy végünk van s hányszor keltünk fel újra diadalmas elpusztíthatatlansággal, — mert ép volt és sértetlen és egész a lelkünk.

De ha időnkint ebbe a lélekbe bele tudott hatolni a kételkedés, a bizalmatlanság, a visszavonás, a pártharc s még az utolsó percben sem

tudott ezektől megszabadulni, akkor nagy katasztrófák omlottak a nemzetre, amelyekből néha évtizedekig, sőt századokig tartott a feltámadás.

Nem kell messzire mennünk, ha visszanezünk. Emlékezzünk rá, huszonhárom évvel ezelőtt is az őszi időben megrohanták az ősi keresztény magyar lelket ezek az örök veszedelmei s mert nem tudott ellenük eléggé védekezni, nem tudta őket magából kiűzni, a teljes állami és nemzeti összeomlás következett be; esztelen és bomlott forradalom, vakmerő halottrablók hódításai s mindezen végén az alélt nemzettestre rávetette magát az új ázsiai rém fenevadja.

Pedig fegyverszüneti szerződések biztosították még a határokat, amelyeknek védelmére érintetlen, sértetlen és ép hadosztályok siettek haza, — de benn az országban már elvégezte pusztító munkáját a tömegek félrevezetése, a gyűlölködés, a hatalomvágy, a kiélezett osztályellentét, a bizalmat megingató hazugság, az össze-vissza, hamis hírverés, a visszavonás és a rendbontás. Akkor, 1918-ban belülről omlott össze az ország. Mert megrendült a nemzeti lélek, elvesztette egyensúlyát, elhomályosult az ítélőképessége, tömeghangulatok könnyelmű hullámain ringatózott, hagyta dobálni magát divatos politikai szólamokkal és világáramlatok délibábjainak csodálásába merült el, ahelyett, hogy észrevette volna, mi történik itt belül, meglátta volna, kik és hogyan leselkednek a határainkon, hogy várják a percet, amikor mi összeomlunk. Kalandorok és kalandosok, ghettó-zsidók és lecsúszott arisztokraták, megbillent gondolkozású értelmiségek és elborult szemű néptömegek szinte versenyeztek egymással, hogy szolgálhatják ki az idegent, hogy dobhatják el maguktól az ezeréves történelmi Magyarország életformáit, hagyományait és szellemiségét...

Soha, soha ennek többé még egyszer nem szabad megtörténni a magyar nemzettel! A magunk kárán, pusztulásán okulhattunk: ha önmagunk elvesztjük magunkat, senki sem menthet meg minket! De ha önmagunkban erősek vagyunk, ha fel tudjuk fegyverezni keresztény magyar lelkünket a hitnek, a bizalomnak, a reménységnek, a bátorságnak és az akaratnak fegyvereivel, ha mind egymásnak vetjük vállunkat és minden erőnket, minden képességünket összefogjuk és fizikai és szellemi épségünket sértetlenül meg tudjuk tartani, akkor a pokol kapui sem vehetnek erőt rajtunk!

Ezért mindenki felelős egyéenként és családonként, társadalmi körönként és foglalkozási áganként, kisebb és nagyobb közösségenként, községenként, városonként és megyénként — mind-mind magyarok, akik élünk, dolgozunk, küzdünk, kínlódunk és szenvedünk ezen a földön — mind külön-külön és összevéve felelősek vagyunk ezért.

Mindenkinek meg kell érteni; a magyar nemzet nagy gondolata különleges történelmi hivatást jelent, amelyet itt az örök szentistváni birodalomban teljesítenünk kell, — hiánytalanul és maradéktalanul, teljes odaadással és teljes önfeláldozással, sosem csüggedő elszántsággal és minden mellékes érdeket félredobó határozottsággal. Magyarságunk, ezeréves nemzeti keresztény lelkünk, amely a Szent Koronában testesül, megpróbáltatások nagy idején nem tűr el semmit, ami ezeréves népünket, szentistváni örökségünket veszélyeztetheti vagy kockára vetheti.

A magyarságnak egy nagy célja van: önmagának, történelmi hivatásának fenntartása és kiteljesítése. Ezért oda kell adnunk mindent, de ezt nem adhatjuk oda semmiért!

Az erős, az egészszlelkű, az ép, sértetlen és érin-

tetlen erejű Magyarország azonban nemcsak a magyarság önlétének a biztosítója, hanem az igazságos rendű Európáé, sőt az egész világé. Nem volt az ok nélkül és minden hálátlanságok ellenére nem volt az hiábavaló, hogy ezer évig voltunk Kelet és Nyugat útjainak keresztezésében a keresztény világrend, az emberi fejlődés és polgárosodás bástyája, a barbárságok és pogányságok megújuló veszedelmeivel szemben. Ez a hivatásunk nekünk rangot adott a nemzetek között, ez a hivatásunk kötelez ma is. Mivel pedig b₂ kell töltenünk a megpróbáltatásos korban is, úgy kell viselkednünk, olyan kell, hogy legyen egész nemzetünk magatartása és minden egyes magyar magatartása, hogy ennek a rendkívülien nagy és dicsőségesen kivételes nagy feladatnak meg is tudjunk felelni.

Éppen ez a magatartás az, ami magyarrá tesz bennünket és ami kereszténységünket bizonyítja. Nem a felszínes, nem a vitézkötéses, nem a jeliszavas, nem az üres és hivalkodó, hanem a töreténelmi öntudatát hordozó, felelősségét átérző, független és szabad, erős és hajlíthatatlan, halálig elszánt nemzeti magatartás. A Szent Istvánok, a Szent Lászlók, a IV. Bélák, a Nagy Lajosok, a Hunyadiak, a Zrínyiek, a Rákócziak, a Szechenyi Istvánok magyarsága, amely a maga érzésében és gondolkodásában, életformáiban, hagyományában és célkitűzéseiben nem tűr megalkuvást, vállalja, ha kell, a vértanusorsot is, de az ezeréves rendeltetésből, a szentistváni örökségből soha nem enged és nem is fog engedni.

Nem arról van szó, hogy a magunk erői és lehetőségei felől balga ábrándokba lovalogjunk be magunkat. Ellenkezőleg, a szigorú önvizsgálatnak, a kemény önbírálatnak, a józan mértéktartásnak és a hideg számvetésnek lelkiismeretességére van szükségünk. De önérzetre és ön-

tudatra is, amely tisztában van vele, hogy nemzetünknek és államiságunknak ősi kereteiben való megőrzése, a korhoz és az igazságos keresztény társadalmi és világrendhez való bölcs alkalmazkodása és felbecsülhetetlen értékeinek továbbfejlesztése, a magunk keresztény magyar lelkének épségben tartása, erőinknek és tartalékainknak érinthetlensége és készenlétben tartása törvényi hivatásunknak olyan parancsa, amelyet mindenekelőtt és mindenekfölött teljesíteni kell.

Lehet, hogy megpróbáltatásos tél következik ránk, lehet, hogy abban a harcban, amelyet a keresztény Európáért és a nemzeti Magyarországért vállaltunk Moszkva istentelen és embertelen zsarnokságának támadásával szemben, a magyar népnek, a magyar embernek nehéz időket kell átvészelnie. De ki kell tartanunk, lelkünket épnek, nemzettestünket sértetlennek kell megőrizmünk addig a napig, amikor végre az igazság, a méltá nyosság, az emberiség békéje újra elkövetkezik Európára és a világra. Amit egyszer szerencsétlenül elkövettek velünk, hogy lélekben összeomolva s épp ezért erőinkben szétszórva, védtelenül kiszolgáltatva álltunk itt akkor, amikor a világ hatalmasai a békeszerződéseket írták és parancsolták, többé nem engedhetjük meg magunkkal újra megtörténni. Amikor a világ, Európa, az államok és a nemzetek sorsa felett dönteni fognak, ott kell hogy álljunk töretlen lélekkel és töretlen erőnkkel, igazságunk tudatával, de igazságunk megvédésének képességével és bátorságával is.

Mert egy emberöltő alatt egy ország a teljes összeomlásból is föl tudhat emelkedni, de két katasztrófát: a nemzeti lélek két összeomlását egy nép sem bírhatná el. Már pedig mi nem akarunk, de nem is tűrünk még egy országvesztést, még egy bomlott forradalmat, még egy kalandor-

uralmat és még egy Trianont! A magyarság elindult Szent István évében a föltámadás, az országgyarapodás, a szentistváni örökség útján és arról többé letérni nem fog!

Ennek azonban előfeltétele, hogy a nemzet erőinek egyesítését, szellemiségének összesítését senki se próbálja meg egyéni önzésből vagy párt= hatalmi érdekből megbontani. Teljes és kemény nemzeti fegyelemre van szükség most, nem pá= rancsolt fegyelemre, hanem a szentistváni gondolat nagyságától sugalmazott önkéntes fegyelemre, amely a nemzetet, az országot a rendkívüli idők rendkívüli feladatainak elvégzésére képessé teszi. Ez ellen azonban senki sem üthet pártot és senki sem használhatja ki pártcélokra. Aki pedig mégis, még most is csak a maga hatalomvágyára vagy párturalmi céljaira gondol, azt a nemzet útjából félre kell söpörni. Mert ebben az országban rendnek kell lenni, itt belső nyugalom kell, mert ezt követeli dicsőségesen harcoló katonáink érdeke éppúgy, mint a megfeszített és a legnagyobb teljesítőképességre törekvő polgári munkáé is. Aki ez ellen vét, aki ez ellen szó újra összeesküvést, ez ellen próbál akár titokban, akár nyíltan tömeghangulatot szítani, azt be kell zárni vagy a börtönbe, vagy a bolondokházába.

A Gondviselés bölcs, bátor, erős és felelősségérző és példaadó egyéniséget állított vezérnek Magyarország élére, akinek kormányzása alatt a nemzet a romokból és a tetszhalálból föltámadt s aki bátor honvédekkel Délen és Keleten az ősi határokra tűzte ki a szűzmáriás magyar lobogót. Az ő személyében megvan az a nagy tekintély, ami a történelmi hivatás betöltéséhez s annak világszerte való elismertetéséhez kell. Legyen meg a nemzetben is a fegyelemnek, az odaadásnak, a bizalomnak az a teljessége, az ősi keresz=

tény magyar léleknek az az épsége és sérthetetlen-
lensége, amely e hivatáshoz való erőt, akaratot,
bátorságot, hitet és reményt biztosítja.

Mert a magyarságnak be kell töltenie a maga
nagy célját, ezeréves rendeltetésében ősei földjén
meg kell valósítania azt az időtálló magyar biro-
dalmat, amely a keresztény hitnek, a magyar
nemzetszellemnek, a népek testvériségének és a
társadalmi igazságosságnak az országa, — három
szóval: Szent István országa!

A SZENT KIRÁLY JEGYÉBEN.

Szent István, ki Isten kegyelméből lőn Magyarország uralkodó királya, nagy multunk örök csillaga, de útmutató világossága élő korunknak és időtálló, ronthatatlan alapja és erőssége jövőnknek is. A magyar — a régi ének szavai szerint — ma is őt keresi, őt kívánja, mert érzi, hogy mindaz, amiben sorsa betelik, Szent István királytól indul el és Őhöz tér vissza.

Ma sokszor szokás korszerűségről és időszerűségről beszélni. István király alakja, bár az öröklét fényében tündökölt, ma korszerűbb és időszerűbb mindennél. Nagy eszménye a kereszténység és nagy alkotása a magyar királyság, teljes lelki összeolvadásban áll és él ma a világ viharáival szemben.

Szent István hozta létre a bonthatatlan frigyet Krisztus egyháza és a magyarok hazája között. «Aki — mint a krónikaíró mondja — magát és országát fogadással és odaadással szüntelen könyörgések közt ajánlá Isten örökké Szűz Anyjának, Máriának oltalmába . . .»

A kereszténység, amelyben ő maga teljesen felolvadt, nem egyszerű életformaváltozás volt az ő szemében a magyarság számára, nem is a politikai beilleszkedésnek vagy világtársadalmi hasonulásnak a követelménye. Ő tudta és érezte, hogy csak a kereszténység tudja biztosítani népe számára a megváltás és a túlvilág boldogságát, mert azt akarta, hogy a magyarság Krisztus égi és földi birodalmában egyformán hitvallón keresztény legyen, királysága keresztény királyság,

mert «a királyi méltóság — írta — a katolikus hit éltető erejéből táplálkozik». Mint a középkor nagy, hatalmas uralkodói, ő is élte vallását s minden akaratával és szándékával, erejével és képességével annak a célnak szentelte magát, hogy olyan országot teremtsen, olyan királyi trónt állítson, amely az összes keresztény népeket testvéri közösségbe fogó, egyetemes krisztusi birodalom szabad és független tagja legyen. Olyan földi Krisztus Királyságé, amelyben a magyarság is az örökös isteni békét, az emberiség szeretetét és testvériségét, a népek kiegyenlítődéését és egyensúlyát — halált megvető bátorsággal és fáradságot nem ismerő munkával szolgálja.

Az ő kereszténysége, amelyre rávezette népét, mindenekelőtt abban nyilvánult, hogy megingathatatlan hitével következetesen és meg nem alkuvón követte vallása parancsait, szolgálta Egyházát és tartotta az evangélium szigorú, mégis jóságos erkölcsét s a krisztusi könyörület, kegyelmesség, jóság és irgalmasság mindenekfelett való köteleését. Az Isten kegyelméből való királyság gondolata benne abból a nagy érzésből fakadt és teljesedett ki s ezért kérte koronáját Krisztus földi helytartójának kezéből, mert a királyi méltóságot Istentől eredő elhivatottságnak és Istent szolgáló kötelezettségnek érezte. Azt írja fiához intézett intelmeiben:

«A királyi méltóság rendje úgy hozza magával, hogy arra egyedül katolikus hittel eltelt hívők jussanak. Ezért a mi tanításaink során az első helyet a szent vallásnak adjuk. Elsőben is parancsolom, hagyom és javallom néked, én szerelmes fiam, ha kíváncsi előtted a királyság koronájának tisztessége, légy a katolikus apostoli hitnek szorgalmas megtartója. De akiknek hamis hitük vagy, avagy hitüket cselekedetekkel bé nem töltik és fel nem ékesítik, sem itt nem uralkodnak

tisztességgel, sem az örök birodalom koronájában nem lesz részük . . .»

Ime, a magyarság történelmének első nagy alapvető igazsága, a hűség kötelezettsége az üdvözítő hithez s ennek maradéktalan betartása és attól soha el nem tántorodása. De nemcsak múltunk nagy igazsága ez, hanem mai korunké is és jövőendő történelmünké is. Mert e nélkül sem ma megállni, sem a jövőben fennmaradni nem tudnánk.

De a magyarság számára Szent István király alkotása, az ő szent koronájának államközössége, lélekben és eszmében szétbonthatatlan birodalma, ahogy a történelem próbatételét kibírta, úgy büszkén és győztesen állja meg mai korunk minden kérdésének és gondolatának próbáját is.

Ezeknek a rendkívüli feszültségű időknek, amelyekben élünk és küzdünk, vezetőgondolatai között nincs egy sem, amely lényegében a szent-istváni keresztény királyságban tökéletesen, sőt mindennél tökéletesebben nem valósulhatna és nem valósulna meg.

A francia forradalom lehanyatló eszmevilágának, a radikális világszabadkőművesség európai országrontásainak s az új keleti barbárságnak, a moszkvai véres lázadásnak és önkényuralomnak keserves tanulságai a népeket megtanították arra, hogy tekintély nélkül állami élet, társadalmi rend fönn nem állhat. A tekintély elve valóban mint korszükséglet jelentkezett. De vajjon a szent-istváni örökség a magyarság számára nem hagyott-e olyan különleges tekintélyt, amelyet össze sem lehet hasonlítani voltaképpen más földi vagy emberi tekintéllyel. Mert Szent István birodalmában megvan ez a tekintély, megvolt és meglesz mindig: a Szent Korona. Ez a tekintély megingathatatlan, nemcsak azért, mert eredete Szent István érzése és gondolata szerint az Istentől való kegye-

lem, hanem azért is, mert ebben a Szent Koronában a magyar nemzet tíz századon keresztül megtestesítette a keresztény magyar királyság személyiségének és teljességének tökéletes eszméjét, a királynak és a nemzetnek e koronában való egységét.

Ha valaki valaha látta és megcsodálta a magyar Szent Koronát s ha közelében állhatott, tudja, hogy semmiféle érzés ahhoz nem hasonlítható, ami a magyar embert elfogja, ha e drága klenódiummal szembe kerül. Olyan szent borzongás ez, amely az egész lelket megrázza. Mégsem félelem és nem megalázkodás ez, mint esetleg más földi hatalom előtt, amely fölübénk kerül, — ellenkezőleg, a felszabadult emberléleknek, a független magyarságérzetnek büszke és öntudatos hódolata az ezeréves nemzeti kincs előtt, amelyben maga a szentistváni birodalom testesül meg. Éppen ezért bízvást lehet mondani, hogy a keresztény magyar királyság voltaképpen ezeresztendőös tekintélyállam, mert olyan tekintélye van, amelyből minden jog, hatalom, erő és szabadság ered a magyarság számára.

De ha korunk másik nagy gondolatát, az emberi közösséget nézzük, ki lehet-e találni tökéletesebb, teljesebb és rugalmasabb közösséget, mint a Szent Koronáé. Ez a közösség ezer éven át tartotta össze a magyar nemzetet és a velünk együtt élő idegen ajkú honfiakat. Összetartotta pedig hányszor, hódoltságok, megszállások, pártoskodások és csábítások ellenére. Ezen a közösségen nem tudott győzedelmeskedni sem az erőszak, sem a hamisság, sem semmiféle hazug elmélet, semmiféle mesterséges életforma. A Szent Korona közössége élt, a szentistváni birodalom együvértartozása sohasem szakadt meg és nem is szakadhat meg soha. Mert benne él a Kárpátok körülszегte Dunavölgynek történelmi rendel-

tetésében, gazdasági, földrajzi, művelődési és emberi egymásrautaltságában és összetartozandóságában.

De azáltal, hogy ez a közösség egyformán egybefog és kötelez mindenkit, a királyt és a nemzetet, a gazdagot és szegényt, az erőset és a gyöngét, a magyar és az idegen ajkút, megadja a természetes megoldást arra is, hogy a kölcsönös segítségnek, az egymásért való áldozatnak, az összhangzó és együttes munkának rendjét és mai életformáit minden egyes embernek, a társadalom minden rétegének egyformán kijelölje és elrendezze. Ha pedig kell, éppen a maga tekintélyével az önzés, a széthúzás, a gyűlölködés, az irigység és az önkényeskedés veszélyeivel szemben megvédelmezze.

De vajjon Szent István király példája s az ő nagy alkotása, a Magyar Birodalom nem tudta-e maradéktalanul megvalósítani — természetesen mindig a kor lehetősége és életformái szerint — a magyarság úgynevezett népi életének követelményét s nem adott-e lehetőséget mindig újra meg újra, hogy az nemzeti fejlődés és az emberi haladás útján a szükséges átalakulások nagyobb rázkódtatás nélkül, természetesen végbemenjenek. Ugyanakkor, amidőn rettenetes vészek, megpróbáltatások, annyi vérveszteség és annyi szenvedés után a magyar népet annak minden értékével és sajátos lelkiségének egész teljességével megtudta menteni és fenn tudta tartani, nem volt-e egyúttal teljes biztosítéka az itt élő és dolgozó nem magyar ajkú népnek s azok fiai minden jogának, boldogulásának, békés munkájának szellemi és anyagi létének? Bárhogyan magyarázzuk is Szent István intelmeiben az egynyelvűségről mondottakat, az bizonyos, hogy ennek alapja az a legmagasabb rendű egyetemes keresztény gondolat, amely sohasem akarta egyik néppel a mási-

kat elnyomni, hanem, ellenkezőleg, az összes keresztény népek testvéri közösségében hitte megvalósítani Isten valóságos földi birodalmát.

Itt jutunk el Szent István példájának s történelmi munkájának tanulságában és időtálló nagy alkotása, a keresztény magyar királyság megértésében ahhoz, hogy az igazi krisztusi szellem, az igazi evangéliumi lélek, az igazságosság, a jószág, a könyörület, a részvét és a szeretet — az emberi méltóságról, a lélek szabadságáról, a népek és emberek természeti jogairól szóló örök keresztény tanításokkal — a legnagyobb társadalomformáló és társadalomátalakító hatalom.

Mert vajjon lehet-e korunk legfőbb gondolatának, a társadalmi igazságosságnak megvalósulását mástól várni, mint a maradéktalanul keresztény szellemű államtól, amely a XIX. század rideg anyagiassága, önző szabadversenye, aránytalan vagyon- és jövedelemelosztása s az ebből folyó politikai és társadalmi egyenlőtlenségnek modern pogányságai után az embert vissza akarja vezetni az igazi keresztény élethez, ami hármat jelent: imádságot, munkát és igazságot.

Végül pedig, de nem utolsóként, gondoljunk Szent István alkotásában arra is, hogy az ő bölcsessége — amely Isten helytartójától kérte keresztény királysága számára a más keresztény királyokkal őt is egyenlővé tevő koronát, — biztosította minden időkre azt, hogy Magyarország különállása, független államisága, szabad nemzeti léte mint el nem pusztítható és el nem tüntethető jog él és marad minden időkre.

Amikor Szent István király ünnepén a magyar nemzet áhítva néz az olyan nagyon tisztelt ereklyére, a «dicsőséges Szent Jobb=kéz»=re, soha el nem múló hálás hódolattal gondoljon minden magyar első nagy szent királyunkra. És kérje az Istent, hogy Szent István szelleme erősítse meg

azok lelkét, akik az ő Szent Koronájának közösségében, a szentistváni birodalomban, a szentistváni eszmék szerint akarnak élni és akarják továbbépíteni Magyarországot — és világosítsa meg azok elméjét, akik ezt a szentistváni örökséget bármiféle más ígéretért vagy gondolatért elcserélnék. Mert Magyarország nem a forgandó időknek és nem a változó koroknak, hanem az örökéletű kereszténységnek és Krisztus égi királyságának van örökre eljegyezve.

A JÁSZOL ELŐTT...

Komor, sötét éjszakában ragyog föl az idén a Betlehemi Jászol. Az isteni Kisded előtt letérdel a keresztény világ, de az angyalok karának meny-
nyei hangját túlharsogja a háború pokoli viharja.

A milliók és milliók szívében, ha csak egy percre is, kigyullad a szeretet lángja: a karácsony-
fák zöld ágain megvillan a gyertyák fénye, pufók
gyerekarcokon piroslik az öröm, s a nagyok meg-
hatottan nézik, hogyan veszik a kicsinyek Jézuska
ajándékait. Az elcsöndesült otthonokban a kis
betlehemek előtt megcsendül az ének:

«Mennyből az angyal . . .»

De jaj, ez a világ a pokol színeibe van öltöz-
tetve, az ömlő vér pirosságába, az emberi szen-
vedés és nyomor feketeségébe . . . Mert hány
otthon van, amelytől most elszakítva «valahol,
valamelyik országban», zuzmarás bokor ágai kö-
zött megbújva fegyverét markolja az apa . . .
Vagy már nem is markolja többé, mert embert,
fegyvert, bokrot és zuzmarát már régen örökre
eltemetett pusztító robbanással a gránáttölcsér.

De hát még ott is, ahol nem dúl a háború,
van-e minden kis otthonnak karácsonya, s van-e
minden kis családnak otthona, amelyben ünne-
pelni tudja a Jézuska születését?

A világnak ezen a karácsonyán annak a fáj-
dalmas tudatnak bánata szorongatja a keresztény
lelkét, hogy az Embert egyszerre borítja el a nem-
zetek közötti háború borzalma és a társadalmi
harc kiegyenlíthetetlen nyomorúsága.

Ha ezen a komor, szomorú karácsonyi éjszakán Európa, szívében, mégis letérdel a felragyogó Jászol előtt, mit tud ajándékolni tenni a kicsiny Jézus lábai elé? . . . Puskáit és szuronyait, ágyúit és tankjait, hadihajóit és repülőgépeit, lángszóróit és gázmaszkjait? . . . Vagy talán a külvárosi tömegtanyákat, a fűtetlen tűzhelyeket, s a nyomor egyéb százalmas életeszközeit? . . . A napkeleti bölcsek kincseit nem teheti többé a Kisded lábai elé: az olajat húsz éven át elhasználta gépei etetésére, a tömjént a hatalmasak dicsőítésére, az arany pedig elhagyta, hogy más földrészekre vándoroljon át s ott maga üljön trónra, mint új isten.

Mert ez a húsz év a fegyverre kovácsolt acél hatalmának és a bálvánnyá emelt arany uralmának kora volt. Érkezett egy szebb, jobb emberi világ ígéretével s a kegyetlenségnek, a gyűlölködésnek és az oktalanságnak összeesküvésével sem a népeket nem tudta kibéékíteni, sem a társadalmakat nem tudta megbékíteni. Ellenkezőleg: a nemzetek között kitörésig hevítette az ellentéteket, a társadalomban pedig robbanásig feszítette az ellenkező érdekeket.

Hogy jutott Európa idáig, mikor ezt megelőzően, közel másfél évszázadon át, hangosan hirdette a testvériséget, az egyenlőséget és a szabadságot? Hogyan lett egyik nemzet a másiknak börtönőre, egyik társadalmi réteg a másiknak elnyomója? Hogyan keletkezett soha nem képzelt egyenlőtlenség ember és ember között s hogyan lett a keresztény testvérből a másiknak farkasa?

Hosszú, hosszú fejezeteket írtak már erről s még lehetne írni ezret is, de egyetlen mondatban össze lehet sűríteni az igazságot: Európa elhagyta az Úr Fiát. Aki a világ megváltására 1940 esztendővel ezelőtt megszületett, azután megkínzattott és felfeszítettetett.

Abból a nagy emberi szolidaritásból, abból a rendkívüli keresztény közösségből, amelyben egykor élt, — anyagi helyzetben, termelési eszközökben, találmányokban és külsőségekben sokkal szegényebben, de lélekben, emberségben sokkal gazdagabban századokon át, — a szabadjára engedett egyéniség önzésében, a mindenkinek mindenki ellen való harcában merült el és bukott meg Európa.

A XVIII. században eldobta magától a keresztény hit és erkölcs Isten-rendelte korlátait s mint a vásott kamasz, aki elszökik a szülői háztól, mert nem bírja el jószágos fegyelmét, Európa rábízta magát látszólag az eszére, valójában neki-szabadított ösztöneire és szenvedélyeire. Ismételt politikai változások külsőleg meghozták a nagy forradalom vívmányait: szabadon dönthetett a maga vezetéséről és a maga törvénykezéséről, egyenlőséget kapott a szavazásban meg a bíróságok előtt s hogy a hit és erkölcs száműzetését elken-dőzze, szép szólamokkal cicomázta föl magát a testvériségről.

De mi lett a szabadságból? A haszonkeresésnek, az erősebb érvényesülésének, a fékezhetetlen versenynek az a szabadsága, amely lassan a gépnek és a mögötte álló anyagi erőknek szolgájává tette az embert. A technika csodálatosan fejlődött s nyomában az életszínvonal óriásit emelkedett. Ez az életszínvonal azonban nem az egész emberiségnek jutott, hanem csak egy részének . . . Hova lett így az egyenlőség? . . . Nemcsak az egyéniség gondolatának fékezetlen érvényesülése rombolta szét, hanem az egész gazdasági és technikai fejlődés, amely szinte valami kérlelhetetlen törvényszerűséggel súllyesztette le a társadalom egyik rétegét, s emelte föl a másikat, elsősorban azokat, akik ennek a kornak legfőbb mozgatóját, az aranyat ügyesen és lelkiismeretlenül tudták kezelni...

Mert közben az aranyból, amely eszköz volt, cél lett, a drága fémből, amely minden társa között a legalkalmasabb volt arra, hogy a világ javainak kicserélésében az ember kiszolgálója legyen, az ember legfőbb ura lett . . . Az aranyborjú szobra újra fölépült és tőzsdék, kormányzatok, nemzetek, országok, világrészek ugrándoztak imádó táncot körülötte.

A testvériség pedig egyszerűen megszűnt. Megszűnt a népek között és megszűnt az emberek között. Mintha a világon minden ember külön-külön egy Kainná változott volna; az isteni hang hiába kérdezte a testvére után. Senki sem törődött vele, mi történik a másikkal. Nem vagyok őrzője az én másik embertestvéremnek, — mondotta a felelősség elől kitérés sunyi lelkiismeretnyugtatóásával. Az önzés nemcsak uralkodó lett, hanem erény volt. Aki bírja, marja és aki nem bírja? . . . Hja, ki tehet róla, — ez a létért való küzdelem!

Ám ahogyan egyre többen szorultak ki az élet szépségéből, örömeiből és igazi szabadságából, egyre fenyegetőbbé, egyre hangosabbá lett ezeknek a számkivetett tömegeknek nyögése és jajgatása.

Ha egyszer majd jellemezni akarják a XIX. századot, megírhatják róla, hogy annak az általános, egyenlő és egyáltalában nem is titkos igazságtalanságnak kora volt, amelyet az erősebb jogának korlátlan érvényesülése hozott Európára.

Az erősebb jogán a hatalmasabb ország, az erősebb nemzet a gyöngébbet mindenből ki akarta szorítani. A maga vágyaiban, céljaiban nem ismert határt. Ami a világon kincs, érték és nyersanyag volt, azt minden hatalmas magának akarta megszerezni s mit sem törődött azzal, hogy a másiknak jut-e belőle. Ha pedig a másik mégis ki merte nyújtani feléje a kezét, akkor

vagy irtó gazdasági háborúval, vagy még irtózatosabb fegyveres háborúval biztosította fölényét és diadalát . . . Amit országok és nemzetek csináltak egymás között, azt tették az emberek embertársaikkal.

Csoda-e, ha egyre rettenetesebb ellentétek feszültségéből kicsaptak a villámok: a háborúk és a forradalmak?

A népek egymásnak estek, s azok, akik győztek, kegyetlenebbek voltak, mint a kannibálok. Mert azok megölik és megeszik az ellenségeiket. Ez igaz. Ezek azonban csak halálos sebeket ejtettek a többiekre, levágták a kezüket vagy lábukat, de kényszerítették, hogy tovább éljenek és megcsonkítottan és halálra sebesülve őket szolgálják és nekik dolgozzanak . . .

A szuronyerdővé vált acél, a bálvánnyá lett arany pedig korlátlanul uralkodott tovább . . .

A társadalmi harc egyre jobban elfajult, egyre kiáltóbb lett az egyenlőtlenség s egyre jobban veszett el az emberi testvériség utolsó csillága is. Egész országok társadalma zuhant polgárháborúba, süllyedt anarchiába. Végül is a társadalom teljes szétszakadásával és nemzetpusztításával szemben az állam nyúlt a forradalom eszéhez és a forradalom az államot tette meg legfőbb kizárólagos hatalommá.

A nagy keresztény európai közösséget megsemmisítő fékevesztett egyéniség uralmával szemben a kollektív állami egység eszméje tört elő, de a nagy keresztényi közösséget, a szabad emberi lelkeket, a szabad emberi akaratokat magasrendű keresztény közösségét még nem tudta visszaadni a világnak . . . Már pedig Isten az embert szabadnak teremtette, a maga képére teremtette, hogy ezt az emberi lelket méltóságában soha senki meg ne szégyenlíthesse, soha meg ne alázhassa, méltatlan szolgává le ne igázhassa . . .

De az ember, aki az acél, az arany e barbár korában annyit szenvedett, valamit mégis vihet a Jászol elé: beismerését és bűnbánatát, a keresztény emberi közösség és a szabad emberi lélek iránt való vágyát tegye oda alázatosan a pásztorok és királyok ajándékai mellé! És érezze: megszületett a Megváltó, itt van a jászolban a Kisdéd, Akiből a fölséges, mindennél hatalmasabb Krisztus Király leend, Akinek az országa «nem e világból való», de Akinek hatalmát és uralmát mégis csak vissza kell hozni a Földre és mindenekelőtt és mihamarább Európára, hogy az újra méltó legyen hivatására, fönséges emberségére. Mert a világ e kettős katasztrófájában is van egy vigasztaló reménysugár: talán ebből a véres vajúdásból fog megszületni az igazi és becsületes béke, a szabad, kielégített és egyenlő országok, a szabad, kiegyenlített, egyenlő emberi társadalom boldogabb világa.

És mi magyarok, mi mit tegyünk a Jászol elé? Hiszen ha van nép, amelynek most oka van hálát adni, ha van nemzet, amelynek kötelessége leborulni, ha van ország, amelynek imádkoznia kell e napon, mi magyarok vagyunk azok. Isten különös kegyelme minket eddig megkímélt a háború pusztításaitól s a társadalmi forradalom lángjaitól, Szent István esztendejében megengedte országunk nagybodását, Szent László évében újabb nagy meggyarapodását, atyai gondviseléssel méltó és hatalmas Vezért adott e kegyetlen kor húsz évében a nemzetnek, hogy megtalálhassa magát és kiépíthesse újra a maga keresztény közösségét, megvédhesse nemzeti függetlenségét, megőrizhesse emberi szabadságát és méltóságát.

Mit tegyünk mi a Jászol elé? Ó, van mit odahelyeznünk: ezeréves, soha meg nem ingott keresztény hitünket, amelytől semmiféle kor-

szellem és semmiféle erkölcsi divat nem tudott bennünket megfosztani, — ezeréves hűségünket Egyházához, amellyel századokon át itt együtt véreztünk, harcoltunk és dolgoztunk a kereszténység keleti bástyafokán — megingathatatlan bizalmunkat és édes reménységünket, amelyben sohasem inogtunk meg, hogy Szent István országát és annak szellemét itt ősi hivatással történelmi rendeltetéssel újra építhessük . . . És tegyük le gondolatban a lába elé a mi szent klenóliumunkat, államiságunk, függetlenségünk, sz. badságu k, magyar méltóságunk magyar közösségünk, ezeréves életünk nagy jelképét, a Szent Koronát, amelyet egykoron az Ő helytartójának kezéből vettünk át, örök bizonyítékaképpen annak, hogy a magyarság a maga szerepét a Kárpátok medencéjében valóban isteni rendeltetésből kapta. Hogy épp ezért minden megpróbáltatás minden veszedelem és minden áldozat árán ehhez minden részében és minden értelmében mindörökké ragaszkodjunk!

Nézzünk a Jászokra és hallgassuk az angyali kart:

«Békesség a földön a jóakarató embereknek . . .»

Kis Jézus, aki ott tündökölsz a szegényes istálló egyszerű jászolában, a mi égi Patrónánk karjai között, Te tudod, nincs a világon jóakaratóbb ember, mint a magyar . . . Megérdemli a békességet, amellyel megajándékoztad, mert jót akar, a Te uralmadat itt a földön és itt ezen a földön! És ember akar lenni, ami hármat jelent: szeretetet, becsületet és munkát! . . . Igen, jót akar, boldogságot, igazi szabadságot, igazi egyenlőséget, igazi testvériséget minden népeknek, akik ezer év óta itt éltek velünk és igazságosságot, országban és társadalmakban egyformán: keresztény közösséget minden itt élőknek, emberi méltóságát minden itt dolgozónak. (1940.)

BŰNÜNK ÉS BŰNHÖDESÜNK.

Az 1940. évi karácsony komor éjszakájában egyetlen tündöklő fényjel gyulladt ki: az emberi szellem örök fárosza, Szent Péter trónusa szórta szét fehér világosságát a sötét világra. Az Örök Városból szállt az éteren át Krisztus helytartójának hangja, hogy hirdesse a gyógyító igazságokat és elvigye az üdítő reménységet mindenüvé, ahol emberszív még érez és szenved, dobog és vérzik.

Mintha egy óriási fehér kéz simította volna végig a redős emberi homlokokat: szelíd kéz, jóságos kéz, balzsamos kéz, de határozott, erős és szigorú kéz. Atyai szó, amely a szeretet forrásából fakad, de kendőzetlenül mondja meg a tiszta igazságot s a leplezetlen őszinteség fölényével és bátorságával mond ítéletet az emberi világ hibái és tévedései fölött, hogy magára eszméltesse az Embert, rákényszerítse a magábaszállásra s arra az egyetlen és igazi útra való visszatérésre, amely nélkül nincs menekvés és kiemelkedés a mának véres poklából.

A Szentatya szózata, amelynek megrendítő hatása alatt áll kétségtelenül a világ egész igazi szellemisége, — öt pontban foglalta össze azokat a hibákat, amelyeknek legyőzése nélkül nem lehet az ellenségeskedések vége után sem eltüntetni a keserű örökség nyomait, amikor a nemzetek szellemi és lelki sérülésekkel lépnek ki ebből a háborúból és «olyan sükséget szenvednek, aminőt talán még sohasem szenvedtek». Ez az öt hiba: a népeket elválasztó gyűlölet, az általános bizal-

matlanság, a hasznosság elvének uralma, a kiáltó ellentétek a világgazdaság terén és az egoizmus szelleme.

A pápa részletesen is megokolja, miért látja éppen ebben az öt pontban alapokát e szörnyű konfliktusnak, amelyet — ha majd egyszer túl leszünk rajta — az emberiség és a világ történetének legfájdalmasabb és legsötétebb napjai között fogunk emlegetni. XII. Pius az isteni igazságokban gondolkodó bölcselő magasságából, de a gyakorlati diplomata közvetlen tapasztalataiból állapítja meg az emberiség nagy lelki betegségének jelenségeit s mint a Világ Orvosának helytartója, nemcsak a bajt ismeri föl, hanem a gyógyítás módját is megmondja . . . Le kell győzni — úgy mond — a gyűlölséget, amely ma elválasztja egymástól a népeket, de hogy ez a gyűlölség eltűnjön a földről, le kell mondani olyan szisztémákról és módszerekről, amelyekből a gyűlölködés mindig új és új táplálékot kap. Mert mindezeknek következménye a másik legyőzendő hiba, a bizalmatlanság, amelyik csüggesztően nehezedik rá a nemzetközi jogra s ezért nem is tudja szolgálni az igazi megértést, nem tudja azt szükségesen időszzerűvé tenni. De talán még ennél is nagyobb baj, hogy a hasznosság szomorú és gyászos elve uralkodik, amely azt állítja, hogy a jognak a hasznosság az alapja, hogy a jogokat ez a hasznosság mozgatja és ezért az erő szabályozhatja a jogot. Ez az elv olyan hiba, amely minden nemzetközi kapcsolatot bizonytalanná tesz, ezt kell tehát legyőzni. Le kell azonban győzni a mostani konfliktus eredendő okait is. Meg kell semmisíteni a véres aratás gyűlöletvetésének magvait is, amelyek abban állnak, hogy kiáltó ellentétek és igazságtalanságok vannak a világgazdaság terén. Olyan fokozatos akciókra van szükség ennek legyőzéséhez, amelyben megfelelő és egyensúlyo-

zott biztosítékok kapcsolódnak össze, hogy elérkezhessünk olyan igazságos helyzethez, amely minden államnak egyformán megadja az eszközöket, hogy a maga polgárai számára a megfelelő és emberhez méltó életmódot biztosíthassa. Utolsónak említi a pápa a hibák közül a legfőbbet: az emberi önzésnek, a hideg egoizmusnak azt a szellemét, amely korunkban elborította a világot s amely a maga erejével kérkedve, könnyen odáig jut, hogy nemcsak államok szuverenitását és becsületét sérti meg, hanem az állampolgároknak jogos, egészséges és fegyelmezett szabadságát is. XII. Pius azt is megmondja, mit kell ennek helyére tenni. A keresztény testvéri közösséget: olyan őszinte jogi és gazdasági szolidaritást, olyan testvéri együttműködést, amelyet isteni törvény szabályoz és amely a népek számára függetlenséget és önállóságot biztosít.

«Addig, amíg kemény szükségességből szólnak a fegyverek — úgymond —, nehezen lehet várni olyan cselekedeteket, amelyek véglegesen helyreállítják a jog és erkölcs iratlan törvényeit.» De szinte könyörgő szóval fordul a világ lelkiismeretéhez, hogy történjék végre olyan általános kijelentés ezeknek az elveknek elismerésére, hogy a lelkek megnyugodhassanak.

XII. Pius megemlékezik róla, hogy egy évvel ezelőtt Ő tett általános kijelentéseket arról, milyen legyen az a béke, amely megfelel az igazságosságnak, az egyenlőségnek és a becsületnek, mert csak ez biztosíthatja, hogy hosszú és tartós is lehessen. Azok az elvek, amelyeket akkor Ő meghirdetett, ha megvalósításuk távoli időre tolódott is ki, egyáltalában nem veszítették el sem jelentőségüket, sem erkölcsi kötelező voltukat. A különböző hadviselő feleknek és különböző oldalaknak vitájában — állapítja meg a szózat — közvéle-

ménnyé lett, hogy a háború előtti Európának berendezkedése és rendszere nagy átalakulási folyamaton megy keresztül. Erről azt mondják, hogy új korszak küszöbén állunk, hogy az új Európa nem lesz olyan, mint azelőtt volt, hanem jobb, fejlettebb, egészségesebb, szabad Európának kell megszületnie a régiből. Az Egyház a különböző egymással szembenálló szisztémák között — amelyek az időtől függenek és időhöz vannak kötve — nem akar döntőbíró lenni, nem áll egyik félnek a pártjára sem, mert az isteni törvény univerzális értékének keretén belül — amelynek ereje nemcsak minden egyes emberre, hanem minden népre is érvényes — a legkülönbözőbb politikai formáknak és koncepcióknak is meg lehet a helye és meg lehet a mozgási szabadsága. Egyik vagy másik politikai szisztémának gyakorlati megvalósítása gyakran olyan körülményektől függ, amelyek az Egyház céljaitól távol állanak. Mert az Egyház az erkölcsi és a hitelveknek a védője, előmozdítója és fenntartója. Ezért legfőbb érdeke az, hogy a maga önálló vallási eszközeivel kivétel nélkül minden néphez és minden emberhez világosan hozzájuttathassa a keresztény életnek forrásait, értékét és örökségét azért, hogy abból minden nép a maga sajátosságának megfelelően meríthessen.

Aki figyelmesen végighallgatta a pápa szövegét, vagy kivonatát és részeit az újságokban olvasta, elgondolkozhatik fölötte, milyen világos, milyen egyszerű, milyen természetes mindez, mint ahogy világos, egyszerű és természetes minden nagy igazság. Miért, hogy ezeknek a felismert és kimondott igazságoknak hallatára nem próbálják meg rögtön minden oldalról legalább odáig elmenni, hogy feleljenek rá és elismerjék, mennyire igaz mindaz, amit mondott. Miért késik az a bizonyos általános kijelentés ezeknek az elveknek

elismerésére, hogy a pápa szavai szerint a lelkek megnyugodhassanak?

Nehéz kérdés, amely minden lélekben felmerül — és nincs rá felelet. Ahogy elbúcsúzunk ettől a rendkívüli eseményekben rendkívül gazdag világtörténelmi évtől, az új esztendő derengésének bizonytalanságában kigyulladhat-e bennünk a reménység valami kis világító sugára, hogy az igazságoknak, amelyek a karácsony ünnepében az Örök Róma felől szálltak szerteszéjjel a világba, eljutunk-e föloldó és kibékítő következményéhez?

Mikor az emberiség meghallgatta ezeket a karácsonyi szavakat, azt érezhette, hogy a lelkiismerete szólalt meg. De mert ez emberiség éppen olyan, amilyen, ebben a korban el kell készülnünk rá, hogy éppen azért nem fog rá hallgatni. De ne veszítsük el azért bizalmunkat az eszme, az Ige erejében. A nagy gondolatok, a nagy eszmék, a nagy igazságok nem a villámháborúk sebességével győznek, hanem azzal a makacs és következetes lassú előhaladással, amivel a vízcsepp vájja ki a sziklákat. Az igazság mindig lassan tör utat magának s az emberi lélek, az emberi szív ma éppen annak az öt főhibának sziklánál keményebb páncéljával van körülvéve, amelyről a pápa szózata beszélt. Amíg a szeretet szavai lassú, következetes permetezésükkel ezeket ki tudják vájni, ezeken át tudnak hatolni, ahhoz idő kell.

Apponyi Albert valamikor régen Amerikában beszélt az örök békéről, amelyben akkoriban talán többen hittek, mint ma, de semmivel sem voltak közelebb hozzá, mint most. Akkor ő azt mondta, hogy gyerekkorában rengeteget gondolkozott azon, hogy a hyperbola és asszimptotái folytonosan közelednek egymáshoz, de sohasem érik el egymást. Apponyi azt mondta, hogy ezt ő gyerekkorában sehogy sem tudta megérteni, de

egy élet tapasztalatai, ábrándjai és csalódásai után azt érzi, hogy ez a geometriai tétel az emberiség haladásának nagy allegóriája, mert az emberiség sohasem éri el ugyan a tökéletességet, tehát az örök békét, de nincsen pillanat, hogy ne közeljék hozzá.

Egy nagy lélek, egy hívő lélek szent derűlátásával hirdette ezt egykor a magyarállamférfi a világ előtt, amikor még nem következett el az 1914-es világháború, nem következtek még el a páriskörnyéki gyilkos békék s még a titok kódében állt mindaz, ami azután mostanig történt.

... Mégis azt hiszem, ha Apponyi ma élne, magasrendű szellemének fönségével még ebben a mostani kataklizmában is ezt vallaná, amit akkor. Mert nem is lehetne elviselni az életet, ha nem volna fölötte a reménység: lesz még szebb, boldogabb, igazságosabb, tisztultabb világ, amely majd az igazságokat nemcsak meghallgatja, de meg is valósítja.

A fegyverek egynapos önkéntes nyugvása után az 1940-es esztendő a történelem véres, lángban álló útján fordul át az 1941-ikbe. Az Ember pedig, akit magával ragad és rohanva visz ismeretlen sors, bizonytalan jövő felé, ott szorongatja kezében mint valami bűvös talizmánt, azt az atyai ajándékot, amelyet karácsonykor Szent Péter utóda erős, bátor és tiszta szavakban adott át neki: igazságokat, amelyektől magára eszmélhetett, amelyekből megismerhette bűnünk és bűnhődésünk teljességét és megláthatta a megtérésnek, a bocsánatnak, a felszabadulásnak, a boldogságnak és a békességnek módját és útját: Ember, próbálj meg Isten parancsaihoz visszatérni, az Ő igazsága szerint élni itt a földön, magadban és embertársaid között. Mert az új, jobb kornak küszöbét régi hibáinkkal és régi eszközeinkkel nem léphetjük át. Embereknek és népek-

nek, családoknak és nemzeteknek, országoknak és földrészeknek nyugalmat, békét, jólétet, fejlődést, boldog jövőt csak az hozhat, ha véglegesen helyreállítják — amint XII. Pius mondotta — a jog és erkölcs iratlan törvényeit. Ha legyőzik ezt a világot gyűlölködővé, bizalmatlanná, önzővé, igazságtalanná tevő egoizmust, amely nem más, mint a legszörnyűbb megtagadása a Megváltó Szeretetnek, az evangéliumi igazságnak. Annak, amelyet Isten földre szállt Fia elhozott az emberiségnek, amelyért föláldozta és ma is mindennap föláldozza magát, — de amelyet az emberek és népek még mindig nem tudnak, mert nem akarnak meghódolva elfogadni.

A ZÖLD LÁMPA ÁRNYÉKA.

Az egyszerű polgári kiskocsmá vendége, a szerény, csendes fiatalember fölhaltotta fröccséből az utolsó kortyot és megnézte az óráját. Egy negyed tíz volt. Fizetett. Azután fölállt, vette a kalapját és indult haza. Volt valami kis félretett munkája, meg gyakorolni is akarta magát. A fiatal ember énekesnek készült. Az a könyv is nagyon érdekes, amit most kapott kölcsön a barátjától . . . No és mi tagadás, okosabb is hazamenni kapuzárás előtt . . . Tíz fillér is valami. Most jönnek a tavaszi gondok, vigyázni kell minden garasra. Jövő héten el akar menni egy hangversenyre, meg annak az új Strauss-dalnak a kottáját is szeretné megvenni . . . Nagyon jól fekszik a hangjának . . . izé, hogy is van csak . . . Lenyomta lassan a kilincset, kedvesen visszaköszönt a pincéreknak és csendesen kilépett a kocsmá ajtaján.

Abban a pillanatban a ház falához vágódott egyik oldalról az óriási piros tűzoltó gépkocsi, másik oldalról a hatalmas sárga villamos. A szerény ifjú polgárnak még annyi ideje sem maradt, hogy megijedjen, a rázúduló óriási tömeg már hozzávágta a falhoz. A koponyája reccsent, bordái nagyot roppantak s már el is nyúlt a földön. Abban a percben vége volt. Kiszenvedett.

Ebben a hétfő esti rettentő összeütközésben — amelynek azóta már a második és harmadik áldozata, egy tűzoltótiszt és egy jogász is meghalt — valahogyan benne van egész mai életünk különös, értelmetlen és megérthetetlen tragédiája . . .

Hiszen igen, történtek balesetek máskor is.

Emlékszem, gyerekkoromban egész Budapestet fölzgatta a szörnyű hír, mikor egy híres belvárosi kereskedőt agyonütött a Gizella-téri palotáról lehulló zászlórúd. Előfordult az is, hogy épülő házról alázuhanó téglá agyonvert valakit, vagy a hirtelen megindult tavaszi olvadáskor holmi elszabadult hosszú jégcsap megölt egy öregaszszonyt . . . De ez a hétfői szörnyű történet, hogy egyetlen szegény kisemberre két óriási közlekedési eszköz többtonnás tömege essék rá — nem tehetek róla —, ebben valahogy a mi egész keserves mai időnk túlméretezett véletleneinek félelmetes intését érzem.

Teszünk, veszünk a magunk kis életében mi, kisemberek ezrei, százezrei, milliói, küszködünk és tervezgetünk, étkezünk — már akinek van mit — és álmodozunk, filléreket takarítgatunk és csendes szép örömökre reménykedünk, — azután lépnénk egyet és irtózatossúlyával és összelapító erejével a sors hozzánk vágja a locarnói ügyet vagy a gyarmati háborút, vagy a bankzárlatot, vagy e mai korszak valami más elemi csapását . . . jaj, ki tudná fölsorolni mindazt, amit az idők nagy véletlenei hozzánk vágtak húsz éven át és vagdosnak hozzánk hétről-hétre újra meg újra. Mit tehetünk róla, vagy ellene, mi, ennek a nagy világnak kicsi emberei? Akik sem az akaratunkkal, sem a cselekvésünkkel nemhogy irányítani és befolyásolni tudnók az eseményeket, de néha szinte még föl sem érünk hozzá ésszel és megismeréssel . . . Mit tehetünk mi róla? És mégis mi fizetünk! Az életünkkel, a nyomorunkkal, a fájdalmainkkal, a vérünkkel, könnyűnkkel, verítékünkkel mi fizetünk. Mi hullunk el, mi rogyunk össze elviselhetetlen súlyú borzalomtömegek kivédhetetlen ránkzuhanása alatt.

Ki a felelős? . . . Hát ki a felelős a hétfő esti összeütközésért, a halottakért és a sebesültekért?...

Az a szegény derék villamosvezető, aki talán a saját csöngetésétől, vagy ki tudja, milyen pillanatnyi más hangkavarodástól nem hallotta meg a veszedelem búgó szirénáját s ha igen, — egy pillanatra elvesztette a lélekjelenlétét és elvesztette az uralmát a hatalmas elevenerővel robogó vaskocsi fölött? . . . Vagy az emberek megmentésére, tűzvész elfojtására kirohanó gépkocsi tűzoltó-vezetője talán, akinek a száguldás veszélyparancsolta kötelessége? Vagy a jelzőlámpa önműködő gépberendezése, amely szabad utat mutatott akkor, amikor megálljt kellett volna parancsolnia? Vagy a rendszer, amely ott, azon a helyen, a közlekedést úgy szabályozta? . . . Meg lehet ezt mondani, ki lehet ezt deríteni? És ha igen, föltámad attól a szerencsétlen fiatal ének-művész, aki ama kocsmajátóban szörnyethalt, vagy a bátor tűzoltótiszt, vagy az a jogász, aki ma a kórházi ágyon visszaadta lelkét a Teremtőnek?

Ezeket a szegény, egyszerű kispolgárembereket nem ellenséges erők, nem társadalomellenes mérnyuletek, nem bűnös és gonosz tervek pusztították el, hanem a véletlennek valami furcsa és kegyetlen tréfájából olyan békés és hasznos eszközök, amelyek az ő kényelmére, az ő védelmére készültek. A nagyvárosi forgalom szegény embernek való, néha csak döcögő járműve a villamos, — a nagyvárosi élet nyugalmanak és biztonságának, véstől megmentett csendes álmainak nagy és büszke védelmezője a tűzoltókocsi — s a járókelők épségének, biztonságának jelképe a zöld közlekedési lámpa —, ezek ölték meg a szegény kisembereket a maguk mindennapi munkájuk, hivatásuk, vagy éppen kis pihenésük, percnyi elálmódzásuk között .

Hát vajjon a millió és millió ember szelíd és egyszerű polgári sorsát életük nyugalmaiból, mun-

kájuk biztonságából nem éppen azoknak a nagy erőknél váratlan megroppanásai, azoknak a nagy szerkezeteknek és berendezkedéseknek véletlen egymásba ütközései forgatják ki, amelyeknek az volna a hivatásuk, hogy az emberiség javát, előhaladását, békességét és boldogságát védjék és biztosítsák. A nemzetközi egyezmények és szerződések nem az embertömegek javára készítik? A hatalmi és gazdasági terjeszkedésekkel nem milliók érdekében próbálkoznak? Ki hiszi azt, hogy akármelyik ország élén szándékosan vagy rosszindulatúan gonosz célú vezetők állanak? Dehogy! . . . Csak néha a sajátmagukverte zajtól nem hallják meg a veszedelem szirénáját, csak néha belezavarodnak némely váratlan hangzavarokba, csak néha elvesztik a lélekjelenlétüket s egy pillanattal később nyúlnak a fékhez, vagy korábban a gyorsító csavarhoz. Vagy az idő követelte rohanásban s a távoli veszélyekre irányított figyelemben nem látják meg ezt vagy azt, ami közvetlen előttük van s ami csak egy kicsi lassítást követelne . . . És a világpolitika és a világgazdaság önműködőnek hitt sok jelzőlámpája és vészelhárító berendezése miért mondja föl éppen akkor a szolgálatot, amikor a legkomolyabban volna rá szükség, miért mond csődöt az általánosnak, üdvösnek és csálhatatlannak vélt rendszer, amikor a milliók és milliók legfőbb javáról, a békéről, vagy legfőbb veszedelméről, a háborúról van szó . . . Miért? És ki a felelős? . . .

Senki és mindenki. Az ilyen különös és megfejtethetlen szerencsétlenségek rettenetes példaadással mutatják, milyen fokozott gondossággal, milyen felerősített éberséggel, milyen emberfölötti óvatossággal kell végezni ma mindent, ami az ember és az emberiség élete, munkája és sorsa körül történik és történhetik. Micsoda vigyázatra, micsoda lelkiismeretességre, micsoda önellenőr-

zésre van szükség, hogy el lehessen kerülni a bajt, a végzetet, amely minden pillanatban s minden tény mögött ott leselkedik és minden cselekvés körül ott ólálkodik. Ó, mert irtóztató azoknak a felelőssége, akik ma az emberiség örök mozgásban lévő s egymásba torlódó útjainak kereszteződésénél arra vannak hivatva, hogy vezessenek, kormányozzanak — fékeken és indítókon tartsák a kezüket! Egy pillanat, egy félrefordított tekintet, egy meg nem hallott hang, egy meg nem látott jelzés, vagy egy rendszernek rosszul, mert csak gépiesen működő jelzése — és már elkerülhetetlen a halál és pusztulás vár millió és millió kisember, szegény, együgyű, szomorú sorsára, keserves, nyomorú tengődő életére.

Három ravatal mellett, amelynek halottjait nem is a halál, hanem az élet terítette le, megdöbbenve és elkínózva remeg százezer és százezer embertárs szíve. A részvéttől, amely megmelengeti s a bizonytalan félelmétől, amely jegesen megfagyasztja benne a vért.

Mi lesz holnap? . . . Az ember szinte szeretne odakiáltani a világ robogó szekerének vezetőihez s a világ fölött, Európa fölött lebegő elgépiesedett szerkezetekhez:

— Vigyázzatok, az Istenért, vigyázzatok, emberekről van szó!

TIZENNÉGY ÉV ELŐTT...

Most tizennégy éve, 1927 augusztus 25-én Párisban ülésezett az Interparlamentáris Unió. Ugyanakkor Genfben a szervezett nemzeti kisebbségek képviselői tartottak kongresszust. Mind a két nemzetközi összejövetelen feszült, ideges volt a hangulat. A szép beszédek, kenetteljes szavak mögött kölcsönös bizalmatlanság, gyanakodás, gyűlölség és megsértettség forrongott. Különösen mégis az engesztelődés, a békesség szelleme sokkal inkább azok részén volt, akik az akkori uralkodó Európával szemben a szenvedő Európát jelentették.

A Luxembourg-palota pompázatos üléstermében — amely a francia szenátus székhelye volt — ült össze az Interparlamentáris Unió, amely mint minden akkori nemzetközi értekezlet, sokkal szívesebben kerülte el vagy kerülte meg az égető nagy kérdéseket, mintsem hogy azok alapos és végleges megoldásáról komolyan akart volna tanácskozni. Ha akart volna, megtehetette volna. Mégis az ellenkezője történt. Az igazságot sem meglátni, sem meghallgatni nem akarták. Aki pedig szóvá merte tenni, vagy viharral vagy lekicsinylő csönddel találta szembe magát.

Pedig ott volt az akkori Európa szereplő egyéniségeinek nagy része és természetesen a vendéglátó Franciaország egész akkori vezető politikai gárdája felvonult.

Az ünnepélyes megnyitó ülésen több mint négyszáz delegátus előtt megjelent maga Raymond Poincaré miniszterelnök, aki az akkori világ egyik

legkiválóbb szónoka volt. Hatalmas beszéddel üdvözölte a francia kormány nevében a kongresszust. Mintha nem is ő lett volna az, aki a legyőzött államok minden igazságot követelő, minden méltányosságot kérő óhajára örökké csak rövid és határozott nemmel felelt, úgy beszélt, mint az igazi békének, a nemzetek egymáshoz való közeledésének, a kiengesztelődésnek legbuzgóbb apostola. Megállapítván, hogy az Unióban nem is az államok és a hivatalos kormányok, hanem mindenünnen maga a nép van képviselve, hiszen a delegátusokat a nép által választott parlamentek küldték el oda Párisba, azt mondotta, hogy a népeknek meg kell ismerniök egymást, lojális tanácskozást kell folytatniok, törhetetlen akarattal kell a békét és a kiegyenlítést szolgálniok s Franciaországban kormánynak és népnek egyformán az az egy hő vágya van, hogy ezt a szándékot siker koronázza. Ahogy a parlamenti tudósítások írni szokták: «szünni nem akaró, újból és újból megújuló éljenzés és taps» zúgott fel a gyönyörű terem minden oldalán és az emelvényről lelépő szónokot valóban «számosan üdvözlétek». A tomboló teteszésajban két csoport ült csendesen. Ez a két csoport is udvariasan megtapsolta a francia miniszterelnököt, de a szívük mélyén mindegyik tagja tudta, micsoda tények bújnak meg a szépen gördülő mondatok mögött és érezte, hogy a hangzatos kijelentések az első őszinte és igaz szóra el fognak hallgatni, hogy helyet adjanak a rideg közönynek vagy a fellángoló gyűlölködésnek.

Úgy is lett. A formaságok, jelentések elintézése után s egy kanadai szenátor nagyképű beszéde után a németbirodalmi gyűlés akkori elnöke, Loebe állott föl és azt mondotta, hogy a németek örülnek Poincaré békés szellemű beszédének, amely náluk teljes megértésre talál, azonban most már a szép szavak helyett cselekedeteknek kellene

következniök, hogy a bizalmatlanság Franciaország és Németország között megszűnjék. Ezért az európai béke ügyét az szolgálta legjobban, ha Franciaország kijelentené, hogy 1928 január 1-től kezdve nem lesz többé francia katona német földön. A németnyelvű beszédre a kongresszusnak csak igen kis része figyelt. A delegátusok közül igen sokan be sem mentek, hogy meghallgassák a «demokratikus» német megnyilatkozást, akik pedig bent ültek, unott arccal nézték a mennyezetet, vagy elmerültek a kiosztott nyomtatványok tömegében. Ezt a szónokot már nem kísértte «szűnni nem akaró taps és éljenzés», amikor pedig délután az egyik magyar delegátus állt föl és a kötelező nemzetközi választott bíraskodásról szólván, azt merte hangoztatni, hogy a nemzetek szövetségében helyet foglaló államok egyike se igyekezzék kivonni magát az egyességokmányban foglalt kötelezettségek alól, a kisantant delegátusok már éles haraggal fordultak szembe vele s a kezdettől fogva feszes hangulat türelmetlen zajban, kiabálásban robbant ki.

Akkor azután fölállt Henry de Jouvenel szenátor, aki akkoriban igen érdekes szerepet játszott, mert otthagyta Genfét és egész Európában óriási feltűnést keltett azzal, hogy a legélesebben bírálta a Népszövetség egész rendszerét, munkájának módszerét és szellemét. Ezért de Jouvenel felszólalását minden oldalon kíváncsian, a legyőzött országok delegátusai egyenesen reménykedő figyelemmel várták. A beszéd azonban meglepetést hozott. A mi oldalunknak pedig megdöbbenést és lehangoltságot. De Jouvenel ugyanis beszédében Loebe szavaira felelve hangsúlyozta, hogy a jövő felé kell fordítani a figyelmet, hiszen a háborúban résztvevő generáció nem alkalmas arra, hogy józanul mérlegelje az eseményeket. A békét meg kell szervezni s a territoriális felfogás helyébe — amely

az állandó háború veszélyét rejtí magában — a gazdasági felfogást kell helyezni. Loebenek igaza van abban, hogy a locarnói szellem holtpontra jutott. Ez a körülmény arra vezethető vissza, hogy két Európát teremtettek: Nyugat-Európát, amelynek statusquója biztosítva van és Kelet-Európát, amelynek statusquója teljesen bizonytalan. A háború megakadályozásának egyetlen módszere az volna, hogy a támadó félle szemben oly hatalmat állítanának, amely a harc ki menetelét már előre kilátástalanná tenné. Jouvenel ezután Loebenek a Rajnavidék kiürítésére vonatkozó felszólításával foglalkozott s többek között a következőket mondotta:

— A Rajnavidék katonai megszállása Kelet-Európa stabilitásának egyetlen garanciája. Ha Franciaország kiürítené a Rajnavidéket, mi lenne a német-francia barátságból, ha Németország két-három év múlva beszüntetné a Dawes-fizetéseket s Oroszország karjaiba vetné magát? Franciaország a békét akarja, a saját békéjét azonban nem választhatja el a többi államok békéjétől. Egy Európa, egy béke, — ez a francia doktrina.

De Jouvenel beszédében tehát két Európát különböztetett meg: egy locarnóit, ahol az államok között béke van és keleti Európát, amelyben folytonos surlódás van s amelynek a békéjét a nagyhatalmak nem tudják garantálni. Szerinte Európa gyógyulásának útja csupán a keleti Locarnón keresztül képzelhető el és rögtön hozzátette a keleti Locarno alapjait: feltételek nélküli Locarnót követelt Kelet-Európában, amelynek „condito sine qua non”-jaként a „territoriális statusquo”-t ajánlotta. És aztán nyomatékul a gondolat serpenyőjébe vetette, hogy ameddig létre nem jön a keleteurópai Locarno, Európa békéjének egyetlen biztosítéka: a rajnántúli német területen állomásozó francia bajonet.

Hogy ennek a beszédnek milyen hatása volt, arra legyen elég annyi, amennyit a Nemzeti Újság párisi tudósítása megjegyzett: az értekezlet tagjai között az a nézet alakult ki, hogy a magyarok és a németek Poincaré helyett de Jouveneltől kaptak egy óriási pofont.

Egy szudéta=német, majd egy birodalmi német válaszolt keserű őszinteséggel Jouvenelnek, akinek ez a kirohanása annál különösebb volt, mert hiszen mindenki tudta, hogy Briand örökére pályázik. De talán éppen azért akart az elvakult francia közvélemény előtt tapsokat aratni. Hogy pedig ne csak a németeket érje közvetlen támadás, egy kis=antant=delegátus Magyarországot támadta meg és izgatott hangon jelentette ki, hogy a békeszerző=dések revíziójáról pedig szó sincs, mert a szerző=déseken változtatni nem lehet. A magyarok erre azonnal nem adhattak választ az Unió szabályai szerint. De hogy de Jouvenel «keleti Locarno»=ja ne maradjon válasz nélkül a magyar oldalról, még éjszaka telefonon cikket adtunk le a Nemzeti Újságnak. Abban őszinte és kemény feleletet küldtünk és azt írtuk:

«A mi válaszuk nagyon egyszerű és rövid, néhány szóban foglalható össze: mi mindenképpen el tudjuk képzelni a keleti Locarnót, csak a területi statusquonak a szívekbe iktatása árán nem. A szíveket nyomatékosan hangsúlyozzuk, — mert nagyon jól tudjuk, hogy ezt akarja, ezt érti de Jouvenel szenátor; a területi statusquo=t betűkbe öntötték már a versaillesi és trianoni békeszerző=dések. De úgy, mint Correyse kitűnő szenátora helyesen hiszi, hogy a diktált békék betűje nincs étellel telítve, éppen úgy világosan tudjuk mi, hogy a béke írott betűkatonái csak akkor válnak majd a béke hadseregévé, ha szövegük és szellemük az igazság kifejezésévé változik át.

Semmi értelme és semmi célja nem lenne más=

különben a keleti Locarnónak. Sem De Jouvenel szenátor, sem a trianoni Magyarország nem hajtaná nyugodtabban álmra a fejét és nem kelne könnyebb szívvel másnapra, ha éppen csak eggyel szaporítanák a számát azoknak a szerződéseknek, amelyek a mai keleti Európa térképét megrajzolták.

De mi tudjuk, hogy de Jouvenel szenátor egyénileg Integer ember a szó legnemesebb és legtagabb értelmében. Mi hisszük azt, hogy mint integer ember lelkiismeretére hallgatva, az igazságot akarva szolgálni, tette le a keleteurópai Locarno fundamentumául a területi statusquo principiumát. És biztosak vagyunk abban, hogy de Jouvenel szenátor akkor is integer ember és az igazság Szent György-lovagja marad, ha az igazság — a napfénynél világosabban — történetesen mellettünk szólna. Így kívánja ezt meg az integer ember, a teljes férfi principium.

Nehéz lenne követni gondolatmenetünket de Jouvenel szenátornak, ha ugyan hajlandó néhány pillanatot szentelni e sorok elolvasására. De hisszük, ezentúl sokkal könnyebben fog velünk egyetérteni.

Mi azt a proposíciót tesszük de Jouvenel szenátornak, vállalkozzék arra, hogy Magyarországon és azokon a területeken, amelyekről szó van, pártatlan bizottság élén vizsgálja meg a tényeket és derítse ki az igazságot. Ennek a bíróságnak az elnöki székét ajánljuk de Jouvenel szenátornak és kérjük, döntsön az igazság teljes ismeretében. És akkor — de csak akkor — jöhet a keleti Locarno, az igazság Locarnója, amelynek okmányaira minden tisztességes ember nyugodtan ütheti a pecsétjét . . . »

Ezt írtuk 14 évvel ezelőtt. Másnap több párisi lap ismertette ezt a cikket . . . És a válasz? . . . Nem volt válasz! Briand külügyminiszter azonban az Unió tanácskozásainak befejezése után — a

magyarokat közben a vita bezárásával elűtötték a válaszdástól — bankettet adott és azon kijelentette, hogy a népeknek tiszteletben kell tartaniuk a szerződéseket.

«Egész lélekkel a magukévé kell tenniük azt az alapelvet, hogy a papíron foglalt határ, azaz a szerződéssel megállapított határ szent és érintetetlen és hogy fizetniük kell azt minden mellék-gondolat nélkül, minden revízióra irányuló kíséret mellőzésével, anélkül, hogy szofizmákban keressenek menedéket, bármilyen szellemesek is azok. Nincs másról szó, mint a békének törvényes rend alapján való megalapozásáról!» — mondta Briand . . . 1927-ben.

Tizennégy év múlt el. Hol van azóta Jouvenel, hová lett Poincaré és Briand öröksége? Hova lettek a francia szuronyok a német földről, hová lettek a megdönthetetlen és megváltoztathatatlan békediktátumok és papírszerződések? . . . A Luxembourg=palota nagy ülésterme komor, sötét csöndben üresen tátong, a szenátorok és mindazok, akik az akkori Franciaország politikáját intézték az erőszaknak, a militarista terrornak, a kisantant=barát német= és magyargyűlöletnek politikusai hol vannak? Szent István örök birodalma megrázta magát, mikor az idők elérkeztek és a magyarság elindult Szent István ősi keresztény királyságának helyreállítása felé.

A francia szurony tragikusan elzuhant és a Palais de Luxembourg kapuja előtt ma német szurony áll. A magyar szurony pedig az ősi határon vigyáz és a Kelet felé, harcolva előtörő, magyar katona puskájának hegyén hordozza a magyar dicsőséget.

Az a bíróság, amit akkor de Jouvenelnek ajánlottunk, sohasem ült össze. De a legfőbb bíró, a Gondviselés megkezdte a maga igazságos ítéletének végrehajtását.

II.

A magyar ember és az
alkotmány.

EMBER ÉS ALKOTMÁNY.

A pótkocsi nyitott előrészén hárman álltak: egy leány és két fiatalember. Az egyik sötétkék síruha. A másik csukaszín bricseszt és rövid barna bőrkabátot viselt. A szőke bakfis szintén sírhez volt öltözködve. A két hosszú megviselt lécpár oda volt támasztva a kocsi falához. A vilamos lassú döcögéssel haladt a behavazott Margithídon, amelyen az összezsúfolódó stráfkocsik, autobuszok, taxik, teherautók és luxuskocsik és a fázva loholó embertömegek nyüzsgő élete furcsa ellentéte volt az alkonyi homályba belevésző nagyváros csöndes és nyugalmas téli panorámájának. A Dunán zajlottak a jégtáblák, Újpest felől gyári sziréna elnyújtott búgása hangzott, Óbuda fehérségbe vesző dunaparti útján veszettül dudált egy rohanó gépkocsi. A síruhás éppen nevetve kérdezte:

— Na és te mit feleltél az öregnek?

— Hát megmondtam neki, hogy én már torkig vagyok ezekkel a dolgokkal. Már látni is unom, nemhogy olvasni... Hagyjanak nekünk békét ezzel az örökös alkotmányvédelemmel... Mi közöm nekem az egész alkotmányhoz!... Hatszáz kilométeres sebességgel repülünk a levegőben, éjszaka rövidhullámmal vesszük Tokiót, az óriáságyúk át tudnak löni a Csatornán, tudósok a sztratoszférába röpködnek és atomokat robbanberek, hogy milyen legyen az új alkotmány... Megmondtam, engem érdekel, ha újtípusú vitorlázó repülőgépekre ülhetek fel a tavasszal és általában minden érdekel a világon, amelyik most

zúg, forr és átalakul, mert mindehhez van közöm. De mi közöm nekem és minekünk mindannyiunknak az ilyen ásatag, dohosszagú, multszázadbeli fogalmakhoz, amiknek mi már a világon semmi hasznát se tudjuk venni . . .

A síruhás lelkesen helyeselt és a pamutsapkás, tulipirosra kent szájú kisleány olyan lelkesen nézett a szavaló fiatalemberre, hogy közben az már talán kissé bele is nyilalt a sítárs szívébe:

— Igaza van, Bandi — mondta —, mi közünk van ehhez nekünk és a népnek . . .

A síruhás megvetően legyintett:

— Csáklyás dolog . . . az alkotmányt védik, de a maguk uralmát akarják megmenteni . . . No, mi itt leszállunk — fogta a síléceket és lekászoló= dott a lépcsőn. A leányt nem segítette le, az csak úgy magától ugrott le a hídfői járdaszízetére. Bandi a sapkájához emelte két kesztyűs ujját, aztán benyúlt a zsebébe, kis könyvet vett elő és bele= merült . . .

Elnéztem s az járt az eszemben, hogy itt vala= hol valami nagy hiba történt . . . Nem az a hiba, hogy ezek a fiatalok így beszélnek, hanem az, hogy a dolog idejutott, hogy ők így beszélhetnek . . . Hiszen ezek alapjában derék, bátor, lelkes gye= rekek. Ez a Bandi most is valami bonyolult mate= matikai képletbe van elmerülve, mert nem olcsó ponyva, hanem tudományos kézikönyv, amit a kezében tart. Tán a Hármas Határhegyről jön, ahol a gépével bibelődött. A síruhás leány, ha rúzs van is a száján, hétköznapi az egyetemre jár, vagy irodában dolgozik és arról ábrándozik, hogy a felesége lehessen annak, akit szeret és pár év múlva boldogan fogja majd ringatni a gyereket. A másik fiatalember is bizonyosan egész héten robotol, hogy vasárnap a természetet élvezhesse s ez is alighanem azon töri a fejét, mikor jut el már végre odáig, hogy az állásából családotstul

élhessen meg... És mind a hárman láthatóan
rendes gyerekszobából jöttek, nem lázadó prole-
tár tanyáról, van családi otthonuk, apjuk, anyjuk,
talán egyszerű, de mégis nyugodt polgári életük...
És mégis!... Huszonöt év előtt biztosan beve-
rették volna a fejüket az alkotmányért, amelyet
akkor a marxista utcai tömeg ostromolt, vagy
azért tüntettek volna, hogy a nép millióit vegyék
be az alkotmány sáncaiba. Mi történt itt, hogy
most mégis így beszélnek?... Ezt nem magya-
rázza meg a technikai fejlődés, a gépesített átala-
kulás gyors és csodálatos felívelése. De hamis
és egyoldalú volna minden olyan magyarázat,
amely a fiatalság szellemi vagy erkölcsi hanyat-
lásában keresné az okot. Mert ennek épp az ellen-
kezője az igaz. A mai fiatalemberek sokkal komo-
lyabbak, sokkal öntudatosabbak, sokkal több a
társadalmi lelkiismeretük, sokkal erősebb a fele-
lősségérzetük, mint valamikor a mi nemzedé-
künké volt. Hol vannak ma már a kávéházban
élő, biliárdozó, kártyázó, dinom-dánomozó ös-
diások? Megpróbáltatásokban kiérett, életköz-
delemben megedzett valakik a mai fiatalok...
Hogy másképp gondolkoznak, az nemcsak a korok
természetes s mindig újra megismétlődő ellen-
tété, hanem a már korán szerzett élettapasztala-
toknak keserves következménye is. Ha tehát a
magyar lelkiség olyan mély és kitéphetetlen részé-
től, mint az alkotmányosság, közülük mégis sokan
elhajlanak, ha elhomályosodik bennük annak a
tisztánlátása, hogy az alkotmány nemcsak a nem-
zet egészének önkormányzata, hanem minden
egyik tagjának saját közjoga, amelytől élete, mun-
kája, boldogulása, nyugalma és biztonsága függ,
ha összezavarodnak benne a fogalmak s nem érzi
többé, hogy magyar ember csak az ősi életformá-
ban, az alkotmányban élhet magyarságához és
emberségéhez méltó életet, akkor nyilvánvaló,

hogy megtántorodásának nem valami új érzelmi szalmaláng az oka, hanem ez hosszú gondolatláncolatnak az eredménye. Ezért azonosítja ő az alkotmányt mással, mint ami az a valójában, ezért nem tudja többé, hogy a maga egyéni életének és a köz életének összefüggése mennyire függ attól, hogy Magyarország jövődjé alkotmányos úton halad-e tovább, vagy veszélyes, végzetes tévutakra tér?

Szerettem volna megfogni csöndesen ennek a Bandi fiúnak a kezét és elmondani neki egyet-mást. De nem tettem, mert bizonyosan furcsának, sőt sértőnek tartotta volna, hogy idegen szóljon bele abba a vitába, amit ő az apjával s azon át az előtte élő nemzedékkel folytat.

De mégis, mind, akik ott állunk a fiatalok és öregek között, félig már túl azon a veszedelmes határmesgyén, amely az utóbbi felé vezet, éreznünk kell, hogy felelősség terhel mindannyiunkat, ha az alkotmányos gondolat, ha az ezeresztendős magyar életforma, ha a szentistváni eszme, a Szent Korona birodalmának nagy közösségi rendszere nem tűndököl világító fényességgel az újabb nemzedék előtt. Ha annak csak egy kis része is közömbössé tudott válni gondolkodásában és érzelmeiben a magyar függetlenségnek, az emberi szabadságnak eszméivel szemben és az úgynevezett korszellem idegen befolyásainak annyira a hatása alá kerülhetett, hogy a magyarság sajátos, hagyományoktól megszentelt, de minden tiszta és igaz koreszmével haladni tudó alkotmányában megrendült a hite — ez nagy veszély, amit sürgősen el kell oszlatni.

Az a tény, hogy nálunk is győzelmesen előrenyomult két nagy koreszme, a társadalmi igazságosság és a közösségi gondolat, ennek nem lehet a magyarázata, mert az ősi magyar életforma nemcsak hogy nem tagadása egyiknek sem,

hanem éppen ellenkezőleg, minden másféle elméletnél és rendszernél tökéletesebb és teljesebb megvalósítója.

Igaz, mind a kettőnek a hirdetői között vannak olyanok, akik az erdőtől nem látják a fát: a közösségtől nem akarják észrevenni az embert s az igazságos társadalom alatt nem a lélekembereknek keresztény közösségben, kölcsönös segítséggel és a szeretettel való együttélését értik, hanem a társadalmat mint valami óriási kaptárt vagy hangyabolyt fogják föl, ahol az embernek nincs más kötelessége, mint dolgozni, táplálkozni és szaporodni. Pedig a társadalom célja is az ember és a közösség célja is az ember, akinek nem egyetlen feladata, hogy fajának fenntartását biztosítja, mert ezt a hangyák és a méhek, sőt a sakálók és a kígyók is csinálják —, hanem éppen emberi küldetésének teljesítése itt a földön Isten rendelése szerint és lelkének megőrzése, szellemének tisztán és jól való megtartása az örökélet számára.

A ma nagy kérdése tehát az ebben az országban a magyar ember előtt, hogy a társadalmi igazságosságnak, s a közösségi gondolatnak minél teljesebb és minél tökéletesebb megvalósítását — magyarsága és embersége érdekében egyaránt, nemzeti céljainak és isteni rendeltetésének teljesítése szempontjából egyformán — mi biztosítja jobban, az alkotmányos Magyarország vagy egy olyan életforma, amely talán nem is lesz Magyarország többé, hanem csak valami együttélési munkarendszer és népcsoport-szövetkezés?

Mielőtt erre felelni akarunk, állapítsunk meg két sajnálatos történeti tény... — történetit még akkor is, ha ez a kettő az egészen közelmúltban is előfordult volna. Az egyik: az alkotmányosságot sokszor értelmezték a kiváltságos és uralkodó osztályok javára és nem feltétlenül tuda-

tosan vagy szándékosan, de gyakran és önkéntelenül mégis a társadalmi egyenlőtlenségeknek, sőt igazságtalanságoknak megrögzítődésére. Éppen az utolsó száz esztendő bizonyította, hogy az egyéniség egyoldalú imádása és a korlát nélküli szabadossággá fajult szabadságnak gyakorlása az élő és viruló alkotmány ellenére a társadalomban az egyensúly teljes felborulásával járhat, egyesek mértéktelen fölemelkedésére és jólétére, mások és sokkalta, de sokkalta többször mások sorsának mérhetetlen lesüllyedésére és nyomorúságára vezethet . . . A másik tény: hogy az alkotmányvédelem sáncai mögé olyanok is felsorakoztak, olyan társadalmi rétegek is meg akartak bújni, amelyeknek a magyar alkotmányosság évezredes hagyományaihoz édeskevés közük volt, sőt olyanok is, akik még néhány év előtt ezt az alkotmányt elavultnak, középkorinak és az általános, egyenlő, titkos választójogos, boldogító, nyugati demokráciával merőben ellentétesnek hirdették.

Azt sem lehet tagadni, hogy az alkotmányosság körül folyó parlamenti harcokban a pártpolitika és a hatalmi kérdés sokszor ellenszenvesen érvényesült. Az azonban már nem igaz, hogy akik esetleges alkotmányellenesnek látszó vagy vélhető kormányzati ténykedésekkel szemben parlamenti és politikai küzdelmet vállaltak, mind csak öreg csáklyások és az igazi korszellemtől elmaradt gyűlölködő, hatalomra vágyó akarnokok lettek volna. Ha az alkotmányosság körül bizonyos kérdések tisztázása szükségessé vált, ha ez esetleg parlamenti válságokban robbant ki, ez még akkor is a nemzet életösztonének természetes megnyilatkozása volt, ha különben a nemzeti célok szempontjából alkalmatlan időben tört ki, vagy ha ahhoz akár magyar szempontból, akár gazdasági vagy szociális tekintetből alkalmatlan és ellenszenves segédcsapatok csatlakoztak.

Legyünk tisztában vele és a fiatalabb nemzedék érezze át, értse meg, vagy ha kell, tanulja meg, hogy az alkotmány nem valami elvont, még kevésbé elavult vagy megdohosodott fogalom, hanem magának a nemzet életének és minden magyar életének foglalatja. Az egész országnak önkormányzata, amely a nemzet valódi akaratának érvényesülését biztosítja és kizárja azt, hogy a nemzetet saját sorsának intézéséből kirekeszthessék. De emellett nemcsak az ország egészének élete szempontjából döntő fontosságú, hanem az állam minden polgárának, személyes, saját élete szempontjából is az. Hogy senkit illetékes bírója elől elvonni ne lehessen, hogy e bíró előtt gazdag és szegény, hatalmas és gyenge, magyar anyanyelvű és nem magyar anyanyelvű, tőkés és munkás, ifjú és öreg, kormánypárti és ellenzéki egyformán egyenlő legyen és egyformán kapjon igazságot, mindenkinek a munkajogát az állam megvédje és mindenkinek a tehetsége számára az egyenlő érvényesülést biztosítsa, hogy senkit munkája, tehetsége, szorgalma és vagyona gyümölcsétől egyoldalúan meg ne lehessen fosztani, hogy mindenki nyugodtan, biztonságosan, emberi méltósággal élhessen, hogy senkit erőszak, jogtalan bántalom, igazságtalan támadás megtorlatlanul ne érhessen, hogy e haza minden rendű és rangú, bármilyen anyanyelvű — és itt hangsúlyozni kell, bármilyen korú fiának, — meglegyen a helye a nap alatt, hogy törvényeink védelme és intézkedései szerint, magyar hagyományaink és régi jó szokásaink szerint a Szent Korona ezeréves közösségében élhessen és boldogulhasson, — ez a magyar alkotmány!

Ne higye tehát éppen ezért senki, akár túl van a negyvenen, akár alatta, ne higyjék a Bandik, Pisták, Miskák, Jucik és Mariskák, hogy azért, mert ők húszévesek, nekik nincs közük a magyar

alkotmányhoz, helyesebben, hogy a magyar alkotmány őrökük nem épp úgy gondoskodik, mint akárki másról. Ellenkezőleg tudniuk kell, hogy ők maguk, az ő jövőjük, a saját és minden dolgozó ember egyszerű munkás élete, a kis családi otthona — a tűzhely, a bölcső, ami talán ma még csak boldogságot vágyó képzeletük felhőiben ing —, édes gyermeke, kincse és gondja a magyar alkotmánynak. Mert az nem más, mint az ezeréves magyar közösségi élet nem papirosból készült, nem merev törvényszakaszokba préselt, hanem az élő és örök Szent Koronának minden magyart — és minden volt és minden leendő magyart — összefoglaló, fenntartó és boldogító nemzeti egysége. Igazi és tartós jólét, munkalehetőség, polgárosodás csak az alkotmányos Magyarországon lehetséges. Minden más vagy az anarchiába, a sorsok elpusztulásába, vagy magyarhoz és emberhez nem méltó alacsonyrendű kaptáréletbe visz.

Az állami főhatalom megoszlása, a törvényhozó, a végrehajtó, a bírói hatalom gyakorlásának módjai, az ősi életformáknak, az országgyűlésnek összeállítása és kiválogatása, a kormányzás ellenőrzése és felelősségre vonhatása, a magyar polgároknak, a nemzet tagjainak filléreiből össze tevődő köztehermilliárdok fölhasználása, a magyar katonának a haza védelmére való felajánlása, igen, ezek mind, mind részei, kikapcsolhatatlan, alkotó tényezői a magyar alkotmánynak, amely azonban az egész országos és nemzeti magyar életet szabályozza, irányítja, egyensúlyát, belső békéjét, társadalmi rendjét biztosítja. És éppen, mert biztosítja a társadalom rendjét, a nemzet osztályainak és rétegeinek összehangzó együttműködését, biztosítja egész közösségi életét s mindezen át a magyarság fennmaradását, történelmi hivatásának teljesítését és isteni rendel-

tetésének betöltését, — éppen ezért talpköve és mindennél erősebb biztosítéka minden egyes magyar saját életének, társadalmi elhelyezkedésének, hivatási hozzátartozandóságának, egyéni lételehetőségeinek, a családi, községi és nagyobb közületi közösségekben való békés és boldog együttélésének. Az alkotmány nemcsak a grófoké és nem a tőkéséké, nem a nagybirtokosoké, nem a bankároké, nem a hivatalnoké vagy a módos középosztályé, hanem éppen úgy a földet túró paraszté, a verítékező napszámosé, a kérgeskezű munkásé és küszködő kézművesé, az értelmiségé és a vállalkozóé, a kereskedőé és a bakteré, — mindenkié, aki ennek az országnak a fia. Mert ennek az országnak minden fia ezeréves sorsközösségnek, minden más ország és más társadalom közösségénél tökéletesebb emberi és nemzeti egységnek és rendszernek, a Szent Koronának a tagja.

Igenis, ez a mi magyar alkotmányunk, amelyhez minden magyarnak köze van, amelyen nem változtat sem az, hogy az ember ma már sebesen tud repülni a levegőben, sem az, hogy az éteren át pillanat alatt tudja elküldeni hangját és gondolatait, sem az, hogy a társadalom eddig háttérbe szorított negyedik rendje erőteljesebben követel magának érvényesülést, sem az, hogy körülöttünk ezzel összeegyeztethető, vagy ezzel össze nem egyeztethető elvek és rendszerek kavarnak a világon. A miénk — ez! Ezt akarjuk fenntartani s ha ma minden feladatát változott viszonyok mellett már nem tudja tökéletesen betölteni, azért akarjuk ezt újra a korhoz hozzáalakítani, de önmagából továbbfejleszteni. De nem engedjük elvetni vagy összezúzni, mert enélkül nem volt és nem lesz magyar élet ezen a földön s nincs jövő és boldogulás sem az öregeknek — sem a fiataloknak!

ENGEDJÜNK-E A NEGYVENNYOLC- BÓL?

Negyvennyolc körül újra kitört a politikai papiros=vita. Alkalmat adott rá a külügyminiszternek a Giornale d'Itáliában megjelent nyilatkozata, amely többek között a következőket mondta:

«Az 1848. évi alkotmányt, amely a belga alkotmány mintájára készült, meg kell tisztítani azoktól az elemektől, amelyek ellentétben állanak Magyarország történelmi hagyományaival és vissza kell térnünk a magyar történelem hősi hagyományaihoz és civilizáciánk eredetéhez. Természetesen szem előtt tartjuk az Olaszországban és Németországban elért eredményeket. A reformokat, amelyeket bevezetünk, saját gondolkodásmódunk, társadalmi viszonyaink, életfelfogásunk és szokásaink szerint fogjuk alkalmazni és az a törekvés fog bennünket vezetni, hogy tartós sikert érjünk el és kialakítsuk a modern alapokon megszervezett Magyarország állandó arculatát.»

Ezzel a nyilatkozattal jobbról és balról is foglalkozott a sajtó, sajnos, azonban sokkal inkább pártpolitikai szempontból, mint ahogy ehhez a nagy kérdéshez illenék. A levitézlett liberalizmus rögtön alkotmányvédelemre rohant ki, míg a másik részről már szinte a diktatúrát ünnepelték benne. Így a nyilatkozat fölött —, amely pedig maga igen bölcsen megjelöli, hogy mi a reformokat saját gondolkodásmódunk, társadalmi viszonyaink, életfelfogásunk és szokásaink szerint fogjuk alkalmazni — összecsapott a szélső demokratikus és a totalitásos elmélet anélkül, hogy a dolog lényegét igazában érintette volna.

Pedig a magyar alkotmányosságot nem lehet annyira az 1848-as törvényekkel azonosítani, mint azt a liberálisok teszik, másrészt azonban nem szabad elfeledkezni arról, hogy a magyarság ősi életformája és kilencszáz éves alkotmánya mindig azon alapult, hogy a nemzetet a közhatalom intézéséből kizárni nem lehet és felette senki sem gyakorolhat egyoldalú parancsoló hatalmat.

A magyar alkotmány századokon át meg tudta védeni állami életét attól is, hogy az uralkodói önkény és attól is, hogy a tömeg jusson egyensúlyozatlan túlhatalomhoz. Ahogy a magyar politikai szellem az abszolutizmust elutasította magától és inkább élet=halálharcot folytatott ellene, sem hogy behódoljon neki, olyan korokban is, amikor ez az elv egész Európában uralkodott, épp úgy minden korszak=hangoztatás és külföldi példamutogatás ellenére sem hódolt be annak a demokráciának, amely az általános titkos és egyenlő választójoggal Nyugaton uralomra került.

A magyar alkotmányosság lényege, ami a Szent Korona=tanában érvényesül, a szuverénítés megosztása a király és a nemzet, mint a Szent Korona két egyenrangú tagja között. A magyar nemzet tehát résztvesz és mindig résztvett a maga sorsának intézésében, ami csak törvényes úton történhetett, mert a törvényes utat királynak és nemzetnek egyformán be kellett tartani.

Teleki miniszterelnök egyik programadó beszédében igen bölcsen mondta, hogy a mi életformánk az országgyűlés volt, s hogy mi a parlamentet voltaképp előbb ismertük, mielőtt székünk lett volna, amelyre a tanácskozásnál leülhettünk. Legutóbb is Kolozsvár főterén országnak=világnak megmondta a miniszterelnök, hogy mi az ezeréves hivatásunkban fogunk élni, — úgy, hogy magyarhoz illik.

Képtelenség tehát bármelyik oldalról is a külügyminiszter nyilatkozatában olyan célokat vagy terveket keresni, amelyek a miniszterelnök világos szavaival ellentétesek lennének.

Az a szándék azonban, hogy az 1848-as törvényeket, illetőleg az azóta érvényben levő államvezetési rendszert korszerűen meg akarjuk reformálni, nincs ellentétben sem a miniszterelnök nyilatkozataival, sem pedig az ősi magyar alkotmányossággal.

Amint azt egy ízben a Nemzeti Club egyik vitaestéjén 1936 őszén mondtam:

«Hiba volna a magyar alkotmányosságot egyedül a népképviselési rendszerrel azonosítani. A magyar alkotmány több mint kilencszáz éves, a népképviselési rendszert — a belga alkotmány formájára — még nem is egészen kilenc évtizede vettük át. — Ez lehet helyes és jó, de az ősi alkotmány folyton fejlődhetik. Hogy a jövő az állami és alkotmányos élet terén milyen átalakítást tesz szükségessé, azt e pillanatban még nem tudhatjuk . . . az azonban bizonyos, hogy az ősi alkotmányossághoz mindig ragaszkodni fogunk és ragaszkodnunk kell, mert az alkotmányosság a magyar életnek olyan alapvonása, amelytől képtelen elszakadni!»

Az 1848-as törvényben kialakított népképviselési képviselőház s az úgynevezett felelős kormányzat kétségkívül nagy újítás volt a XIX. század közepén s az ősi magyar államberendezkedéssel szemben a kor nyugati eszmeáramlatainak hódítása volt. A külügyminiszternek tehát igaza van, mikor azt mondja, hogy ekkor sok idegen elem került be a magyar alkotmányba s vitathatatlan tény az is, hogy a 48-as törvények mintája az akkori belga alkotmány volt. Az azonban, hogy idegen elem került be megfelelő átalakítással sokkal a magyar alkotmányosság szervezetébe,

nem volt új dolog 1848-ban sem, mert hiszen a honfoglaló magyarság törzsszervezetével és nemzetségbirtoklásával szemben új elemek jöttek be a királyság átvételével, a királyi patronium megalkotásával, a vármegyék kialakulásával, majd később a hűbériség térfoglalásával, századok mulva pedig a kormányshékek felállítással, vagy az országgyűlés két táblára változásával, de általában az egész alkotmányos élet fejlődésével is.

A magyarság sohasem vonta ki magát az európai hatások alól, de mindig tudott rá vigyázni, hogy ősi hagyományait, különleges jogfelfogását, főképen pedig az egyéni szabadság és a közkötelességek egyensúlyát csorbíthatatlanul átvigye a fejlődés minden fokán keresztül.

1848 — amely különben kétségkívül túlgyors törvényalkotás volt — abban jelentett elsősorban nagy változást, hogy az akkori berendezkedésekkel szemben az állam vezetőit felelőssé tette az országgyűléssel szemben, az országgyűlés összeállításánál pedig abban, hogy részben megszűntette az addigi rendi szervezetet s a jogegyenlőség elve alapján az alsótábla választását kivette a vármegyék s a nemesség kezéből s a nemzet szélesebb s egyetemesebb rétegeire ruházta át.

Századokon keresztül a magyar állami élet királyi kormányzaton alapult, míg az országgyűlés e mellett az ellenőrzés szerepét játszotta, ezt azonban két hatalmas jog birtokában eredményesen tehette, mert a király csak törvényesen megszavazott adókat szedhetett be és hadsereget is csak a törvény alapján állíthatott.

Szent István óta azonban a király személyesen kormányzott s hosszú ideig az állam főméltóságait és főhivatalait az ő akarata töltötte be. Ezzel szemben az Árpádok kihalásával föléledt a nemzet királyválasztási joga, majd az országgyűlés

megszerezte a nádorválasztás s a többi főhivatal — választásának jogát is.

A királyi hatalom azonban maga jelentette a végrehajtó hatalmat, amelybe az országgyűlés csak akkor szólhatott bele, ha a hatalmat törvénytellenesen gyakorolták. Ennek legnagyobb biztosítéka volt az aranybullában, amely nemcsak a nemzet összességének, hanem minden egyesnek egyéenként is megadta az ellenállási jogot a törvénytelen királyi intézkedésekkel és rendelkezésekkel szemben.

Viszont, amikor az európai kontinensen mindenütt az abszolút uralkodók jutottak uralomra, ezt az uralkodói diktatúrát Magyarországra nem tudták rákényszeríteni. De a dinasztia elérte, hogy a nemzet hálából a török uralom alól való felszabadításáért lemondott a szabadkirályválasztási jogáról, a Habsburgok pedig megteremtették a kormányshékekkel való kormányzás rendszerét, amelyeknek vezetőit azonban már nem az országgyűlés választotta, hanem a király nevezte ki.

Ez a különleges államrendszer, amelyben a magyarság századokon át élt, aszerint volt áldást-hozó vagy veszélyes az országra, amilyen szellem és erkölcs volt a nemzetben uralkodó. Ha olyan volt, mint a XVI. század elején, akkor Mohács lett belőle, ha olyan volt, amely a XVIII. század végén éltette az országot, akkor nagy fellendülés és hatalmas reformkorszak következett utána.

1848-ban a régi államélet rendszerének meg kellett szünnie, mert a rendiség nemcsak Európában volt már a múlté, hanem a magyar közszel-
lemben is, a király felelősségnélküli kormányzatával szemben pedig a nemzet önmagának nagyobb hatáskört és több beleszólást követelt.

Más kérdés, hogy a 48-as törvények azután az életben hogyan érvényesültek s hogy mennyire tudnak ma megfelelni a kor szükségleteinek s a magyar államiség legfőbb követelményeinek.

A 48-as törvényeket tehát épp úgy nem lehet tabunak tekinteni, mint ahogy a 40-es évek magyar reformerjei sem érezték érinthetetlennek a rendiséget, az ösiséget vagy a régi alsótábla szervezetét.

A magyar alkotmány nem papirosból van, hanem történeti fejlődés eredménye, amely maga is eleven életet él. Nem ösmer úgynevezett alap-törvényeket, amelyeken az alkotmány sérelme nélkül nem lehet változtatni és nem ösmer örök-érvényű szabályokat —, hanem mindig a nemzet életszükségletei szerint formálódik. De mégis, sőt éppen ezért meg tudja őrizni azt, ami benne a legfontosabb: a közhatalom megosztását, a nemzet függetlenségét s a lelkiismeret szabadságát.

A 48-as törvények csak rövid ideig voltak teljességükben érvényben, mert a szabadságharc bukására hosszú önkényuralom következett: abszolutizmus, ahogy akkoriban az állami totalitást nevezték. De 1867-ben, amikor a jogfolytonosságot helyre kellett állítani, az 1848-as törvényekhez kellett visszanyúlni, ami azután hosszú évtizedekre határozta meg az alkotmányos fejlődés irányát.

Meg kell állapítani tárgyilagosan, hogy a miniszteri felelősség elve a valóságban annyiban élt, hogy a parlament meg tudott buktatni kormányt, vagy minisztert, ha — I. Ferenc József is elejtette azt, akit leszavaztak. A kormányok s a miniszterek kinevezésében azonban mégis csak az uralkodói akarat érvényesült elsősorban. Felelősségrevonás pedig nem történt sem akkor, sem később soha, hiszen az országvesztő forradalom kormányával szemben sem gyakorolta sem az országgyűlés, sem a nemzetgyűlés a felelősségrevonásnak törvényadta lehetőségeit.

A népképviselési rendszer azonban hosszú időn át virágzott s bár itt-ott súlyos válságokat és töréseket szenvedett, s bár az obstrukció, összefér-

hetetlenség s egyéb parlamenti betegség megtépázta a tekintélyét, mégis megfelelő életformának bizonyult. Ezt legjobban igazolja az, hogy e mellett a rendszer mellett huszonkét esztendő alatt az ország fel tudott emelkedni a megsemmisülésből s olyan páratlan erő kifejtésre volt képes, amely végül is — legalább a Kárpátok gerincének egy részére — újra kitűzhette a magyar államiság lobogóját.

Az általános egyenlő és titkos választójog bevezetése azonban új megítélés elé állította a parlamenti kérdést. Hogy az általános, titkos és egyenlő választójog milyen eredményekkel járt a nyugati demokráciákban, — az a szemünk előtt játszódott le. Ezért igenis elévülhetetlen érdeme volt a magyar kormányrendszernek, hogy nem hódolt be a magyarországi baloldal úgynevezett koreszméinek s a választójog terén inkább a lassú haladást választotta. Ma azonban ott állunk, hogy az általános egyenlő és titkos választójog alapján választott népképviselő nem feltétlenül fogja biztosítani az államélet rendjét s az ország gazdasági, kulturális és társadalmi békéjét és jövő fejlődését. A francia és a spanyol népfront uralmának gyászos példája mellett a magyar választások tanulságai éppúgy arra figyelmeztetnek, hogy parlamenti életünk komoly és gyökeres reformjára kell gondolnunk, mint ahogy arra utal a megnövekedett Magyarország új helyzete is, amelyben már számolni kell a parlamenti és politikai életben is az új centrifugális erőtevékenységekkel.

Ha tehát vannak tervek, hogy az 1848-as törvény megreformálásával állami életünkben bizonyos változásokat akarnak csinálni, ezt eleve elutasítani nem lehet, csak azt kell kívánni, hogy ez alkotmányos módon s a magyar alkotmány ősi szellemének megfelelően történjék.

Mindenki tisztában lehet azzal, hogy a világ

mai életében erősebb központi hatalomra van szükség s hogy a kormányoknak meg kell adni a lehetőséget, hogy — a végrehajtó hatalom gyakorlásában — saját felelősségükre gyorsan és szükség szerint — bizonyos esetekben parlament nélkül — intézkedhessenek. Ez különben máris érvényesült a magyar alkotmányos életben, hiszen egy évtized óta rendkívüli felhatalmazásuk van a kormányoknak, sőt azóta több ízben külön felhatalmazásokat is kaptak s ezeknek ellenőrzésére a parlament maga jelölt ki külön kisebb s inkább csak tanácskozó bizottságot.

Az országgyűlésnek a törvényhozási munkáján kívül való ellenőrzőszerepe azonban változatlanul megmaradhat akkor is, ha az országgyűlés egyik vagy másik házának összeállítása más elvek és más választási rendszer szerint fog történni, mint ma. Egy azonban nem változhatik: a köz hatalom, az állami szuverénitás gyakorlása ezentúl is csak megosztott lehet Magyarországon. A magyar nemzetet abból sem kizárni, sem önkényes törvénytelen parancsoknak alávetni nem lehet.

Különben is a nemzet akaratának igazi érvényesülését a társadalom helyes megszervezése, a független egzisztenciák számának szaporítása, a törvényvédele sajtó- és véleményszabadság jobban biztosíthatja, mint esetleg olyan képviselőház, amelynek többségét a hatalmi kegy nevezi ki, vagy a demagógia juttatja mandátumhoz.

Nálunk csak egy teljesség van: a Szent Korona! A magyar alkotmány sohasem volt elavult, mert mindig lépést tartott a korrall. Idegenné azonban nem vált soha, hanem a maga képére alakította át azokat a formákat, amelyeket a kor létrehozott. Azt és annyit fogadott belőlük el, amennyi a magyar szellemnek s a magyar jellemnek megfelelt. Ezt tettük ezer éven át, sose tettünk mást és ma sem cselekedhetünk másként!

MAGYAR SZABADSÁG.

Mostanában megint sokat beszélnek, írnak arról, hol pihennek Petőfi Sándor hamvai, a segesvári csatatér földjében vagy — valahol Szibériában? Ha tőlünk függne, azt mondanók, ne bolygassuk az álmát. Ne keressük a halott költőt sem itt, sem ott, az örök élő költőt keressük és magunkban. Különösen így március idején, amikor a levegő már a magyar föld édes illatával van tele s amikor még a mai vészes idők agyonzaklatott napjai között is valami hirtelen forrósággal melegedik át a szívünk, ha rá s az ő Nemzeti dalára gondolunk . . . Talpra magyar! . . . Azt mondják, amikor a Pilvax=kávéház asztalára állva, Petőfi először olvasta föl ezt a versét, egyik barátja belesandított a kéziratba s akkor még így kezdődött a Nemzeti dal: Rajta Magyar! Mire azután a pajtás odasúgta a költőnek: «Vigyázz, Sándor, előbb talpra kell állítani a magyart s csak azután — rajta! . . .» És Petőfi ott rögtön kijavította a kezdősort. Lehet, hogy mindez csak irodalomtörténeti anekdóta, de akárhogy van is, a magyar gondolkodásban köztudat az, hogy valóban és igazán ez a vers állította 1848-ban talpra a magyart, akit a legjobbak és legnagyobbak akkor már két évtizede biztattak, hívtak, ösztökéltek az elhatározó cselekvésre.

Akármekkorát fordult is azóta a világ, ennek a napnak, március 15-ikének, amelyben a Talpra magyar, a Tizenkét pont s mindenekelőtt és mindenekfelett a sajtószabadság megszületett, kitörölhetetlen a jelentősége, elpusztíthatatlan a ha-

gyománya. Ünnepe, de nem a törvény tette azzá, hanem a nemzet életérzése. A magyarság a maga kifogyhatatlan és megtörhetetlen őseréjének tavaszi kivirágzását érezte benne mindig. Igen, a szabadságot életének érezte — és érzi ma is —, ám sokkal inkább a maga történelmi és nemzeti szabadságszeretete élt mögötte, mint a XIX. századnak a nagy francia forradalomtól örökölt szabadságeszméje. Mert bár e napnak természetes és örökös kapcsolata van az egyik legfontosabb közszabadságnak, a sajtószabadságnak 1848-iki kivívásával, mégis elsősorban ezeréves államiságunk függetlenségével, annyiszor veszélyeztetett, de mindig megvédett nemzeti szabadságunkkal volt, van és lesz legerősebben összeforva.

Bizonyos oldalról, amely különben célkitűzéseiben nem sok szerepet szán a szabadságnak — talán csak párttechnikai okokból — felvetették a kérdést, — lehet-e, szabad-e ünnepelni ma a szabadság, különösen a sajtószabadság gondolatát, akkor, amikor Magyarországon újra cenzúra van s amikor a politikai közszabadságok is kétségkívül sokféle korlátozás alatt állanak. Erre azt is lehetne felelni, hogy annyival inkább kell ünnepelni, — sőt tüntetni kell a szabadság mellett! . . . Ez azonban felszínes eldöntése volna a vitának és kényelmes megkerülése a kérdésnek. Mindezekelőtt mondjuk meg: sem az emberi szabadság eszméjével, sem annak magyar, nemzeti megvalósulásával nincs ellentétben az, hogy adott időben és körülmények között az állam érdekei ennek a szabadságnak is épúgy, mint minden másnak, fölébe kerülnek s ezért ez a legfőbb állami érdek az ember egyéni és természetes szabadságát s a közszabadságokat is időlegesen korlátozza. Ennek örök törvényét, a „salus rei publicae suprema lex”-et, a római szellem a maga

legklasszikusabb szabadságkorában állította föl és ez érvényes volt és lesz minden időben, amíg az ember a legnagyobb társadalmi közületben, az államban fog élni.

Ez azonban nemcsak kényszerítő külső oknak érvényesülése, hanem következik magának a valódi szabadságnak igazi eszméjéből, amely nemcsak az egyénben az egyénen át, hanem annak nagy közösségében, az államban is valósul. Mint minden nagy emberi fogalomról, a szabadságról általában azok beszélnek legtöbbit, akik legkevésbé értik. A szabadság nem a XVIII., vagy a XIX. század találmánya. De maga a fogalom nem is olyan zárt és változhatatlan kategória, mint a téglá, hanem az időkkel és az időben változó, alakuló, élő valami, amelyet nem lehet egyetlen és megmásíthatatlan skatulyába zárni. A szabadság gondolata végigvonul az emberi fejlődés egész történetén, de a fogalmat, hogy mi is a szabadság, sokszor és sokféleképpen értelmezték. Az ókor szabadsága más, mint a kereszténységé, mást értett alatta Szent Ágoston, mást látott benne Rousseau s megint máskép érezte Hegel és máskép gondolkozott róla Eötvös... Mégis az emberiség egész életét végigkísérő közös eszmei kincs, amelyet nem lehet elválasztani magának az embernek az eszméjétől.

Ne beszéljünk az új anyagelvűségnek arról a kényelmes fogalmazásáról, amely szerint az a szabadság, ha szabadok vagyunk a szükségtől és a gondoktól. Ez tetszetős játék lehet a szavakkal olyan tömegek előtt, amelyek szükségét szenvednek s amelyeket gondok nyomnak. Az igazi emberi szellem számára azonban szomorúan és üresen hangzik, hiszen ha igaz volna, akkor a legszabadabb lény a jóltartott igásökör lenne, — mert az azután semmi szükségét sem szenved és semmi gondja sincsen. Az emberi lélek azon-

ban nem ezt a szabadságot keresi, hanem azt az erőt, amely a véges embert a maga véges földi sorsának adottságaiból és kényszerűségeiből a végtelenség felé való vágyában kiemeli, hogy egyénileg is és mint a közélet tagja is, a maga sorsának eldöntője, emberi eszméjének megvalósítója legyen. Mert amint Concha Győző mondja: «A szabadság mindenekelőtt valamely lénynek fogalmával egyező állapotát, erőjének háborítatlan érvényre emelkedését jelenti . . . Ez a természetes szabadság . . . Az ember sajátos, azaz szellemi szabadsága ellenben csak akkor következik, ha eszméinek valósulását öntudata és akarata teremti meg, vagyis ha az embernek a természettől való függése mérvét saját esze és akarata határozza meg . . .»

A szabadságnak voltaképp kettős értelme van. Az egyik az uralom, a másik a mentesség. A különböző korok szabadságértelmezése éppen abban tér el egymástól, hogy hol az egyiket, hol a másikat fogadják el vagy hangsúlyozzák s néha éppen e kettőnek látszólagos ellentétét állítják szembe. Az ókor gondolkozása a szabadságban az uralmat látta, ez az uralom pedig valaminek önnön erővel való öntudatos létrehozása, amit Arisztotelesz úgy fejezett ki, hogy a szabadság egyik jelzője kölcsönösen és váltogatva uralkodni és engedelmeskedni, másik jelzője, hogy az ember élhesen, amint neki tetszik, vagyis hogy senkinek se tartozzék engedelmeskedni, mert ez egyezik meg az egyenlőséggel. Ezt az egyoldalú felfogást átalakította a kereszténység, amely az embert beállította a nagy egyetemességbe s a földi lét lényegét a belső életbe helyezte. Ezért a szabadságot mint az akarat belső indító okai fölött való uralmat és mint az embert emberi voltával megillető erőt fogta föl, mert Isten képére teremtve és a megváltás hite által fölmagasztalva, a tökéletes-

ség felé e szabadság által jut el és érdemesül rá az ember. De ugyanakkor — lehet, hogy első sorban azért, mert a kereszténység első századai az uralkodó római állammal szemben a folytonos küzdelem voltak e szabad lélek megmentéséért — a kereszténység megtalálta a szabadság fogalmában a másik gondolatot is, hogy a külső elnyomó erőkkal, a másik által gyakorolt uralommal szemben az ettől való mentességet is a szabadsággal azonosította. Az Egyház ezt a fölfogását a középkoron át is megtartotta s működésében a szabadság egy új formájának, a külső hatalommal felvértezett állami mindenhatósággal szemben az egyéni szabadsággal találkozó közületi szabadságnak adott létet s indította el annak kifejlődését. Hosszú volna elmondani, hogy az emberi gondolkodásban hogy fejlődött és alakult a szabadság gondolata az újkorban a nagy francia forradalomig, hogy vált azután a XIX. század egyik fő uralkodó eszméjévé, hogyan erősödött e fogalomban a mentesség eszméje és hogyan halványult el az uralomé. Pedig az igazi szabadság csak a kettőnek egyensúlyával és egységével valósulhat meg, mert amint ismét Concha Győző olyan megkapóan mondja, a szabadság összes alkatelemei az embernek sem külön egyéni, sem külön közületi formájában nem találhatók meg, csak e két formában együtt, mert csak a közben, az állami közületben élő egyén lehet szabad, csak a szabad egyénekből állók életét, tagjainak közreműködésével, folytató nemzet mondható szabadnak.

A magyarság szabadság gondolata és szabadságérzése éppen azért különleges érték az emberiség számára, mert alig van más nép, amely a maga ősi életformájának berendezkedésével és egész történelmi fejlődésével annyira meg tudta volna valósítani és önmagában kifejleszteni a

szabadságnak ezt a kettős és elválaszthatatlan értelmét. Mert Pusztaszertől a mai napig a magyarság itt, a maga történelmi hivatásának örök helyén, különböző korok és különböző szellemi áramlatok között fenntartott egy szabadság gondolatot, amely talán a mi legkülönlegesebb nemzeti sajátosságunk, amelyet nemcsak maga hordozott, de amelyet más nemzetek tudatába is bele tudott vinni és magával szemben meg tudott rögzíteni. A magyar szabadság a világ előtt a szó szoros értelmében vett specialitás volt mindig, mindenesetre sokkal magasabb rangot adva Európa igazi szellemiségében a magyarságnak, mint a paprika vagy a töltöttkáposzta, vagy akár a híres tiszavidéki búza. Igen, egészen különös érték ez a magyar szabadság, nemcsak a magunk népének és nemzeti lelkének, hanem az egész emberiség és a keresztény civilizáció számára is. Az Aranybulla, a Tripartitum, Rákóczi «Pro libertate» jelszava a szűzmáriás zászlókon, a híres Articulus Decimus, az 1848 március 15-ike, — egy-egy mérföldkő a magyar szabadság történelmi útján, amely nem torkolthatik bele soha ebben az országban valami olyan új életformába, amely ezt az ősi szabadságot megtagadná.

Mert a magyar emberben örök és elpusztíthatatlan az a vágy és követelés, hogy a maga erőit kifejtse, a maga akaratával a maga ezeréves állameszméjét a Kárpátok annyi véráldozattal megvédett medencéjében megtarthassa, kifejleszthesse és tökéletesen visszaállíthassa. És örök, elpusztíthatatlan a vágy és követelés, hogy emberi lelket és akaratot, amelyet Isten rendelt szabadnak, itt földi hatalmasság meg ne szegyeníthesse.

Az igazi szabadság nem azt jelenti, hogy az ember szándékainak és cselekvéseinek ne legyen semmiféle korlátja. Egyént és nemzetet romlásba

vinne, mint ahogy romlásba is vitt számtalanszor a korlát nélküli szabadosság. Az ember a maga rendeltetésével és méltóságával jutna ellentétbe, ha a szabadság címén túl akarná tenni magát azokon a kötelekeken, amelyeket az isteni rendelés, erkölcsi világrend az emberiség közössége, a nemzeti társadalom érdeke és többi embertársának joga előír. De éppen ezért, mert a szabadsággal szemben nagy felelősségeket, a jókkal szemben nagy kötelezettségeket vállalunk, — vállalunk pedig különösen ma országunk nehéz sorsa és az egész világ rettentő válsága idején — mindenki megkövetelheti mindenkitől, de elsősorban a nagy emberi közösségeknek, a nemzeteknek és közületeknek vezetőitől, hogy tiszteletben tartsák, meg ne támadják, hanem inkább féltve őrizzék az emberi méltóságnak, az állampolgári köteleknek ezt a nagy követelményét: a magyar szabadságot.

Nemzetünk is követelheti a szabadságát, azaz minden idegen rabságtól való kiszabadulását és önrendelkezését, hogy nagy hivatását végezhesse azon a helyen, ahová a Gondviselés állította s ahol egy évezreden át teljesítette rendeltetését a világgal, kötelességét az igazsággal szemben, — mert vérrel, könnyel és verítékkal szolgálta meg a Dunamentén és a Kárpátokban ezt a szabadságot. Követelheti minden magyar, akárhol él szerte a világban — szétszórva vagy tömegesen —, de különösen ott, ahol századokon át a mi fajtánk és Szent Koronánk tartotta fenn a civilizációt, hogy semmiféle állam és semmiféle kormányzat őt vallásában, nemzetiségében, nyelvében, kultúrájában, gazdasági és társadalmi életében rabságra ne tartsa, emberi méltóságát meg ne alázza.

De megkövetelheti a szabadságot minden magyar, nemcsak messze a nagyvilágon, nemcsak közel körülöttünk, hanem elsősorban itt benn a

saját országában is. A politikai szabadságjogok oly mélyen gyökereznek a magyar történelem ősi televényében, annyira összeforrottak ennek a nemzetnek egész fejlődésével, annyi harc, annyi vér, annyi áldozat, annyi vértanúság, annyi becsület szentelte meg ezeket a szabadságjogokat, hogy azt tisztelnie kell kicsinynek és nagynak egyaránt. Senki azt büntetés nélkül meg nem sértheti, senki azt felelősség nélkül meg nem támadhatja, vagy föl nem adhatja.

Az a nap, amelyet most ünnepelünk, a magyarság öntudatra ébredésének, elpusztíthatatlan életerejének s minden önkény, minden bilincs, minden illetéktelen kényszer, minden jogtalan megkötöttség ellen való örök harcának jelképe. A mi szabadságunk, amiért szenvedtünk s amelyért rajongtunk, nem az egyesek kiváltsága : az egész nemzet joga. Nem a nyepozvolim országpusztító rendbontása, nem a terreur erkölcstelen és gyilkos szabadsága és nem a nihil mindent tagadó és mindent szétromboló lázadása, — hanem az öntudatos életerőnek, az Isten által rendelt szabadakaratnak tavaszi kivirágzása.

Ha van nemzet, amely szabadság nélkül nem tud élni, a miénk az. Ha van ember, aki szabadságra termett, a magyar ember az.

Az a rendkívüli ellenállóképesség, az a szenvedni tudó és túrni bíró energia, amely mindig le tudta rázni magáról hol gyorsabban, hol lassabban, de végül mindig diadalmasan a ránk rakott láncokat, — éppen olyan elevenen él a mi nemzedékünkben, mint az ősökében, ahogy fog élni örökké minden fiainkban és utódainkban. Mi és még inkább az utánunk jövő nemzedék nem olyan szabadságot kívánunk, ahol az erősebb elpusztíthatja a gyöngét, ahol a kizsákmányolás és a haszon szabadon garázdálkodik, vagy amely a közösség ellen való izgatást, az állami és

nemzeti kötelékek ellen való rendbontást lehetővé teszi, hanem azt a szabadságjogot akarjuk, amely életet ad, igazságot hoz, egyenlőséget teremtet és a testvériségben születik újra.

Március Idusa a szabadságjogok közül elsőnek a sajtó szabadságát valósította meg: ami a gondolatnak, a véleménynek — az alkotmányosság és a törvényesség keretén belül — szabad közlését és terjesztését jelenti. A sajtószabadság nem az újságoknak vagy az újságíróknak a kiváltsága, hanem az egész nemzetnek és a nemzet minden tagjának közjoga, amelynek célja és értelme éppen a nemzeti közösségnek és a nagy keresztény emberi közösségnek önzetlen szolgálata.

Amikor ezen a napon újra hitvallást teszünk a magyar szabadság örök eszméje mellett, és a sajtó szabadságának nagy gondolata mellett kegyelettel gondolunk elődeinkre, akik ezt a szabadságot kivívták és bátran védeni tudták.

Azoknak pedig, akik azt hiszik, hogy az a magyar szabadság, amelyhez ezer év vére, könnye és verítéke tapad, csak elavult lim-lom, amely a múlt század politikai, gazdasági és szellemi szabadelvűségének kimúlásával halálra van ítélve, akik nem érzik, hogy a magyar szabadság a szabad magyarságot jelenti, az ezeréves ország ezeréves életformáját, amelyet önmaga fölláldozása nélkül nem dobhat el magától, akik mint valami fordított Petőfik, ezt a magyar szabadságot oda-dobnák a maguk életéért, vagy a pártjuk életéért — azoknak ezen a napon Petőfi szavával üzenünk: Féltre kislelkűek!

OKTÓBER HATODIKÁN.

Kilencvenegy évvel ezelőtt, esős, hideg októberi hajnalon kivégeztek Aradon tizenhárom honvédtábornokot. Kilencet felkötöttek, négyet — kegyelemből — agyonlőttek. Ugyanakkor golyó oltotta ki az első magyar felelős miniszterelnök életét is, akit csak az mentett meg az akasztófától, hogy a börtönben az utolsó éjszakán mély sebeket ejtett nyakán és mellén.

Miért halt meg ez a tizennégy férfi? . . . És miért került börtönbe annyi más derék hazafi? . . . Az akkori államszemlélet, a bécsi abszolutizmus röviden felelt rá: lázadók voltak. Ez rideg és egyoldalú osztrák katonai fölfogás szerint magyarázat lehetne a tizenhárom honvédtábornok halálára, mert végre is egykor osztrák császári tisztek voltak. De gróf Batthyány Lajos alkotmányos magyar miniszterelnök volt s ellene a vád a hadbíróság előtt, amely elé illetékes bírái elől elvonták és az ítélet indokolása is — a Pragmatica Sanctio megsértését, az alkotmány felforgatását, a felkelők között való harcolást és hasonló bűnöket sorolt fel.

A nemzet azonban máskép ítélte. Vértanut látott mindegyikben — a szabadság vértanuját. És kilenc évtizede sohasem múló kegyelettel ezt ünnepelte bennük.

A szabadságért haltak meg — a ma divatos kifejezések szerint talán a koreszméért? Hiszen valóban, negyvennyolc forradalmas idő volt és a nagy francia forradalom eszméjének újbóli feltámadása mint forgószél járta be Európát. A sza-

badtság gondolata tényleg a koreszme volt, az egyenlőséggel és a testvériséggel együtt, amelyet a XIX. század is kikiáltott — csak nem tudott megvalósítani.

Ebből az következne, hogy ha új koreszme rázza meg a XX. század Európáját, a régiért való áldozatok egyszerű történelmi emlékké szürkülnek?

Ha így gondolkoznánk — nagyon tévednénk.

Az a szabadság, amelyért az aradi tizenhárom elvérzett, amelyért az első magyar miniszterelnök meghalt, nemcsak a XIX. századbeli koreszmék szabadság gondolata volt, hanem az ezeréves magyar alkotmányos szabadságának eszméje.

A letűnt politikai és gazdasági iránynak, a szabadelvűségnek érthető fogalomösszefűzése volt, hogy a maga politikai fölfogását az ezeréves ország alkotmányos szabadságával azonosította. Pedig a liberalizmus csak a XVIII. század végén megindult társadalmi és gazdasági átalakulás későbbi eredménye volt, a magyar alkotmányos szabadság gondolata azonban olyan régi, mint maga a nemzet.

Ez az alkotmányos szabadság magasabb és nagyobbbrangú fogalom, mint a «laissez faire» egyéni szabadsága. Nem egyének kiváltsága, hanem a nemzet összességének a joga.

A nemzet összességéé, amely tíz viharos évszázad alatt tömérdek megpróbáltatáson esett át s maga is átalakuló részese volt a történelemnek. De a vérrel, könnyel és verítékkal teli történelem során soha a nyakára zsarnokot ülni nem engedett, hanem örök egyensúlyban tartja a Szent Korona két tagjának, a királynak és nemzetnek jogait és kötelességeit.

Mert a magyar alkotmányosság nemcsak jogokat jelent, hanem kötelességeket is és pedig nemcsak az uralkodó, hanem a nemzet számára is.

A Szent Korona a jognak és a kötelességnek, a szabadságnak és a fegyelemnek szintézise a magyar lélek ama bizonyos szétválaszthatatlan kettősségének, amelyről annyi szó esett. Szétválaszthatatlannak mondom, mert bármelyiket eldobnók, felborulna a magyar lélek egyensúlya. Amikor e kettősségből valamelyiktől megfosztották a nemzetet, vagy valamelyiket félredobta, az mindig az ország gyászos és keserű emlékü korszaka lett. Mohi pusztá, Mohács, vagy a közelmúltból 1918—19, — a nemzeti lélekben élő önfegyelem szétesésének, felbomlásának következménye volt.

Az önkényuralom nemcsak a szabadságharc hőseit és politikusait büntette a kivégzésekkel és bebörtönözésekkel, hanem magát a nemzetet, amely ezeket az ítéleteket a maga sérelmének érezte. Az uralomra jutott abszolutizmus megfosztotta a nemzetet szabadságától s az erre elkövetkező gyászos korszak olyan viszonyokat teremtett, hogy alig két évtized elteltével a bölcs uralkodó megkötötte a kiegyezést. Deák Ferenc, aki maga volt a magyar jog megtestesülése, ezt a kiegyezést az 1848-as törvények folytonosságához való visszatérésben jelölte meg. Ez pedig nem volt más, mint az alkotmányos szabadság helyreállítása.

Deák Ferenc felelősségtudata és jogászai tisztánlátása pontosan érezte, hogy hova nem lehet visszatérni: ahhoz a 49-hez, amely a tömeguralom végzetes cselekedeteivel épp olyan támadás volt a Szent István birodalmának ősi alkotmányossága ellen alulról, mint aminőket elkövettek ellene felülről.

A nemzet nemcsak egyes kiváló fiaiban tudott helytállni s önfeláldozóan szenvedni és tűrni, hanem egész összességében ezt cselekedte. Ahogy később, a kiegyezés után következő félévszázados

alkotmányos élet alatt is, a konfliktusok s ennek következtében a súlyos megrázkódtatások, — abból következtek, hogy vagy alulról, vagy felülről hiba történt a magyar alkotmány kettős lényege, — a közszabadság és a fegyelem körül.

Tévedés azt hinni, hogy ezt a szabadságot mindig csak az államhatalom vagy a végrehajtó hatalmat gyakorló kormány veszélyeztette, veszedelme lehet ennek a félrevezetett jelszavaktól elkábított tömeg is, amely esetleg a legszélsőbb demokráciából éppen az ellenkező elvek végletébe csap át.

Más kérdés az, hogy az alkotmányosságot, mely nálunk nem holt betű, nem merev alaptörvény, hanem maga a nemzet ezeréves élete, ne tévesz= szük össze egyik vagy másik gyakorlati módjával.

Az alkotmányos szabadság, amelynek hordo= zója és nélkülözhetetlen alkotórésze az ország= gyűlés, igenis ősi életformánk. Az azonban, hogy az országgyűlést miképpen alakítja meg a törvény, alá van vetve a fejlődésnek és az átalakulásnak.

A magyar alkotmányosságnak alaptétele, amit egyszer még jóval a világháború előtt, a különböz= szembenálló közjogi pártok egyhangúságá= val házhatározat is kifejezett, ez: Magyarországon minden hatalomnak, tehát még a királyi hatalom= nak is forrása az önálló, független és szabad nem= zeti akarat. Ez jelenti az alkotmányos szabadságot: az állami szuverénításban ez az akarat nyilvánulm meg és soha semmiféle más akarat úrrá a magyar nemzet fölött nem lehet.

A nemzeti akarat megjelenése az alkotmányo= san hozott törvény. Ez az a parancs, amelynek van uralma Magyarországon és csak ez, amelynek uralma lehet. Sem a magyar állampolgár, mint egyén, sem a magyar törvényhozás két tényezője, az államfő és az országgyűlés, sem a végrehajtó hatalmat gyakorló kormány, sem annak szervei,

sem az igazságszolgáltatást végző független bíróság másként, mint törvény szerint nem cselekedhetik. A törvénynek engedelmeskednie kell. A törvényt pedig másképpen megváltoztatni, mint törvényes úton, nem lehet, mert semmiféle rendelkezés nem érvényes, amelynek törvényes alapja nincs.

Ebből következik, hogy Magyarországon ma és mindig minden olyan kísérlet, amely a nemzet akaratának törvényes kifejezőjét, az országgyűlést félre akarná állítani, hogy akár egyetlen ember akaratának, akár bizonytalan tömegek akaratának vesse alá az ezeréves nemzetet, nemcsak a törvénynek volna megtagadása, hanem a magyarságnak: a magyar léleknek, a magyar szellemnek, a magyar gondolkodásnak és a magyar érzésnek. A nemzet a maga ősi jogát, a közhatalomban való egyenjogú részesedést, az alkotmányos szabadságot, s a törvény uralmát mindig, mindenki ellen megvédte, — még a saját véréből való királyokkal szemben, a saját véréből való államférfiakkal szemben is, de az úgynevezett felvilágosodott abszolutizmus totalitásával szemben is. Tételes és élő magyar törvények tiltják, hogy Magyarország alkotmányos rendjével szemben bárki lázíthasson vagy fellázadjon, de azt is, hogy a törvényhozás tagjait bármiféle külső akarat befolyásolja vagy utasítsa.

Már most, ha megállapítottuk, hogy mit nem szabad az ősi életforma ellen elkövetni s hogyan nem szabad a nemzeti akaratot a közhatalomból való részességtől elűzni, — nézzük meg, miként nyilvánuljon meg a nemzeti akarat a jövőben, mi legyen a formája, milyen legyen a kerete?

Nem is olyan régen még a magyar közélet zajlott a hangos követelésektől, amelyek mindenáron azt kívánták, hogy mivel körülöttünk és a művelt Európában a szélső demokratikus állam-

forma uralkodik, nekünk sem szabad szembe= szállni ezzel a világáramlattal! Ezt rendesen meg= toldották a baloldaltól azzal, hogy nemzeti cél= kitűzéseink, revíziós reményeink megvalósítását veszélyeztetjük, ha sürgősen nem alakulunk át arra a formára, ami akkor Franciaországban, Angliában s a weimari Németországban ural= kodott. Hogy ez természetesen egyúttal a bal= oldali kormányzat és baloldali társadalomberen= dezkedés hatalmi vágyálmával volt kapcsolatos, azt fölösleges mondani, hiszen mindenkinek em= lékezetében lehetnek még azok a beszédek és cikkek, amelyek ezt körüti arroganciával követel= ték, sőt — még külföldi barátainkat is megpróbál= ták ebbe a belpolitikai játékba belekeverni.

A józan magyar ész és a biztos politikai ösz= tön megvédett bennünket attól, hogy nekünk is végig kelljen csinálnunk a népfrontok garázdál= kodásait és országvesztéseit. A magyarság nem lépett még egyszer a baloldali forradalom útjára s ősi alkotmányos intézményeit és berendezkedé= sét változatlanul megtartotta.

De éppen mert a nemzeti akarat valódi érvé= nyesülése a legnagyobb közérdek, gondoskodni kell róla törvényesen, hogy most, amikor a társa= dalmi igazságosság megvalósítása, ami volta= képpen az igazi koreszme ma, elodázhatatlan követelés lett s amikor a középhatalommá vált Magyarország sok új és nehéz kérdés elé került, úgy szabályozzuk az országgyűlés működését és összeállítását, hogy az valóban meg is tudjon felelni feladatának.

Az általános titkos és egyenlő választójog úgy= nevezett demokratikus népképviselői rendszere igen sok veszéllyel jár. Veszélyezteteti a demagógia, a tömegszervezkedések, a tőke hatalma, kurropció, a centrifugális nemzetiségi erők és még sok más= féle politikai, társadalmi és gazdasági hatás az,

aminek az általános titkos választójog romboló lehetőségeket ad.

E választójog helyett tehát más alapon kellene a képviselőházat összeállítani, illetőleg választani. Sokan félreértették a Nemzeti Ujság állásfoglalását a hivatásrendiség mellett. Pedig cikkírónk világosan megmondotta, hogy a hivatásrendiség társadalmi szervezést jelent, nem pedig politikai rendezést. De a képviselőház, vagy mondjuk az alsóház, vagy nevezzük azt a szép régi magyar néven: az alsótábla, politikai testület, amelyben mindig a nemzet egyetemes gondolatának kell érvényesülnie. Éppen ezért nem gondolunk tisztán érdekképviselői képviselőházra, alsótáblára. Mert ez az érdekképviselők tehát a különböző társadalmi és gazdasági érdekek harcterévé változtatná a parlamentet. Aminthogy a hivatásrendiség sem azonos a rendi állam gondolatával, vagy az érdekképviselői alkotmánnyal. Sőt ellenkezőleg, a hivatásrendiség kifejezetten mást akar s éppen ezért tud jól elférni az országgyűlés mellett.

Éppen csak nem szabad — amint azt legutóbb is, egészen tévesen, tette multkori fejtegetéseinkre válaszolva a szociáldemokraták lapja — összetévesztetni az országgyűlést a mostani képviselőválasztási rendszerrel s az országgyűlés alsó házának mai képviselőházi formájával. Mert ez éppen olyan tévedés, mint azonosítani az egész magyar alkotmányt a 48-as törvényekkel s alkotmányveszedelmet látni abban, ha ezeket a 48-as törvényeket a nemzet érdekében meg akarják reformálni.

A képviselőház újjáalkotását — jogkörének érintése nélkül — abban látjuk, hogy a nemzet részvétele a közhatalom gyakorlásában és a törvényhozás munkájában fokozott kiválasztódás útján történjék. A fokozatos kiválasztást azzal lehetne biztosítani, ha a képviselőket nem közvetle-

nül a választóközönség választaná, hanem miként a régi magyar alkotmányban volt, az önkormányzatok, tehát a törvényhatóságok s a különböző területi kamarák, amelyeket viszont a megyei városok és községek megfelelő szervei választának. Az egyéni képviselőválasztás túlságosan lekötöztetné teszi a képviselőt kerületével szemben, a listás választásnál viszont a párturalmi rendszer érvényesül túlságosan. A fokozatos önkormányzati választás rendszere mind-ezeket a hibákat kiküszöbölné s ősi életformánk egyik nagy tényezőjét, az önkormányzatot tenné a politikai hatalom szilárd alapjává.

De akárhogy oldjuk is meg a 48-as törvények s a képviselőház és a felsőház reformját, nem térhetünk el alkotmányunk ősi szellemétől, a Szent Koronában megnyilvánuló magyar életformától, a nemzeti akarat szabad érvényesülésétől s a nemzetnek a közhatalomban való részesedésétől. Erről nem szabad soha sem elfeledkeznünk s erre mindig gondolnunk kell! Különösen ilyen napokon, amelyek a kegyelet emlékezésébe idézik az októberi vértanuknak alakját s mindazokét, akik ezért a hazáért meghaltak, szenvedtek és tűrték. Mert ez a haza a Szent Korona teste, amelyet ezer év megtépett, megkínzott, megcsónkított, de amely mégis törhetetlenül él és él benne az ezeréves magyar nemzeti szellem, a szabadságnak és a fegyelemnek örök egy magyar lelke.

A MAGYAR TEKINTÉLY.

Székesfehérvár boldog emlékezetű püspökénél jártam egyszer, mint fiatal ujságíró. Akkor volt ez, amikor ő a Magyar Gazdaszövetségben emlékezetes nagy beszédét mondotta a magyar földről és a magyar népről, s a háborúból majd hazatérő magyar hősöknek földet követelt. Bizonyos oldalon nagy felzúdulás volt ez ellen a beszéd ellen. Azt vitatták vele szemben, hogy a háborús idő nem alkalmas ennek a nagy kérdésnek a fölvetésére, hogy ennek a megoldását későbbre kell hagyni, mert sokkal fontosabb és sürgősebb feladatok vannak. Prohászka Ottokár akkor azt mondotta, hogy a kérdést nem ő vetette föl, hanem a történelem; az pedig nem nézi, hogy alkalmas-e az idő a megoldásra, azaz kényelmesebb-e most dönteni róla, vagy később: a történelem kérdez és nekünk felelnünk kell. Minél tovább toljuk ki a válaszadást, a megoldást, annál kényelmetlenebb lesz . . . Ha a mai jog ellenkezik ezzel a követeléssel, akkor meg kell változtatni a jogot, de nem lehet elejteni a követelést.

Ez jut eszembe most, amikor az úgynevezett alkotmányreformmal kapcsolatban ellenérvül azt hozzák föl: ne csináljuk meg most, mert az idő nem alkalmas rá, az ilyen nagyjelentőségű reformhoz nyugodtabb helyzetet kell bevárni, most annyiféle más sürgősebb dolgunk van, ez pedig sokkal több körültekintést igényel és enyhültebb politikai légkört kíván.

A valóság azonban az, hogy a nagy problémák majdnem mindig kényelmetlenül jelentkeznek.

Vagy azért, mert a csendes és nyugodt időkben elmulasztották a cselekvést, vagy azért, mert éppen a rendkívül nyugtalan idők teszik sürgőssé a megoldást.

Az időszerűtlenség vádja az alkotmányos reform tervével szemben maga a legnagyobb időszerűtlenség, mert egyszerűen nem akar számolni a ténnyel, hogy a történelem a kérdést fölvetette és hogy nekünk gyorsan kell felelnünk rá. A halogatás, a cselekvés felelősségétől való félelem sokkal nagyobb veszély lehet, mert esetleg az alkotmányos megoldás pillanatának elmulasztása éppen a szükségessé vált átalakítás forradalmi megoldását idézheti elő.

Mi teszi szükségessé ma, hogy az úgynevezett alkotmányreform tervéről beszéljünk s hogy első sorban a kormány ezzel mint fontos és sürgős feladattal foglalkozzék?

A miniszterelnök ezen a héten nagy vitazáró beszédében erre igen bölcsen megfelelt. Szép szónoklatoknak néha nagy és gyújtó hatásuk van a hallgatóságra, sőt a nagyközönségre is, amelyik másnap nyomtatásban olvassa azt. De az okos beszédnek mégis tovább tart a sikere, mert az éppen abban van, hogy nem pillanatnyi elragadtatást kelt, hanem utána gondolkozásra kényszerít és arra, hogy amit mondott, azzal a közvélemény napok múlva is tovább foglalkozzék.

Miért kell az államszervezet terén is az átalakítás gondolatával foglalkoznunk?

«Ha a társadalom átalakul — mondta a miniszterelnök —, ha a társadalom így bizonyos mértékig, ha csak részlegesen is, más formákba helyezkedik, ebből következik az államvezetés rendjének bizonyos módosulása is, de következik ez a mi független helyzetünknek, politikai helyzetünknek módosulása folytán is, amely függetlenebb közjogilag, de — mint minden ország

Európában — függőbb abban a helyzetben, amely ennek a nagyobb életközösségnek szervezettebb válása által . . . egyik oldalról is és a másiktól is függővé, egymáshoz kapcsoltabbá válik.»

A különös éppen az, hogy az időszerűtlenséget most éppen olyan pártok hangoztatják, amelyeknek programja megvalósulása esetén közjogi tekintetben nemcsak változtatásokat vagy átalakításokat követelne alkotmányosságunkban, hanem azt gyökeresen felforgatná, sőt éppen a magyar alkotmányosság lényegét, a nemzeti akaratnak a közhatalomban való részeseését szüntetné meg és zárná ki. Ha konzervatív politikusok, esetleg a társadalom reakciós elemei szembefordulnak a reform gondolatával s azt veszedelmesnek tartják, ezt meg lehetne magyarázni. Az is érthető, hogy a megrokkant liberális politikai, társadalmi és gazdasági rendszer védői elleneznek mindent, ami egy új parlamenti reformban az ő elveiket és céljaikat veszélyezteti. De hogy éppen azok vonuljanak föl az alkotmányreform tervével szemben, akik szerint nekünk teljesen más politikai rendszerre kell áttérnünk, s hogy olyanok ellenezzék az országgyűlésnek alkotmányos korszerűsítését, akik a közösségi elvet akarják képviselni, ez megint egyike ama rejtélyeknek, amelyekben korunk olyan gazdag. Éppen ezért önkénytelenül fölmerül az a gyanú, hogy mindezek éppen azért ellenzik a reform gyors és alkotmányos megvalósítását, mert ez megelőzi, kizárja és lehetetlenné teszi a közjogi rendszer körül való politikai játékot és a szükséges átalakítások elvégzésével eleve megakadályozza azt, hogy a tömegeket az ősi magyar alkotmányosság ellen pártpolitikai uralmuk érdekében lehessen forradalmasítani.

De különösen értelmetlen az alkotmányreform ellen való hadakozás azok részéről, akik a közös-

ségi elv érvényesítését követelik, mikor ezt a reformot éppen az teszi szükségessé, hogy jelenlegi népképviselői rendszerünk teljesen a XIX. század liberális és individualista felfogásának hatása alatt jött létre, s amint a miniszterelnök igen helyesen megállapította, a rendi magyar alkotmányossággal szemben az individuumokra atonizált XIX. századi társadalom népképviselői elve szerint az individuumokat szétszaggatta s olyan választókerületekbe foglalta, amelyek éppen megfeleltek, — kisebbekre és nagyobbakra, de a nagy nemzeti közösség érdekeinek minden figyelembevétel nélkül. Ezzel szemben éppen Teleki Pál tervei állanak a közösségi gondolat alapján, mert nem atomizált embereket keresnek politikai alkalom és lehetőség szerint megalkotott választókerületekben, hanem szerves életegységben akarnak dolgozni, amelyeknek bizonyos érzelmi összetartozandóságuk van, mint például az ősi magyar vármegyéknek. A miniszterelnök nagy beszédének éppen az az egyik legfontosabb megállapítása, hogy az alkotmányos reformnak lényege az lesz, hogy a XIX. század atomizált és liberális népképviselői elvéről át akarnak menni a közösségi elvre és közösségeket akarnak keresni, amelyeket ismét nem mesterségesen alkotnak meg, hanem ott keresik, ahol a közösség érzetét is megtalálhatják.

Az időszerűtlenségnek, vagy helyesebben az idő alkalmatlanságának elméletével szemben Teleki Pál négy pontban foglalta össze az okokat: miért kell az alkotmányreformot megcsinálni és miért kell — természetesen megfelelő alapos előkészítés után — éppen most megcsinálni? Ez a négy pont röviden a következő:

1. A világ, a fehér emberiség és Európa óriási anyagi, szellemi és lelki átalakuláson megy át, ezért gazdaságilag alkalmazkodnunk kell a kor

újszerű anyagcseréjéhez, szellemileg egyeztetnünk kell fejlődésünket az emberiség harcaival és hangulataival, lelkileg pedig — mint magyaroknak és keresztényeknek — minden veszéllyel szemben fel kell vértéződnünk, országgyűlésünket és annak intézményeit tehát e feladatok megoldására rugékonnyá és alkalmassá kell tenni.

2. Megváltozott az állam és az állampolgár, az ember és az embertárs egymáshoz való viszonya. Az individualizmus koreszméjét forradmian gyors reakcióval váltotta föl a közösség koreszméje, nemcsak mint eszme, hanem mint érzés és szükséglet is. Mivel azonban a közösségi gondolat még nem tudja a valódi közélet természetes formáit megtalálni, egyelőre szervezetet, apparátust kell a helyére léptetni, át kell tehát alakítani közigazgatásunkat, magát a kormányzatot és az országgyűlést is, természetesen könnyelműség nélkül, annyira, amennyire kell és lehet.

3. A magyar történelemben lezárult a korszak, amely a mohácsi vésszel kezdődött s az új helyzet visszaadta szerepünket, amely a Duna medencéjében a török hódoltság előtt volt, fogyatkozott viszonylagos hatalommal ugyan, de földrajzi helyzetünknel fogva nagy lehetőségekkel és történelmünknel fogva — amelyet nem tagadhatunk meg — magasztos hivatással.

4. Mivel Európa eddig uralkodó világhatalmi életformája, a demokratikus liberalizmus megszűnt, ezzel a közélet politikai és parlamenti formái is elvesztek, a mi országgyűlésünk azonban még e nagy változások ellenére is olyan, mint régen volt és a követelményeknek nem tud egészen megfelelni.

Ehhez a négy ponthoz hozzá kell tennünk azt, amit kezdettől fogva hangoztattunk: éppen régi életformánk, az országgyűlés érdekében kell a libe-

rális népképviselési elvet a régi magyar alkotmány jogfolytonosságához való visszatéréssel megváltoztatnunk, mert a mai képviselőházi rendszerben, a képviselőválasztási módszerben, az egész mostani képviselőházi formában a nemzet már régen elveszítette hitét és bizalmát. Úgy kell tehát megreformálnunk az országgyűlést, hogy abban újra hite és bizalma legyen a nemzetnek, s épp azért ne kalandozzék el ősi életformánkkal szembenálló politikai rendszerek felé és ne tévedjen esetleg újra katasztrófába vezető forradalmi utakra.

Azért akarunk reformot az államvezetés és a törvényhozás szervezetében, mert a mai képviselőválasztási rendszer nem tudja megvalósítani az ősi magyar alkotmányosság legfőbb követelményét, a nemzeti akaratnak a közhatalomban való érvényesülését s az országgyűlés ellenőrzési jogának igazi megvalósítását. Senki sem érezheti, különösen a legutolsó országgyűlési választások tanulságai után — de az azt megelőző választások tanulságai alapján sem —, hogy a nemzet igazi akaratát ez a képviselőház fejezné ki. Teleki Pál megmondotta, hogy az ő terveinek célja éppen ez: hogy tökéletesebbé tegyék és valódibbá tegyék a nemzeti akarat kifejezését. Mert az alkotmányreform azt jelenti, hogy az a magyar alkotmány életformájának intézményes átalakítása, amiben benne van az, hogy az alkotmány marad, csak az életforma alkalmazkodik.

«Alkotmányunk iratlan — mondotta a miniszterelnök — s azon törvények és jogszokások összessége, amelyek a nemzet vérébe mentek át, amelyekből kitörölhet valamit az idő, de egyetlen ember intézkedése, az országgyűlésnek egyetlen intézkedése, sőt egyetlen nemzedéknek a hangulata soha. Alkotmányunk élő valami, tehát fejlődik. Így életformája van, amely életforma fejlődik. A fejlődés fontosabb pontjainál, korfordulóin az

alkotmány törvényben rögzített elemein intézményes változtatást kell tenni, hogy az alkotmány lényege, élő ereje megóvassék.»

A másik ellenérv, amit a képviselőházban és a sajtóban is fölhoztak, az alkotmányreform mostani megvalósításával szemben az, hogy ez az országgyűlés erre nem illetékes, mert a választások alkalmával a kormány a reformot nem jelentette be, tehát ha mégis reformot akarnak, akkor előbb kérdezzék meg új választással a nemzetet. Sőt az egyik képviselő szerint alkotmányozó nemzetgyűlést is kellene ebből a célból összehívni.

Meg kell állapítani, hogy ez az érvelés sem alkotmányjogilag nem áll meg, sem politikai szókésséggel, vagy erkölcsi kötelezettséggel nem indokolható. Alkotmányunk szerint semmiféle olyan törvényünk nincs, amelyet az országgyűlés és az államfő egybehangzó akarata, azaz új törvény meg ne változtathatna. Nálunk nincsenek úgynevezett írott alaptörvények, amelyeknek megváltoztatásához minősített többségre, vagy úgynevezett népszavazásra volna szükség. Ilyen intézményt a magyar alkotmány nem ismer. Még a régi rendi országgyűléseken, ahol a királyi meghívólevelek körvonalozták, hogy milyen kérdésekkel fog az országgyűlés foglalkozni s amelyen belül az alsótábla követeit utasítással küldték ki megbízóik, ismételjük, még a rendi országgyűlésen sem volt semmi olyan szabályrend vagy megkötés, amely az országgyűlés és a király törvényalkotó jogát bármilyenféleképpen korlátozta volna. A miniszterelnök világosan meg is mondta ezekkel az érvekkel szemben és kimutatta, hogy az 1848: III. t.c.-et, amelyen parlamenti életünk voltaképpen ma is nyugszik, szintén olyan országgyűlés hozta, amely nem mondta előre, hogy ezt hozni fogja. Sőt, nem is tudhatta, hogy ez a törvény meg fog születni, hiszen ennek gyors meg-

valósítását a nagy európai márciusi vihar hatása idézte elő. A népképviselő és a felelős minisztérium behozatalát tényleg követelte akkor már hosszabb idő óta a politikusok úgynevezett haladó csoportja, de a nemzetet külön erről nem kérdezték meg. De nem is kellett, hogy megkérdezzék, mert hiszen a törvényhozó hatalom, az országgyűlés és a király szuverén s a törvényesség határain belül akkor és úgy határozhat, ahogy jónak, helyesnek látja.

De különben is a magyar politikai történelem egész sereg példáját mutatja annak, hogy döntő jelentőségű törvényeket hoztak, amelyekre vonatkozóan előzetesen az országnak nem állott módjában a képviselőválasztás alkalmával véleményt mondani. Ez a követelés azonban önmagának is ellentmondó, mert ha egyszer ezt a mai képviselőválasztási rendszert illetőleg, az országgyűlés szervezetének mai rendszerét helytelennek tartjuk, akkor megváltoztatása előtt azt igazán fölösleges még egyszer gyakorlatilag megismételni. Ha az a fölfogásunk, hogy a nemzet valódi és igazi akaratának érvényesítésére a mai képviselőválasztási rendszer nem alkalmas többé, akkor értelme sincs, hogy erre a tökéletlen és nem valódi nemzetakaratra legyünk kíváncsiak, amikor az igazinak az érvényesülését akarjuk megvalósítani.

Az országgyűlési reformmal kapcsolatban a miniszterelnök beszélt a tekintélyuralomról is, amelyet szerinte bizonyos mértékben ki kell fejlesztenünk. Megállapította azt is, hogy az ország nagy többsége, a nemzet tösgyökeres része a tekintélyuralmat teljes mivoltában mint életformát nem fogadná el, különösen nem mint jogi formát: a nemzet csak a véréből és gondolkodásából eredő tekintélyt hajlandó elfogadni, a született tekintélyt, amit nem az ember csinál törvényben.

Azt hisszük, hogy a miniszterelnöknek ezeket

a szavait ki kell egészíteni. Mindenekelőtt: mi a tekintély? *Erkölcsei erő, amely kényszerítő eszközök nélkül tud érvényesülni.* Ez az igazi tekintély. Ahogy ember és ember viszonyában a tekintélynek mindig két része van, az egyik abban van meg, aki a tekintélyt igényli, a másik abban van meg, aki a tekintélyt elismeri. Aki tekintélyt akar tartani, olyan rendkívüli tulajdonságai kell legyenek, amelyek a többi emberrel szemben az ő magasabbrendűségét hirdetik és bizonyítják. Amíg a többi emberben viszont kell, hogy meglegyen, az ilyen értékek felismerésének és megbecsülésének a képessége. Emberek között ez lehet viszonylagos: a hetesek között a tökfilkó is nagy ütőkártya. De egy nemzet életében a tekintély nem lehet viszonylagos, csak egyetemes és feltétlen. De lényege mindig az a magasrendű erkölcsi erő és igazság-alap, amely az embert vagy az intézményt a tömeg fölé emeli. A tekintélyt nem a szuronyerdő adja meg a nagy embereknek, nem a parancs, amelynek keresztülvitelére megvannak az eszközeik és lehetőségeik, hanem az a hit és bizalom, amely irántuk a milliók lelkében megvan. Haynaunak volt itt hadserege, voltak akasztófái és börtönei, volt hatalma korlátlan, — de tekintélye nem volt. Volt azonban tekintélye egy egyszerű kehidai földesúrnak, akiben a magyar nemzet akkor a maga egész életének, minden jogának és történelmi hivatásának a képviselőjét látta.

A magyarságnak napjainkban is megvan a maga nagy és vitathatatlan tekintélye; Magyarország kormányzója személyében, akiben a maga életének, minden jogának és történelmi hivatásának képviselőjét látja.

De a magyar államiság, az ezeréves királyság voltaképpen a legtökéletesebb tekintélyi állam. Ezeréves ereklje, százados eszme hordozza ezt a tekin-

télyt, — a legszebbet, a legnagyobbat és legtöretlenebbet nemcsak a magyarság, de talán az egész emberiség politikai történetében — és ez a *Szent Korona*. Ez az a tekintély, ami a magyarság számára volt és marad maradéktalanul és megdöntetetlenül.

Nekünk nem kell a külföldtől megtanulnunk azt, milyen fontos az államban a tekintély, mert ezt számunkra közel ezer év tanítja: a Szent Korona minden jognak és hatalomnak a forrása, minden magyar életnek örök közössége, a szent-istváni birodalom eszméjének és hivatásának teljessége. Történeti tények és csodálatos legendák fűződnek ehhez a Szent Koronához, amelyek mind ezt a tekintélyt bizonyítják. Ez az az abszolút tekintély, amely a független Magyarország és a szabad magyar nemzet alkotmányosságát is jelenti s amely az egész állami főhatalomban, tehát a törvényhozói hatalomban épúgy, mint a végrehajtói és bírói hatalomban mindenkor és feltétlenül érvényesül. Ennek nevében és jegyében történik és keletkezik minden, elsősorban a törvény, amely a magyar ember számára a legtöbb és egyetlen parancs — az isteni parancsokon kívül —, amelynek engedelmeskedni, amelynek magát alávetni tartozik.

Ha tehát, mint a miniszterelnök mondotta, a tekintély uralmát nálunk is újra ki kell fejleszteni, ez csak egy lehet, *itt mindennek a Szent Korona-eszméje és uralma szerint kell történnie*. Ezért kell a nemzet minden dolgában, tehát az alkotmányosság reformja ügyében is, e Szent Korona tekintélynek parancsa szerint eljárni s minden reformot — tehát a törvényhozás és a kormányzás reformját is — úgy elhatározni és úgy végrehajtani, hogy az a Szent Korona eszméjének, tekintélyének és megingathatatlan uralmának teljesen és tökéletesen megfeleljen.

REFORM VAGY FORRADALOM?

«Magyarországon olyan dolgokkal foglalkoznak, amelyeknek nincs szubsztanciájuk. Azt akarják, ami csak következmény lehet, építeni akarnak és nem kezdik az alap megvizsgálásával . . . Ha célról van szó, eltekintenek az eszközöktől, vagy eszközökről beszélnek a cél világos kijelölése nélkül, szóval ábrándokat kergetnek és nem aggódnak a tátongó mélységtől.»

Ezek a sorok kísértetiesen illenek ugyan a mai magyar közélet jelenségeire, meg kell azonban állapítanunk, hogy ez a jellemzés nem mostani keletű. Közel száz évvel ezelőtt vetette papírra a nekünk ellenszenves emlékű Metternich kancellár abban a memorandumban, amelyet a magyar alkotmányos élet, illetőleg a törvényhozás reformjára vonatkozóan küldött József nádornak. Akkor — 1844-ben — ugyanis Kossuth Lajos indítványára feliratot intéztek a haladást követelő politikusok a királyhoz s ebben reformokat követeltek s mindenekelőtt azt kívánták, hogy a kormányban az alkotmányos elvek uralomra jussanak, «mivége a népképviseletet óhajtják életbe léptetni».

Erre a felíratra Metternich, aki Ferenc császár halála — 1835 — óta fokozatosan háttérbe szorult, miután a király véleményadásra szólította föl, memorandumban fejtette ki a maga álláspontját a magyar «konstitúciós reformeszmékről». Aki azonban azt hiszi, hogy a kancellár az egészséges és helyes reformoknak ellene lett volna, vagy hogy ellenséggént állt volna szemben a ma-

gyar alkotmányossággal, téved. Ő már közel három évtizeddel azelőtt hangsúlyozta és követelte Ferenc császár előtt a korszerű reformokat, a magyar alkotmányosságról pedig az volt a véleménye mindig, hogy azt tisztelni kell, mert évszázados intézményeket és fogalmakat nem lehet hatalmi szóval hatálytalanítani.

«Mindenekelőtt azt kell eldönteni — írja a királynak —, hogy ha a kormánynak ki kell vennie a részét a jelenlegi állapotok átalakításából, — a beavatkozás a fönnálló alkotmány tiszteletbentartásával, vagy abszolutisztikusan történjék-e meg?» «A király az első módot választotta, meggyőződésem szerint feltétlenül helyesen és okosan . . .» Még a ma szempontjából is rendkívül érdekes az a megállapítása, amit ugyanitt tesz a reformról és a forradalomról:

«Ahol csődöt mond a régi rend — írja — s még nem alakult ki az új, olyan állapotok keletkeznek, amelyek különböző formák között lényegében ugyanazt a dolgot eredményezik. Ez az állapotok rendjének átalakulása egy más és jobb rendbe. Ha az átalakulás erőszakos úton történik, forradalom a neve. Ha törvényes úton, reform . . .»

Amint látható tehát, egy századdal ezelőtt — éppen a leghitelesebb tanu bizonyága szerint — voltaképpen ugyanarról volt szó, mint ami ma izgatja a lelkeket: az elöregedett, régi társadalmi és gazdasági rend olyan válságba került, amelyből nem tudott többé a maga erejéből kibontakozni. De egy új rend még nem alakult ki, nem alakulhatott ki pedig különösen Magyarországon, ahol hiányoztak a társadalmi átalakulásnak azok a gazdasági előfeltételei, amelyek Európa többi részén már régebben megvoltak és amelyeknek lett éppen következtetése ott a társadalmi és politikai reform. Az időben a népképviselői alkotmányt s a felelős

magyar minisztériumot látták mindent gyógyító árkánumnak nálunk. Míg ma éppen a népképviseleti rendszer került válságba s a miniszteri felelősség és a kormánynak országgyűlési ellenőrzése az, ami körül a «diktatúrát» követelők és az «alkotmányvédők» között a vita folyik. Fájdalom azonban, ennek a vitának módjára és jelenségeire félelmesen ráillik az a jellemzés, amelyet Metternich rólunk magyarokról 1844-ben kimondott. A kancellár természetesen a maga hűvös lelkével, megcsontosodott felfogásával nem tudta átérezni azt a forró lüktetést, amely a 30-as és 40-es évek magyar nemzedékét mozgatta s a magyar nemzeti erőnek azt az újjáéledő hatalmas áradását, amely a haladó követelések mögött zúgott, nem hallotta meg. De a tárgyilagos, távolról szemlélő idegen élesen és kegyetlenül figyelte meg hibáinkat. Legmegdöbbenőbb talán az a megállapítása, hogy ábrándokat kergetünk és nem aggódunk a tátongó mélységektől.

Pedig már akkor is voltak, akik a tátongó mélységektől megriadtak nálunk és féltve próbálták visszarántani a nemzetet attól, hogy hiú ábrándok elragadtatásának adja át magát. Akkor már régen folyt a nagy harc Széchenyi István és Kossuth Lajos között és a legnagyobb magyar kevéssel a kancellár két memorandumának kelte után már azok között a férfiak között áll, akik királyi elhatározás alapján szigorúan alkotmányos alapon akarják megvalósítani az időszerűvé vált átalakításokat és reformokat.

De tudjuk, hogy József nádor, Mailáth Antal és Apponyi György kísérlete kezdeti sikerek után hiábavalónak bizonyult, a nemzet az ábrándoknak hitt és nem aggódván a tátongó mélységektől — belerohant a forradalomba.

A 49-es rettentő bukás után a nemzetnek még egy, annál is végzetesebb s következményeiben

sokkal messzebbható katasztrófán kellett keresztülmennie. Nem véletlen, hogy ez is nagyrészen annak volt keserű tanulságú következménye, hogy a nemzet azok után indult, illetőleg azoknak irányítását tűrte el, akik az ábrándok végzetes útjára vitték és a tátongó mélységek felé taszították.

Amikor most a régi rend válságának és az új rend kialakulásának feszült légkörében az ország újra az előtt a válaszút előtt áll, hogy az átalakítást megcsinálja-e és hogyan csinálja meg, nem lehet benne kétség, melyik irány mellett kell döntenie. Eleget tanulhattunk a múltból s éppen a legutolsó száz év történetéből, hogy a reformok megvalósításának ne az erőszakos forradalmi módját válasszuk, hanem a korszerű átalakítást s a társadalmi igazságosság követelte reformokat — közöttük a törvényhozás és a kormányzás reformját is — alkotmányos úton és szerves nemzeti fejlődéssel hajtsuk végre. A parlamenti reformról ezeken a hasábokon mostanában sokszor esett szó. Megmondottuk őszintén, hogy a törvényhozás szervezetének mostani népképviseleti formáját túlhaladottnak, lejártnak tartjuk, amely a nemzet előtt régi tekintélyében megrendült s nincs meg többé az a bizalom és hit benne, amely hosszú időn át éltetni tudta.

De ismételten kifejtettük azt is, hogy annak a reformnak, amely ezt most meg akarja változtatni, a magyar alkotmányosság történelmi fejlődése irányában kell haladnia. Tehát nemcsak hogy nem szabad erőszakosan és forradalmi módon szembekerülni az ősi magyar életformával, amit az országgyűlés képvisel — és ami azt jelent, hogy a nemzeti akaratnak részesednie kell törvényhozásban és a kormányzás ellenőrzésében egyaránt —, hanem azt is, hogy a népképviseleti rendszerrel szemben, amely voltaképp letérés volt a magyar alkotmányosság történelmi vonaláról,

vissza kell térni a törvényhozás szervezeti megalkotásában azokra az alapokra, amelyeken századokon át nyugodott s ezt kell kiegészíteni a társadalom olyan átszervezésével, amely a társadalmi igazságosság elvének s a hivatásrendiségnek érvényesítésével jár.

Ha tehát az országgyűlést ősi életformánk lényegének sérelme nélkül átalakítjuk és a kor vezető gondolatához hozzáidomítjuk, a képviselőházban és a felsőházban, vagy mondjuk a régi magyar elnevezés szerint: az alsó- és felsőtáblán — olyan rendszert kell életbeléptetnünk, amely megszünteti a népképviselői rendszer hibáit és bekapcsolja a valódi alkotó és dolgozó társadalmi erők szerves működését a törvényhozásba.

Az új képviselőház vagy alsótábla összeállításának főalapja csak a vármegye lehet. Az ősi szentistváni szerv, amelyet azonban szintén át kell korszerűen alakítani ahhoz, hogy a mai rendkívüli feladatoknak megfelelhessen. De helyet kell kapni hitünk szerint az alsótáblán a megfelelően megalkotott és átalakított érdekképviselői szerveknek is s ugyanakkor gondoskodni kell arról, hogy a nemzet szellemi elitje, valóban vezető értelmisége megfelelő befolyást nyerjen a képviselőház vagy alsótábla összeállítására. Akár úgy, hogy ez a réteg megfelelő számú képviselőhöz jusson, akár hogy a törvényhozók kiválasztásában valamilyen különleges formában részt vegyen.

A felsőház vagy felsőtábla átalakítása könnyebb. Ennek összetevő részeiből sokat meg lehet hagyni s legfeljebb azokat a részeit kell csökkenteni, amelyek korszerűtlenné váltak. A vármegyék és törvényhatóságok szerepe cserélődnek, mert hiszen ezek a felsőházból (felsőtábláról) a képviselőházba (alsótáblába) vonulnának át. Változatlanul meg kell azonban maradni az országos méltóságok, felsőbíróságok felsőházi képviselő-

letének. És természetesen meg kell maradnia a felsőházban (felsőtáblán) az Egyház és a keresztény felekezetek képviselőit, a mainál azonban igazságosabb s az országos számaránynak megfelelőbb arányosítás szerint. A magyar alkotmány az Egyház és a keresztény felekezetek politikai szerepét mindig tudatosan biztosította. A századok megmutatták, hogy erre milyen nagy szükség van. Éppen a liberális korszak magyarországi csúcsuralma bizonyította, hogy annak — következményeiben oly veszélyes — célkitűzéseivel szemben a felsőházban éppen az Egyház volt, amely a legnagyobb eréllyel, tekintéllyel és bátorsággal tudta felvenni a harcot.

Feltétlenül jobban kell érvényesülnie az új felsőházban a társadalmi erők és rétegek arányosságának. Vonatkozik ez különösen a földművelő lakosság s az ipari munkásság érvényesülésére, a mezőgazdasági kamarák, valamint a felállítandó munkáskamarák útján. Valamilyen formában gondoskodni kellene arról is, hogy az állam végrehajtó hatalmának érvényesítését végző köztisztviselői osztály ne csak a régi országos méltóságokon át szimbolikusan jusson felsőházi képviselőhöz, hanem a legmagasabb rangú állami főhivatalnokok személyében érvényesíthesse a magának a szaktudását, tapasztalatait és erkölcsi erőit. A felsőháznak mindenesetre inkább a gazdasági, társadalmi és szellemi kérdésekben kellene fontos szerepet vinnie, míg a politikumot elsősorban a képviselőháznak, illetőleg alsótáblának kell jelenítenie. Ezért is nem lehet elképzelni olyan úgynevezett alsóházat, amely kizárólag érdekképviselői alapokon gyűlne össze, mert ebben politikum, azaz a nemzet egyetemes legfőbb életérdekeinek munkálása és fönntartása a részérdekkel és a társadalmi rétegek érdekösszeütközéseivel szemben nem tudna megfelelően érvényesülni.

A politikum kérdésénél érkezünk azonban el a parlamenti reform egyik legnagyobb nehézségéhez, ahhoz tudniillik, hogyan lehet ezt az egész átalakítást úgy végrehajtani, hogy ezen az új, a politikumot hordozó alsótáblán, vagy képviselőházban, lehetősége maradjon annak, hogy a kormányok szilárd és határozott többségre tudjanak támaszkodni.

Az 1848 előtti országgyűlés egyik legnagyobb baja éppen az volt, hogy a kormány vele, vagy rajta át nem tudott kormányozni, illetőleg nem tudta ott akaratát érvényesíteni. Mert ez az alsó tábla nemcsak az országgyűlés természetes ellenőrző jogkörét gyakorolta, hanem voltaképpen intézményesített állandó oppozíciót jelentett. Hiszen a vármegyék, mint a nemzeti önállóság és függetlenség várai és képviselői, akkor állandó harcban voltak a többé-kevésbé abszolutisztikus szándékú kormányokkal. Ennek a veszélynek egy része ma nem áll fönn. Mert azok a nagy nemzeti életérdekek, amelyeket egykor a vármegye képviselt, nincsenek és nem lesznek fenyegetve a keresztény és nemzeti kormányzatok oldaláról.

Ha azonban a kormány parlamenti felelősségének mai formája úgy marad meg, ahogy népképviseleti rendszerünkben érvényesül, akkor a vármegyei követek és az érdekképviseleti követek (esetleg az értelmiségi elitet képviselő követek) többsége igen gyakran kerülhet szembe alkalomszerűen a kormánnyal, ami a kormányzat állandóságának és gyors cselekvőképességének meg-megújuló gátjává válhat, ez pedig örökös válságokat okozhat.

A parlamenti reformban tehát a legnehezebb kérdés talán nem is az, hogyan kell újjáalkotni az országgyűlést, hanem az, hogy a törvényhozó hatalom és a végrehajtó hatalom egymáshoz való viszonyát hogyan szabályozzák?

Az államhatalmaknak az az ideális szétválasztása, ahogy Montesquieu elképzelte, voltaképpen sehol sem valósult meg. Ez az elméleti tan nemcsak az Egyesült Államok alkotmányában nem tudott teljesen érvényesülni, de a francia államéletben sem, noha az 1791-es francia alkotmány formailag ezt az elvet hirdeti. De még a parlamenti életforma mintájában, Angliában sem jutott teljesen érvényre, noha maga Montesquieu úgy állította be tanát, mintha azt az angol alkotmányból vonta volna le.

A valóság az, hogy az abszolút uralkodók a törvényhozói és bírói hatalmat bizony a végrehajtói hatalom alá helyezték. Mert például a francia parlamentek a történelem során tudtak ugyan borsot törni a királyok orra alá s tudtak lázadásokat előidézni, de a nagy francia abszolút uralkodók mégis csak — füttyöltek a parlamentekre. Aminek aztán megvolt a reakciója s a XIX. század során a végrehajtó hatalom igen sok helyen a törvényhozói hatalom függvénye lett. Az úgynevezett parlamentáris kormányzat és a miniszteri felelősség elve pedig olyan mértékben helyezte a végrehajtó hatalmat a törvényhozói hatalom gyámkodása alá, hogy azt már igazán nem lehet többé a hatalmak szétválasztásának nevezni. Már pedig az államnak, ha nagy feladatainak meg akar felelni, a végrehajtó hatalom függetlenségére és gyorsan intézkedő szabadakaratára feltétlenül szüksége van. A mostani világ helyzetben, a mai kor gazdasági és társadalmi viszonyai között pedig jobban, mint valaha.

De az ősi magyar alkotmányosság ebben is megmutatja csodálatos rugalmasságát és hatatlan életerejét. A magyar országgyűlésnek mindig megvolt — és reméljük, meg is lesz — a maga ellenőrző joga és hatásköre a végrehajtó hatalom gyakorlásával szemben. Ezt ezer éven

keresztül mindig fel is használta, ha kellett. De éppen az ősi alkotmányosság, amelytől az 1848 kétségtelenül idegenből átvett népképviselési és felelős miniszteri rendszere bizonyos mértékig eltért — a végrehajtó hatalmat a királynak tartotta fön, aki Magyarországon Szent István óta személyesen kormányzott. Sőt később még az ország főhivatalnokait is személyesen nevezte ki s ezek nem az országgyűlésnek, neki voltak felelősek.

Felmerül tehát a kérdés és erre minél hamarabb felelni kell: nem korszerű-e, ha a végrehajtó hatalom törvényes gyakorlásának módszerében bizonyos mértékig visszatérünk az ősi magyar alkotmányrendszerhez: a király (azaz ma az államfő) személyes kormányzatához? Legalább is nem kell-e elmennünk odáig, hogy az úgynevezett politikai felelősséget az országgyűléssel szemben egyedül a miniszterelnök viselje, akinek hatáskörét éppen a megnövekedett felelősség miatt azután szintén megfelelően növelni kell úgy, hogy az a kormányzat minden ágában az eddiginél erősebben és cselekvőbbben érvényesülhessen? Éppen így gondolkozni kellene azon, nem kellene-e a miniszterelnöki állás és a régi nádori méltóság összeolvasztásával foglalkozni, minthogy ez a kérdés 1867 óta megoldatlan, mert az akkori «korszellemnek» nem felelt meg.

Most talán, éppen alkotmányosságunk rugalmassága és alkalmazkodóképessége folytán, az új parlamenti reformot éppen azzal lehetne korszerűvé tenni, hogy egyszerre rendezze ősi életformánknak megfelelően a törvényhozói hatalom gyakorlásának új rendszerét és a végrehajtói hatalom ősi gyakorlási formájának újjászületését! . . . Egy bizonyos, ennek a reformnak olyannak kell lenni, amely kielégíti azokat, akik a kor nagy gondolatának, a társadalmi igazságosságnak érvé-

nyesülését kívánják ebben a reformban is — de azokat is, akik ettől a reformtól — éppen úgy, mint minden reformtól — azt kívánják, hogy az az ezeréves alkotmányosság keretében valósuljon meg és a Szent Korona eszméjének, a szentistváni birodalom hagyományainak maradéktalanul megfeleljen. Ne engedjük, hogy a rajtuk gúnyolódó Metternichnek a régi emlékiratok szavai szerint még abban is igaza legyen, hogy «a magyar természet . . . kap a benyomásokon, a jelszavakon, anélkül, hogy megfontolná, van-e fedezetük?»

Amikor egész jövőnkre kiható rendkívüli változtatás előtt állunk, igenis nézzük meg, mennyi fedezetük van a jelszavaknak! Ne hajszoljuk az ábrándokat és gondoljunk a tátongó mélységekre! Forradalmakon száz év alatt már kétszer majdnem elveszett Magyarország — még egy forradalom és a független Magyarország, a szabad magyar nemzet — elveszhet örökre!

A PARLAMENTI REFORM ÉS A VÁRMEGYE.

A magyar alkotmányosságnak két sajátos intézménye van. Az egyik az országgyűlés, a nemzet részvétele a törvényhozó hatalomban. A másik a vármegye, a társadalom részvétele a végrehajtó hatalomban. Ez az önkormányzat olyan jellegzetes része a magyar alkotmányosságnak, amellyel él és áll.

Mit kell önkormányzat alatt értenünk? A magyar politikai tudomány nagymestere, Concha Győző azt mondja róla: «Az önkormányzat, ha konkrété vesszük, az állami végrehajtó hatalomnak szomszédos körökint és közérzületből való gyakorlása az ily körökben élő polgárok által, rendes életpályájuk mellett. Nem csupán helyi ügyek kezeléséből áll tehát az önkormányzat, hanem országosokból is; a helyi jelző az önkormányzat fogalmába nem a feladatából, hanem a keretből jut be, amelyben az önkormányzat gyakorlása lehetséges».

A XIX. század liberális politikai rendszerében egyre jobban elhalványult az ősi önkormányzatnak, a Szent István alapította vármegyének ez az országos jellege. A kormányoknak kényelmetlen volt a vármegyék állandó ellenzékieskedése, igyekeztek épp ezért a vármegyét ettől az országos szerepétől visszaszorítani s amennyire csak lehetett, megpróbálták, hogy az önkormányzattól afféle közigazgatási kerületet csináljanak, amely lehetőleg minél függőbb viszonyban legyen a központi hatalommal szemben. A vármegye körül viszont a közvéleményben létféle felfogás

küzdött: az egyik az államosítást hangoztatta, emellett főképpen a nemzetiségi kérdés oldaláról hozott fel érveket; a másik — különösen a közjogi harcok kikelőzése óta — alkotmánybiztosítékot látott a megyékben, de inkább a napi politika céljait, mint az ősi önkormányzati elvet nézte.

Az államosítás hamis jelszó volt. Az önkormányzat az állam végrehajtó hatalmában vesz részt s a közigazgatás akkor is állami marad a törvények végrehajtásában, s a nemzet és az ország egyetemes érdekű ügyeinek intézésében, ha azt az önkormányzat végzi. Viszont az önkormányzatot nem érinti lényegében, hogy a közigazgatást intéző tisztviselőikar választás vagy kinevezés útján nyeri el az állást, amellyel az önkormányzat keretén belül az állami közigazgatást intézi.

Az önkormányzat lényege: a társadalomnak, az állam polgárainak részvétele a végrehajtó hatalom gyakorlásában.

A magyar lélek, éppen, amint a vármegye ezeréves történelmi fejlődése mutatja, az önkormányzatot mindig is a nemzet végrehajtó hatalma egy részének tekintette, akár országos feladatokat, akár helyi feladatokat végzett.

Hogy mennyire állami feladat gyakorlására van elsősorban hivatva az önkormányzat, bizonyítja az, hogy semmiféle formában nem szegülhet ellene az államakaratnak, a törvénynek. Az önkormányzatnak ezt az állami szerepét néha az homályosítja el, hogy természetszerűleg rengeteg helyi feladattal is foglalkoznia kell s működésében elsősorban ez van a közönség szeme előtt s mivel az önkormányzatnak — a vármegyének vagy a városi törvényhatóságnak bizonyos területen van illetékessége — könnyen alakulhat ki az a látszat, hogy voltaképp nincs is más szerepe, mint ennek a területnek az igazgatása.

Ez a helytelen szemlélet nyilvánult meg az 1870: XLII. törvénycikkben, amely valósággal helyi célok szolgálatára akarta szorítani a vármegyét s azt lehetőleg mindenképpen el akarta szakítani az állami, tehát az országos közigazgatás közvetítésétől. Ez a törvény jellemző tünete volt a liberális politikai rendszernek, de csak papiros=paragrafus maradt, mert a magyar politikai érzék továbbra is ősi szerepében akarta megőrizni a vármegyét.

A XIX. század jogfejlődése már előbb is bizonyos fokig korlátozta az önkormányzatot s az 1869: IV. törvénycikk végrehajtotta az igazságszolgáltatás szétválasztását a törvényhozástól és ezzel a vármegyei igazságszolgáltatást is nagyrészt megszüntette. De azért ez a törvény is meghagyta a vármegyei és városi törvényhatóságok autonómiáját: a végrehajtó hatalomban való részvételt.

Ezeknek a törvényeknek meghozatalánál voltaképpen két irány kiegészítése érvényesül. A régi centralisták — de maga Deák Ferenc is — megakarták szüntetni a különböző, széteső megyei, törvényhatósági, városi és egyéb kisebb=nagyobb közületek különleges helyzetét az állammal szemben s egyetlen államtestben szoros egységet akartak létrehozni.

«A megyék nem föderatív részei az összes államnak — mondta Deák — és nem bírhatnak az államtól elkülönödött vagy azzal éppen ellenkező jogokkal». Tehát mint afféle «universitas nobilium» a vármegye nem szállhat szembe sem az állammal, sem a végrehajtó hatalmat képviselő kormányzattal — hatalmi alapon. Deák Ferencnek ebben igaza is volt. Mert hiszen az ősi vármegye, mint a nemzeti önkormányzat hordozója, csak akkor teljesítheti ezt a szerepét jól, ha ezt mint az állam szerve végzi . . . Akik ezzel szem-

ben a túlzott központosítás ellen védelmezték a vármegyét — az úgynevezett akkori balközép — részben azért, mert ez a nemzet szabadságának és függetlenségének biztosítékát látta a megyében, részben azért, mert a megyei politika talajában gyökeredzett — semmiképpen sem akarták megengedni, hogy a vármegye a központosító közigazgatás áldozata legyen, az ősi önkormányzat egész élettevékenysége megszűnjék.

Nekik is igazuk volt! . . .

De a liberális korszak túlzón egyéniségi fölfogása nem érezte át, hogy ez a vármegye csak akkor teljesítheti történeti hivatását és nemzeti feladatait, ha viszont szintén a kisebb önkormányzatok gyökeréhez nyúl vissza s nem a régi kiváltságos osztály egy különleges képviselője lesz, hanem a kisebb közösségeknek, a városi és falusi közületeknek egyesült szervezetévé válik.

Amikor Magyarországon megtörtént a nagy 48-as átalakulás, a jobbágyság felszabadításával a nép széles rétegeinek az alkotmány sáncaiba való belépésével, a falu és város helyzete is megváltozott. Megváltozott pedig elsősorban a megyével szemben, amelyben többé nem az „unaeademque nobilitas” önkormányzati szerve végezte az országos és helyi feladatokat, hanem olyan önkormányzat, amelyben természetesen egyre nagyobb szerephez és súlyhoz kellett jutnia a többi osztályoknak, a többi társadalmi rétegeknek.

Ebben az irányban meg is indult a természetes és fokozatos fejlődés, de ez viszont nem lehetett gyorsabb ütemű, mint amilyen magának, a törvényhozó hatalmat a királlyal együtt gyakorló országgyűlésnek átalakulása.

Magyarország annakidején elindult a liberális politikai rendszerrel a nyugateurópai nagy országok demokratikus politikai életformái felé, de — helyesen vagy helytelenül — sohasem jutott el

odáig, ahová azok, az annyiszor emlegetett demokráciában! Az általános, egyenlő és titkos választójog, a demokráciának ez az állítólagos csodaszere, nálunk voltaképpen sohasem is valósult meg — kivéve az összeomlás utáni első nemzetgyűlési választást —, tehát a vármegyékben és városi törvényhatóságokban még kevésbé érvényesülhetett. Ez különben természetes is, mert hiszen az önkormányzatban, ahol bizonyos területhez kötöttség érvényesül, az államnak azok a polgárai működhetnek közre, akik ennek az önkormányzatnak a területén élnek és dolgoznak, akiknek azonban ezen az önkormányzaton belül bizonyos közösségérzésük, bizonyos hagyományaik is vannak.

A XIX. század atomizáló politikai rendszere a népképviselőlet formáinak megalakításánál egyáltalában nem volt tekintettel ezekre a közösségi érzésekre, a hagyományra, a szokásokra, a hosszú idő óta való együttélésből következő egyforma gondolkodásra.

Mivel pedig közjogi törvényhozásunk egészen a legutóbbi időkig mégis csak ennek az úgynevezett demokratikus iránynak és a liberális és individuális politikai eszmekörnek befolyása alatt állott, a törvényhatósági bizottságok választásáról szóló újabb törvényeinkben sem érvényesültek a helyes önkormányzatnak azok az alapelvei, amelyek az önkormányzaton belül élő embereknek közösségi érzéseiből, hagyományaiból, szokásaiból, összehangzó felfogásából és szelleméből folynak.

Most azonban, amikor az egész világon előtérbe lép a közösségi eszme és amikor nekünk magyaroknak különösen kell éreznünk, hogy a mi sajátos magyar közösségi gondolatunknak milyen rendkívüli a jelentősége a jövő szempontjából — az önkormányzat kérdésében is —, különösen

kell vigyáznunk arra, hogy ha annak újabb szabályozásához nyúlunk, ebben megfelelő teret engedjünk a magyar sorsközösségből folyó elveknek.

A magyar önkormányzat éppen százados szelleménél fogva, amely mindig az állami feladatok gyakorlását tekintette első kötelességének, nekünk vármegyei és városi törvényhatóságaink szerepét az ősi magyar jogfejlődéshez kell visszaterelni. Különösen pedig a vármegyék szerepét nem szabad egyszerű körzeti közigazgatással elvégeztetnek hinni.

Éppen azért, mert az új vármegye nem lehet más, mint a községek és a vármegye területén lévő megyei városok közös szervezete, az országos, állami és a helyi feladatok elvégzésére — önkormányzatunkat ennek megfelelően kell átalakítani.

Többször kifejtettük ezen a helyen, hogy a jövőendő képviselőházának — vagy alsótáblájának — az ősi vármegyékből és természetesen a városi törvényhatóságokból — kell kiépülnie, mert így biztosíthatjuk benne a politikum érvényesülését és az egyetemes érdekek, a közjó szolgálatát. De megmondottuk azt is, hogy itt nem az elmúlt és változatlan vármegyére gondolunk, hanem a régi helyes alapon korszerűvé tett önkormányzatra, amelynek gyökerei a társadalom legszélesebb rétegeibe nyúlnak le.

A vármegyének a falusi és városi közületek közösségérzései, összetartozási tudata, hagyományai és szellemisége szerint kell újjáalakulnia, hogy betölthesse majdan azt a kettős feladatát, amely a végrehajtó hatalomban való önkormányzati részesedésnek és a törvényhozás egyik háza megalakításában való részesedésnek megfelel.

Ahhoz, hogy a vármegye választhassa a képviselőház, illetőleg az alsótábla tagjait, előbb saját törvényhatósági bizottságát kell úgy átalakítani, illetőleg annak választási rendszerét kell

úgy megreformálni, hogy ennek a szerepének gyakorlásánál a közösségi gondolat és az egyéniségi elv egyensúlyát meg tudja óvni. Mivel pedig a községek és a megyei városok kell, hogy ennek a törvényhatósági bizottságnak is alapjai legyenek, annak tagjait a községi és városi képviselőtestületeknek kell választani.

Ez kétségkívül többszörös közvetett választás lesz, de ennek van két nagy előnye. Először is biztosítja a széles néprétegek akaratának érvényesülését és pedig igen szerencsés formában. Másodszor a képviselőtestületi tagokat ilyen módon a választópolgárok maguk közül választják, tehát tudják, hogy kire adják le szavazatukat. Viszont aki már képviselőtestületi tag, abban fokozottabb felelősségérzet, szigorúbb lelkiismeretesség dolgozik majd a törvényhatósági választásoknál. Mert ezek maguk közül valószínűleg mégis csak a legkülönbeket fogják a megye törvényhatóságába beküldeni, olyanokat tehát, akikről tudják, hogy azok a közérdeket fogják képviselni és a közjóért fognak dolgozni.

A régi nemesi vármegye helyett, amelyet a XIX. század megdöntött, igazi népvármegyét kell teremteni, ami azonban nem jelent holmi osztályönkormányzatot, hanem ellenkezőleg a vármegye területén élő honpolgárok minden osztályának és rétegének egyensúlyát és jogos érvényesülését. Az így megalkotott törvényhatósági bizottságok pedig, egészen bizonyos, még fokozottabb felelősségérzettel és még komolyabb lelkiismeretességgel fogják meghozni a maguk döntését akkor, amikor az országgyűlésbe képviselőket, vagy amiképpen talán ismét helyesebb szó volna: követeket kiküldenek.

Amikor a követ szót használjuk, természetesen nem gondoltunk arra, hogy ennek a régi rendi országgyűlésünkéből való felelevenítése egyúttal

a régi utasítási rendszer felélesztését is jelentené. Ez az utasítási rendszer végleg a múlté. Annak régi okai ma már nemcsak nem állanak fön, hanem kerékkötői lehetnének a törvényhozás megfelelő ütemű munkájának s a mai idők követelte gyors kormányintézkedéseknek. Az utasítások rendszerét nálunk elsősorban a köznemesség politikai súlyának biztosítására tartották fön a királyi hatalommal és a főnemesi rend túlsúlyával szemben. Amikor annak eltörlése a reformkorszakban szóba került, Kölcsey Ferenc állt ki a védelmére, mert abban «a megyékben összefoglalt köznemesség erejének megrontására, a kormány és főnemesség hatalmának erősítésére kidolgozott tervet látott. Ezek az aggodalmak ma már túlhaladtak, de épp így túlhaladtak azok az elméleti okoskodások is, amelyek ugyanezt a rendszert Rousseau elveiből vezették le, amelyek szerint a választott megbízottaknak nem lehet önálló akaratuk.

Ezt az utasítási rendszert elmosta az idő, a másik hozzá hasonló, úgynevezett referendum intézményét pedig a magyar alkotmányjog sohasem ismerte. Mindezek voltaképpen ellenkeznek is a képviseleti rendszerrel. Már pedig most voltaképpen nem arról van szó, hogy a nép képviseletének elvét végleg elvessek, hanem arról, hogy az ne az atomizáló szabadelvű korszak elfogása szerint, hanem a közösségi gondolat, elsősorban a magyar sorsközösség szerint érvényesüljön.

Az utóbbi napokban képviselőházi viták során sok támadás hangzott el a vármegyék ellen, a sajtóban is többet támadták azt a gondolatot, hogy a parlamenti reform a vármegyéket a képviselőház megalakításánál elöterbe állítsa. Ezek a támadások azonban nagyrészt a régi megyei rendszer hibáit, vagy a mostaninak fogyatékos

ságait hozták föl az önkormányzat ilyen érvényesülése ellen. Ezek az érvek azonban maguktól elesnek. ha arra gondolunk, hogy a képviselőház tagjai a jövőben az átformált új — hogy úgy mondjuk — «korszerű» vármegyéknek lesznek a követei. Annak a népvármegyének, amely a magyar falu és a magyar város lelkiségéből, közösségérzéséből és öntudatából fog kialakulni.

De éppen azért, mert a politikum és az egyetemes közjó érvényesülése mellett a megreformált törvényhozás képviselőházának a különböző magyar társadalmi rétegek javát is kell gondoznia, kívánjuk a képviselőház szervezetét úgy megreformálni, hogy a vármegyék követei vagy képviselői mellett abban az érdekképviselések követi vagy képviselői is megfelelő számban vegyenek részt; az ország szellemi elitjének szerepét pedig a magasabb képesítésű honpolgárok választottjai biztosítsák.

Az önkormányzatban rejlő rendkívüli társadalomépítő, nemzetfenntartó erőt semmiképpen sem lehet mellőzni a parlamenti reform során s épp ezért akarunk ősi önkormányzati formáknak, a vármegyéknek és a törvényhatósági városoknak megfelelő döntő szerepet juttatni a törvényhozás kialakításánál. De épp így megfelelő érvényesülését akarjuk a társadalom új önkormányzatának, az érdekképviseléseknek hivatásrendi alapon való érvényesülésével.

Azokkal szemben pedig, akik folytonosan holnapután — vagy tíz év után — akarják elvégezni a sürgős parlamenti reform megvalósítását s még az óvatos előkészítéssel készülő reformtervektől is félnek, figyelmükbe ajánljuk a magyar centralisták egykori vezérének, gróf Desseffy Emilnek mondását:

«A konfuziót, értelmetlenséget, anarchiát csak célszerű reformokkal lehet megelőzni!...»

A KÖZPONTI HATALOM.

Az erős központi hatalmat, mint a mai államélet egyik legfőbb követelését, újabban sokan szeretnék ősi életformánkkal, az országgyűléssel, általában a magyar alkotmányossággal, azaz a nemzet önkormányzatával szembeállítani. Ez a kísérlet lehet jóhiszemű és lehet rosszhiszemű, de mindenesetre téves.

Voltaképpen a kétféle felfogásban a múlt emlékei kísértének, de méginkább azok a történelmi félreértések, amelyek ebből a múltból reánk maradtak.

Az erős központi hatalommal szemben a magyar történet utolsó századaiban sokszor nyilvánult meg ellenállás s éppen a nemzeti önkormányzat legerősebb szerve, a vármegye — politikai történelme során — sokszor került összeütközésbe a központi hatalommal. Csakhogy nem azért, mert ez a központi hatalom, illetőleg a királyi kormányzás elvileg ellentétes lett volna a magyar alkotmányossággal, hanem azért, mert mögötte sokszor idegen, állami függetlenségünk és nemzeti önállóságunk ellen irányuló szellem húzódott meg.

Viszont régebben tényleg voltak hatalmas uralkodóink, Szent Istvántól Mátyás királyig, akik igen erélyesen uralkodtak s a központi hatalom valóban teljes hatáskörrel és rendkívüli hatóerővel érvényesült. Ez azonban sohasem vált sérelmére ősi alkotmányos életformánknak, hanem, ellenkezőleg, annak jól egyensúlyozott érvényesülése volt. Nem a magyar alkotmány valódi

szellemével került szembe, legfeljebb hatalmas, vagy hatalmaskodó egyéniségekkel, illetőleg osztályokkal szemben juttatta érvényre a magyar alkotmánynak éppen azt a századokon át érvényesülő alaptételét, hogy a király személyesen kormányzott.

Sértetlen magyar alkotmányosság és erőteljes központi hatalom egyáltalában nincsenek ellentétben egymással. Sőt, ősi magyar életformánknak éppen az felel meg — helyesebben felelne meg — ha e kettő között a helyes egyensúlyt tökéletesen helyreállítanók.

A nemzet lelkében természetesen tudatosan él az ősi magyar életformának egyik lényeges tulajdonsága, az önkormányzathoz való ragaszkodás. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy az önkormányzat is állami funkciót végez, s akik egykor a vármegyei rendszerrel szemben az «államosítás» jelszavát hangoztatták, fogalmi tévedésben voltak. Akik pedig ma az egész nemzet önkormányzatának, az országgyűlésnek félreállításáról ábrándoznak, — tévedésben azért vannak, mert a szentistváni magyar állam életműködését ma már országgyűlés nélkül elképzelni sem lehet.

Többször kifejtettük már, hogy a magyar alkotmányt nem lehet és nem is szabad valami zárt, sohasem változó és meg nem változtatható kategóriának felfogni. Az a századokon keresztül — éppen azért, mert nem holt betű volt, hanem valóságos élet — folytonosan alakult, formálódott, megújult, tehát változott is, — csak hogy mindig a maga sajátos szellemében, nemzeti és történeti fejlődésünk különleges öntörvényei szerint.

A magyar országgyűlés, ami lényegében a magyar állam és nemzet önkormányzati szerve, századokon át nem volt parlament abban az értelemben, ahogy ezt a szót a XIX. század a nyugati

demokráciákban használta, de lényegileg abban a tényben, hogy a magyar nemzet sorsáról az ő megkérdése és hozzájárulása nélkül törvényesen dönteni nem lehetett — mégis valódi parlament volt, mert — mint nagyemlékű Teleki Pál mondotta, nekünk előbb volt parlamentünk, országgyűlésünk, mint székünk, amire leülhettünk volna.

Amikor tehát a mai kornak száguldó életsodrában, szakadatlan és siető munkaütemében a magyar állam élete a központi hatalom fokozott érvényesülését kívánja, semmi akadálya sincs annak, hogy ezt ősi életformánk keretében megvalósítsuk, illetőleg éppen alkotmányunknak megfelelően ismét helyreállítsuk.

Közéletünkben és politikánkban újra meg újra felvetődő kérdés az erős központi hatalomé s különös erővel mindig olyankor merül fel, amikor az államkormányzásban új helyzetek, új viszonyok és új feladatok állanak elő s amikor a régebben használt kormányzati berendezések vagy közigazgatási módszerek a valóságos élettől valahogyan elmaradnak.

A XIX. század úgynevezett reformkorszaka is ismerte ezt a vitát s a centralistáknak nevezett politikai kör fellépése — az akkori harmincévesek mozgalma, amelynek élén báró Eötvös József, báró Kemény Zsigmond, Csengery Antal, Szalay László, Trefort Ágoston és mások állottak — a reálpolitika jegyében az erős központi hatalomért szállt síkra. De ugyanakkor — ezt jó lesz megjegyezni — a parlamentarizmusért is. Ez a politikai férfi ifjúság ugyanis — akiket különben ellenfeleik fölényesen doktrinéreknek neveztek — a centralizmus zászlója alatt voltaképp a későbbben megvalósult népképviselési rendszerért a rendi vármegye ellen harcoltak. Ebben idejétmúlt intézményt láttak, az állami és nemzeti fejlődés

kerékkötőjét. Fellépésükkor például Kossuth Lajos még erősen húzott ehhez a régi vármegyé=hez, noha a jobbágyságot ő is be akarta venni az «alkotmány sáncai közé». Később, a negyven=nyolcas törvényhozásban voltaképpen a centra= listák javaslataihoz tértek vissza. De a negyvenes évek alatt a magyar társadalom legnagyobb része ellenszenvvel állott felfogásukkal szemben.

Maga Széchenyi István azonban a központi hatalom és az önkormányzat akkori vitájában a centralistákhoz állott közelebb, mert a vármegyék tüntető politikájával nem tudott egyetérteni. Széchenyi csak az örökös ellenzé kieskedést, mint obstrukciót látta a vármegye harcaiban. A bécsi kormánnyal szemben tényleg a legtöbb vár= megye akkor élesen ellenzéki álláspontot foglalt el. Ezért Széchenyi azt tartotta, hogy magatar= tásuk félreértéseket okoz a nemzet és a király között, állandó gyanút kelt az uralkodóház köré= ben s a kormánynak helyes, szükséges, politika= mentes javaslatait «csak azért is» — elveti. Ezt a véleményét nyíltan hangoztatta s egy találkozá= sikon Metternich herceg kancellárnak is meg= mondotta:

— «Magyarország — úgymond Széchenyi (ez a beszélgetés 1844 áprilisában történt) — a vármegyék folyton növekvő önállósága alatt szen= ved. Ha ezeknek még jelentékeny pénzforrások jutnak, Magyarország 52 kormányzatlan respub= likára oszlik fel.»

A nagy diplomata igazat adott Széchenyinek, de megjegyezte: valóban nem lenne jó, ha az ország 52 respublikára oszlanék fel, de az sem, ha eggyé folyna össze, mert ez megtörténhetik, ha a megyének egy országos pénztára lesz. Ebben a herceg=kancellár azt a meglátását foglalta össze, hogy a vármegyerendszer, amellyel az ő kor= mánya tényleg harcban állt, voltaképpen a

magyarság egyéniségének és életösztönének védője.

Akik akkoriban az önkormányzatot védték, lehet, hogy csak az idejétmúlt rendiséget féltették. Míg a centralisták ezt támadták benne.

A magyar politika mindig a különös ellentmondások területe volt s így történt, hogy bár a centralisták a rendi vármegye ellen vonultak föl, tehát voltaképpen közös ellenfelük volt a bécsi kormánnyal, — a király személyes kormányzatával szemben, azaz az ősi magyar alkotmányosság központi hatalmi rendszerével szemben ők adták ki a parlamentáris népképviselőnek és a felelős kormánynak jelszavát, amely pedig azidőben egyáltalán nem talált megértésre vagy tetszésre Bécsben.

De felvonult ellene éppen a megye védelmében a magyar köznemesség nagy része, sőt a főnemesség jelentékeny része is. Különösen az előbbi látott benne merényletet a nemzeti génusz ellen.

Ezeknek válaszolt Kemény Zsigmond keserű gúnnal, amikor azt mondta: „... Ha alkotmányunk sok ál-génuszait, melyek miatt már alig lehet mozogni, kissé szemügyre vennők, kisülné, hogy nem egyebek, mint idegen nemzetektől kölcsönzött ó=institúciók tulajdonságai, mely institúciók eredetieknek csak azért látszanak, mert róluk az európai polgáriasodás, mint régi halottjairól, már rég elfeledkezett...»

A centralisták politikai felfogására jellemző, hogy Szalay László még az általános szavazati jognak sem volt ellensége, de valamennyien a nemesség előjogainak megsemmisítését, széles tömegek által választott törvényhozást, felelős kormányt, esküdszéket, szabadsajtót, szabad egyesülési jogot követeltek.

A szabadságharc bukása után az erős köz-

ponti hatalom természetszerűen gyűlöltté vált az országban, mert hiszen az az abszolutizmust jelentette. Amikor pedig a kiegyezésben újra összetalálkozott a király és a nemzet, az ország sorsának intézése olyanok kezébe került, akiknek szelleme nem állott távol a történelmi vármegyétől. Legtöbbjük ezeknek közéletéből emelkedett föl az országos síkra. Az 1869:IV. t.=c. ugyan kivette a bíraskodást a vármegyék kezéből s általában különválasztotta a törvényhozói és bírói hatalmat, — a vármegyei és városi törvényhatóságok önkormányzatát azonban meghagyta. A régi nemesi osztály megyei szerepe pedig azért nem változott, mert a törvényhatóságok összeállításában a virilizmus döntő szerephez jutott. De ez nem is történhetett másképp. Bár a Deák-pártban voltak többen a régi centralisták közül is, — annak nagy része a vármegyei közülethez tartozott, az ellenzék egyik fontos vezére — Tisza Kálmán — pedig annyira ragaszkodott a vármegyéhez, hogy egyik röpiratában a kormányrendeletekkel szemben vétőjogot követelt a megyéknek.

Tisza Kálmán bukása után az új miniszterelnök, gróf Szapáry Gyula azzal kezdte működését, hogy benyújtotta a közigazgatás államosításáról szóló törvényjavaslatot. Ez azonban nyomban megbukott. Nem is lett az egészből semmi más, mint egy elvetélt kurta törvénycikkecske, amely sohasem tudott az életbe átmenni.

Az úgynevezett központi kormányhatalom és önkormányzat közötti összeütközés utoljára a századforduló után lobbant föl mégegyszer: a «nemzeti ellenállás» idején. A közjogi harcok hullámai a legmagasabbra akkor csaptak. De az uralkodóház a nemzet sajnálatos közjogi vitájából, mint új politikai erőtenyező, ható és irányító szellemi mozgalom, a zsidó radikalizmus és a marxista tömegmozgalom lépett elő. Abban az

időben az önkormányzati rendszernek ez a két idegen szellemű — egymásnak voltaképpen ellentmondó, de mégis folyton együttthaladó — iránya lett a legfőbb támadója. A parlamenti közélet azonban változatlanul megmaradt az önkormányzat mellett.

Azóta azonban nagyot fordult a világ. Azok az aggodalmak, amelyeket a nemzet egy része a központi hatalom kiterjesztésével szemben táplált, megszűntek, mert megszűnt az a közjogi viszonylat, amely századokon át összekapcsolta Magyarországot az örökös tartományokkal.

A nemzet önkormányzata az országgyűlésben ma teljesen érvényesül és érvényesül törvényhatóságaiban is. Viszont kétségtelen, hogy mai országgyűlésünk, amely az általános, egyenlő és titkos választójogos népképviselet képviselőházaival áll a központi hatalommal szemben, sokkal nagyobb hatáskört gyakorol, mint az 1848 előtti országgyűlések. A király akkori személyes kormányzása, amelyet a kormány székeken keresztül gyakorolt, sokkal nagyobb központi hatalmat jelentett, mint általában a felelős kormányé a modern parlamentben. Mai törvényeink, amelyeket természetesen csak alkotmányos módon szabad megváltoztatni, úgy szabályozzák alkotmányosságunkat, hogy annak a felelős kormányzás s a népképviseleti választás lényeges alkotórésze. Ez azonban nem jelenti azt, hogy alkotmányos módon s a közvéleményben megfelelő közfelfogás kialakításával ne lehetne a törvényhozás hatáskörét és a központi hatalom hatáskörét úgy szabályozni újra, hogy az a szentistváni állameszmének, ősi alkotmányos életformánknak és hagyományos történelmi szellemünknek megfeleljen, de mégis lehetővé váljék benne a központi hatalom hatáskörének megnövelése, erejének és befolyásának megnövelése,

különösen pedig a kormányvezető miniszterelnök hatáskörének kiszélesítése.

Nem szabad elfelejteni, hogy már maga a magyar törvényhozás különböző törvényes felhatalmazásokkal több ízben — ha csak meghatározott időre is — a multtal szemben messze kiterjesztette a kormány és a miniszterelnök hatáskörét. Sőt, az országgyűlés igazán kardinális jogainak gyakorlását engedte át a kormány hatalomnak. De már a világháború előtti törvényhozás is, háború esetére, olyan kivételes hatalmat adott a kormányzat kezébe, amelyet azután a politikai gyakorlat — a háború utáni időre is ki tudott terjeszteni.

Ha tehát a kormány az állami akarat megnyilvánulásának formáit rugalmas alkotmányosságuk keretében, a kor követelményeihez képest, de ősi életformák szellemében és a Szent Korona állameszméjéhez való hűséggel módosítani akarja, azaz meg akarja csinálni az úgynevezett alkotmányreformot, akkor gondolnia kell arra, hogy a nemzeti önkormányzat nagy érdekei mellett az erős központi kormányhatalom nagy állami és nemzeti érdekeinek is érvényt szerezzen. Mert csak ennek a kettőnek kiegyenlített viszonya és helyes egyensúlya biztosíthatja egyfelől a társadalom békéjét, nyugalmát és rendjét és az állam polgárainak jogait és szabadságát, másfelől pedig éppen az állam polgáraitól való korszerű, gyors és tökéletes gondoskodás nagy állami és kormányzati feladatának elvégzését. Azok az idők, amelyeket élünk, az ország vezetőit számtalanszor állítják halaszthatatlan gyors elhatározás elé. Az országgyűlés feladata a törvények hozása, a kormányzati politika ellenőrzése, szükség esetén a felelősségrevonás, ezzel kapcsolatban a költségvetési és az újoncmegajánlási jog gyakorlása. De nem feladata, hogy csip-csup ügyekkel foglal-

kozzék, hogy kicsinyes pártharcok porondja legyen, s hogy esetleg valamiféle népfrontpolitikának, vagy éppen alkotmányellenes párttörekvéseknek, kormánybuktatási és személyi hecceknek dobogója legyen.

A kormány feladata pedig Lafferrière híres mondása szerint «az egész politikai társadalom szükségleteiről gondoskodni, az alkotmány megtartása, a közhatalmak működése, az államnak a külhatalmakhoz való viszonya, a bel- és külbiztonság fölött őrködni». Amihez ma még hozzá kell tenni azt, hogy feladata a szentistváni országban minden nyelvű és fajú magyar állampolgárnak életlehetőségeit biztosítani és vigyázni, hogy a társadalmi igazságosság s a keresztény emberieség az országban és a magánéletben egyformán mindenütt érvényesüljön.

A feladata magaslatán álló törvényhozás és a feladata magaslatán álló központi hatalom nem kerülhet szembe egymással. Egymást kiegészítve, egymást támogatva, együtt végezheti a legmagasabbrendű szolgálatot: az egyetértő közös munkát, a szentistváni birodalom fönntartásának, fejlesztésének, boldogításának és tökéletes helyreállításának nagy magyar céljáért.

ÖSSZEFÉRHETETLENSÉGI BÍRÓSÁ- GOT!

Ódon városháza előcsarnokának falán már-
ványtábla hirdeti ezeket a régi szavakat: «Bárki
tanácsúr hivatalos okból e hajlékba belépsz, ez
előtt az ajtó előtt hagyd kívül minden magán-
érzületedet: a haragot, az erőszakot a gyűlöle-
tet, a barátságot, a hízelgést; személyedet és
ügyedet rendeld alá az államnak, mert ahogy
méltányos vagy méltánytalan voltál másokhoz,
éppen akként várhatod az Istennek ítéletét!» . . .
Egyik északi testvérnépünk fővárosában vésték
be ezt a mondást márványba — Justitia isten-
asszony képe alá az Úrnak 1651-esztendejében.

Mostanság sokat beszélnek megint a parla-
menti összeférhetetlenségről. Mi azt hisszük,
hogy ennél tökéletesebb összeférhetetlenségi tör-
vényt ma sem lehetne szerkeszteni. Sőt nem
járunk messze az igazságtól, ha azt érezzük, hogy
ez az a kérdés, amelyet minél jobban és minél
részletesebben akarnak szabályozni, annál bonyo-
lultabb és annál veszélyesebb lesz. A nehézség
már ott kezdődik, amikor a fogalom meghatáro-
zását tisztázni akarjuk. Mindenekelőtt a közjog
többféle képviselői összeférhetetlenséget ismer,
például büntetőjogit is. Közönségesen azonban
azt az állapotot értik alatta, amikor a törvényhozó
ebben a minőségben összeütközik saját énjének
másik részével, azzal, amelyik vagy a kormány-
hatalomtól függ, vagy gazdasági érdekközösség-
ekkel, intézményekkel kerül szoros és közvetlen
összeköttetésbe. Értik alatta azt is, hogy a törvény-
hozó bizonyos állásokat nem tölthet be, illetőleg

hogy bizonyos állások viselése nem fér össze a képviselőséggel. Volt idő, hogy a közvélemény a kormánytól való függő helyzetet látta veszélyesebbnek a képviselőre nézve, ma sokkal inkább a gazdasági életben való elhelyezkedést, illetőleg a gazdasági életben való szerepvitelt tekintik az összeférhetetlenség legsúlyosabb, ezért legfontosabb részének. Olyan idők is voltak, amikor az úgynevezett kijárási összeférhetetlenségről beszéltek legtöbbször, hogy tudniillik a képviselő a maga befolyását kormányzatnál, hatóságoknál arra használja föl, hogy másoknak állást, kedvezményt, jogosítványt, szerződést, szóval: valami anyagi előnyt szerezzen s ebből azután ő is részesedjék. Valahányszor a közéletben föltornyosulnak ezek az összeférhetetlenségi hullámok, mindig az a balhiedelem uralkodik az emberek gondolkodásában, hogy ezek a kijárási vagy függő helyzetek, vagy gazdasági összeköttetések az okai a politikai, illetőleg parlamenti élet esetleges erkölcsi válságának. Az igazság azonban az, hogy ezek nem okok, hanem jelenségek és következmények. A skarlátot nem a bőrön jelentkező vörös foltok okozzák, ezek csak a tünetei annak, hogy a szervezetet bizonyos baktériumok megtámadták, megfertőzték és beteggé teszik. De ahogy a kórt nem lehet a kiütések eltüntetésével meggyógyítani, úgy hiábavalóak a különböző új, meg új törvények, szabályozások, ha a közszellem erkölcsi parancsa nem elég erős arra, hogy megakadályozza a törvényhozás tagjai között az összeférhetlenségi helyzetek és cselekedetek elszaporodását. Minden törvény, amelyet erről a kérdéstről eddig hoztak és minden, amit ezután hozni fognak, elhibázott és eredménytelen, ha nem tudják a bajt ott megfogni és megelőzni, ahol a fertőzés elindul, tudniillik a közszellemben.

A régi anekdotát kell idézni, amit Deák Ferenc

szokott volt elmesélni. Az öregúr egyszer takarás idején kocsizott át egy dunántúli községen. Megkérdezte a kocsist: «Szabad most a faluban pipázni?» Amire ez volt a felelet: «Szabadni szabad, — de tisztességes ember nem teszi».

A jelenleg érvényben lévő összeférhetetlenségi törvényt annakidején a legjobb szándékok hozták létre és az idők folyamán mégis kiderült róla, hogy elégtelen a közéleti veszedelem megakadályozására. Ha most új törvényt akarnak csinálni, — már pedig, ha lesz alkotmányos reform, akkor feltétlenül kell új összeférhetlenségi törvényt hozni —, ennek sikere és hatása attól fog függni, hogy elvileg helyes alapon indulnak-e el? Mert akárhány új törvényszakaszt fognak hozni és akárhány ma nem szabályozott esetre fognak valami új szabályt ráhúzni, a kérdés nem lesz elintézve mindaddig, amíg az eddigi helytelen alapokra fognak építeni.

Az eddigi összeférhetlenségi törvénynek — hiszen van egy teljesen kész, de a felsőház és a képviselőház között elakadt új összeférhetlenségi törvényjavaslat is — két főhibában szenvednek. Az egyik, hogy merev kategóriákat, taxatív eseteket állítanak fel, a másik, hogy részben a képviselő személyi helyzetéből, illetőleg állásviseléséből indulnak ki.

Az a rendszer, hogy az úgynevezett kijárási és gazdasági összeférhetlenségeket szinte esetszerűen sorolják föl a szakaszok, mindig meg fogják adni a módot arra, hogy ezek között az üzletszerű politikus kitűnően el tudjon bújni s a maga összeférhetlenségei számára olyan tényállást tudjon szerkeszteni, ami — egyik szakasz hatálya alá se esik! Ha továbbra is az állásokon és személyi helyzeteken fog múlni, összeférhetlensége valaki vagy sem, mindig lesz egy csomó ember, aki elég ügyes hozzá, hogy a maga számára kitaláljon egy olyan

új esetet, amelyre egyik ilyen taxatív meghozott szabály sem illik rá.

Komjáthy Béla, a híres függetlenségi politikus, ismert becsületügyi szaktekintély volt s amikor egyszer azt kérdezték tőle egy politikusról, hogy az milyen ember, így felelt: «Olyan ő, mint egy kötél táncos. A kötélen egyik oldalán van a tisztesség és a másik oldalán a tisztességtelenség. De ő olyan ügyesen tudja billegetni magát, hogy soha — egyikbe sem esik bele!»

Mert az összeférhetetlenség kérdésében valóban nem elég tisztességesnek lenni, hanem annak is kell látszani. Egyes törvényhozóknak, akár törvényes szabályokkal szembekerülő összeférhetetlensége, akár iratlan erkölcsi törvényekkel szembekerülő magatartása nemcsak őket hozza súlyos helyzetbe a közvélemény előtt, hanem magát a törvényhozást is. A veszedelem éppen abban van, hogy a törvényhozás tekintélyét, a beléje vetett bizalmat rendítheti meg, ha olyan látszatok keletkeznek, hogy a képviselők képviselői mivoltukat anyagi előnyök vagy nagy jövedelmet biztosító állások szerzésére használják föl.

A lényeg azonban az, hogy vannak tényleg összeférhetetlen helyzetek és vannak összeférhetetlen cselekmények.

Az összeférhetetlenség maga még nem feltétlenül tisztességtelen dolog, sőt előállhat valakire nézve anélkül, hogy ő maga bármilyen visszaélést követett volna el. Összeférhetetlenségi helyzetbe becsületes ember is kerülhet, — de nem maradhat meg benne! Mert ha a helyzetet megismerte és összeférhetetlenségét meg is látja, akkor ennek le kell vonnia a következményeit, az összeférhetetlen helyzetet meg kell szüntetni. Ha nem teszi, ez a nemtevés összeférhetetlen cselekedet, amelynek ránézve kell, hogy megfelelő következményei legyenek.

Teljesen igaza van tehát Teleki Pál miniszterelnöknek, amikor utolsó emlékezetes nagy beszédében az összeférhetetlenségről megállapította, hogy a nemzet képviselőjének összeférhetetlenül cselekedni mindenféle állásban lehet, sőt, lehet álláson kívül is, pedig ezek gyakran még sokkal piszkosabbak, mint az állásokon belül elkövetett összeférhetetlenségek.

Az eddigi törvényszerkesztési rendszer hibája éppen az, hogy szinte megbélyegzővé tesz bizonyos állásokat és nem számol azzal a ténnyel, hogy tisztán az egyéntől függ, vajjon egy bizonyos állásban, illetőleg a képviselőség és az illető állás kettősségében tud-e becsületesen és tisztességesen a közérdeknek megfelelően cselekedni? Már pedig a cselekedettől függ az összeférhetetlenség igazi tényálladéka, nem pedig attól, hogy ki hol és milyen állást visel. Ezt törvényben pontosan és minden összeférhetetlenséget kizáróan előre megállapítani amúgysem lehet. Sőt még a cselekményeket sem lehet előre megállapított tényálladékokkal mint az összeférhetetlenség eseteit törvényben meghatározni, hanem azt, van-e, történt-e összeférhetetlenség, azt mindig csak az adott esetből, az illetőnek egyéni cselekvéséből kell az általános keresztény erkölcsi elvek és a nemzet érdeke szempontjából megállapítani. Ha azonban ilyen cselekedetet valakiről meg lehet állapítani, akkor nem lehet elég az, hogy a mandátumát megszüntetik, hanem az illetőt egészen ki kell zárni a közéletből. Az állások szerint való szabályozás, különösen a jövőre nézve, két veszéllyel is jár.

Az egyik, hogy értékes szakerőket, a törvényhozásban hasznóhajtó, kiváló egyéniségeket kirekeszt a képviselőházból, a másik, hogy viszont a rejtett, nem látható összeférhetlenségeket egyáltalában nem tudja megakadályozni, sőt számukat még meg is sokszorozhatja.

Természetes, hogy a gazdasági erők mai szakadatlan küzdelmében felmerül az a gondolat, hogy egy=egy érdekelttség, hogy egy gazdasági szak, egy nagyobb intézet, vállalat vezetője vagy igazgatósági tagja — még akkor is, ha az állammal nem kerül semmiféle olyan szerződési viszonyba, amelyre a mai összeférhetetlenségi törvény vonatkozik — törvényhozói minőségében nem elsősorban a közt, hanem a maga szűkebb érdekelttségét, intézetét vagy vállalatának érdekét fogja nézni. Ez esetleg lehet igaz, de ez megint csak azt mutatja, hogy az egyéntől és a cselekménytől függ az összeférhetetlenség. Mert hiszen ezt akkor épp így fel lehetne hozni egy nagybirtokos ellen, vagy egy nagykereskedő ellen, vagy egy kisgazda ellen . . . Egy időben például a derék magyar kisgazdaképviselőket folyton azzal vádolták, hogy nekik a kisüst a fontos és nem a magasabb, államgazdasági érdek.

Csakhogy, amikor éppen arról van szó, hogy az alkotmányos reform során az érdekképviseltek és a hivatásrendi gondolat előtérbe fog lépni s hogy a hivatásrendek, foglalkozási ágak fokozottabb képviselőhöz fognak jutni az országgyűlésben, akkor az összeférhetetlenségnek állások szerint való megállapítása teljesen lehetetlenné válik, illetőleg teljesen lehetetlen helyzetet teremt.

Tehát igenis, át kell térni arra az alapelvre, amit a miniszterelnök is kifejtett s amelyet évek során mi sokszor hangoztattunk, hogy az összeférhetetlen cselekedetet, illetőleg a fölsímt és tudott összeférhetlenségi helyzetek rosszhiszemű fenntartását kell megbüntetni. Ezt azonban nem elég mandátumelvétellel sujtani, azt szigorúan meg kell bélyegezni, hogy annak nemcsak az illetőre legyen sujtó hatása, hanem riasztó példa maradjon az egész közélet számára.

Nyilvánvaló azonban — amint Teleki Pál is

megállapította —, hogy ilyen súlyos ítéletet megnyugtathatóan csak független bíróság hozhat. Az eddigi hosszadalmas bizottsági és jury=eljárás nem vált be. Új felsőbb bírói szervre van tehát itt szükség. Ez hasonlatos lehetne esetleg a miniszterek felelősségrevonására vonatkozó törvényes szabályozáshoz, vagy a legfelsőbb bíróságok elnökei, illetőleg bírái fölött való bíráskodáshoz. Ebben az új bírói szervben részt kellene, hogy vegyenek az országgyűlés két házának arra hivatott tekintélyes tagjai, a felsőbíróságok bírótagjai s a gazdasági életnek olyan tekintélyes szakértői, akiknek együttes ítéletében azután — akár felmentő, akár elítélő — a közvélemény meg tud nyugodni. Ilyen bíróság nélkül nincs kielégítő megoldás!

Más kérdés, helyese, hogy a törvényhozás egyes tagjai megválasztásuk után hirtelen fölfedezik magukban a nagy közgazdasági tehetséget, vagy mások fedezik fel bennük, noha azelőtt ennek semmi tanuságát nem adták. Ez bizony igen nehéz, de sokkal inkább erkölcsi, mint jogi kérdés. Jogilag igen nehéz lesz megszerkeszteni olyan szakaszt, amely meg tudja állapítani, kinek micsoda régebbi állása, működése, tevékenykedése minősíthető olyan közgazdasági előéletnek, amely mint képviselőt arra jogosítja föl, hogy továbbra is szerepelhessen a közgazdaságban. Másrészt pedig ez kétségtől igen sok tehetséges és értékes fiatal férfi számára lehetetlenné teheti azt, hogy akár tudásával, akár vagyonával olyan új közgazdasági ágazattal is foglalkozzék, amelytől azelőtt távol élt, de amelynek elsajátítása egyáltalában nem olyan nehéz, hogy azt közepes értelmességgel — amit pedig egy képviselőről legalábbis feltételezni kell — ne lehetne aránylag rövid idő alatt elsajátítani.

Itt mutatkozik meg az összeférhetetlenségi

probléma legmélyebbre szálló része. Az, hogy ez a közéleti kérdés is mindenekelőtt közerkölcsi kérdés. Annak a kérdése, hogy a politikai életben az egyén lelkiismerete és felelősségérzete mellett a közszellem tisztasága és emelkedettsége az, amely a helyes irányítást meg tudja adni.

Az egész ügyet, mint ma általában mindent, nehéz a demagógiától elválasztani. Az azonban igaz, hogy amint a kiváló ellenzéki pártvezér mondotta, — a tisztán reprezentatív, tehát munkával nem járó, de mégis dúsan jövedelmező igazgatósági tagsági és egyéb hasonló állások a képviselőséggel összeférhetetlenek — lehetnek! Csak az a kérdés, mit értenek munkával nem járó állás alatt? Mai részvényjogunk mellett a vállalatok igazgatóságai ellenőrző, irányító és végső fokon határozó testületek, amelyekben való részvétel semmiesetre sem jelent fizikai munkát, de nem jelent súlyos és megerőltető szellemi munkát sem abban az értelemben, ahogy azt ugyanannak a vállalatnak ügyvezetői vagy főtisztviselői végzik. Egyetlen idea, okos tanács vagy szilárd kitartás egy álláspont mellett azonban eldöntheti egy vállalat vagy intézet sorsát jól vagy rosszul, — mint ahogy eldöntheti egy per sorsát a híres ügyvéd tanácsa, vagy egy betegség sorsát a konziliumra odahívott orvosprofesszor kijelentése. Amikor az ügyvéd az ügyet meghallgatván, jogi tekintélyként tanácsot ad, ez nem fizikai munka, nem is olyan rendkívüli szellemi teljesítmény, mint esetleg magának a pernek a végigvitele — de a per esetleg ettől függ —, azért a nagytekintélyű ügyvéd ezt a tanácsot nem fogja ingyen adni, mint ahogy az orvosprofesszor is meg fogja kívánni a maga tiszteletdíját a félórás vizsgálatért.

Mindezek nemcsak azt mutatják, hogy összeférhetetlenség igen nehéz közéleti probléma s

hogy az eddigi szabályozások minden jószándék mellett sem tudták megnyugtatóan elintézni s hogy az új törvény előkészítésénél komoly megfontolással kell eljárni, mert a parlament az országgyűlés esetleg többet fog veszíteni szakértelmében és erkölcsi súlyban, mint amennyit nyerhet a rossz látszatok elkerülésével, — hanem azt is, hogy mint a politikában és nemzetéletben voltaképp minden — elsősorban erkölcsi kérdés. Ennek igazi helyes megoldása az egész nemzet, az egész közélet szellemiségétől, erkölcsi emelkedettségétől, keresztény lelkiségétől függ. Ez tehát voltaképpen éppúgy nemzetnevelési probléma, mint annyi más s megoldása nem abban van, hogy törvényszakaszokat gyártsunk, hanem hogy minden eszközzel, erővel és igyekezettel próbáljuk emelni a társadalom szellemi színvonalát, erősítsük erkölcsi érzékét és érvényesítsük az igazi keresztényi evangéliumi lelkiséget az egész nemzetben, de mindenki — elsősorban saját magában. A római jogban az anyagiylkosságra nem volt törvény, az összeférhetetlenségi kérdés legtökéletesebb megoldása az volna, ha semmiféle törvényre nem volna többé szükség s megelégedhetnénk azzal, hogy helyette a magyar Corpus Jurisba beírjuk északi testvérnépünk bölcsességét, hogy aki az országgyűlés házába lép, annak kapuján hagyja kívül minden magánérzetét, indulatát és érdekét, — magát és ügyét vesse alá az államnak és a nemzetnek, mert amint a képviselő méltányos vagy méltánytalan lesz másokkal, olyan lesz fölötté az Istennek ítélete. De olyannak kell lennie már a közvélemény ítéletének is. Mert a közvéleményben kell kialakulni bizonyos iratlan parancsoknak az összeférhetetlenség kérdésében. Azok ellen azután senki sem fog véteni merni.

HAZAFISÁG ÉS NEMZET.

— Hazafiság a nemzetiségnek! . . .

A kesergő és boldog szerelem költője adta ezt a felíratot száztíz esztendővel ezelőtt az első balatonfüredi színház homlokzatának. Ez a színház ma már régen a múlté, csak egy-két mohos oszlop búsong a helyén, de a mondás, amely valaha ékeskedett rajta, ma is épp olyan friss, igaz és korszerű. Egyszerűen azért, mert annyira örök igazság számunkra, hogy még közhellyé válna sem koptathatta el. A nagy költők adománya, hogy egy szerencsés pillanat ihletett rátalálásában úgy tudják kimondani a nagy gondolatokat, hogy egy egész nemzet megérzi; igen, ez az én szívemből, az én lelkemből jövő szó! Azt mondta ebben a föliratban a költő: nekünk, magyaroknak mindenekelőtt és mindenekfölött való a hazafiság, erre van szüksége a magyarságnak, a magyarság nemzetiségének, mert csak ebben a rendkívül magasrendű forgalomban tud igazán kifejezésre jutni ezeresztendőös hivatása, történelmi rendeltetése.

Ma talán túlsokat beszélnek és írnak a nemzeti eszméről, népi gondolatról és úgynevezett koráramlatok különböző jelszavaival akarják azonosítani vagy fölcserélni a magyarságnak azt a hivatástudatát, amely itt a Kárpátok koszorújában — Kelet és Nyugat sokszorosán megpróbált ütközőpontján — nemcsak a nemzet öncélja számára, hanem az egész keresztény Európa és emberiség számára megteremtette a szentistváni birodalmat.

A magyar szellem azonban bírálat és mérlegelés, önvizsgálat és megfontolás nélkül sohasem fogadott el semmiféle eszmét, amelyet nem tudott magára és magához alkalmazni úgy, hogy az ezeréves multjával szembe ne kerüljön.

A népi fogalommal ma közéletünkben igen sok visszaélés történik. Elsősorban ama tévedés folytán, hogy más nemzetek sorsával és életformájával, kialakulásával és történelmi fejlődésével szemben nem veszik észre a mi saját sorsunk, különleges életformánk, állami kialakulásunk és nemzeti fejlődésünk különbözőségét s ebből következően azt, hogy mi nem csinálhatjuk és nem vihetjük úgy a magunk életét, mint azt esetleg mások tehetik, mert hivatásunkal jutnánk ellenkezésbe.

A népiség természetes és magától értetődő irány ott, ahol az egy fajtához tartozók, egy nyelvet beszélők, különböző törzsekben, sőt esetleg különböző államokban, de még azoknak határain túl is sokkal nagyobb területen élnek, mint amekkora a saját nemzeti államuk. Olyan nemzet tehát, amelynek népiségéhez tartozó tömegek a nemzet politikai közületén, államán kívül és túl, körülötte, sőt elszakítva nagyobb messzeségekben is nagy tömegekben élnek, érthető a népi összetartozásnak kultusza s az azzal együttjáró önmagába való bezárkózásnak és magából minden más kirekesztésének ösztönös iránya. Olyan nemzet azonban, amelynek népisége történetének legnagyobb részében és lelkileg ma is kisebb területen él, mint amekkora nemzeti közösségének, történelmi államiságának területe, — nem adhatja át magát kizárólag a népiség gondolatának s a maga nemzeti kifejlődésében nemzeti egyéniségének kialakításában nem azonosíthatja a nemzet fogalmát csak saját anyanyelvének, csak saját fajtájának összehúzó fogalomkörével, mert ezzel megtagadná nemzeti hivatását és államépítő rendeltetését.

Fichte mondotta annakidején a német nemzetéhez intézett beszédeiben: «ha nektek végetek lesz, véletek a feltámadás reménye nélkül sírba száll az egész emberiség!» És valóban azt is érezte, hogy ha a német nemzet nem tud egyesülni és nem tudja törzsi és állami különállásait megszüntetni és összeforradni, ez nemcsak a saját maga számára volna pótolhatatlan veszteség, hanem az egész emberiség számára is, — amivel azonban ki akarta fejezni azt a felfogását, hogy a német nemzeti fejlődés nem ellentétes az általános emberi gondolattal, hanem ellenkezőleg, annak egyik nagy megvalósulási formája. A német nacionalizmus Fichte óta igen nagy utat tett meg, amíg eljutott mai megfogalmazásához, de a hosszú küzdelem során, ha a teljes egyesülést el akarta érni, folyton a népi összetartozásra s ugyanakkor e saját népiségének más népektől való különválóságára kellett gondolnia, mert különben még a saját akkori kisebb állami területén belül sem juthatott volna el a németiség régi törzsi és különálló politikai kereteinek megszüntetéséhez.

A magyarság azonban már akkor sem értelmezhetette a nemzeti eszmét úgy, ahogy akár a német Fichte, akár az olasz Mancini felfogta, mert ezzel összezsugorította volna a magyar állam ezeréves kereteit és föladta volna a magyar nemzet történelmi hivatását.

A magyar nemzeti gondolat ősi államterületén túl nem keres expanziót, mint ahogy mindig keresett a német nép és keres azóta, hogy Hitler Adolf híres szavai szerint — «Uralkodó nemzet akarunk lenni Európában!» — a háború utáni tespedésből és nyomorúságból fölkelve, az új német imperializmus politikájának útján indult el. Az ezeréves történelmi határokat azonban a magyar nemzeti gondolatnak meg kell tudni tölteni s épp ezért ez a nemzeti gondolat nem lehet ki-

rekesztő más itt élő fajtákkal és más nyelven beszélő népelemekkel szemben, hanem kiteljesülését olyan nemzeti eszmében kell keresnie, amely mindezeket össze tudja foglalni Szent Koronánk örök kötelékében s a haza nagy gondolatában.

A népi gondolat nálunk már csak azért sem érvényesülhet úgy, mint másutt, mert a magyar szellem szerint a magyar nyelvben a nép mindig főnév volt és nem melléknév. Nálunk van népköltészet, de nincs népi költészet, van népdal, de nincs népi dal, van népművészet, de nincs népi művészet, volt Népszínház, de nem volt Népi Színház, volt népszínmű, de nem volt népi színmű, van népviselet, de nincs népi viselet, volt Néppárt, de nem volt Népi Párt. A népi szó erőltetett és mesterséges képzés, szolgálai utánzása idegen hatásoknak. Mindennek pedig lényegében az az oka, hogy a nép nálunk sohasem volt elválasztható a magyar államiságtól s ha hódítók vagy megszállók mesterséges határokkal rövidebb-hosszabb időre fizikailag el is választhatták a magyar nép egyik vagy másik részét az ezeréves magyar államiságtól, lelkileg ezt sohasem tudták keresztülvinni. Mint ahogy nem tudták a magyar szentistváni birodalom örök gondolatát sem összezúzni, mert az erőszak hatásának megszűnése pillanatában a régi értékében tudott azonnal újra kiteljesülni. Sajnos, a XIX. század második felében nálunk is — éppen a liberális politika önmagának ebben is ellentmondó uralma idején — félig-meddig már belesodródtunk olyanféle irányzatba, amely a magyar nacionalizmust félreértette s egy korlátolt, részben elzárkózó, részben hatalmaskodásra hajlamos sovinizmust engedett kifejlődni. Ennek keserű tanulságait azonban meg kellett érnünk és meg kellett értenünk. Ma már világosan láthatjuk, hogy a magyar nacionalizmusnak nem az a hivatása, hogy a húsz vagy

harminc millió magyar ábrándozásába belelovgolja magát vagy kizárólagos magyar faji uralomban keresse az ősi országot helyreállító politikát. Hanem meg kell találnia azt a magyar nemzetfogalmat, helyesebben, vissza kell találnia ahhoz a magyar nemzetfogalomhoz, amelyben ezer évig éltünk, amelynek a szentistváni birodalom örök eszméjét köszönhetjük s amellyel azt minden vészek után fönn tudtuk tartani.

«Ha most — írtuk egyszer régebben a Nemzeti Ujságban — a magyarság nem tudná felismerni a maga sors=útját, ha félreismerné a rendeltetését, s a magyar nemzeti gondolatot nem a szentistváni eszmében keresné, hanem valami magában zárkózó, csak magában felsorakozó, csak magában tetszelgő magyar politikai gondolatot akarna magáévá tenni, — ezzel nem a magyar politikai expanziót munkálná. Sőt ellenkezőleg, a nyugati német és a keleti szláv erők között lenne hivatásvesztett, összeszorított kicsi tömeggé, amely nem hogy szellemi terjeszkedésre, vagy politikai visszafoglalásokra nem gondolhatna, hanem vagy az egyik nagy idegen erőnek, vagy a másiknak lenne hűbéresi martaléka . . . Mi, akik itt rokontalanul élünk, ezeresztendős nagy politikai elgondolás, ezeresztendős államiság s ezeresztendős magyarsági fogalom birtokában, — szájalomraméltó vallus néppé lennénk, ha most egyszerre idegenből kérnénk kölcsön nemzeti öntudatot és állami eszmét . . . Mi csak hallgassunk Széchenyire, aki a magyar nemzet hivatását ekként állapította meg: «Az emberiségnek egy nemzetét megtartani, sajátágait mint ereklyét megőrizni s szeplőtlen mineműségében kifejteni, nemesíteni erőit, erényeit s így egészen új, eddig ismeretlen alakokban kiképezve, végcéljához, az emberiség feldicsőítéséhez vezetni, kérdem, lehet-e ennél minden keservtől tisztább érzés? . . .»

Igen, lehet-e ennél tisztább érzés, de lehet-e ennél szentebb kötelesség a magyarság számára? Éppen ezért kell vigyázni mindenkinek, aki felelősséget érez a magyar közgondolkodás kialakításával szemben, — merre és hogyan akarja terelni a közvéleményt s elsősorban a magyar szellemiséget s a magyar értelmiséget milyen irányba akarja a jövő felé vinni. A magyarságnak a maga régi magasrendű nemzetfogalmát kell ápolnia, mert ezt kívánja a szentistváni gondolat, amelyhez nem lehetünk hűtlenek, ezt kívánja a magyar Szent Korona eszméje, amelynek közösségében egyformán jogosított, de egyformán kötelezett tagok is vagyunk. De ezt követeli a haza nagy eszméje is, amely — ellentétben az ocsúnál is könnyebb téveszmékkel, amelyek népcsoportokra, földekre és gyepükre akarták széttöredezni ezt a hazát — történelmünk tanítása, s nemzeti eszménk hagyományos fejlődése szerint a hazában össze akarja foglalni azt a magyar nemzetet, amelyben nincsenek elválasztó keretek sem a fajta, sem az anyanyelv, sem az osztály vagy a rang szerint, hanem amelyben együtt vagyunk ezeréves magyar nép és testvérnépei az ezeréves magyar államban élve és halva a szentistváni birodalomért.

A haza szót az utóbbi időben kevesebbet halljuk emlegetni, mint kellene, ellentétben a háború előtti időkkel, amikor talán többet emlegették, mint kellett volna s nem éppen mindig az arra leghívatottabbak.

Ezért esett most különösen jól, olvasni Teleki Pál miniszterelnök szatmári beszédét, amelyben újra felmutatta és megragyogtatta a magyar közvélemény előtt ezt a fönséges szót s annak rendkívüli értelmét és történelmi tartalmát. Ahogy Kisfaludy Sándor intette száztíz év előtt a magyarokat arra, hogy «hazafiságot a nemzetiségnek», most a legnagyobb felelősséget viselő magyar

államférfi — aki azonban mellesleg Magyarország egyik legbölcsebb és legműveltebb koponyája is — figyelmeztette a magyarságot arra, hogy semmiféle jelszó kedvéért semmiféle divatos kifejezések és szólások olcsó és talmi valutájáért ne adja föl és ne árulja el a magyar századok nagy és tiszta hagyományát, a hazafiságot.

— «Nálunk — mondotta a miniszterelnök — a nemzet nem jelentett soha nemzetiséget, nálunk a nemzetnek nem volt nemzetiségérzése, mi hazafiságnak neveztük azt az érzést, amelyet a haza, mindenkinek otthona és mindegyikünknek hazája bennünk közösen és együttesen keltett. Mi azt az embert, aki a hazának mivoltát tökéletesen átérezte, hazafinak neveztük, amikor magyarul beszéltünk és nem volt szükségünk újonnan alkotott «nemzettestvér» és hasonló kifejezésekre, amelyeket nem ismert ez a nemzet sohasem. Nemzet alatt mi mindig azoknak összességét értettük, akik ezt az érzést, a hazafiság érzését magasabbrendűen, azaz országosan érezték át. A nemzethez tartozott és tartozik mindenki, aki hazafi, akit áthat az összes hazafiaknak, a nemzetnek egysége és ezt a közös munkát szolgálni akarja nemcsak vasárnap, amikor ünneplünk, nemcsak a maga hivatásában, hanem egész életével is.»

Amikor a magyar miniszterelnök ezeket a szavakat mondotta és figyelmeztette a mai magyar nemzedékeket ezekre a nagy igazságokra, egyben hitet is tett ennek az országnak ezeréves nagyküldetése mellett.

Mert mi csak akkor teljesíthetjük ezt a küldetést, ha azt az ezeréves szentistváni politikát tudjuk képviselni, amelynek mindig megvolt és megvan a vonzóereje mindenütt az ősi határokig. És pedig éppen azért, mert nem korlátozódik csak a magyar népi gondolatra, hanem kiterjed mind-

azokra, akik valaha itt velünk testvériségben éltek és ezért tudhatják, hogy a Szent Korona kötelékében, a szentistváni birodalomban, megtalálhatják életüket, boldogulásukat és jövőjüket, ha bele tudnak olvadni ebbe a magyar hazafiságba.

Amikor a forradalmi radikalizmus beszédben és írásban kikezdte a hazafi fogalmát és a szót hazaffy-ra torzítva a nagypipájú, kevésdohányú patópálokra s a hazafias jelszavakkal visszaélő politikai akarnokokra alkalmazta, nagyon jól tudta, milyen fontos fogalomhoz nyúl hozzá. Tudta, hogy éppen ránézve milyen veszélyes komoly erő alatt ingatja a talajt, ha a haza, a hazafiság, a hazafi fogalmait olyan emberekkel vagy olyan pártokkal kapcsolja össze, akik akkor már talajt vesztek a nemzetben. Mert ennek a politikai radikalizmusnak, amelyet részben a ghe ttó kozmopolita intellektüeljei részben, sajnos, elvetemült és talajt veszített magyar politikai kalandorok képviseltek, — szüksége volt arra, hogy a magyar tömegekben, de mindenekelőtt a magyar szellemi életet hordozó értelmiségben, különösen annak fiatalságában a hazát és a hazafiság ősi fogalmát, mint valami idejétmúlt, magát lejárt hasznavehetetlen gondolatot állítsák be s azzal szemben az ő koreszméjüket, a szabadgondolkodást, a vallásellenességet, a marxista nemzetközséget, a szabadkőműves uralmi ideálokat mutassák föl mint olyanokat, amelyek megfelelnek a korszellemnek.

A romboló erőknek mindig két gátja volt nálunk: a keresztény lelkiiség és az ezeréves magyar nemzeti állam eszméje. Amikor az összeomlásban a forradalmi erők érvényesülni tudtak, egyszerre dőlt össze a keresztény magyar társadalom és az ezeréves nemzeti állam.

De együtt is élemedett meg poraiból, lett újra erőssé és ment feltartóztatlanul a maga győzel-

mes útján előre, a végső célja felé. Ezt a küzdelmet, ezt a harcot állnunk kell. És ahogy álltuk a radikalizmus és marxizmus koráramlatával szemben, úgy át kell állnunk ma is és álljuk is más politikai divatokkal, más félremagyarázott vagy rosszul megértett jelszavakkal szemben.

Minden eszmét, minden gondolatot, minden programot és minden politikai célkitűzést aszerint kell megítélnünk, megfelel-e az ezeréves keresztény, szentistváni birodalom gondolatának, a Szent Korona sorsközösségének, a mindent átfogó magyar hazafiságnak. Ami ebbe belefér vagy megfér ezzel, az akár régi, akár új, ha különben jó és helyes, ám legyen meg nálunk is. De bármilyen tetszetős vagy másutt esetleg bármilyen hasznos és eredményes legyen valami, de ezzel össze nem fér és bele nem fér, akkor nem kérünk belőle. Köszönet Teleki Pálnak, hogy a hazafiság nagy szavát visszaállította jogaiba és újra a nemzet lelkébe idézte annak egész jelentőségét. Mert ennek az ősi országnak nem új, ködös ideológiákat és lemásolt szólamokat kell adni, hanem örökre tartó szilárd alapokat és mindenekelőtt a legszilárdabbat: hazafiságot a nemzeti

NEMZET ÉS HIVATÁS.

A XIX. század egyik legmesszeblátó gondolkozója azt mondta, hogy nem is volna olyan nehéz a világon segíteni, csak vissza kellene adni a fogalmaknak igazi értelmüket. Mai közéletünkben felharsanó, különböző hangú programmlármákban is nem a szavak zavarossága, hanem a fogalmak összezavarása a legnagyobb baj. Különösen áll ez a politikai fogalmakra, amelyeket a legtöbben úgy értelmeznek, ahogy nekik tetszik.

Az a nemzeti elv, amely a XIX. század elejétől kezdve meghódította Európát s amelyet először a német Fichte és az olasz Mancini fogalmazott meg, tényleg a nyelvben látta a maga teljesülését s végső céljának az egy nyelven valók közös államban egyesítését tűzte ki — tekintet nélkül a történeti elvre, a földrajzi adottságokra, a százados együttélésre s az országok szellemi, társadalmi és gazdasági fejlődésére.

A nemzeti eszmének ezt az értelmezését a magyarság sohasem tehetette magáévá s nem szoríthatta a nemzeti gondolatot a faji gondolat alacsonyabb színvonalára és sokkal szűkebb körére. A magyar nemzeti gondolat századokon át azt az eszmei közösséget jelentette, amely a Szent Korona országaiban együttélő népeket egyesítette és együtt tartotta.

A radikális áltudományosság, amely nálunk éppen ebben a nemzeti gondolatban a maga politikai céljainak a legnagyobb akadályát látta, azzal támadta a nacionalizmust, hogy az csak a XIX. század szellemi találmánya, amelyet a nemzetközi

humanizmus előbb=utóbb félreállít, mert az egyes országok és népek közötti megértést akadályozza s az annyit emlegetett világbékét lehetetlenné teszi. Kapóra jött nekik a századfordulón, hogy nálunk, sajnos, divatban volt a jelszóhazafiság, amely sovíniszta szólamokban és üres ábrándokban élte ki magát: a magyarnadrágba bujtatott és nemzeti zászlót lobogtató operettprimadonnáknak vagy az azoknál semmiképpen sem különbsépp ilyen olcsó és külsőséges hatásokra törő népezéreknak tapsolt, de vakon haladt el a nemzeti élet föltáruló legmélyebb sebei, a föld népének egyre lejjebb süllyedő társadalmi helyzete, a magyar polgári réteg fokozatos háttérbeszorulása és értelmiségünk egyre fenyegetőbb proletarizációja mellett. A radikalizmus, a szabadgondolkodás, a szociáldemokrácia egyenesen mesterséges és kitalált elméletnek tartotta és fölénnnyel hivatkozott arra, hogyan lehet történelminek nevezni olyan gondolatot, amelyet a XIX. században találtak ki. Ez a felfogás épp olyan tudománytalan volt, mint a radikalizmus többi elmélete. Mert nem számolt azzal, hogy a nagy törvényszerűségek nem akkor kezdenek érvényesülni, amikor — végre fölismerik őket! A Föld már akkor is ellipszispályán mozgott a Nap körül, amikor Keppler Kopernikus után még nem jött rá híres tételére s a gümőkórt már akkor is a tbc. bacillusai okozták, amikor még Koch nem találta meg azokat. Európa története a nagy római impériumtól a nagykárolyi német=római császárságon át és V. Károly birodalmán és Napoleon világhatalmán keresztül feltartóztathatatlan törvényszerűséggel haladt a nemzeti differenciálódás útján és minden nagy európai birodalmi eszme, amely ezzel nem akart számolni, elbukott az idők során. Amit az erőszak összekovácsolt, az élet újra szétbontotta, ahogy újra egyesíti is azt, amit az erőszak szakít szét.

Bizonyos azonban, hogy a merev nacionalista elvvel szemben, amely semmi másra nem volt tekintettel, mint a vérségre és az egynyelvűségre — ennek a nevében osztották föl Magyarországot —, a nemzeti eszmének az a fogalmazása, amely a szentistváni birodalomban él, maradandóbbnak bizonyult a századok, sőt a legeslegújabb kormérlegén is.

A magyarság nem fogadhatta el a nemzeti eszmének szűkkeblű értelmezését azért sem, mert századokon keresztül újabb és újabb népelemeket olvasztott magába vagy vont bele történelmi együttélésébe. Önmaga hivatásának tagadása, történelmi rendeltetésének cáfolata lett volna, ha elfogadja azt az elméletet, hogy csak az egynyelvű és egyfajiságú állam lehet nemzeti állam. Ennek ellentmondott egész földrajzi adottsága, történelmi, gazdasági, társadalmi és szellemi fejlődése és kialakulása. A magyarság a maga nemzeti eszméjét abban a közösségben találta meg, amelyet a Szent Korona teremtett meg számára s amelynek kerete és alapja a szentistváni birodalom zárt földrajzi és gazdasági egysége volt. Ez a birodalom a történelem különböző korszakaiban volt kisebb és nagyobb, volt világhatalom és volt három részre szakított hadszíntér is. De egy tény mindig állandó volt és ez a magyarságnak nemcsak történeti hivatását határozta meg, hanem a magyar nemzetnek önmagáról alkotott fogalmát is. Ez pedig az, hogy a magyarság mindig nagyobb területen élt, mint amekkorát magyar nyelvet beszélő és szigorúan magyar vérségi kötelékből származó népessége meg tudott tölteni. Amint Fichténél vagy Mancininál a nemzeti gondolat megfogalmazása természetesen a politikai célokból indult ki, épp olyan természetes volt, hogy minden olyan népfajta, amely nagyobb európai területen élt, mint amekkorát saját országhatárai jelentettek, sőt esetleg népének egy része bizonyos korokban

más történeti hivatást töltött be, mint maga az anyaország és nemzet, ezt a fogalmazást fogadta el. A magyarság számára azonban a nagy cél mindig az volt, hogy a Tisza=Duna közén Kelet és Nyugat ütközőjében olyan politikai hatalom, olyan állami szuverénitás örködjék, amelyet ebben a földrajzilag zárt egységben a magyar nemzet politikai génusza vezet s a magyar Szent Korona egyesít birodalommá. Ebből következett, hogy a magyarság ezer éven át testvéri együttlétben élt a más anyanyelvűekkel, soha nem zárkózott el ilyeneknek a beköltözésétől, sohasem próbálta meg ezek alól kihúzni a földet, vagy más rokon népek országaiba őket átterelni, hanem úgy országolt a szentistváni birodalomban, hogy magának nem az uralkodást, hanem a vezetést kívánta s nem egy erőszakos megmagyarosításban, hanem nagy magyar eszmében való egyesítésben kereste feladatát.

Kétségtelen, hogy a XIX. század második felében feladatának ez a tisztánlátása a magyarság vezető politikai rétegében elhomályosult s hogy úgynevezett nemzetiségi politikánk sokszor éppen nem szerencsés útra tévedt. De nem szabad elfelejteni, hogy a magyarság más nagy nemzeti élet-halál-kérdéseket sem ismert fel a liberális világ különleges derűlátásában s ahogy elközömbösödött keresztény világnézetében és teljesen közönyös maradt az egyre súlyosodó szociális gondokkal szemben, éppúgy csinált az úgynevezett nemzetiségi kérdés kezelésében hibákat, amelyeket Tisza István egykor a tyúkszemretiprás politikájának nevezett.

Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a magyarság éppen ősi nemzeti eszméjének érvényesüléséért és államiségének teljességéért nehéz harcot folytatott, amelyek évtizedeken át szinte minden mástól elvonták figyelmét.

Lehet, hogy egyidőben túlságosan szigorúan ítélünk a meddőnek látszó közjogi harcok fölött. De ma már meg kell értenünk, hogy egy nemzet számára legelső és legfontosabb kötelesség mindig az volt, hogy állami függetlenségét és nemzeti szabadságát mindenki vel szemben meg tudja védelmezni. Amilyen szomorú, hogy történetünk folyamán a magyarság sokszor az úgynevezett «kismagyar» gondolat mellé állt a maga nagy és európai hatalmi hivatásának megvalósításával szemben, — épp olyan végzetes lett volna, ha a magyarság valaha is föladja a Szent Korona szuverenitásának gondolatát, — bármiféle látszólagos előnyök, vagy kedvezőnek tetsző helyzetek kedvéért.

A magyarságnak történelmi nemzettudata azonban sokkal erősebb volt, semhogy a maga ősi életformájától, az egységes szentistváni birodalomtól eltántorodott volna. A magyar nemzeti állam nem volt merev keret, sőt még csak valóságos területétől sem függött, mert eszméje uralkodni tudott még a szétdarabolt ország fölött is. Ez az eszme éppen maradt s ereje töretlen volt akkor is, amikor a török hódoltság egyetlen óriási háromszög ékét verte a magyarság testébe s akkor is, amikor Trianon a határait harmadrésznyire szorította vissza.

A magyar történelmi hivatástudat mindig erősebb volt az erőszaknál s azt sem a tatárok nyílzápora, sem Szulejmen ágyúi és janicsárjai, sem a német-római birodalom zsoldos seregei, sem Haynau akasztófái, sem Bach becirkerei, sem Benesék légionistái, sem a román terroristák nem tudták kipusztítani az ősi magyar földből és lélekből.

A magyarság mindig ragaszkodott a maga régi nemzeteszmenyéhez s a maga nemzeti létében ezeréves független államiságának teljességét őrzi kifelé, a vele együtt élő másfajtájú népekkel való elválaszthatatlan sorsközösséget befelé.

A magyar nemzeti gondolat nem azonos azzal a szónokló sovinizmussal, amelyben a századvég sok politikusa, pártja és ujságja tetszelgett s amely sokkal több bizalmatlanságot és ellenséges érzést támasztott velünk szemben, mint amennyi erősödést jelentett a nemzetnek akár számában, akár szellemében.

De a magyarságnak mindenkor éreznie kellett, hogy a *Regnum Sacrae Coronae* tágabb és mélyebb nemzetfogalom, semhogy azt szabad volna összeszorítani csak a nyelvnek, csak a fajtának a Gondviseléstől szűk határok közé szabott kereteibe. A magyar nemzeti eszme olyan rendkívüli és hatalmas szintézis, amely erre a kettőre: a magyar nyelvre és a magyar vérré a történelemnek, a hagyományoknak, az emlékeknek, a szellemnek ezeréves egységét építette fel azon a földön, amelyre a Gondviselés népünket vezetőnek és országlónak állította ide... Egy földrajzilag zárt, gazdaságilag szétválaszthatatlan föld s a keleti és nyugati kultúrák között egyensúlyozó keresztény kultúra környezetébe, ez a magyar birodalmi gondolat, — amely nem különül el a magyar nemzetitől, sem pedig a keresztény gondolattól, — hanem annak történelmi és hatalmi megvalósulása, Szent István király óta egy és ugyanaz. Az ország kiterjedése, a hatalom mérete változik, — egy-egy nagy uralkodóban, Szent Lászlóban, Zsigmondban, Nagy Lajosban, Mátyás királyban európai nagyhatalommá teljesül, — de jelentősége, hivatása és magasrendűsége nem kisebbedik akkor sem, amikor eredeti céljához kell visszatérnie: a Tisza—Duna közén, a Kárpátok medencéjében erős, független államnak, szabad nemzetnek fönntartásához, amely Európa ezen a részén a békét, a munkát, a kultúrát és az emberiséget egyedül tudja biztosítani.

Ezt a nagy történelmi hivatást a magyarság

ezeréves életformájában, a szentistváni királyságban tölti be, amely a szabadságnak és a rendnek, a tekintélynek és az önkormányzatnak, a fegyelemnek és az egyéniségnek egyensúlyában valósul meg.

Az a nemzeti egység, amely Magyarországon századokon át fönnt állt és amelyet idegen hódítók, ellenséges erők sem tudtak soha szétbontani, sőt még az egyházszakadás fájdalmas ténye sem szakított meg, — a magyar nemzeti eszmének századokon való örök jelenlétét, a magyar lélek nemzeti öntudatának és közösségérzetének megvonhatatlanságát bizonyítja. A magyarsággal megtörtént, hogy két államiságban kellett élnie, de akkor sem volt két nép, hanem egyetlen nemzet. Az a nemzeti egység, amely a magyarságban — sőt az egészen különleges magyar rendiségben is — minden belső politikai ellentét ellenére megvolt, még nagy nemzetek történetében is ritkán található. Franciaország úgyszólván csak a nagy forradalmi s a napoleoni időkben kovácsolódott egy nemzetté. Itália nagy olasz népének — pedig olyan útmutatói voltak, mint Dante és Machiavelli — századokra volt szüksége, hogy teljesen összekovácsolódják s tökéletes egységét csak a világháború után érte el, nem kis mértékben azáltal, hogy az állami és vallási érzülete közötti lelki hasadást megszüntették. A német népek nemzeti öntudatra ébredése is a napoleoni háborúkkal kezdődött s mégis majdnem egy századon át fennmaradt nemcsak a régi hűbéri viszonylatokból származó szétdaraboltsága, hanem népi különbözősége is, — nem is szólva a dunai németiség sokszázéves külön szerepéről.

A magyar nemzet egy volt és egy a magyar föld — szétszakítva is összetartozó s a nyelvi és vérségi egységen túl élő szellemi és történelmi egységben örökrevalóan megmaradó.

De van ennek a magyar nemzeti gondolatnak,

ennek a magyar hivatástudatnak, ennek a magyar szellemi, történelmi és gazdasági sorsközösségnek olyan sajátossága, amit az idegen rögtön megérez rajtunk és többre tart, mint a paprikánkat, cigányzenénket, délibábunkat és egyéb, a külföldnek annyit mutogatott különlegességünket és ez: az az egészen rendkívüli politikai érzék, amely nálunk éppúgy megvan a százados kastélyokban lakó arisztokráciában, mint a legegyszerűbb féltelkes gazdában s amely a történelmi érzésnek, a józan ítéletnek és a kényes becsületességnek az egyesülése.

Nem véletlen az, hogy a magyar történelem nincs tele véres lázadásokkal, állandó összeesküvésekkel, pusztító forradalmakkal, nem véletlen az, hogy a mi történelmi küzdelmek — szabadságharcok, s hogy a századok alatt egy-két fájdalom esetet leszámítva, társadalmi rendek és osztályok között nincsenek véres leszámolások, vagy hogy a fajmagyarság soha nem vezetett bosszúharcot idegenajkú honfitársai ellen, hogy nincsenek politikai merényletei, sőt még a legutolsó évtizedek egész világot megrázó szociális harcaiban sem jutottunk az egymást öldöső nyílt polgárháború örvényébe! Nem véletlen ez, hanem az ősi magyar politikai ösztön irányító, fékező és fenntartó ereje.

Akik nálunk nem érzik át ezer év történelméből, hogy a magyarság mindig a szerves fejlődés népe volt és nem a fellobbanó forradalmaké s minduntalanul totális egyéni akaratokat és párturalmakat emlegetnek, — azok elfelejtik azt, hogy mindazokban az országokban, ahol erre szükség volt vagy van, annak megvoltak a történelmi előzményei, időrendi sora — az ő saját nemzeti lelkük külön tulajdonságain és sajátságain kívül. A fascizmus az anarkiából emelte ki ltáliát, a nemzeti szocializmus a bolsevizmustól

mentette meg Németországot, a spanyol ellenforradalom a vörös hóhérok bilincseiből kellett hogy felszabadítsa hazáját. Ott valóban kellett diktátor, kellett a nemzeti egység felülről irányított összekovácsolása, mert előzetesen véres anarkia, társadalomfelforgatás, pusztító forradalom volt és — polgárháború.

Mi már ezt a munkát elvégeztük. A magyar ellenforradalom az ő hős vezére, az ország mai kormányzója vezetésével húsz év előtt véget vetett a forradalmi pusztításnak, megsemmisítette a bolsevizmust, megszüntette az anarkiát és helyreállította a magyar nemzet ősi életformájának rendjét, fegyelmét, tekintélyét, szabadságát és függetlenségét . . . Mi pedig mindehhez ragaszkodunk! Azt senkitől fölborítani, senkitől veszélybe hozni, senkitől egyéni vagy párturalom alá vetni nem engedjük . . .

A magyar nemzeti gondolatnak a parancsa az, aminek engedelmeskedünk: a Szent Koronában megtestesülő közös akaratnak engedelmeskedünk, de csak ezt a nemzeti gondolatot fogadjuk el és csak ezt az akaratot ismerjük el és semmiféle mást és senki másét sohasem!

III.

A magyar ember és az élet.

MAGYAR KÖTELESSÉGEK.

A szabadelvűség, a demokrácia legtöbbet a jogokról és a jogokért beszélt, ha a tömeghez szólt. Ez természetes velejárója volt annak, hogy a szabadelvűség s a demokrácia Európában sorozatos harcok után jutott uralomra. Ezeket a harcokat pedig elsősorban éppen azért vívták, hogy jog nélküli tömegeknek jogokat szerezzenek. A francia forradalom, amely szülőanyja volt a XIX. század uralkodó eszméinek és politikai berendezkedéseinek, az emberi jogok kihirdetésével érezte elértnek célját, mivel pedig a forradalom összeomlása és a forradalom anyagyilkos fiának, a francia császárságnak bukása után a Szent Szövetség reakciója ezekből a meghirdetett emberi jogokból visszavett annyit, amennyit csak lehetett, — a harc értük titokban, majd nyíltan újra kitört. Az emberi jogok bálványozása a reakció elmúlása után a szabadelvűség uralmában s a demokratikus berendezésekben nélkülözhetetlen életesszémény lett. Úgyszólván minden kérdést ebből kiindulva néztek s az egész emberi élet s így az állampolgári és nemzetközösségi élet is az embernek a jogok folytonos növelését és kiterjesztését követelte. A parlamentek, az ujságok, a színházak, a könyvek szinte mind a jog követelésének dobogói lettek. Például az olyan fontosnak tartott választói jogot is kizárólag az emberi egyéniség természetes jogaként kezelték. Pedig kétségtelen, hogy a választói jog gyakorlása az állampolgár számára köztevékenység s nem az egyéni, hanem a közjogok körébe tartozik. Amiből az követke-

zett volna, hogy csak azt lehet vele felruházni, aki azt a köz javára képes használni. A munkához, a tisztességes és becsületes megélhetéshez való jog tényleg minden embert megillet. De hogy ki legyen képviselőválasztó, vagy törvényhatósági, vagy községi választó, azt már nem lehet mint minden embert egyformán megillető természetes jogot felfogni. Hanem a magasabb érdeknek, az államnak, a törvényhatóságnak, a községnek érdekei szempontjából lehet csak kiosztani. Ez volt a nagy különbség, amely a XIX. században és a XX. század elején a konzervatív politikát a liberálistól és a radikálistól elválasztotta. Mert az igazi konzervativizmus akkor is a közből indult ki az állam és a nemzet nagy kérdéseinek eldöntésénél. A szabadelvű és radikális demokráciák pedig mint valami megdönthetetlen dogmához ragaszkodtak ezen a téren is az egyén egyforma és egyenlő igényjogosultságához. Ebből a szempontból ítélték meg minden mozgalmat, minden politikai rendszert, minden állami berendezkedést. Ez volt az oka annak, hogy már meg sem tudták érteni a középkor nagy keresztény szolidaritásának történelmi jelenségeit s a középkori intézményekben s a rendiségben sem tudtak mást látni, mint elnyomatást, kizsákmányolást és jogtalan zsarnokságot. Pedig a középkori keresztény királyságok eszméje nemcsak a nép fölött való uralom, hanem a népért való s egy személyben összpontosuló felelősség eszméje volt. A rendiség kiváltságokat adott, birtokokat és vagyonokat juttatott ugyan az arra kiválasztottaknak vagy a nemzetből kiemelkedetteknek, de nagy köteleességeket is rótt rájuk az országgal szemben, feladatokat és felelősségeket kívánt tőlük az oltalmukra bízott népnek érdekében. A jognak vagy kiváltságnak s a kötelezettségnek és a felelősségnek ez az egyensúlya nem is billent meg addig, amíg a

reneszánsz föltörekvő szellemisége nem hozta magával az egyéniség új és hirtelen előretörését.

Az utolsó három nemzedéknek az emberi jogokról rengeteget beszéltek, írtak, agitáltak. De mert mindez elsősorban a népszerűség megszerzéséért és a nép kegyeinek megnyeréséért folyt, igen keveset, sőt majdnem semmit sem mondtak és írtak azokról az emberi kötelességekről, amelyek minden embert azért terhelnek, mert az ember mindig közösségnek tagja és pedig nemcsak egynek, hanem a családtól az államig igen soknak. Hányszor olvashattunk az Emberi Jogok Ligájáról, de az Emberi Kötelességek Ligáját soha sehol sem kísérelték megcsinálni.

Már pedig sem emberi élet, sem nemzeti élet, sem társadalmi élet, sem állami élet nem lehet egészséges és fejlődésképes ott, ahol a közösségi érzés elhalványodik vagy elcsenevészedik. Mert az önzés és a szabadjára eresztett egyéni vágy és jog alapján sem kisebb, sem nagyobb közösségek nem épülhetnek és nem maradhatnak fenn. Ahogy a családban — minden állami és társadalmi lét alapsejtjében — meg kell hogy legyen a jogok és kötelességek egyensúlya, úgy kell annak érvényesülni a közületek életében is. Felrobban a család, ha bármelyik tagja csak a maga jogait, csak a maga egyéni vágyait engedi érvényesülni s ha a felelősségtudata kisebb erejű, mint egyéni céljainak akarása.

Nekünk magyaroknak különösen kell ma vigyáznunk tarra, hogy ez az egyensúly nálunk őszintén és egészségesen érvényesüljön. A XIX. század fejlődése nálunk is meggyöngyöztette a közösségtudatot. Pedig a mi ősi életformánk, egész alkotmányos berendezkedésünk nem az egyéni jogosítványokon, hanem a közösségi összetartozáson épült föl. A XIX. századnak nagy érdeme volt, hogy megnyitotta a jogokat a nép

széles rétegei előtt, hogy a Szent Korona ezer év óta csillogó abroncsának ősi kötelékébe beemelte a népet és az addigi kiváltságos osztályhoz tartozókon túl ennek az országnak minden fiát a Szent Korona tagjává tette. Fájdalom azonban, a mi politikai fejlődésünket is a jogok folytonos hangoztatásának népszerűségi hangversenye kísérte s a magyar társadalmat az egymásért való sorsközösségének tudatára nem nevelték. Végül ezért a magyar élet sem volt más, mint az egyének és az önzések csatája, a mindenkinek mindenki ellen való harca, amelyet megtetézett a pártok és osztályok küzdelme.

Azok a nagy megpróbáltatások azonban, amelyekben ez a nemzet keresztülment, megtaníthattak arra mindannyiunkat, hogy mi csak akkor fogunk tudni itt megállni és megélni, fennmaradni és fejlődni, ha magyar sorsközösségünkben végre tényleg összefogunk s ezt nemcsak örökösen hirdetjük, hanem becsületesen meg is valósítjuk.

Ezért úgy szeretnénk minden egyes magyar ember mellé leülni, szelíden megfogni a kezét és csöndes szóval beszélni hozzá. Ha pedig öltözékben visszatértünk a kiegyezési évek magyar viseletéhez, talán nem hat visszás hanggal, ha úgy szólunk hozzá, ahogy a hetvenes években divat volt a közírók között :

— Kedves magyarom! Ne haragudj, hogy mi nem a jogaidról akarunk beszélni veled, hanem a kötelességeidre akarunk figyelmeztetni. Testvéri szóval próbálunk szólni hozzád: az, hogy a Szent Korona tagja vagy, nemcsak jogállapot, hanem büszke hivatás és komoly felelősség. Nézz körül a saját portádon, nézz körül ebben az országban és vedd tekintetedet messze látóhatárokra! Érzed, tudod, hogy a világviharban itt, őseid földjén és őseid rendeltetésében micsoda

rendkívüli veszedelmek, micsoda félelmes bizonytalanságok örvénylenek körülötted? Vedd tudomásul, édes magyarom, hogy amint a szép történelmi pillanatban, az első bécsi döntés után, a magyar miniszterelnök mondotta, itt most minden egyes ember felelős mindenért, egymásért és az országért! Nagyon kérünk, ne vedd személyed ellen irányuló sértésnek, hogy a nagy nemzeti közösségből rád nemcsak kellemes és örvendetes következmények hárulnak, hanem kellemetlen eredmények, fájdalmas lemondások, kényszerű megszorítások is és megnehezedett életkörülmények között kell élned. Ez nemcsak a te sorsod, hanem minden társadé itt ezen a földön. És te légy gróf vagy zsellér, bankigazgató vagy gyári munkás, orvosprofesszor vagy boltossegéd, főhivatalnok vagy egyszerű altiszt, most mind egy nagyszerű és gyönyörű feladatot teljesítesz: gyakorlatilag bizonyítod be, hogy méltó tagja vagy a Szent Koronának. Mert megteszed a kötelességedet tökéletesen, nem mulasztasz el semmit, de nem is kívánsz magadnak többet, mint amit az adott körülmények között az igazságosság és a méltányosság neked is megadhat!

— Mert nem elég örökké szép nagy szavakat mondani, vagy azokat hallgatni! Nem elég folyton a társadalmi igazságokról beszélni és a kor közösségi gondolatáról szavalni, — mindezt gyakorolni kell, édes magyarom! Ez pedig a valóságban nem más, mint tűrés, lemondás, a nehéz idők minden kellemetlenségének és bajának öntudatos és éppen ezért megelégedett viselése. Ne tekintsd személyes sértésnek, hogy Hivatalok vannak, amelyeknek nagy körültekintéssel kell szétosztani igazságosan azt a keveset, ami van! Ne háborodj föl, hogy bár talán van rá pénzed, nem vehetsz most gyorsan öt pár cipőt s nem tarthatsz otthon a kamrádban száz kiló zsírt.

Mindez nem azért van, hogy téged bántsanak vagy bosszantsanak, hanem hogy megvalósítsák a valóságban is azt a sokat emlegetett társadalmi igazságosságot, azt a közösségi gondolatot, amelynek egy kicsiny részlete éppen ez, hogy te ne akari éppen most öt cukorral kávézni és ne akari vagy ne is kívánj tiszta búzakenyeret enni, — mert azt csak úgy lehetne megcsinálni, hogy más tiszta krumpli= és kukoricakenyeret egyék!

— Látod, édes magyarom, tudjuk, hogy őszintén hitvalló keresztény vagy, szereted a hazádat, rajongsz a fajtáért, de természetesen jogosult önzéssel magadat is szereted s elfogult és áldozatos szeretettel veszed körül a családot. De érzed azt, hogy nemcsak a feleséged, a fiad vagy a lányod, az apád vagy az anyád a családod, hanem minden magyar testvéred az és ebben a szentistváni országban élő minden jóhiszemű és becsületes állampolgár az. Ha tehát a fiaid között igazságosan osztod el ebédnél a húst, vagy uzsonnánál a tejet, akkor érezd meg, hogy ennek az igazságosságnak ki kell terjedni az egész magyar életre, az egész nemzetcsaládra egyformán. Te, édes magyarom, nem felelhetsz a lelkiismeretnek, s azon át Istennek Kain szavaival, hogy „vajjon őrzője vagyok-e én az én testvéremnek?” Neked a szívedből kell érezned, hogy bizony az vagy és nem is lehetsz más! . . . Gondoltál már, keresztény magyar felebarátom, arra, hogy az annyszor elmondott három imádságból kettőt: a Confiteor=t és a Credo=t első személyben mondjuk. Mert itt magunknak kell vállalni valamit, magunknak kell hitet vallani, magunknak kell töredelmet végeznünk és mindezt a magunk felelősségére, a magunk lelkiismeretére tenni. De a Miatyánkot többszámban mondjuk, mert Jézus, aki szerette ezt az imádságot, nem akarta, hogy te mindennap csak magadnak kérj a mi

Atyánktól. A mi mindennapi kenyerünket kéred te a jó Istentől mindennap s nem azt mondod, hogy az «én kenyeremet add meg nekem ma» . . . Mert, látod, ez a nagy keresztény közösség, hogy a kenyeret az egész világnak kérjük, az egész világ vétkeinek a bocsánatát kérjük és az egész világnak a Gonosztól való megszabadítását . . . Igen, magyarom, az egész világét, még csak nem is egyedül a magyarokét, hanem az emberét, akit Isten a maga képére teremtett s akit nem nyomorúnak, nem rabnak, nem páriának, hanem szabadakaratú embernek teremtett . . .

— Igen, magyarom, ezért ne haragudj a jegyekre, a rendeletekre, a Hivatalokra, hanem próbáld meg ezt az egész nehéz időt kihúzott derékka úgy elviselni, mint valamit, amire büszke vagy s ami nem a jogi kötelességed, hanem az erkölcsi kötelességed. Sok dolog van, amit nem tilt a törvény és nem teszed meg . . . Fogd fel tehát most mindazt, ami most történik veled úgy, hogy ezt most szép, előkelő, nemes és úri dolog csinálni és nem szép és nem előkelő, nemtelen és rút, ha utat engedsz az önzésednek, mert bizony azt tennéd, ha képes volnál, hogy más elől elvégy egy falat kenyeret, egy dekazsírt, egy korty tejet, egy darab bőrt vagy egy méter szövetet, — egyetlen vagy tilos módon.

De ha úgy szólottunk a testvér és a barát szavával a testvérhez és baráthoz, legyen szabad tisztelettel és őszintén pár szót intézni az Illetékes Körökhöz s a Magas Hivatalokhoz is, imígyen:

— Nagyméltóságú Illetékes Úr és Méltóságos Hivatal, ne vegyék rossznéven, hogy azt kérjük: felelősségteljes, körültekintő, nehéz munkájukban értsék meg a magyar közönséget és beszéljenek hozzá olyan nyelven, hogy — ő is megértse. Fogalmazzák meg a rendeleteket röviden,

világosan és áttekinthetően, hogy az egyszerű ember is rögtön megtudja, miről van szó és érezhesse, miért kell, hogy erről szó legyen. Ahhoz, hogy a mostani nehézségeket el lehessen viselni, hogy az önök jószándéka meg tudjon valósulni, hogy a rendelet ne csak papiros legyen, hanem élet, ki kell alakítani a magyar társadalom új közérzését, meg kell teremteni minden magyarnak azt az együttérzését a kényszerű helyzet szülte kényszerrendelkezésekkel, hogy azt senki se érezze kegyetlen vagy jogosulatlan parancsnak, hanem természetes és emberi kívánságnak. Ez a közönség magyar lélekkel érez és megmutatta az utolsó évek alatt — a Felvidék bajainál, az árvíznél, az erdélyi menekültek körül —, hogy sokat és mindent oda tud adni, ha a szívével beszélnek és az értelmére hatnak. Ne paragrafusokat gyártsanak százsázmra, kérjük tisztelettel, hanem maguktól értetődő életszabályokat, amelyeknek, ha a fájdalommasságát érzi is az, akit sujt, viszont megérti, hogy elkerülhetetlen. De ne csak a rendeleteik legyenek érthetőek és egyszerűek, hanem az eljárásaik és a rendszereik is. Mindenekfelett, amikor a társadalmi sorsközösségért dolgoznak, akkor ezekkel a magyarokkal és más anyanyelvű állampolgárokkal való érintkezésben ne csak az államhatalom parancsoló erejét képviseljék, hanem a Szent Korona ezeréves sorsközösségének magyar egyességét. Az a derék magyar, aki önök előtt megáll, ne azt érezze, hogy önök uralkodnak rajta, hanem azt, hogy szerető testvéri kézzel vezetik. Ne feledkezzenek meg róla soha, hogy a határozott és erélyes központi hatalom gyakorlásában is a Szent Korona tagjaival állanak szemben... Beszéljenek vele őszinte nyíltsággal és tájékoztatásuk jóelőre, hogy sohase érezze félrevezetettnek magát. Ne hirtelen törjenek rá kemény rendeletekkel. De győzzék meg róla, hogy

a takarékoságban, az önzetlenségben és az áldozatosságban maguk tudják neki a legjobb példát mutatni. Vigyázzanak, hogy sohase érezhesse, ami neki nem szabad, azt esetleg valami nagybácsi unokaöccsének a komája megteheti. Legyenek a bűnösökkel kemények, de ne tételezzenek fel eleve mindenkiről rosszat. Ha téved, értsék meg, ha panaszkodik, vigasztalják meg, tegyék számára elviselhetőbbé mindazt a megpróbáltatást, amit el kell viselnie. Legyenek hozzá — emberek . . .

Ime, így szóltunk és lelkünket megszabadítottuk az idejében ki nem mondott szó keserű érzésének gondjától.

AZ EMBER ÉS A MÁŠ BAJA.

— Mit akartok örökké ezzel a közösség szóval? . . . Nem való a magyar embernek a kollektív gondolat! Mi a szabadság és az egyéniség népe vagyunk! Ebből bennünket nem lehet kiforgatni. Minket nem lehet beskatulyázni! Nem vagyunk arravalók — mondta vita közben a pirosképű, jól táplált középkorú úr s utána nagyot húzott a fröccséből. De a sápadt arcú, égőszemű, fekete fiatalember nyomban visszavágott:

— Az egyénnek meg kell szűnni: levél a fán és időről=időre lehull a törzsről. Kibomlik a rügyből, kizöldül, azután elsárgul, leszárad és megsemmisül. A fa életét a törzs viszi tovább. Az ember annyit ér, amennyit a közösségnek ér és életének csak akkor van értelme, ha azt a népnek áldozza és érdekeit a közszel szemben egyszerűen nem létezőnek kell tekinteni . . .

A heves vita már egy félórája folyt a csöndes kis korcsma pállott éjszakai levegőjében s alighanem tovább tartott még éppen így vagy egy-két óráig azután.

Mikor kiléptem az utcára és hazafelé ballagtam, azon gondolkoztam, hogy ugyanebben az órában Magyarországon hány és hány helyen harsan föl körülbelül ugyanez a szócsata, majdnem ugyanezekkel a szélsőségesen szembenálló érvekkel, mint aminek most véletlenül — egy másik asztal mellől — magamban tanuja voltam? És mire vezethet, ha a szembenálló fölfogások soha nem tudnak közeledni egymáshoz, hanem, ellenkezőleg, mindegyik valósággal betokosítja

magát egy=egy olyan gondolatkörbe, amely a másikkal soha nem tud összekapcsolódni?

Kétségtelen, hogy van értelmiségünknek egy része, amely csökönyösen ragaszkodik saját elmúlt ifjúságának egykor népszerű jelszavaihoz, amelyek pedig már üresen konganak, mint az öreg hordó, amelyből régen kifolyt a nemesital, ami egykor megtöltötte. Középosztály=társadalmunk egy másik része viszont szinte szajkómódra vesz át szölamokat, bírálat nélkül hódol meg gondolkozásában olyan új jelszavak előtt, amelyek máshol, más körülmények és más társadalmak számára születtek.

Egész közéletünk — tehát természetesen a sajtónk is — hangos az olyan vitától, amelyben a tételek és ellentételek voltaképpen merőben elméletiek, — azonban a helyes elméleti vitakozásnak minden ismereti, tudományos és főképpen bölcselmi alapjai nélkül. Az emberek úgy beszélnek a nagy kérdésekről egymással, a szónokok úgy szólnak róla a tömegekhez, az írók úgy írnak róla az olvasók számára, mint ha az élet valóban csak két egymást kizáró kategóriát ismerne: vagy egyén lehetsz, vagy közösségi tag, s ha az egyik vagy, nem lehetsz a másik, s ha a másik lettél, nem lehetsz többé az egyik.

Mindez azonban dőre és hiábavaló, mert az élet valósága nem ismeri ezt a kegyetlen, egymást fölfaló ellentétet. Éppen ellenkezőleg, a való élet egészen mást mutat.

Hogy csak egyetlen példát mondjunk: az ezeréves Magyarországon alig van népünknek más része, amely olyan érdekesen lenne egyéni és olyan tudatosan lenne szabadságszerető, mint a székely. Mégis sehol nálunk a közösségérzés és összetartás nem olyan erős és nem olyan termékeny, — mint a székelyeknél. Ősi szokásuk a kaláka, a kölcsönös társadalmi segítségnek ez a nagy=

szerű példája valóságos tanítás arról, hogy az egyén egyszerre van a közért és a köz az egyénért. Most is lám, Székely Házak akarnak építeni Budapestén s erre a szép célra hatalmas tőkét fognak összegyűjteni, de nem másoktól, hanem — csak önmaguktól! Külön szövetkezetüknek, ami erre a célra alakult, nem is lehet más tagja, mint székely, nem is fogadnak el pénzt másoktól, mint székelytől, de a magtalanul elhaló tag után az üzlet részt sem örökölhetsz más oldalági rokon, hanem örököli az ő jelképes községük, ősi közösségtudatuknak ez a szép szervezet-születője, amely az elszakítás idején alakult a székely lélek öntudatának fenntartására.

Partikularizmus ez? . . . Elkülönülés a magyarság többi részétől? . . . Nem. Csak az ősi önkormányzati szellemnek nagyszerű megnyilatkozása. A székelység, amely viharos történelme során mindig a leghűségesebb tagja s legbiztosabb bástyája volt a magyar Szent Korona közel ezeréves nagy nemzeti közösségének, voltaképpen a maga katonai különálló szervezetéből fejlesztette és építette ki az idők során az ő erős, sajátos önkormányzatát. De soha nem került szembe a magyarság egészének érdekeivel, a szentistváni birodalom gondolatával, épp ellenkezőleg: a maga külön kisebb közösségérzetének önkormányzatával tökéletesebben tudott beleilleszkedni a nagy egészbe és tovább tartotta meg saját összetartásával az országtól való elszakíthatatlanságának érzetét, mint társadalmunk többi rétegei.

— Mi közöm van nekem a mások bajaihoz?!...

— ez az önző és kietlen fölkiáltás sohasem hagyat el székely embernek a száját. Mert lett legyen primor vagy lófő, magasállású úr vagy földet turo egyszerű ember, mindegyik tudta, hogy a másik hozzátartozik s hogy annak a gondja az övé is.

Ez pedig nem romantikus elképzelés, hanem,

amint éppen az elmúlt húsz keserves esztendő bizonyította, elevenen élő bizonyság, amelyet az, hogy szinte regényesen szép, csak érdekesebbé és vonzóbbá tesz, de egy percre sem hazudtol meg.

Az az elmúlt századforduló előtti korszak, amely a magyarság örök patriae praeceptorának, néhai Teleki Pálnak bölcs megállapítása szerint atomizálta a társadalmakat, természetszerűen nem múlhatott el súlyosan bomlasztó hatás nélkül a magyar társadalom s különösen annak középosztálya és értelmisége fölött sem. Fájdalom, letagadhatatlan tény, hogy a XIX. század első felének lelkeségével szemben, amely fellobbanó érdeklődéssel és szeretettel fordult a nép milliói felé, a század második felében értelmiségünk és középosztályunk jelentékeny része feladta ezt az érdeklődést. Valami különleges és értelmetlen kasztszellemmel magát nemcsak vezetésre, tehát lényegében a köz magasrendű szolgálatára érezte legalkalmasabbnak, hanem szinte azt hitte el, hogy parancsolásra van hivatva s hogy valami magasabbrendű lény, mint az az ember, aki a társadalomban nála alacsonyabban állt.

Szikra, a kedves és bátor szellemű grófnő-író, egy társadalmi vitaankét során azt mondotta:

— A magyar ember lefelé gögös, fölfelé dölyfös!

Ez pedig akkoriban igaz is volt, — a magyar társadalom egy nagy részéről, különösen pedig annak úgynevezett előkelő társaságáról szólván. Különös betegsége volt társadalmunknak, hogy értelmiségünkben még azok az elemek is — sőt néha leginkább éppen azok —, akik voltaképpen nem is a történelmi magyarság törzsökeiből származtak, — olyan életformákat vettek föl, amelyek az arisztokrácia zárt rétegének hibái voltak. De ugyanakkor szinte hatás nélkül múltak el fő-

löttük azok a példaadások, amelyek a magyar főúri világ egy-egy kimagaslóan nagy egyéniségéből, egy Zichy Nándorból, egy Károlyi Sándorból, vagy egy Apponyi Albertből sugároztak feléje.

Az az értetlenség és elzárkózás, amellyel közeposztályunk egy része a századforduló előtt például a szociális mozgalmak nálunk is egyre jobban és jobban áradó s alulról fölfelé egyre hangosabb zúgással hömpölgő folyamát nézte, szinte megfoghatatlan, ha arra gondolunk, hogy ezek az emberek olyan nemzedékeknek voltak fiai és unokái, amelyek végrehajtották Magyarországon önkéntesen a jobbágyfelszabadítást és maguk rombolták le a sorompókat a magyar nép milliói előtt, hogy azok teljes jogú tagokként léphessenek a Szent Korona történelmi közösségébe.

Hogy társadalmunk alig figyelt föl ötven évvel ezelőtt a Rerum Novarumra, hogy a munkásmozgalmakban csak valami bizonytalan és félelmes lázadást tudtak meglátni, hogy a szocializmus ügyét egyszerűen rendőri kérdésnek képzelték, amelyet az «izgatók»-nak és munkásvezetőknek a bűnügyi nyilvántartó számára való lefényképezéssel véltek elintézhetőnek, — olyan sajnálatos elfelejtkezés volt az ősi magyar szellemről, amelyet, fájdalom, azok vettek észre legkevésbé, akik a leghangosabban kuruckodtak és hazafiaskodtak.

Sajnos, más elemek jobban meglátták azt is, ami lenni a társadalom mélységeiben történt és azt is, ami a felszínen habzott és teljes erővel vetették be magukat a marxista szervezkedésekbe éppúgy, mint a radikális politika mozgalmaiba. Így történt, hogy amíg a keresztény magyar középosztálynak csak kisebb részében kezdett ébredezni a jó szociálpolitika fontosságának tudata, addig a magyar közélet és különösen a sajtó megtelt és

messze visszhangzott a terézvárosi demokrácia lovagjainak és a zsidó intellektuelleknek galileista lármájától. Ez pedig nemcsak ki akarta sajátítani a maga számára — és természetesen hasznosítani is a politikai célkitűzései érdekében — az egyre súlyosabbá váló társadalmi feszültségeket, hanem valósággal birtokba vette a társadalmi fejlődés és a szociális haladás gondolatát. Sőt szinte felhördült, amikor a szövetkezeti szervezkedés elindult — ami pedig a gazdasági községtudat egyik első nagy jelentkezése volt értelmiségünk életében is — és fölhorkant, amikor Prohászka Ottokár a kereszténység örök alapjából, az evangéliumból elindulva, ébresztgetni merte a magyar társadalom szociális lelkiismeretét és keresztény községtudatát.

Pedig bizonyos patriarchális formában ez a községtudat majdnem mindenütt megvolt ott, ahol a földön egymás mellett és együtt élt a magyar úri középosztály és a magyar paraszt. Mert ennek a szép ősi paraszt szónak tiszta és becsületes értelmét is a fölényes körúti szóhasználat rontotta meg, amikor a műveletlenséget, a neveltelenséget, a lelki proletárságot jelölte meg vele. Mert ezen a szón a magyar lélek addig sokkal inkább a józan észnek, az élettapasztatatnak, az illendőségnek és a becsületnek egyszerű emberét értette.

A magyar földesúr és a cselédje közötti patriarchális viszonyban bizonyos fokig megmaradt a régi magyar községérzés s ha ezt a viszonyt a korhoz képest elmaradottnak látta is a város s különösen annak idegen szellemű része — mégis csak volt benne a családi községnek valami melegsége —, hiszen maga a cseléd szó is a családhoz való tartozandóságot jelentette valamikor, mert ezzel a szóval a szülő a gyermekét is illette és «kiscselédem»-nek nevezte.

Amikor az öreg béres azt mondta a földesúrának, hogy:

— «Sok bajunk lesz az idén!» vagy hogy «Elverte a jég a vetésünket!» — ebben a pár szóban a régi közösségérzés csillámlott föl éppúgy, mint ha a földesúr szólt oda a kocsisának, hogy:

— Előbb=utóbb bajba jutunk, János!, már mint ezzel vagy azzal a dologgal.

De sajnos, a városi élet, a társadalmi és társasági kasztszellem lassan igen súlyos szakadékokat vágott a keresztény magyar középosztály s az értelmiség és a másik oldalon a föld népe s az ipari munkásseregek között.

Ez a szellem azonban a múlté és nem is szabad föltámadnia többé soha!

Mert a kölcsönös segítség a társadalomban ma szigorúbb parancs, mint valaha. Aki ennek nem tud vagy nem akar engedelmeskedni, maga rekeszti ki magát a nemzet életéből.

A keresztény magyar társadalom középosztálya, értelmisége, de különösen a fiatalsága ma nem akar többé felemelkedett, önző, elzárt kaszt lenni, nem akar fölfelé dőlyfösködni, lefelé gögösködni! Érzi — mert egy negyedszázad keserű napjaiban a maga bőrén tanulta meg —, hogy egyetlen magyar sem kerülhet bajba úgy, hogy ha rajta nem segítenek, ez ne ártson az egész társadalomnak, — ha másképpen nem, a feszültségek egy parányi kis növekedésével. Ami az árvízkárosultak megsegítése körül az utolsó két esztendőben történt, az a magyar társadalom szeretetben megfiatalodott és megtisztult szívének egy=egy hatalmas dobbanása volt.

Hogy a közösségtudat ma erőteljesebben jelentkezik, mint más korokban, az annak a természetes következménye, amit a szabadverseny gazdasági rendje, az önzés kultuszának szelleme idézett elő, az atomizált társadalom eljutott odáig,

hogy a javaknak és jövedelmeknek igazságtalan elosztásából s a tömegek szellemi és anyagi nyomorúságának szenvedéseiből általános szellemi és anyagi válság keletkezett, — ez a társadalom minden rétegét megrázta, úgyszólván minden egyénét súlyosan érintette s éppen ezért rá is döbbsentette a társadalmi összetartás és kölcsönös segítség kötelességére, rákényszerítette a közösségtudat parancsára.

Meddő és balga minden vita és minden törekvés, amely ezt a nagy kérdést egyoldalú társadalomelméletekkel akarja megoldani. Dőreség volna azt hinni, hogy a társadalmi igazságosság megvalósítására gyorsabb ütemben meginduló kormányzati vagy társadalmi mozgalom — például a hivatásrendiség — a közösség gondolatának előtérbeállításával az egyén önkifejtésére vagy a lélek, vagy szellem, vagy az állampolgári akarat szabadságára veszélyes. De éppen ilyen értelmetlen az az elképzelés, amely az egyéni kezdeményezést, a magyar ember szabadságérzését, önkormányzati szellemét s ősi és független életformáját félre akarná dobni.

A magyarságnak éppen az a szerencséje, hogy amikor egy nagy korfordulóban új szabályozás alá kerül az állam és az ember, a központi kormányzás és az állami önkormányzat, a társadalmi rend és a gazdasági rendszer sok viszonya és kereke, nekünk egyszerűen csak vissza kell nyúlunk a magunk történelmi lelkébe, ezeréves múltunkba. Ott megtaláljuk a legmagasabb tekintélyt, amely mindent túlsugároz és mindennél nagyobb tiszteletet tart: a Szent Koronát. Ebben pedig ott találjuk a leghatalmasabb közösséget, államfőnek és nemzetnek, nemzetnek és minden tagjának, a hazának és minden fiának nagy közösségét, — a szentistváni birodalom eszméjét. Ott találjuk a közösség akaratának erőteljes központi

érvényesülését a régi hatalomgyakorlási rendszerben, de ennek fékjét és ellenőrijét is ősi életformánkban, az országgyűlésben. Ott találjuk a közösségi élet szerves megnyilvánulását is — az önkormányzatban, amely szabad egyének egyesülése a nemzeti és állami közösség nagy céljának megvalósítására. Hagyjuk tehát a szavakat és elméleteket, de nyúljunk hozzá minél előbb, bátor szívvel és erős kézzel ahhoz a feladathoz, hogy a Szent Korona közösségében élő népek és emberek számára jobb, szebb, boldogabb — magyarhoz és emberhez méltóbb — életet teremtsünk. Amint egyszer Prohászka Ottokár mondta e sorok írójának: «Be kell hívni ebbe az országba a krisztusi szeretetet, az emberi jószágot, hogy az uralkodjék a szívekben és a törvényekben . . ., mert magyarság, munka, szeretet, ez a mi életünk nemzeti szentháromsága».

KÖZÖSSÉG ÉS KÖTELESSÉG.

... A magasan megrakott teherkocsi hirtelen és éles kanyarodással fordult be a mellékutcaiba. A szikár, inas, nagyfejű ló megvadult szökelléssel rohant a felvágódó rúd mellett. De a hátsó kerék hozzáütődött a járda sarkához s a következő pilanatban a kocsi széles és ingatag lapja megbillent. A kocsis még próbálta visszafogni a lovat, az meg is torpant. Mindez már nem segített. A rakomány: gyümölcsösládák, zöldségeskosarak gyorsan potyogtak alá s mint valami ledőlt torony kövei hulltak szerteszét az útestre. A felborult ládákból dűlt ki a sárgabarack. Mint valami nagy sárgapiros szőnyeg borította el jó nagy darabon az aszfaltot. Hosszú, fehér tökök gurultak jobbra-balra, uborkazuhatagok omlottak alá, zöldbab, zöldborsó, kalarábé terült el szélesen jobbra-balra. Nagy görögdinnyék, paradicsomok hevertek szerteszéjjel, csomóban őszibarack piros halma emelkedett föl s egy nagy zsák kibomlott száján krumpli ömlött ki. Kerek káposztafej mint valami gyors tekegolyó átgurult az utca másik oldalára. Jajgató öregasszony kászolódtott le a bakról sietve, egy siheder fiú a kocsi végéről zuppant le a szinte már lekvárrá változott barackok közé, ahonnan derekát tapogatva ugrott talpra. A kocsis is leszállt s mindenekelőtt a ló gyeplőjét igazította meg s közben durván elrántotta a zablánál a ló száját. Az öregasszony jajgatott, siránkozott, tehetetlenül nézett szerteszét, mint aki nem tudja most, mihez fogjon és hol kezdje összegyűjteni széthullott kincsét.

— Jaj nekünk! — sírt fel hangosan. — Minden pénzünk benne volt . . . Mi lesz most, mi lesz most?

E közben az utcasarkon megállt a forgalom, egymásután torpantak meg az emberek, az üzletekből, házakból odaszaladtak s három perc alatt óriási csődület vette széles körben körül a siránkozó asszonyt, az elbillent kocsit s a tömérdék szétgurult sárgabarackot, kettétört görögdinnyét, zöldséget, őszibarackot. Rendőr is került oda hamar, aki elparancsolta az embereket és kezdte a kocsist kikérdezni. A csődület gyűrűje erre tágabb lett, az emberek a járda szélén álltak és néztek.

De . . .! Egyetlenegy nem ment oda közülük segíteni! Akkor egy magas, őszes úr kivált a tömegből, odament az öregasszonyhoz, megkérdezte, hogy mi a kára, aztán benyúlt a zsebébe, a tárcájából valami bankjegyet vett ki, az öregasszony kezébe nyomta s gyorsan tovább ment.

Az egyik kapuból jól megtermett, fiatal férfi feléje szólt:

— Milyen szép a nagyságos úrtól, hogy segít a szerencsétlenül . . . Én is adnék neki, ha volna...

Az idős úr megállt, végigmérte és azt mondta:

— Maga is segíthet, barátom, rajtuk. Menjen oda és segítsen nekik!

A fiatal férfi erre zavartan hümmögött, azután odament és felrántotta az egyik fölborult kosarat. Egy sárgahajú boltileány azonban hirtelen rohant elő kosárral és sietve elkezdte szedni a barackot. Amikor a kosara végre tele volt, —fogta magát és elszaladt.

Az öregasszony az öklét rázta utána és kérve nézett körül:

— Ugyan, kérem, segítsenek már . . .

Erre végre megmozdult egy pár ember és megkezdődött a keserves munka. Jó egy óráig tartott,

amíg a menthetőt visszarakták a kosarakba, ládákba s föltették a kocsira. Az öregasszony is, a derekát tapogató fiú is visszaültek a helyükre, a kocsis megrántotta a gyeplőt és elindultak lassan, szomorún. A csődület már szétoszlott, egy-két ember nézett még utánuk.

Budapesti kép — 1941=ből.

Nem nagy dolog. Egyéni baleset, érdemes ezt följegyezni?

Érdemes. Nem azért, ami egyéni szerencsétlenség benne, hanem azért, mert szinte azt lehetne mondani: közéleti jelenség.

Mostanában sokat írnak, szónokolnak a közösségről, mint korunk egyik vezetőgondolatáról. Azoknak az embereknek a háromnegyed része, akik a kocsit körülvették és nézték, egész bizonyosan nemcsak sokat hallott a közösségről az utóbbi időben, de valószínűleg maga is beszélt róla és a maga számára kívánságokat, követeléseket, jogokat is támasztott belőle.

Csak a kötelesség, ami ebből a gondolatból mindenkire hárul, az véletlenül a döntő pillanatban — nem jutott az eszükbe.

Pedig a szavak csak szavak maradnak, ha az emberi lélekben nem tudjuk a közösségérzést úgy tudatosítani, hogy az kötelességérzéssé is váljék.

A közösségi gondolat egész sikere és jövőbeli formálódása attól függ — s ezzel sorsunk és életünk is —, hogy az adott pillanatokban megmozdul-e bennünk — az egyénben épp úgy, mint a nagy társadalomban — a cselekvő készség, a gyakorlati akarat a kölcsönös segítséghez, a felszólítás nélkül való önkéntelen összefogáshoz?

Szinte azt lehetne mondani, attól függ minden: a társadalomban, főképpen pedig annak fontos rétegeiben, melyik emberfajta kerül túlsúlyba, az-e, aki önmagától, kéretlenül segít, az-e, akinek unszolás kell hozzá, vagy akinek sem a szó, sem

a példa nem használ, mert közömbösen, legfeljebb kíváncsian áll meg a többi ember balsorsa mellett s nem rezdül meg benne az igazi kereszténység legfőbb ereje: a cselekvő szeretet.

Az nem elég, hogy időnkint egy=egy tömegszerencsétlenség alkalmából, vagy egy tűzvész, árvíz esetében megmozdul a társadalom lelkiismerete és dícséretes módon esetleg hatalmas összegek gyűlnek össze a károsultak javára. Ez még nem a nagy közösségi érzés megnyilatkozása és nem is a korszellem érvényesülése, mert hiszen ez megtörtént a régi világban is — nálunk is és a külföldön is. Ez azonban mindig csak karitatív tevékenység, jótékony kötés a fölszakadt seben, de nem teljes és nem belülről való gyógyítása a bajnak. És ha megannyi elhagyott gyermeket nevelnek is föl évenként — és mentenek meg a társadalom számára — azokból a pénzekből, amelyek a gyűjtés urnáiba összegyűlnek, az igazi nagy cél mégis az volna: olyan viszonyoknak a teremtmése, amelyek között az elhagyott gyermekek száma a lehető legkisebbre, a mostaninak tizedére, huszadára vagy századrészére csökkenne. Nem elég időről=időre megmozdítani a társadalmat egy=egy szép és nemes akció érdekében, mindenekelőtt rá kell nevelni a magyar embert úgy, ahogy a magyart nevelni lehet — szóval és példával, fegyelmet tartó, de mégis nem nyűgnek érzett vezetéssel — a közösségi életnek azokra a kötelességeire, amelyeket a kor és a mai élet megkövetel.

Nem arról van szó, hogy valami óriási hangyabolyt, valami méhkaptár=államot, valami képzeletbeli falansztert teremtsünk a magyar életből, hanem arról, hogy igyekezzünk fölvilágosítani a társadalom minden rétegét, de elsősorban a föld népét, hogy a közösség érdekében hozott áldozat és cselekvés elsősorban az ő saját érdekét szol-

gálja. Ezt azonban úgy kell keresztülvinni, hogy a közösségért való munka a szabad és független magyar lélekben ne idézzon ellenérzést elő, mint például az úgynevezett közmunkaváltság, ami a magyar falu egyik legnépszerűtlenebb intézménye.

Mire kell megtanítani az embereket?

Részben arra, hogy mit tegyenek a közösségért, részben arra, mit ne tegyenek a közösség ellen.

Aki az út szélére elültet egy fát — a közösségért cselekszik. Aki kitöri, vagy megcsonkítja, a közösség ellen követ el vétket. Aki a háza előtt rendszeresen és rendesen tisztogatja a járdát, a közösségért cselekszik. Aki piszkosan hagyja, vagy ott felejt egy nagy követ rajta, amibe éjjel el lehet vágódni, a közösség ellen tett. Aki az útból elveszi a tüskés gallyat, ami véletlenül odahullt, a közösségnek tesz jót vele. Aki odadobja a kertjéből, a közösség ellen vétkezik.

Az élet mindennapi ezer dolga között százszor és százszor cselekedhetünk a közösség javára vagy a kárára. Éppen a kis tetteken, a kis jócselekedteken vagy a kis hibákon keresztül javíthatjuk meg vagy ronthatjuk el a magunk és a társadalom magatartását és készíthetjük elő magunkat és a társadalmat a közösség magasrendű feladatainak felismerésére és támogatására vagy megtagadására.

Azt lehetne mondani, mindennapos lelki torna az, amivel mindenkinek gyakorolnia kellene magát, hogyan teheti hasznossá munkáját, akaratát, szellemét a nemzet nagy közössége számára. Ennek minden egyes tagjától joga van megkívánnia az állandó, sohasem szünetelő önkéntes közszolgálatot.

A magyar történelmi élet az önkormányzat kifejlesztésével voltaképpen tökéletes keretet adott a közösségi élet számára. Ezt a keretet csak meg

kell tölteni a mai kor nagy feladataihoz méltó közszellemmel.

Nem igaz az, hogy a magyarság százados fejlődésében csak egyoldalú osztályérdekek vagy hatalmi szándékok érvényesültek volna. Éppen ellenkezőleg, a magyar nemzet történelmi fejlődése hatalmas közösségi intézményeket és testületeket hozott létre. Nem is beszélve a székelység szinte tökéletes közösségi érzéséről, közösségi tudatáról és az ebből természetszerűen folyó közösségi kötelességteljesítéséről, a magyar nemzeti életben általában — egészen a liberális gazdasági rendszer térfoglalásáig és elterpeszkedéséig — a magyarság olyan közösségi keretekben és ezen belül annyiféle közösségi kötelesség között élt, mint talán másutt sehol.

Sőt éppen a magyar falu életében még ma is egész sereg olyan szokás, intézmény áll fön, ami öntudatlanul, észrevétlenül a régi egyszerű közösségi élet maradványa.

Hogy például a réven átkelő embernek a dereglyén vagy kompon vagy csónakon evezni kell — és pedig a kor, az erő és az arravalóság szerint —, noha az átkelésért révdíjat fizet, olyan magától értetődő, hogy ott is elevenen él, ahol már régen motoros csónak bonyolítja le a rév forgalmát.

Nem arról van tehát szó, hogy a magyar népet valami újra kellene megtanítani, hanem arról, hogy föl kell ébreszteni a régi érzést, a régi tudatot, amely legfeljebb szunnyad a lelkében, de el nem vesztetett, mert hozzátartozik a magyarság szelleméhez: az egymásra utaltságnak, az egymásért való dolgozásnak a kötelességérzetét.

A föld népének szemére szokták hányni, hogy önző és hogy még egymás között is aszerint, hogy telkes gazda vagy béres, a maga búzáját aratja-e vagy csak napszámból él, megnyilvánul az önzés-

nek rídeg hibája. Ebben van valami kis igazság, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a liberális gazdasági rendszerben, amely nyíltan hirdette az önzés jogosultságát, az erősebb jogát, és gyakorlatilag valósította meg az önző egyéni érdek kérlelhetetlen érvényesülését, — a föld népének nem is volt más védekezése a kizsákmányolás és kiuzsorázás százféle módja ellen, hogy belemene= kült ebbe az önzésbe, a maga érdekeinek ebbe a makacs és elszánt védelmezésébe. Lehet, hogy ez valami kérget vont a magyar népben a szív köré s hogy ezt nem is lehet máról=holnapra egyszerre lepattintani róla. De bizonyos, hogy ahol a szeretet őszintén és minden egyéni vagy párt= érdek kizárásával okosan és jóakaratóan közeledik a falu népéhez, ott az önzésbe való elzárkózódás lassan=lassan mégis csak fölenged.

Azok a nagyszabású erőfeszítések, amelyeket a keresztény nemzeti kormányzat hosszú évek óta — függetlenül a hatalmon lévő személyek= től — tudatos tervszerűséggel végzett a falu sor= sának megjavítására, a falu gazdasági, közegész= ségi, szellemi érdekeinek fokozottabb védelmére és fejlesztésére, mindenütt megtették a hatásukat. De amilyen fontos, hogy a magyar népet jobb gazdasági oktatásban részesítsük, hogy a korszerű és okszerű gazdálkodásra megtanítsuk, hogy szel= lemi színvonalát emeljük, hogy testi épségét, egészségét megelőzve óvjuk, — épp olyan szük= séges, hogy lelki nevelésben, lelki pallérozásban is előbbre vigyük. Az állampolgári kötelességek= nek a megismertetésén kívül és a különböző jogok örökös hangoztatásán kívül, — rá kell ébresz= tenünk annak a fölismerésére, hogy a közösség nemcsak arra való, hogy mindent tőle várjunk, hanem arra is, hogy adjunk neki és áldozzunk érte.

Nincs olyan gazdag és hatalmas ember, aki e kötelességek elől kivonhatná magát anélkül,

hogy az ilyen kötelességmulasztás ne legyen rá nézve megbélyegző. Mert minél erősebb lesz a társadalomban a közösség érzete, annál nagyobb lesz a követelése e kötelességteljesítésre azokkal szemben, akik akár anyagi helyzetüknél fogva, akár állásuknál fogva kiemelkednek a többi közül. De olyan szegény vagy gyenge sincsen, aki valamit ne tudna segíteni a köznek, ha mással nem, csak egy mozdulattal, egy icike-picike kis cselekvéssel, talán csak annyival, hogy egy kátyuba jutott szekérhez ő is odamegy — megtaszítani.

Az emberiség nagy közössége a kereszténység, a magyarság nagy közössége a Szent Korona országa. Minden nap, minden tettetnél, minden mozdulatodnál és minden gondolatodnál fontold meg, hogy amit teszel vagy tenni akarsz, az ennek a két nagy közösségnek a parancsába valahogyan, valahol nem ütközik-e bele és szolgálja-e ezeknek a nagy közösségeknek örök érdekeit. Mert nagy vagy vagy kicsiny, nagyot teszel vagy semmit sem teszel, a lelkiismereteden aszerint vagy igazán magyar és igazán keresztény, ha maradéktalanul és a legvégsőbb következtetésig — a legnagyobbakban és legkisebbekben egyformán — úgy cselekszel, hogy méltó vagy kereszténységed és magyarságod kiválasztott nagy rangjára.

EMBER ÉS FELELŐSSÉG.

Az új vállalkozásnak nincs forgótőkéje. Szerezni kellene valahonnan. Például, mondjuk, az államtól. A vállalkozás engedélyese ezután elmegy a szakma vezetőjéhez és megkéri, hogy támogassa ebben az ügyben. A szakmai vezető jóhiszemű, derék, magyar ember, — készséggel áll rendelkezésére. Küldöttséget vezet a magas állami funkcionáriushoz, akitől a kérés felett való döntés függ. Ott a fő illetékes úr bizalmatlan. Aggodalmaskodik:

— Nem ismerem ezt az embert. Ki ez? Vállalod érte a felelősséget?

Mit mondjon erre a szakmai vezető? Bizalommal és önbizalommal válaszol:

— Vállalom.

A dolog el van intézve. A vállalkozás megindul. Siker, mérsékelt siker, majd balsiker váltogatja egymást. A siker eleinte nagy. Sőt, hangoz. Dicsőség, reklám, bankett. A szakmai vezető boldog és természetesen vállalja a felelősséget. De a szerencse — ez régi dolog — forgandó. A sikert némi erkölcsi ütődés éri. Kiderül, hogyt ebben a vállalkozás engedélyese is ludas. A baj azonban nem jár egyedül. A sikert csakhamar balsiker követi. Nem is egy, hanem több. A vállalkozás körül zavarok vannak. Ezek a zavarok egyre nőnek. Végül jön a bukás. A pénz elúszik. Az első sikerről magas bíróság állapítja meg, hogy annak egyik szerzője «jó erkölcsökbe ütköző módon» szerezte. Közben a vállalkozás engedélyese fölött összecsaptak a hullámok. Menti, ami

menthető s a művészi vállalkozásból gyors üzletet csinál. Mindenkinek a hátamögött eladja a telepet. A szakma erre kizárja... A többi nem érdekes.

Mi van a felelősséggel?

Ne legyen félreértés. Eszünk ágában sincs, hogy egy befejezett ügy miatt bárkinek szemrehányást tegyünk. Távol áll tőlünk, hogy a szakmabeli vezetőt, akit hivatásának igazi mestereként tisztelünk, mint lelkes magyart becsülünk, mint igaz embert szeretünk, — egy áldatlan ügy miatt utólag felelősségre vonjunk. Csak sajnálattal érezzük, hogy a mai életnek szinte minden terén milyen gyorsan vállalnak az emberek sok mindent, amiről eleve nyilvánvaló, hogy baj esetén aligha tudnák kielégítően teljesíteni. Lelkesedből, pajtáságból, párthűségből, emberi közösség-érzésből, sokszor meggondolás nélkül mennek bele beláthatatlan következményű elhatározásba olyanok, akik azt hiszik, hogy más is pontosan olyan szigorúan értelmezi a hivatást és a kötelességet, mint ők maguk.

Felelősséget vállalni!

Régi, kedves történet szól az egyszeri tűzoltó-főparancsnokról. A dolog úgy esett, hogy a híres kis felvidéki városnak a nem kevésbé híres végzett földesúr lett a tűzoltófőparancsnoka. Boldogan és büszkén vállalta az állást és vasárnap délutánonként nagy tűzoltógyakorlatokat rendezett, mikor is rettentő szigorúan vizsgálta a felszereléseket és gyakorlatoztatta a legénységet. Vasárnap délelőttönként azonban a többi városi meg megyei úrral szokott sörözni a Koronában. De egy ilyen vasárnap délelőtt éppen a harmadik korsó sört itta, amikor megszólalt a vészharang és jött a pihegő küldönc a jelentéssel, hogy tűz van. De hiába jött a második és a harmadik hírnök, a derék főparancsnok csak nem mozdult s amikor

vége a negyedik hírhozó szigorú parancsot hozott a felsőbbbségtől, hogy tessék azonnal a helyszínre menni, mert baj lesz, a derék úr kivágta a legnagyobb tromfot:

— Vállalom a felelősséget!

A felelősség azonban igen nagyon komoly valami. Azt nemcsak vállalni, hanem maradéktalanul teljesíteni is kell.

Sajnos, ebben nálunk igen sokszor csak az első fele valósul meg. A vállalás! De a teljesítés nem mindig.

Ha egész magyar életünk minden vonalán alapos kutatót rendeznénk, arra kellene rájönnünk, hogy talán a legnagyobb baj éppen ebben az egyben van.

A felelősség körül.

Pedig az emberi léleknek s az emberi életnek alig van nagyobb kérdése, mint a felelősség. Egész keresztény erkölcsiségünknek ez a sarkpontja, egész embervoltunknak ez a legnagyobb váltója, egész magyarságunknak ez a legfőbb alapja. Mert ezen nyugszik a lelkiismeretünk, emberi méltóságunk, egyéni és nemzeti szabadságunk.

A felelősség nem választható el a cselekvéstől. Kis dolgokban éppúgy nem, mint a legnagyobbakban.

Emlékezetbe kell idéznünk a néhai magyar miniszterelnök komor szavait, aki Bécsből visszatérve, a Felvidék ügyében történt sikeres döntés után az ujjongó és tapsoló tömegnek keményen a szemébe mondta: most minden egyes magyar ember — mindenért felelős!

Igen, ezek a szavak átcsengenek az időkön és zengésük ne is múljék el soha, hanem örökké zúgjon a magyar fülekben: vigyázz, magyar, lehetsz kicsi, vagy nagy valaki, egyformán felelős vagy a jövőért, amelynek záloga abban van, hogy

a maga kötelességét mindenki teljesen és egészen elvégzi-e és megfelel-e mindannak, amit tőle magyarsága, embersége és kereszténysége vár.

Valamikor egy szerény magyar ujságíró a magyar politikai közéletéről s a miniszteri felelősségről vitatkozva, azt mondta :

— Nálunk felelős kormányrendszer van, azonban legfeljebb abban érvényesül, hogyha a minisztert leszavazzák, lemond. De 1848-tól nyolc évtizeden át hány minisztert vontak felelősségre? Hiszen még a Károlyi Mihály-kormány minisztereivel szemben sem érvényesült az alkotmányos felelősségrevonás. Nálunk egyetlen igazán felelős ember van, a szerkesztő, akit azért is becsuknak, ha más hazudik!

A tréfákban mindig van valami komoly igazság. De nem szabad elfelejteni: ha a politikai felelősség kérdése bírói úton nem igen tisztáztott még nálunk, a történelmi felelősséget igazi nagyjaink nemcsak érezték, nemcsak vállalták, hanem legmesszebbmenően teljesítették is.

Éppen most, Széchenyi István jubileumi esztendejében kell, hogy a felelősség eszméje gondolkozásba ejtse azokat a magyarokat, akik még ma is tudnak, akarnak és mernek is gondolkodni.

Alig volt — nemcsak a magyar történet során, de az egész kultúremberiség életében — valaki, aki mélyebben, erősebben, tragikusabban fogta volna fel a felelősséget, mint Széchenyi István, akit méltán lehetne a legnagyobb és leg hívebb magyar annyit emlegetett elnevezése mellett a felelősséget legmesszebbmenően teljesítő magyarnak is hívni. Ő, aki éppen lelkiismeretének parancsára a származásából, társadalmi helyzetéből, mindenekfelett magyarságából származó felelősséget nemzetével és korával szemben olyanmire érezte, hogy kötelességének teljesítésétől semmi sem riaszthatta vissza, ma is a legnagyobb,

legdicsőbb nemzetnevelő példa arra, hogy az igaz nagy férfi a felelősséget nemcsak szóval, hanem egy élettel tudja vállalni.

Mi is az, hogy felelősségvállalás?

Mikor ő tudatára jött annak, hogy saját szavai szerint veszély fenyegette a magyart, felvetette a kérdést magában, — mit tegyen? Az önmagának adott válasz az volt, hogy odadobja magát teljesen és visszavonhatatlanul a hazának. Mert, amint mondta: «Az ember csak annyit ér, amennyi hasznot hajt embertársainak, hazájának, ezáltal az egész emberiségnek». Mert Széchenyi szerint a fődolog férfinak lenni és erélyesen akarni. Nem lehet megindultság nélkül olvasni az ő csodálatos szavait:

— Szándékom ez: füleimet bedugva, szememet behúnyva, fogaimat összeszorítva, derekamat megfeszítve, minden lárma, sárral dobás, kövekkel hajigálás s vágás ellenére is rettenetlenül s egyenest menni célomhoz. Dolgozom szorgalmasan s dolgozom önérzettel. Lenyesik szárnyaimat, lábaimon járok, leváglják lábaimat, kezeimen fogok járni s ha ezeket is kiszakítják, hason fogok mászni: csak használhassak!

Ilyen kötelességtudás mellett, ilyen lelki elszántság mellett meg lehet érteni, hogy ugyanez a Széchenyi István miért zuhant az örület és a kétségbeesés örvényébe akkor, amidőn mindazt, amiért ő mindent feláldozott, összeomlani, nemzetét vesztébe rohanni, országát elesni látta.

Ám magyar történelmünknek szomorú lapjain nem ő az egyetlen hőse a felelősség vállalásának és teljesítésének. A nagyságos fejedelem pardont kaphatott volna és «*gratia personae ac bonorum*» elnyerésével rangjait és mérhetetlen vagyonát megtarthatta volna, ha történelmi küldetésének és férficselekvéseinek felelősségét félreteszi és megtagadja. Nem tette. Inkább halt meg szám-

űzőtként, semhogy azt a felelősséget, amellyel egy kezdettől fogva reménytelen hősi vállalkozásba kezdett s amelybe másokat, ezreket és ezreket magával ragadott, meghazudtolja. Zrínyi Miklós feladhatta volna a várat és rendben elvonulhatott volna Szigetről, de a felelősségérzet és annak alapja, a férfikötelességtudás erősebb volt benne, mint a halál félelme s erősebb, mint a földi lét hatalmának és szépségének minden öröme. Hunyadi János is győzelmes kardja dicsőségében könnyen köthetett volna hosszú alkut a pogánnyal a tétlenségre, vagy más célok elérésére, de ő csak a kereszt diadalára gondolt s arra a felelősségre, amely őt Szent István országával s a világ kereszténységével szemben terhelte és utolsó lehelletéig harcolt Európa bástyáján és ott esett el.

Vagy gondoljunk csak Görgey Artúrra, a felelősségnek erre az elevenen szenvedő szobrára, aki évtizedeken át szóttanul viselte a nemzet nagy részének haragját, a gyűlölet alaptalan vádjait, mert meggyőződése volt, hogy neki hallgatni kell, mert ezt kívánja a nemzet legmagasabb érdeke, még akkor is, ha olyan rettenetes felelősséget kell elviselnie, amely szinte a halálnál is rosszabb.

De nem is kell visszamenni a magyar történelembe. Gondoljunk arra a sok kortársunkra, azokra a testvéreinkre, akik egykor Wolhyniában, a Kárpátokban, a Doberdón nemcsak vállalták, de életükkel fizették azt a felelősséget, amelyet rájuk róttak, vagy azokra a lobogó magyar ifjakra, akik nagy történelmi sorsfordulataink utolsó éveiben áldozták föl magukat a honvédkötelességnek s e kötelességek teljesítésébe na tökéletes felelősségnek.

Éppen ezért újra meg újra Teleki Pál szavaira kell gondolnunk, akinek elmúlt történelmi alakja és soha el nem múló szelleme és emlékezete minden egyes magyart a nemzet összességében és

külön-külön egyaránt a felelősség vállalására és betöltésére int.

Nem véletlen, hogy ő volt az, aki az állami élet vezetésében s az állami hatalom gyakorlásában, a közigazgatásban éppúgy, mint a törvényhozásban és a bírói hatalom végzésében egyformán minden személytől és minden fokon a teljes felelősségvállalást követelte s egész állami rendszerünket, egész nemzetpolitikai életünket ennek az egyénenkint vállalt és teljesített felelősségnek teljes és kiépített szervezetére akarta bízni. Mert nincs nagyobb veszedelem, mintha a közéletben, vagy a hivatalokban, vagy a gazdaságban és a társadalomban nem a felelősség vállalása, hanem felfelé hárítása és másra tolása folynék s ha azért, amit valaki mond, tesz, — vagy nem tesz, a maga személyében és önmagának minden erkölcsi, szellemi és anyagi értékében nem tudja, nem akarja, vagy nem meri a felelősséget a legvégsőig vállalni.

A felelősségvállalás pedig nem az, hogy valaki ma ebben vagy abban «benne van» s a szelekben dagadó vitorlák gályáin tetszeleg. Hanem abban, hogy mielőtt beszél vagy cselekszik, felméri és lelkiismeretében eldönti, hogy az, amit mondani, vagy tenni akar, akiért vagy amiért kiállni készül, teljesen megfelel-e mindannak a követelménynek, amit számára magyarsága, embersége és kereszténysége elháríthatatlan parancsként előír. Mert nem az a kérdés, hogy valami sikerül-e vagy sem, hogy valami jutalmat ígér vagy veszedelmekkel fenyeget s a győzelem reménye kacsingat-e belőle, vagy a bukás rémlik benne, hanem az, hogy amit akarok, amit mondok vagy teszek, amiért szólok, írok, dolgozom vagy verekszem, azoknak az eszméknek érvényesülése és teljesülése-e, amelyek Szent István országát ezer évig fenntartották, amelyekért élni kell s amelyekért halni érdemes.

EGYÉNISÉG ÉS KÖZÖSSÉG.

A magyar közélet egyik furcsa és szomorú jelensége, hogy porondján a vitákban legtöbbször nem a gondolatok küzdenek, hanem a jelszavak verekszenek egymással. Ennek első oka nyilván az, hogy a vitatkozók nem egymást akarják meggyőzni, hanem a hallgatókat vagy olvasókat akarják maguknak elragadni. A nagy tömegekre pedig kétségkívül jobban és könnyebben hat a jelszó, amely rendesen a kitervezett, vagy esetleg már kipróbált propaganda jól bevált eszköze, mint a gondolat, amely az egyéni szellemtől indul el s a propaganda alantas hatásaival szemben magasabb szellemi érdeklődést követel. A jelszó legtöbbször sommás ítélet erről vagy arról a dologról, amelyet elfogadni nemcsak kényelmes, hanem esetleg kellemes is, mert rendesen vagy hízeleg a tömegek ízlésének, vagy gyors beteljesülést ígér bizonyos vágyaira. A gondolat azonban rendkívül kényelmetlen: gondolkodásra kényszerít, tehát belső harcra és esetleg olyan eredménnyel jár, hogy addigi képzeleteinkkel szembe kell fordulnunk vagy kívánságainkról az igazság belátása folytán le kell mondanunk.

— Ön úgy beszél — mondotta egyszer egy tanácskérő a lelkiügyekkel foglalkozó írónak —, mint a lelkiismeretem . . .

— Az nagy baj — intett erre lemondóan az író —, mert akkor nem fog rám hallgatni!

A gondolatoknak épp az a természetük, hogy az emberek lelkiismeretéhez akarnak szólni, föl akarják bennük ébresztetni a felelősség érzését

s az emberi méltóság tudatát. A jelszó nem akar semmi ilyent, egyszerűen meg akarja nyerni magának az embert és be akarja sorozni a nyájba, amely már öntudat és akarat nélkül megy utána, mint birka a kolomp után.

Nálunk mindig különösen jó aratása volt a jelszópolitikának, más kérdés azután, hogy mi volt a végső eredménye. Volt már nálunk jelszó a felvilágosodás, amelynek címén hadat üzentek a hitnek s mint holmi bagolyvárakat állították a tömeg elé az Egyházat és intézményeit, volt jelszó a polgári házasság és Szent István országa megérte, hogy fiatalsága lobogó zászlókkal és fáklyásmenetekkel üdvözölte azokat, akik a magyar Corpus Juris-ba beillesztették a házasság szentségi jellegének megtagadását. Volt jelszó a szabadgondolkodás és a nyugati demokrácia, azután az általános, titkos és egyenlő választói jog — és a többi . . .

Fájdalom, olyan nagy gondolatokból is jelszavakat csináltak évtizedeken át, mint a nemzet függetlensége, az önálló magyar hadsereg, az önálló magyar jegybank. A legutolsó években láthattuk, jelszó lett az alkotmány védelméből is váratlanul olyan oldalakon, amelyek addig ezt az ősi magyar alkotmányt ósdinak és sürgős reformra szorulónak hirdették és jelszavazták. De jelszó lett ennek az ellenkezője is, mint a legvakmerőbb és legkönnyelműbb játék, a magyar nemzet ezeréves értékeivel, javaival és ősi életformáival.

Újabban a közösség szava, a kollektív eszme lett divatos, amely ismert sommás jelszóítélkezésével egyben ez az egyéniség értékének és jelentőségének teljes félreállítását és sutbadobását is követelte.

Már pedig az egyéniség és közösség a társadalmak fejlődésében, a nemzeti életek kialakulásában nem ellentétes, hanem párhuzamos, nem

egymás ellen küzdő, hanem egymást kiegészítő és egymásra ható fogalmak, illetőleg erőtényezők.

A kollektivitás jelszavának szajkóival szemben az élet most különösen érdekes, szinte tréfás példával szolgált.

A haditudósítások megírták, hogy Belgrádot voltaképpen egy kilenc emberből álló német motoros szakasz foglalta el és vette át szabályszerűen a hatalmat a városban annak polgármesterétől, — egyszerűen azért, mert vezetője, Klingenberg főrohamcsapatvezető a hadtörténelemben szinte páratlan egyéni bravúrral, nagyszerű lélekjelenléttel és elkápráztató bátorsággal tudott viselkedni. Klingenberg ugyanis nyolc motorkerékpárosával messze előre berohant a szerb fővárosba s ott olyan ügyességgel és gyorsasággal robogott föl=alá, hogy az egész városban a teljes német hadsereg jelenlétének rémült képzetét ébresztette föl s alig egy óra alatt a szó szoros értelmében meghódította a várost, amelyet polgármestere hivatalosan átadott neki és amelynek helyőrsége két=három német katona előtt százszámra tette le a fegyvert és hordozta össze átadásra a különböző hadianyagokat.

Az történt tehát, hogy a világ ezidőszerint talán a legtokéletebben működő kollektív közületének, a német hadseregnek egy nagysikerű haditénye egy ember, egy katona zsenialitásának volt köszönhető, tehát egyéniségnek a diadala volt ez, egyéni bátorságnak, kezdeményező képességnek, akaratnak és ügyességnek győzelme.

Mégis micsoda tévedés lenne ezt az eredményt egyedül az egyéniségnek tulajdonítani. Mert hiszen emögött a nagy egyéni teljesítmény mögött mégis csak az a hatalmas kollektív szervezettség áll, amit a német hadsereg jelent, s amelynek hatalmas fölvonulása és szabályosan, szinte

gépiesen tökéletes összeréje nélkül ez a részletes siker el sem lett volna képzelhető.

Ha most viszont megint tovább bagozzuk ennek a hatalmas összerőnek, ennek a rendkívüli katonai kollektív szervezettségnek a titkát, a mögött végeredményben megint száz és ezer kiváló egyéniség munkája, tehetsége, önfeláldozása, kitálálása, erőfeszítése áll a háttérben s mindenekelőtt és mindenekfölött egy rendkívüli egyéniségnek és akaratnak a lendítő ereje.

Nem véletlen az, hogy Európának azok a nagy kollektív gazdasági és politikai rendszerei, amely a világ gazdaságnak és a világtársadalomnak a világháború után történt válságaiból és megrendüléseiből kialakultak, mind egy-egy rendkívüli egyéniség gondolatainak, akaratának, magával ragadó varázsának köszönheték létrejöttüket, kialakulásukat és győzelmeiket.

A Klingenberg=eset, ha mélyebbre nézünk az eseményekbe, nem elszigetelt, szinte azt lehet mondani, nem is véletlen esemény. Ez csak annak az örök törvényességnek az igazolása, hogy igazi nagy egyéni siker mély közösségi alapok nélkül nem alakulhat ki, de egyéni kezdeményezés, egyéni munka, egyéni akarat nélkül a közösségi érzés, a közösségi ősszmunka, a közösségi egymásra hatás végső eredménye sem válhatik soha teljessé.

Ha visszagondolunk a magyarság megjelenésére Európában és honfoglalására itt a Kárpátmedencében, lehetetlen meg nem éreznünk, milyen teljes egybeforrottságban lépett akkor itt föl a magyar egyéniség és a magyar közösség ősszehangzó tudata és ereje.

Európa nem ismerte akkor a hadikészültségnek azt a különlegesen fegyelmezett — bár törzsekre oszló, de hadban mindig egységesen föllepő katonai szervezettséget, amelyet az Árpád

alatt ide bevonuló magyarok mutattak. De meg kellett ismerniök ugyanakkor, hogy ebben a magyarságban a közösségi erőn kívül mennyi egyéni különlegesség, bátorság, kalandosság, találékonyság és ügyesség jelentkezett. El lehet-e képzelnünk, hogy Árpád, akit a többi vezérek pajzsra emeltek maguk fölé, ne lett volna kimagasló egyéniség is, csak valami véletlen folytán került volna a vezérségbe s egyénileg nem lett volna más, mint egyszerű harcos, olyan, mint egyik hangya a többi hangya között? Vagy hogy a többi vezér mind nem lett volna külön is egyéni valaki? Bizony ez balga föltevés volna, amit az utána következő időszak nagy nevei és hősi legendái már magukban megcáfolnak.

De nem kell-e éreznünk a nagy egyéniség és a nagy közösség elválaszthatatlan összetartozandóságát, ha Szent István királyságára gondolunk? Amikor Nyugat-Európa felől a keresztény emberi közösségnek az a rendkívüli szellemi áradata, amelyet a clunyi mozgalom név alatt ismerünk, eljutott Magyarországra és meghódította az ifjú István lelkét, érvényre tudott volna jutni a pogány magyarság ellenállásával, a törzsi tagoltsággal, a régi vezéruralmi szabályok hagyományai-val s minden egyéb ellentétesen ható tényezővel szemben — és tudott volna-e diadalt aratni maga a kereszténység, az evangélium, a krisztusi hit —, ha nem egy rendkívüli egyéniség veszi megvalósításukat a kezébe? Szent István, aki államférfinak, hadvezérnek, vallási apostolnak, társadalomszervezőnek, mind egyformán a rendkívüli szellemű és akaraterejű férfi=egyéniesség megtestesítője volt, viszont nem abban látta a feladatát, hogy a maga egyéni hódító ábrándjait szövögesse, hogy egyéni hadikalandokban, egyéni hatalomszerzésben élje ki egyéniségének belső feszültségét s a maga rendkívüli lelkiképességeit. Hanem azt

érezte a kötelességének, hogy a magyarságot belevigye a nagy keresztény emberi közösségbe és a keresztény királyság gondolatában és intézményében a magyarság számára maradandó közösségi köteleket teremtsen. De meg azzal sem elégedett meg, hogy ezt mint valami egyetlen összefoglaló keretet megalkossa, hanem a vármegyék alapjainak lerakásával közelebbi és szűkebb közösségeket is teremtett a magyarok tömegei számára. Szent István nemcsak a keresztény hitet juttatta uralomra Magyarországon, hanem a keresztény szolidaritást is. A királyságban nem idegen uralmi formát vett át, hanem olyan állandó erőt teremtett, amely a rábízott nemzet létéért való felelősségben, a gondoskodásban, az oltalomban élt tovább. Az élet- és vagyonbiztonságon túl, a magyar egyéni életeknek és a magyar közösség újra meg újra megújuló nemzeti életének teremtett benne és vele maradandó és meg nem dönthető életformát.

A középkor nagy keresztény szolidaritása nemcsak lelki érzés, hanem társadalmi tény is volt, amin nem változtat az, hogy a társadalmi rétegek akkor bizonyos hierarchikus rendben és rangban helyezkedtek el egymás fölött, mert az, aki följebb állt, elsősorban nem a hatalmi tudatot, hanem a gondoskodást és a keresztény karitás parancsát kellett, hogy érezze.

Az emberiség történelme során éppúgy, mint a magyar történeten át az egyéniség és a közösség örök egymásrahatásban munkálkodott. Ha az egyik túlzottan is uralomra jutott, akkor bizonyos idő múlva a másik tört elő, s ha a másik vitte túzásba, az első jelentkezett, mint reakció. Emberek, akik az egyik iránynak vagy a másiknak voltak harcosai, szóvivői, gondolkozói vagy végrehajtói, szembekerülhettek egymással és halálos csatákat vívhattak egymás ellen, de a két nagy

örök tényező, az egyén és a közösség, egymástól sehol sem szakadhatott el. Ha pedig itt vagy ott az egyik a másikat letiporta, vagy elnyomta, előbb-utóbb önmaga látta kárát. A Lajosok abszolútizmusa addig, amíg a nagy francia közösségért, a nemzetért dolgozott, diadalmasan tört előre s akkor bukott meg, amikor az egyéni hatalom a nemzeti közösség alapjait kezdte rombolni s értékeit és javait használta föl a maga élvezetei vagy örömei számára. Richelieu a maga századának egyik legnagyobb egyénisége volt, de életének egyetlen célja a francia királyság állami közösségének, a francia nemzetnek fölvirágoztatása lett. Rousseau pedig, aki azt mondta, hogy az ember szabadnak születik és mégis bilincsekben él, olyan mozgalom elindítója lett, amely a legvéresebb tömeguralomban a legkiválóbb és legszabadabb szellemű egyéniségek fejeit guillotinozta le a fűrészporos kosárba.

Az igazság az, hogy e két nagy örök erőnek mindig egyensúlyban kell lenni egymással, ha nem akarjuk, hogy ilyen vagy amolyan katasztrófába sodródjunk bele.

Éppen mert keresztények vagyunk, nem foszthatjuk meg magunkat és egyetlen embertársunkat sem attól a kiváltságtól, amely az emberé, hogy egyén lehet, hogy a maga fejével gondolkozhatik, a maga szívével érezhet, a maga céljaiért küzdhet, a maga szellemi és fizikai erőit fejlesztheti ki — a maga szabad akarata szerint. De éppen mert keresztények vagyunk, nem tagadhatjuk, hogy mindez csak az emberi közösségekben való felelősségismerő és kötelességtudó keresztény életben valósítható meg s hogy ez az emberi közösség valóban testvériséget jelent — nem abban a triviális értelemben, ahogy ezt a szót a politika használatába vette —, hanem annak az isteni parancsnak értelmében, amely bennünket — min-

den embereket — egymás testvéreiül rendelt és mindannyiunk számára az egymás iránt való szeretetet — az önmagunk szereteténél is nagyobb és mélyebb szeretetet — evangéliumi kötelességnek írta elő.

De éppen, mert magyarok vagyunk s így részesei az ezeréves nagy közösségnek, tagjai a Szent Koronában megtestesülő keresztény királyság emberi és magyar közösségének, kétszeresen kell éreznünk ennek parancsait, kötelességét és felelősségét. Egy hazának fiai vagyunk — s a szemünk előtt játszódik le újra, mennyire azok vagyunk valóban és mennyire azok voltunk, ha az erőszak el is szakított egymástól —, ezért tudnunk és éreznünk kell; híveknek kell lennünk ehhez a magyar hazához, ehhez a teljes és tökéletes keresztény emberi és magyar közösséghez, mert ez mindannyiunk számára biztosítja a teljes és szabad emberi életet, magyar képességeink minden kifejtését, keresztény szellemünk minden kibontakozását. Olyan hazának fiai vagyunk, amelyet nagy egyéniségek vezettek, edzetek, neveltek, tanítottak és példákkal lelkesítettek. Ezek mind az első kimagasló vezetőtől kezdve — akit a nép még ma is Árpád apánknak nevez s ezzel mutatja, hogy benne nemcsak a hatalmat, hanem az oltalmazót és a gondoskodót is tiszteli, — végig a nagy magyar egyéniségek hosszú során át mindig azt mutatják számunkra történelmi tanulságként, hogy ez a legszentebb és legnagyobb közösségünk, a magyar haza akkor volt nagy, amikor nagy egyéniségek álltak az élén, s amikor nagy egyéniségek szelleme és példája vezették a nemzetet. És akkor omlott össze, ha az egyéniség nem a közösségért élt, hanem az önzés vagy a hatalomvágy, vagy a pártdüh fegyvereivel marcangolta nemzetét és hazáját, — vagy amikor jogtalan uralom, egyoldalú paranccsal akarta ki-

sajátítani ősi életformánk nagy közösségének állami hatalmát és így — a magyar fajtához és a magyar lélekhez hozzátartozó — szellemi függetlenséget, politikai szabadságot, a nemzet sorának intézésében való részvételt akarta a magyar ember egyéni életéből elorozni.

A történelem nagy erőpróbájának idejét éljük. Nem érünk rá jelszavak hangversenyeit hallgatni, ne is figyeljünk azokra, akik kölcsönvett ideológiákkal, vagy ami még elrémitőbb, önmagukból kitalált és merített jelszó=szüleményekkel akarnak bennünket ősi életformáinktól, egyéni szabadságainktól és ezeréves nagy közösségünkől, a Szent Korona egységétől s annak egyre jobban az igazság útján gyarapodó ősi magyar hazájától s a magyar nemzetfogalomnak kipróbált értelmétől eltépni, eltántorítani. Vigyázzunk és óvjuk a nemzetet azoktól, akik a kereszténységből és a magyarságból is csak jelszót csinálnak, de sem az egyiket nem akarják tökéletesen vállalni, sem a másikat nem tudják gondolatának tisztaságában és sajátosságában fenntartani. Mi nézzünk vissza a Szent Korona első hordozójára, a nagy magyar közösséget megteremtő nagy egyéniségre és nézzünk előre az örök célra, arra a nagy független, szabad Magyarországra, amelyet független, szabad nagy magyarok készítettek elő és fognak tovább munkálni — évezredes hivatásunk, istenadta rendeltetésünk betöltésére.

A KÖZÉPOSZTÁLY FELELŐSSÉGE.

A közéleti divatok forgandóságában mindig más és más társadalmi rétegek felé száll az érdeklődés és hajbókol a politika. Ugyanakkor azonban a társadalom többi osztályából kikeresnek egy másikat, hogy deresre húzzák. Amióta a különböző népi kezdeményezések forgalomba jöttek — túl a tárgyilagos történelmi bírálaton —, egyre több vád hangzik el az úgynevezett középosztály vagy másképpen úri osztály ellen. Különös, hogy amíg a múltban a radikális és marxista demagógia tüzelt az «urak» ellen, most minduntalan a jobboldaltól tartanak fölöttes ítéletet közírók, politikusok, falukutatók és egyéb válogatott legények. Társadalmi és gazdasági bajaink legfőbb okát kezdik szinte kizárólag ennek az osztálynak magatartásában felfedezni. Mindaz, amit eleve hangoztatnak, már nem is vád, hanem ítélet, amelyet senki sem kísérel megfellebbezni. Ezek az ítéletek azonban túlságosan sommásak, mert nagy általánosításokon alapulnak s egy félszázad társadalmi fejlődésének néha merőben ellentétes jelenségeit sűrítik össze a következtetéshez. A már majdnem vita nélkül elfogadott szemrehányásokat — amelyek a vádlottak padjára ültetett középosztály ellen elhangzanak — két csoportra oszthatók. (Mint ahogy általában a világon minden két csoportra osztható!) Az egyik oldalon azokat a vétkeket sorolják fel, amelyeket ez az osztály önmaga ellen követett el s így romlását idézte elő. A másikon azok a bűnök sorakoznak, amelyeket a társadalom többi osztályával szemben és e maga-

tartással az egész nemzettel szemben követtek volna el.

A vádak első része abban foglalható össze, hogy ez a régi középnemességből s a kurtanemességből meg a hozzájuk csatlakozó polgári és értelmiségi elemekből kialakult osztály a nyugdíjképes hivatalok után való törtetésben nem tudta átvenni a polgári réteg kötelességeit és feladatait, átengedte az egész magyar gazdasági élettért a beszűrődő és feltörekvő idegen elemeknek, sőt lassan még azokat az ipari és kereskedelmi öröhelyeket is feladta, amelyek valamikor a kezében voltak, magát és földbirtokát eladósította és függő helyzetbe hozta s mindezzel okozója lett annak, hogy a gazdasági fejlődés s a különben tagadhatatlan fellendülés nem a magyar lelkiség és a nemzeti szellem és a keresztény erkölcs útján haladt előre.

A másik bűnhalmazat, mint voltaképpen az elsőnek következménye, abban mutatkozik a vád szerint, hogy társadalmilag egészen elszigetelődött, főképpen elszakadt a néptől, a munkástömegektől és a kispolgári rétegtől, mert olyan életformát vett fel, olyan örömeket és kedvteléseket hajszolt, amelyek voltaképpen csak a főrangú osztály és a régi nagybirtokos nemesi réteg hibáinak utánzásából álltak. Valami különös új felfogást alakított ki, amely társadalmilag lefelé gőgös és felfelé dölyfös volt, politikailag maradi és túlhaladott nézetekben merevedett meg. Ez pedig nem tiszteletreméltó konzervativizmusra, hanem korszerűtlen és reakciós beállítottságra vezetett s végül azzal a furcsa eredménnyel járt, hogy ez a középosztály annak a fennálló és uralkodó társadalmi és gazdasági rendszernek lett a védője, amelynek voltaképpen áldozata és foglya volt.

Mindebben sok igazság van. Azok a szemre-

hányások, amelyeket a Magyar Történetben Szekfű Gyula tesz a kiegyezést követő korszak uralkodó társadalmi rétegének, — nagyon is jogosultak. A birtokából kicsöppent kis- és középnemesség hivatalba tódulása, úrhatnámsága, társadalmi lelkiismeret-hiánya sok nagy bajunknak lett okozójává. De méltánytalan azoknak a vádaskodása, akik minden bajt kizárólag ezzel akarnak magyarázni és minden felelősséget egyedül a középosztályra akarnak rásózni ama kor egész igazságos áttekintése s minden politikai és társadalmi körülmény mérlegelése nélkül. Aki igazságos akar lenni, meg kell vizsgálni az okokat is, amelyek a középosztálynak ezt a magatartását előidézték, de mérlegelnie kell azt is, hogy ez az osztály az elkövetett hibák és vétkek mellett mennyi áldozatot hozott s milyen értékeket és nyereségeket adott a nemzetnek és a magyar lelkiség kialakulásának.

Annyi bizonyos, hogy az elmúlt ötven esztendő politikai és társadalmi fejlődésére ennek a középosztálynak igen nagy befolyása volt. Azzal is, amit cselekedett, azzal is, amit elmulasztott.

A rendiség megszűnésével és a jobbágyság felszabadulásával a köznemesség pénzügyi helyzete és gazdasági ereje megrendült. A XIX. század nagy ipari és kereskedelmi fejlődésével szemben az aránylag kicsiny és nagyrészből nem is egészen magyar városi polgárság mellett ez a történelmi osztály s a hozzátartozó értelmiségi réteg idegenül, tapasztalatlanul és tájékozatlanul állt. A hitelgazdálkodás és pénzforgalom új formái között szédülten és tehetetlenül nézte saját anyagi romlását s még ősi foglalkozását, a földön való gazdálkodást sem tudta jóideig a korhoz s az új szükségletekhez hozzáalakítani.

Politikailag azonban uralkodó osztállyá vált, mert a népképviselői rendszerrel teljesen a kép-

viselőház ragadta magához a vezetést a törvényhozásban s maga a főrendiség csak akkor tudott igazán érvényesülni, ha ennek a porondján vette fel a küzdelmet. A liberális közszellem erőszakos türelmetlenséggel szorította ki az egyházi befolyást a közéletből, amelytől a főpapságot s a papságot valóságos terrorral igyekezett távol tartani, míg a protestáns papi elemeket lehetőleg bevonta a liberális szabadkőművesség szövetkezésébe s az egész uralkodó gazdasági és szellemi rendszer lelki közösségébe. A főúri osztályt ugyancsak a liberális közhangulat feudális csökevénynek tartotta, amely gazdasági téren meg tudta ugyan tartani a nagybirtok hatalmi állományát, de politikai befolyása lényegesen visszaszorult. Így adódott az a különös helyzet, hogy amíg a középosztály társadalmilag nemcsak külsőségekben, de szellemi fel fogásban is a főúri réteget tekintette példaképnek s a politikai hatalom, illetőleg a küzdelem csúcán, mint vezetők, többé-kevésbbé az arisztokrácia tagjai állottak, a politika kialakulására legnagyobb befolyással mégis az úgynevezett középosztály volt s a politikai harc azon dőlt el, hogy ezt időnként melyik tábor tudja maga számára meghódítani. Bármilyen hatalmas volt is a nagybirtok szerepe és ereje s bármennyire kezdett is felülkerekedni az ország gazdasági életében a gyárilpar és a mobil tőke, a pártok küzdelmének mérlege mégis aszerint fordult, hogy ez a középosztály — amely a századfordulónál már sokkal nagyobb részben volt hivatalnok, mint birtokos-réteg — melyik jelszóra hallgat, melyik célkitűzés után megy.

Ez a nagyrészen hivatalnok-középosztály, amelynek életszemléletéhez idomult hozzá a birtokos réteg is és gondolkodásmódjához sorakozott fel az értelmiség többi része, a szabad pályán dolgozók serege is, a közjogi ellentétektől

eltekinthetve, tényleg egy és ugyanazon elkülönülő osztálytudattal volt áthatva s politikailag az uralkodó akkori világképpel szemben feltétlenül maradi elveket vallott. A régi magyar képviselőház egyszintű rétegződésében hatvanhét és negyvennyolc csatázott egymással, de a föld népének követelései, a feltörekvő munkásosztály érdekei nem jutottak kellő képviselőkhöz s a mai népi gondolathoz hasonló igazi néppolitikát csak a század végén fellépő Néppárt képviselt. De a közjogi harcok miatt később még az is elsodródott ennek következetes munkálásától. Amikor Kristóffy József a darabont-kormány idején megkísérelte a maga nagy társadalomátalakítási tervét az általános titkos és egyenlő választójoggal keresztülvinni, ez a próbálkozás nemcsak alkotmányellenes módszerei miatt, hanem az összes pártok egyöntetű világnézeti összhangja miatt bukott meg, hiszen az utána következő koalíció is csak ígérni tudta a választójogot, de megvalósítani már nem. A szociális olajcsepp bizony ebben a parlamentben nem túlságosan kente az ország kocsiójának kerekét s az az egy-két szerény kísérlet, ami ilyen irányban történt — ha most utólag visszanezünk rá —, tényleg veszedelmesen kevésnek látszik.

Nem szabad azonban azt hinni, hogy a középosztálynak s az általa vitt politikának ez a beállítottsága belülről népellenes lett volna s egyáltalán nem értékelte volna a magyar föld népét, amelynek józanságát és bölcsességét már akkor is divatos volt dicsérni. A munkásosztály követeléseivel szemben már jóval kevesebb megértés mutatkozott, de az ipari munkásság akkor még lényegesen kisebb számú és jelentőségű volt a magyar társadalomban, mint később. A pofozó szolgabíró, a kíméletlen hivatalnok, a lélektelen katonatiszt azonban már akkor is sokkal inkább a politikai agitáció általánosítása és a politizáló iroda-

lom típuscsinálása volt, mintegy ellenpontjául a másik társadalmi felfogás és szépirodalom idealizáló derűlátásának, amely folytonosan az úri élet és a dínom=dánom örömeit örökítette meg. Valójában a középosztály meg volt győződve arról, hogy ő jó és okos vezetője a népnek. Azt a régi patriarchális viszonyt, amelyben a magyar földesúr élt cselédeivel és a falu népével, a városba került birtokjavesztett hivatalnok úr is megtartotta azzal a sok érzéssel együtt, amit a földtől hozott magával. Az a hallatlan népszerűség, amely a magyar falu jámbor és felszínes utánzását, a magyar népszínművet kísérte, az a nagy lelki készség, amivel a középosztály, az értelmiség Petőfi Sándor és Arany János népiesből felmagasztosodott költészetét magába fogadta, éppúgy az szinte népszerűségnek volt a jele, mint az a furcsaság, hogy a pesti lakásban is úgy tegezték a faluból feljött kis cselédet, mint az ősi kúriákban, vagy ahogy a cigányjátsozta népdalokat énekeltek, hol jókedvvel, hol nekikeseredve. Ha igaz is, hogy alig vették észre az Amerikába vándorló falusiakat, kuckókban hálatták a cselédeiket s berzenkedtek a munkásmozgalmak miatt, ezzel a magyar középosztály nem volt sem jobb, sem rosszabb, mint a francia burzsoá vagy a német spiessbürger, mert az alap elvi felfogás, a liberalizmus, amelyben egyformán éltek s felolvadtak, a szabadverseny eszméjével távol tartotta az emberektől a nagy közösségi érzések keresztény részvétét és társadalmi lelkiismeretét. Ha azonban ez valahol mégis megszólalt, vagy néha kétségbeesetten felsikoltott, a bátor szavak kimondója legtöbbször a középosztályból való volt, mint ahogy például a nagy szövetkezeti kezdeményezést a középosztály karolta fel és tette a nép vezetésével élő valósággá. A magyar úri középosztálynak tényleg egyik főtulajdonsága volt a nép meg-

becsülése és Göre Gábor ízléstelen, későbbi írójától is megtagadott torzképe nem ebben a rétegben volt népszerű, mert ez az írónak azokat a falusi életképeit fogadta páratlan sikerrel, amelyek már a magyar nép valódi emberábrázolását hozták.

Sok mindent lehetne felhozni annak bizonyítására, hogy ha nem is tudatosan és nem is elég sűrűn, ez a magyar középosztály tétován, de ösztönösen kereste testvéri kezével a nép kezét. Ezt legjobban bizonyítja az az egészen meleg és szeretetteljes fogadtatás, amelyben az első magyar kisgazdaképviselőket az akkori Ház részesítette. Ha ebből az időnként való kézfogásból nem lett később mindennél erősebb szövetség, annak nem egészen ez a középosztály volt az oka, sokkal inkább a helyzet, amelybe a liberális gazdasági rendszer nyomásából belekényszerült.

Igaz, ez az osztály a földtől elszakadva nem a polgári munka jólétet és boldogulást biztosító életformáiban keresett menekülést, hanem a hivatalokban. Sőt a kurtanemességnek az a része is, amely valamikor a kézművesség tisztas iparát gyakorolta, inkább elment vasúti bakternek, semhogy vállalta volna atyáinak régi becsületes foglalkozását.

Csakhogy itt tessék tudomásul venni és nem szemet húnyni ama tények fölött, hogy ebben a korszakban a városi kisiparosság is tönkrement, az ipari forradalom az egész kisipari osztályt a romlás szélére juttatta s nemhogy új önálló kis egzisztenciákra nem adott lehetőséget, hanem a meglevőket is a bér munkásság sorsára süllyesztette le. Az az úgynevezett úriosztálybeli fiatalember pedig, aki az iskolai elvégzése után új életet akart kezdeni, nemcsak saját társadalmi rétegének előítéleteibe ütközött bele, ha ipari, kereskedői vagy bankpályára akart menni, hanem a már

bírlalók láthatatlan szövetségébe is, amely néha még a gyakorlat megszerzésére sem adott módot ezeknek a középosztálybelieknek. Állam és kormányzatok nem is tettek semmit azért, hogy ezt a középosztályt a gazdasági élet felé tereljék, elsősorban, hogy arra neveljék. Az iskola semmit sem adott ehhez s amíg a zsidó krajzleros fia tizenhárom éves korában tisztában volt azzal, mi a deviza vagy mi az ügynöki jutalék, az úricsaládokban a szülők csak titokban és suttogva beszéltek a váltóról, mint valami rettenetes átokról.

De amit nem tudtak megcsinálni a kormányok és elmulasztott a nevelés, azt meghozta a nagy tanító: az élet, amely az elmúlt két évtizedben a gazdasági harcból és a társadalmi lelkiismeretből igazán alapos leckét adott a középosztálynak. Az úri-muri, a kártya, a ló, a cigány meg a pezsgő sokat pusztított a vezető rétegben, de mindez semmi volt ahhoz a romláshoz képest, ami a forradalmi összeomlás után pénzromlással, megbillent társadalmi egyensúllyal, állástalansággal, szegénységgel erre a középosztályra elkövetkezett. Ha tehát voltak bűnei ennek az osztálynak, mindenesetre megbűnhődött és megfizetett érte. De vajjon kapott-e elismerést nemcsak ezekért az áldozataiért, hanem azokért az értékekért és azokért a szolgálatokért, amelyeket a múltban adott?

Lehet, hogy egyesek semmit sem akarnak ma erről tudni, az igazság azonban az, hogy ennek a sokszor emlegetett és megszólt osztálynak igen nagy érdemei is voltak.

Mindenekelőtt az, hogy megingathatatlanul magyar volt. Lehet, hogy néha elfogultan, talán maradian volt magyar, de az érzése őszinte volt és nem ingott meg soha. A másik, a kényes becsületérzése, amely talán külsőséges és üres formásokban is érvényre jutott, de amelynek

mélyén mégis az emberségnek és a férfiasságnak komor és szigorú önfegyelme és kemény életparancsa volt. De nem szabad elfeledkeznünk sok más szolgálatról sem. Mert hogy a magyar ősi alkotmányos életforma töretlenül fenn tudott maradni, hogy az önkormányzati szellem nem enyészett el, hanem a megpróbáltatások után is újra ki tudott virulni, hogy a kormányzatok és rendszerek gondosan kiépített függőségi hálózata ellenére a lelki függetlenség és a szellemi szabadság meg tudott maradni, az elsősorban ennek a középosztálynak az érdeme. Mint ahogy ezé a középosztályé az érdem, hogy önmagából meg tudta teremteni az összeomlás után a keresztény gondolat feltámadását és a nemzeti eszme hatalomrajuttatását. Hogy a trianoni tragédia után Magyarországból nem lett Balkán, nem lett a korrupció és baksis világa, azt ebből a középosztályból kikerült köztisztviselői karnak kell megköszönni. Hogy az igazságszolgáltatásunk tekintélye csorbítatlanul áll fenn, azt a magyar bírácoknak kell megköszönni, akik legnagyobbreszt ebből a középosztályból származtak. Hogy a romokból újjá lehetett teremteni az országot, hogy építeni lehetett, hogy ma öt egyetem részére van tudományos felkészültségű tanári karunk, hogy középiskoláink és népfőiskoláink húsz év alatt annyit fejlődtek, hogy közegészségügyünk, társadalombiztosításunk sokkal magasabbrendű, mint régen volt, hogy mezőgazdaságunk márkázott értékeket tud termelni, hogy van megbízható, fegyelmezett közlekedésünk, szövetkezeti szervezetünk, hogy többek között van korszerű, színvonalas keresztény sajtónk, — ez azoknak a mérnököknek, orvosoknak, tanároknak, tudósoknak, gazdáknak, hivatalnokoknak és újságíróknak az érdeme, akik nagyrészt ennek a középosztálynak a fiai voltak. Hogy van új hadseregünk,

amely védeni és gyarapítani tudta az országot s amelynek tisztjei osztályos és kenyeres társái a magyar katonának, azt egy nagyszerű magyar tisztikar csínlta meg, amely túlnyomó nagy részben ebből a középosztályból került ki, mint ahogy ebből nőtt fel az a friss, új, magyar diplomata kar is, amely a legnehezebb világhelyzetben becsülettel tudja megállani helyét.

Akármennyire felismerjük is a nép széles rétegeinek s a munkástömegeknek fontosságát az ország életében, nem feledkezhetünk meg róla, hogy a nemzetet magyar lelkű, keresztény gondolkodású, tiszta szellemiségű és jól képzett értelmiségi osztálynak s az ebből kikerülő elitnek kell vezetni. A középosztályunk nem kívánhat magának uralkodóosztály jelleget, de igényelheti azt, hogy értelmiségét megbecsüljék, szellemi vezetését elfogadják. Annyival inkább, mert sohasem volt elzárkózó kaszt, hanem mindig a népből szedte a maga utánpótlását.

A magyar középosztálynak azonban a jelennel és a jövővel szemben is van felelőssége. Vigyáznia kell, hogy fölötte a jövőendő ne mondjon olyan kemény ítéletet, amilyent a ma kora mond apáinak kora fölött. Igenis, a középosztály vezetőszerepe s az, hogy történelmi hivatását jól vagy rosszul tölti be, attól függ, mennyi erkölccsel, milyen magas szellemiséggel, mennyi gazdasági érzékkel és munkával s mennyi társadalmi lelkiismerettel és társadalmi igazságossággal tölti be küldetését. Mindenkit óvni kell attól, hogy az ősi magyar életformával, a szentistváni eszmével, a Szent Korona nagy közösségével szemben eltántorodásba, hűtlenségbe essék, hogy a haladást és a magyarságot, a korszerűséget és az ősi hagyományt egyszerre tudja szolgálni. De senkinek sem szól olyan szigorúan ez a parancs, mint a magyar középosztálynak, amely ha most meg-

szédül, meginog, ha elveszti érzékét a nemzeti függetlenség és az emberi szabadság, a hit és az erkölcs, az emberi szellem és a magyar lelkiiség iránt, — nemcsak önmagát veszíti el, hanem az országot és a nemzetet is. Rettentő nagy ez a felelősség, hogy a középosztály merre megy, kit követ, mi után fut s merre és hova vezeti példájával, viszi a maga meggyőződésével a magyar néptömegeket. Igen, rettenetesen nagy ez a felelősség és roppantul nehéz ez a kötelesség! De gyönyörű ez a feladat és felemelő ez a hivatás! Mert mint soha, most mutathatja meg, hogy a szó legnemesebb értelmében méltó arra a címre, ami nem hivalkodás vagy hatalmaskodás, hanem az emberségnek és a férfiasságnak elismerése, hogy — magyar úr!

ÉLETKOR ÉS KÖZÉLET.

A napokban a közellátási miniszter a köztisztviselői továbbképző tanfolyamon beszélve, azt a mai időkben meglepő, kijelentést tette, hogy a közellátás biztosítására a falvakban meg akarják alakítani a vének tanácsát. Ezzel kívánják biztosítani a fogyasztás és a szétoztás igazságosságát és helyes mértéktartását. Ez a terv két szempontból is érdekes. Először azért, mert közfunkció végzésében a Hivatal segítségére hívja a társadalmat, másodszor azért, mert az ilyen kijelentés manapság nagy merészség, sőt vakmerőség. Államférfinak tudniillik mindig nehéz volt és ma különösen az, kimondani olyasvalamit, ami aligha lesz népszerű, sőt egészen bizonyosan bele fog ütközni bizonyos közhangulatba, amelyet évek óta mesterségesen szítanak . . .

Helyet a vénségnek? . . . Hogyisne! Éppen manapság, amikor még a Magyar Tudományos Akadémiától is rossz néven veszik, hogy tagjainak nagy része túl van a hatvanon? Micsoda korszerűtlen gondolat, hogy a falu legfontosabb életkérdésében a véneket akarják megkérdezni, afféle falusi szenátust akarnak csinálni talán? . . . Mi lesz így a kor dinamikájából, ha a lassú szavú, tempós mozgású öreg magyarok fognak dönteni arról, mi kell a falunak s nem lobogó hajú, ifjú, budapesti falukutatók? . . . Már szinte látjuk, hogyan borzolódnak föl mindazok a fiatalok, akik az ifjúságot már vagy húsz-huszonöt év óta iparszerűleg űzik, sőt a fiatalos lobogás harcos vetélkedése közben egy évtizeden túlra visszatekintő

emlékiratokban dicsekednek akkori harmincas éveikkel, amelyek az időben az ifjúság korhatárát jelentették. Ma ugyanezek számára persze már a negyven, vagy esetleg az ötven év fogja jelenteni az ifjúsági térfoglalásnak azt a határát, amelyen túl — természetesen másoknál — a félreállítandó öregség ideje következik.

Mert az a meddő vita, amely jóideje folyik már a magyar közéletben az apák és fiúk körül, szinte csak két makacs álláspontot ismert. Az egyik szerint minden rossz, amit az öregek csinálnak és minden jog csak a fiataloké lehet, a másik szerint viszont az ifjúság csak bajt okozhat és csak az öregekre lehet nagy dolgokat rábízni. A természetes igazság azonban az, hogy önmagában egyik sem érdem és egyik sem vétek. A közéletben, a társadalomban vagy a gazdaságban mindegyiknek megvan a maga szerepe, amelyet — egyes nagy kivételektől eltekintve — sem össze- cserélni, sem felváltani nem lehet.

Az ifjú Pitt miniszterelnöki zsenialitását éppen úgy nem lehet szembeállítani Bismarck államférfiúi vasakaratóval, mint János vitéz ifjú Petőfi-jét a Buda halála öreg Arany Jánosával. Mert mindez semmivel sem céltalanabb szembeállítás, mintha a csodagyerek Liszt Ferencet akar-nák szembefordítani az öreg Liszt Ferencel. Sőt azokat az olcsó párhuzamokat is bízvást el-hagyhatjuk, amelyek a hatvanéves Deák Feren-cet például az ifjú Károlyi Mihállyal állítanák szembe. De bizonyos, az idősebb korral egy-oldalúan elfogult elemekkel szemben arra nyugod-tan lehet figyelmeztetni, hogy Hitler ötvenkét és Mussolini ötvennyolcéves. A fiatalság tudniillik — fájdalom — olyan előny, amelyet senki sem tud örökre megtartani, mert minden nappal fogy.

Micsoda gyerekes összeállítás például kimu-tatni, hogy az Akadémia egyes osztályain hányan

vannak túl a hatvanon, a hetvenen vagy a nyolcvan, noha itt legfeljebb az lehetne érdekes, hogy hány éves korukban lettek akadémikusok. Mert végre is sem az Akadémián, sem másutt nem lehet felállítani valami szellemi guillotint, amely bizonyos kor elérése után lenyisszantja az őszszakállú fejet. Némely vad törzseknél volt szokásban, hogy a véneket, akik már maguk nem tudnak dolgozni, s akiket így a törzsnek kell ellátni, kivitték az erdőbe, fához kötözték s a sorsra bízta, hogy vagy éhenhal, vagy a leopárdok falják föl. Ahol azonban kultúra volt a világon, ott az öregségnek mindig megadták a tiszteletet, természetesen, ha ezt a tiszteletet korukon kívül tudásukkal és jellemükkel is megérdemelték. Mert amint Cicero mondja az öregségről szóló híres párbeszédében : «sem az ősz haj, sem a ráncok nem ragadhatják egyszerre magukhoz a tekintélyt, hanem azt a becsületben eltöltött korábbi élet nyeri végső jutalmául».

De különben is az Akadémiából, az akadémikusok életkorából még nem lehet visszakövetkeztetni a magyar közéletre, a fiatalságnak és az öregségnek abban való elhelyezkedésére. Mert hiszen nyilvánvaló, hogy az Akadémia, mint mindenütt, nálunk is mindig a szellem szénája, ami azonban nem jelenti sehol és nálunk sem azt, hogy egész fiatalon be ne kerülhessen oda valaki. Nevetséges azt kérdezni, miért nem választotta meg az Akadémia tagnak annakidején Ady Endrét, de azt elfelejteni, hogy a forradalmak után, amikor a magyar társadalom nagy része még mindig nem akarta elismerni Ady nagyságát, az Akadémia azóta elhalt idős elnöke volt az, aki Ady tehetségének és magyarságának elismeréséért kiállott, s csak legutóbb is egy akadémikus írt hatalmas munkát Ady védelmében és dicsőségére. Az az állítás azonban, hogy

a magyar közéletben az utolsó húsz év alatt a fiatalság háttérbe lett volna szorítva s csak holmi csáklyások uralkodtak volna, elvakult meghamisítása a tényeknek.

Azt, hogy a közéletben szereplő egyénnél meddig tart a fiatalság és mikor kezdődik az öregség, nehéz eldönteni. A régi Rómában például bizonyos állások korhoz voltak kötve és aedilis, praetor, consul nem lehetett valaki, amíg bizonyos kort el nem ért. Például senki sem lehetett consul — azaz államvezető — negyvenkét éves kora előtt, ami tekintve a délifajta koraérését, nem mondható éppen túlságos kedvezésnek az ifjúság számára. Ezzel szemben nálunk az elmúlt évtizedekben egész sereg közéleti egyéniség jutott fontos szerephez negyvenéves korán alul. Hogy egyebet ne mondjunk, az egész szegedi nemzedék, amely az 1920-as években az ország vezetését kezébe ragadta, csupa fiatalemberből állt. Maga a keresztény sajtó keletkezésekor fiatal emberek alkotása volt és szerkesztői is harminc egynéhány éves korukban kerültek a nagy keresztény lapok élére. Mintahogy egy évtizeddel később, az úgynevezett reformkorszak idején, harmincöt-negyven éves miniszterek állottak egy szintén negyvenes miniszterelnök oldalán. Igaz, hogy a magyar értelmiségi ifjúság hosszú ideig igen nehéz körülmények közé jutott s különösen gazdasági pályákon nem tudott elhelyezkedni s ezért ezrei voltak munka nélkül. Ez azonban, mint kiderült, nem az apáknak és a fiúknak a problémája volt, hanem azé a társadalmi egyensúlyé, amelyet azóta törvény rendezett. Ezzel szemben a köztisztviselői pályán a multhoz képest sokkal hamarabb küldték nyugdíjba a legkiválóbb szakerőket is, viszont a fiatal köztisztviselők sokkal korábban értek el magas rangokat, mint régen.

Magában a politikában pedig a szemünk előtt kétszer is valósággal megújult a képviselőház nemzedékrendje s még a felsőházban, tehát a magyar szenátusban is, ma aránylag sokkal több a fiatalabb vagy viszonylag fiatalabb tag, mint a régi főrendiházban. De az egyetemi katedrákra is egymásután kerültek a fiatal tudományos erők s irodalomban és művészetben sem panaszkodhatik senki jogosan, hogy a fiatal tehetségek nem tudtak volna érvényesülni. Mindez nem az öregek védelmében íródik, hanem csak annak a megvilágítására, hogy az általánosítások épp olyan valótlanok, mint amilyen céltalanok.

De a támadások mögött, amelyek hol akadémikusokat, hol másokat érnek a koruk miatt, nem mindig áll a fiatalság jóhiszemű térkövetelése. Igen gyakran a jogosulatlan ambíció, a félműveltség, vagy az egész műveletlenség gyűlölködő kisebbségérzete lappang mögötte. A tettrekészség nem mindig jelenti az alkotó erőt s az elmúlt néhány esztendő alatt fájdalmasan kellett megérnünk néhány olyan csalódást, mikor az élre jutott fiatalságot tapssal üdvözltek, hogy azután rövid idő múlva csalódottan és kiábrándultan nézzenek rá. Az is igaz viszont, hogy egész sereg fiatal politikus, tudós, író, művész vagy gazdasági szakember messze fölülmúlta a hozzáfűzött reményeket.

Egészen bizonyos azonban, az ország szempontjából nem az a lényeges, ezt vagy azt a dolgot öreg, középkorú, vagy fiatalember csinálja-e, hanem az, hogy jól csinálja-e, becsülettel, tehetséggel, eredménnyel tudja-e csinálni?

Amikor Marcus Tullius Cicero, akit Julius Caesar félreállított a közéletből s akit a halálos Március Idusa után feltűnő Antonius uralma, mint a már rég elbukott Pompeius hívét eszméjével, — a szabad köztársasággal együtt veszélyez-

tetett, magányába vonult, hatvankét éves korában örök szépségű műben elmélkedett az öregségről. Párbeszédet írt, amelyben a római történelem három rendkívüli alakját szerepeltette. A híres párbeszédben a harmincöt éves Scipio Africanus Minor, Karthagó elpusztítója, a harmincnyolcéves Cajus Laelius, a Sapiens címmel kitüntetett filozófus és a nyolcvannégy éves Marcus Portius Cato, az idősebb, vitatkoznak az öregségről. Az a híres Cato Major Censorius, aki férfikorában a görög szellemet veszedelmes kártékony behatásnak tartotta a római lélekre, mert azzal szerinte a fényűzés, a laza erkölcsi fölfogás, a tobzódó szabadosság járt, de azután öregkorában megtanult görögül, haláláig olvasta a görög költőket és bölcselőket anélkül, hogy szigorú erkölcsi fölfogását megváltoztatta volna. Cicero ebben a munkájában Cato Major szájával négy okot mond, miért szokták szánni az öregséget. Először azért, mert elvonja a férfit tevékenységétől, másodsor, mert elgyöngíti a testet, harmadsor, mert majdnem megfoszt minden győgyörűségtől, negyedszer, mert nincsen messze már a haláltól.

Itt azután mindjárt az első oknál bölcsen megállapítja, hogy a kor a férfit csak attól a tevékenységtől vonja el, amely fiatalos erőt kíván, de nincs-e olyan más foglalkozás, amelyet az öreg a test gyöngesége ellenére is lelkének erejével elvégezhet? — kérdezi:

«Tehát mit sem tett Quintus Maximus (Fabius Cunctator), mit sem Lucius Paulus (Scipio Africanus apja, aki Perseus makedon királyt legyőzte), a te atyád, apósa a legjobb embernek, az én fiamnak? A többi öregek, a Fabriciusok, a Curiusok, a Coruncaniusok, midőn a köz társaságot tanácsaikkal és tekintélyükkel védelmezték, mit sem tettek? ... Tévednek tehát

azok, akik azt állítják, hogy az öregkor nem képes semmiféle tevékenységre és éppen úgy járnak el, mintha valaki azt mondaná, hogy a kormányos semmivel sem járul a hajózáshoz, mert míg némelyek az árbocokra másznak, mások a fedélzeten szaladgálnak, mások a fenékvizet merítik ki, addig a kormányos a kormányrudat tartva nyugodtan ül a hajó farán. De nem a testi erő, nem testi gyorsaság vagy ügyesség kell a nagy dolgokhoz, hanem belátás, tekintély, véleményadás; ezekben nemcsak hogy nem fogyatkozik meg, hanem még gyarapszik is az öregség...

Persze azt lehet erre mondani, ez a vénség önvigasztalása, amely épp olyan hiábavaló, mint az a szigorú bíráló, amelyben később bizonyos fiatalokat részesít, amikor azt mondja:

«A spártaiaknál pedig a legfőbb hivatal viselőit nevezik öregeknek, amint hogy valósággal olyanok is. Ha továbbá az idegen népek viselt dolgait akarjátok olvasni vagy hallani, úgy fogjátok találni, hogy a leghatalmasabb államokat a fiatalok ingatták meg, az öregek támogatták és állították helyre:

— E nagy országot, mondd, hogyan tettétek tönkre ily hamar?

Ezt kérdezi valaki Naevius költő Ludusában, amire egyebek közt különösen ezt felelik:

— Újdonsült balga ifjú nép lépé szószékeit el!

A meggondolatlanság ugyanis a virágzó koral, az okosság az öregséggel jár együtt...

Lehet, hogy ez is rettenetesen korszerűtlen: idézni Cicerót, a szabadság rajongóját, az állami önkormányzat rendíthetetlen hívét, aki e műve írásakor már valóban nem volt messze a haláltól, mivelhogy Antonius hívei egy év múlva meggyilkolták... Egyáltalában, lehetséges, az új divatos történelemszemlélet egyenesen bűnnek

fogja fölroni, hogy felidézni merjük annak a Cicerónak szavait, aki az arisztokratikus római *respublica*-nak híve volt a cézárokkal szemben. Talán sokkal bölcsebb volna Catilinát állítani példának korunk elé, akit tudvalevőleg Cicero az államellenes merényletterrben leleplezett és börtönbe vetett, noha Róma ifjúságának egy részét és proletáriátusának nagy tömegeit hódította meg összeesküvésének. Mi azonban azt hisszük, hogy éppen ebben a korban, amikor a szellemek fegyverei háttérbe szorulnak a fegyverek szellemével szemben, nem hiábavaló a latin *humanum* egy nagy gondolkozóját és páratlan stílusművészt föllapozni és elmélkedni azon, mi a helyesebb viselkedés az öregekkel szemben, az athénieké, vagy a spártaiaké? Mind a kettőt följegyzi Cicero:

«Midőn egyszer Athén városában a színjátékok alkalmával valami koros ember jött a színházba, a nagy gyülekezetben sehol sem adtak neki helyet polgártársai; midőn pedig a spártaiakhoz ért, akik mint követek külön helyen ültek, mindnyájan felálltak előtte és az öregeknek maguk közt engedtek helyet. Mikor erre az egész gyülekezet sűrű tapsokban tört ki, azt mondta egyikök, hogy az athéniek tudják ugvan, mi a helyes, de tenni nem akarják!...» Mi azt hisszük, hogy a spártaiaknak volt igazuk. Talán nem véletlen az, hogy amikor azután Spárta és Athén szembe került, Athén bukott el... De Athénben a demokrácia volt az, amely nem tisztelte a kort és a spártai arisztokratikus tekintélyuralom volt az, amely megbecsülte. Viszont?

Annál furcsább, hogy nálunk éppen arról az oldalról támadják az öregeket az öregség miatt és követelik a fiatalok jogait a fiatalság miatt, amely különben a tekintély különös tiszteletét és paranesra jogosultságát hirdeti.

Mi úgy véljük, hogy a magyar közéletben akkor cselekszünk helyesen, ha az embereket nem a koruk, hanem cselekedeteik, erkölcsük, szellemük, tehetségük és elvégzett munkájuk alapján ítéljük meg. Mindenki haszontalan kölyöknek nevezné nálunk is azt a suhancot, aki az utcán gúnyt űzne a lassan botorkáló öreg tudósból, vagy illetlen számárfület mutogatna az idős matrónának, akit a római kor idején a lietorok tisztelegve üdvözöltek. De a közéletben szabad politikust, tudóst, író-t vagy művészt éretlen kamaszkodással megcsúfolni csak azért, mert a politikáról, tudományról, irodalomról vagy művészetéről más a véleménye, mint némely ifjaké és ezt — ki is meri mondani?

De talán hasznos is az, hogy a fiatalok=öreges mesterséges szembeállítását eljutott addig az alantas nézőpontig, amely már nem tudja mérlegelni az érdemet, hanem dührohamot kap az őszhajú homlokok láttára. Különösen, ha azok büszkén és fölényesen néznek le életük művével maguk alá rakott magaslatról arra a színvonalra, amely az irígység, a türelmetlen, de nem mindig jogosult becsvágy és a politikai gyűlölködés elvakultságában épp annyira képtelen tárgyilagosan megítélni az előtte járt nemzedéket, mint amennyire nem képes fölmérni saját képességeit és feladatát.

Az egyetemes magyarságnak ma is egyformán szüksége van érdemes és nagy öregjeire és friss, új, tehetséges fiataljaira. Aki ezeket egymásra akarja uszítani, semmivel sem csinál kisebb hibát, mint akik a társadalmi rétegeket lázítják gyűlöletre egymás ellen. A magyar szellem mindig a hagyományokban gyökeredzett és az igazi tekintély tiszteletében keresett érvényesülést új terveinek. Az új gondolatokat nem a régi államépület és nemzetszervezet lerombolásával, hanem annak önmagában való továbbfejlesztésével érvé-

nyesítette. A nemzet megkövetelheti minden
öregtől, hogy szeretettel nézze, bizalommal tá-
mogassa a feltörekvő, tehetséges, felelősséget
vállaló fiatalságot, de megköveteli a fiatalságtól is
azt, hogy levett kalappal álljon meg a megőszült
érdem, a nagy kor próbálta becsület és a semmi
időtől meg ingatható tehetség és alkotó erő előtt.

PÁLYA ÉS BECSVÁGY

Esténként most összeül a család és tanácskozik. Nagy dologról van szó. Jancsi leérettségizett, Praematurus lett. Az tehát a kérdés, mi legyen belőle? Minden nyár a pályaválasztás ideje. A fiatalember, a fiatal leány befejezi a középiskolát, és határozni kell, hol és miként folytassa tanulmányait. Mindenki ismeri ezt az időt, hiszen átesett rajta. De a választás talán még sohasem volt olyan nehéz, olyan bizonytalan és olyan kiszámíthatatlan, mint manapság. A család tehát tanácskozik. A papa természetesen azt akarja, hogy fia az ő mesterségét folytassa, legyen jogász és később vegye át az ő ügyvédi irodáját. Ez az iroda ugyan éppenséggel nem valami bőségszaru, de szorgalmas munkával mégis csak meg lehet belőle családostól élni. Pista bácsi ellenzi a tervet: apa még tíz vagy tizenkét évig munkaképes. Jancsi tehát addig nem veheti át az irodát. Éppen ezért szerinté közgazgatási pályára kell lépnie, hiszen a megyében igen jó összeköttetések vannak. Miska sógor — a család bohémja — mind a két tervvel szemben ellenzéki álláspontot foglal el és mint olyan ember, akinek egész életében soha egy vasa sem volt, magától értetődően minden alkalommal amelletttör lándzsát, hogy Jancsi olyan pályára menjen, ahol keresni lehet: legyen bankár vagy kereskedő, esetleg gabonabizományos. Mamának viszont egészen más elképzelései vannak, azt szeretné, ha a fia tanár lenne, francia-német szakos s már látja is fiát, ahogy valamelyik egyetem tanári székében előad az ifjúságnak. Jancsi bátyja,

Sanyi egyedül azzal foglalkozik, hogy öccsét lebeszélje az orvosi pályáról, mert már négy éve alorvos s még mindig nem tud megnősülni; ezzel szemben szerint helyes, ha a tanári pályára megy, de válasszon valami régen elpusztult nyelvet, mert akkor abból hamarosan magántanár lesz. Illus, aki korban a két fiú között van, kereskedelmet végzett, három nyelven beszél, gépír és gyorsír, viszont lebeszéli öccsét a bankpályáról, mert szerint a fiúban nincs meg ehhez megfelelő tehetség.

Jancsi rettenetesen únja az egész vitát, amelyet újra meg újra végig kell hallgatnia. Belül fel van háborodva, hogy őt senki sem kérdezi. Viszont az a valóság, hogy ő már döntött. Régen, tizenhat éves korában elhatározta, hogy — miniszter lesz. Ezt nem szabad rossz néven venni Jancsitól, akire az a férfi vesse az első követ, aki tizenhat éves korában sohse gondolt arra, hogy miniszter lesz belőle.

Csakhogy . . . csakhogy az a baj, hogy éppen ez az, amit a pályaválasztásban nem lehet előre elhatározni. Miniszter tudniillik mindenkiből lehet, rendszerint azonban éppen azokból nem lesz, akik azok akarnak lenni. Ha valaki fáradságot venne arra, hogy külön tanulmányban megírja, kiből hogyan és miért lett államférfi, a legcsodálatosabb esetekkel találkoznék. Magyarország egyik leghíresebb pénzügyminisztere és később miniszterelnöke ugyanis annakidején a kolozsvári kereskedelmi iskola igazgatója akart lenni. És mert pályázatát, amelyet Brassóból küldött be, ahol tanár volt, figyelembe sem vették, haragjában feljött Budapestre és beállt hivatalnoknak a pénzügyminisztériumba, ahol pár év alatt államtitkár, majd miniszter lett belőle. Ez régen történt. De a mai korban is miniszterelnök lett valaki, aki egész fiatalságában a jogtanári tanszé-

ket tűzte ki életcélul s voltaképpen azért került arra a pályára, amelyből az ország első közjogi felelős állásába emelkedett, mert nem nevezték ki jogakadémiai tanárnak. Az ember elhatározhatja azt, hogy bankhivatalnok lesz, de azt nem, hogy vezérigazgató lesz. Rászánhatja magát, hogy elmegy fizetés nélküli gyakornoknak a megyéhez, de nem döntheti el maga, hogy belügy-miniszter lesz belőle. Odaadhatja magát az orvosi hivatásnak, de nem mondhatja ki eleve, hogy ő lesz az ország első sebészprofesszora.

Azonkívül végre is hány miniszteri, államtitkári, hány bankelnöki és vezérigazgatói, hány sebészprofesszori és gyárigazgatói állás van, amit ki lehetne a fiatalembernek a maga számára messzemenő célul tűzni.

Híres mondás, hogy minden francia gránátos a tarsolyában hordta a marsallbotot, az igazság azonban az, hogy végeredményben mégis — mindössze hány gránátostól lett francia tábornagy? A százalék megsemmisítő különösen azokra nézve, akik induláskor gondosan be akarják csomagolni a leendő marsallbotot ebbe a bizonyos tarsolyba.

A sors az embereket tudniillik nem gyermekes vágyaik, hanem legtöbbször mégis csak férfi-munkájuk alapján teszi ide, vagy oda.

Régi kopott anekdóta, hogy a nagy államférfi feleségének a híres miniszter személyesen akarta megmondani az örömhírt, hogy fiát, a nagytehetségű fiatal politikust huszonhét éves korában államtitkárává nevezte ki, amire a kegyelmes asszony állítólag azt az örökéletű kijelentést tette volna, hogy:

— Nagyon helyes, én mindig megmondtam, hogy pickauf kell kezdeni!

A történet nagyon kedves, a korra nézve talán roppant jellemző is volt és kár, hogy nem

igaz. Az illető előkelő dáma ugyanis sokkal jobban ismerte a magyar közéletet és a politikai pályafutásokat, semhogy ne tudta volna különlegesen értékelni — különben mindenki által valóban kiválóságként elismert — fiának ezt az egész kitüntetését.

Mégis, ha az ember ma valami különleges és csodálatos készülékkel átvilágíthatna a közéletben nyüzsgők gondolatain és vágyain, a legtöbbször bámulva tapasztalhatná, hogy az ambíciók valóban csak kezdődnek az államtitkárságnál.

A mi magyar életünknek talán egyik legválságosabb hibája, hogy mindenféle közösségi jelző ellenére talán még sohasem volt olyan egyenlő, általános és nyilvános, mint napjainkban, az egyéni becsvágy, amely a legnagyobbat, a legtöbbet, a legjobbat és lehetőleg a legjovendelmesebbet minél hamarabb, egy csapásra akarja elérni. Bolondság volna általánosítani, hiszen egészen bizonyos, hogy a józan magyar társadalomban az ifjú emberek nagy része örül, ha induláskor kenyeret tud kapni.

A mai társadalomnak általában mégis beteges tünete ez a túlzott becsvágy s a hajszolt és kikövetelt siker, amelyet türelmetlenül azonnal akarnak, legtöbbször éppen azok, akiknek talán éppenséggel nincs meg hozzá a szükséges emberi értéktartalékuk, munkateljesítményük és eredménykimutatásuk. Ennek egészen biztosan két főoka van. Az egyik, hogy korunk valóban rendkívüli és tüneményes karrierek időszaka. Mint minden forradalmi korban, a mai Európa tele van a váratlanul felemelkedő életpályák sikeres nagy egyéniségeivel. Sőt minden ezzel ellenkező sirám s újra meg újra felhánytorgatott panasszal szemben Magyarországon is az elmúlt két és fél évtizedben a vezető egyéniségek legnagyobb része aránylag fiatalon — majdnem azt lehet

mondani, váratlanul, de ezzel távolról sem akarjuk mondani, hogy érdemtelenül — jutott magas állásokba s lett a magyar közélet cselekvő vezetőinek részese.

A másik főok pedig talán az, hogy ezzel szemben hosszú ideig — majdnem egy évtizeden keresztül —, viszont az ország súlyos gazdasági és társadalmi válságai miatt az ifjúság egy nagy része valósággal beleszorult abba a kényszerű helyzetbe, hogy egyszerűen nem tudott elindulni életpályáján. Sem az állami, se más közületi területen nem volt hely, a gazdasági életben mesterséges akadályok álltak előtte.

Ez az áldatlan helyzet egyrészt az ország meggyarapodása folytán, másrészt a törvényhozás gyökeres és kemény törvényes rendelkezései folytán lényegesen megjavult. Ma nincs többé arról szó, hogy az értelmiségi munkaerők ezrei és ezrei előtt nincs érvényesülési lehetőség.

Amilyen örömdetes ez a nagy változás, annyira aggodalomkeltő az, hogy fiatalságunk egy részében mégis a politikai ámokfutásnak azok a furcsa jelenségei mutatkoznak, amelyek azt mutatják, hogy az ifjúság egy része nem tudja megtalálni mindjárt kezdetben a munkavállalásnál a kisebb feladatok s kisebb hatáskörök között való lelki megelégedettséget. Amilyen öröm olvasni az egyetemi önkéntes munkaszolgálat igazán minden elismerésreméltó eredményeit, olyan furcsa, ha azt hallja az ember, hogy bizonyos alsóbbfokú állásokra nincs pályázó, például a megyéknél nem jelentkezik elég ember a közigazgatásra, hogy egyik-másik hivatalnoki testületben nincs elég utánpótlás s hogy az orvosi kar hallgatósága néptelen. Mert bár fontos, hogy az ifjúság — a keresztény magyar ifjúság minél gyorsabb ütemben foglalja el a gazdasági pozíciókat, olyan furcsa az, hogy a textilkereskedelemben máról-holnapra

százszor annyi ember van, mint ahány ember például főszolgabíró szeretne lenni.

Pedig van-e például szebb, férfiemberhez méltóbb becsvágy, mint az, hogy valaki egy magyar járásnak elismerten jó főbírája legyen? Hát még egy megye alispánja? Aki a magyar életet igazán ismeri, annak tudnia kell, hogy a magyar közéletben micsoda fontosság van például a megyei járások közigazgatásának; hány emberélet sorsa függ attól és hány közösség — város, község, kisközség — boldogulása függ attól, milyen ember az a főszolgabíró, akit a vármegye bizalma annak a járásnak az élére állított! Hogy milyen ember az, mennyire érzi a kor parancsait, mennyire éli át a nemzeti közösség vezető gondolatát, mennyire tudja, hogy ő a szentistváni ország nagy államrendszerének egyik cselekvő személyisége, hogy milyen mértékben érzi a felelősséget és a kötelességet s annak mennyire felel meg? Már pedig a jövő — reméljük — mégis csak úgy fog alakulni, hogy a miniszterek azokból lesznek, akik jó főbírák voltak, vagy jó járásbírószági elnökök voltak, vagy jó tankerületi vezetők voltak s nem pedig aszerint fog eldőlni majd a magyar jövőben a miniszteri tárcák sorsa, hogy ki hogy tud játszani a napi politika útvesztőiben, kicsinyes intrikáiban és személyes torzsalkodásaiban. Az, aki jó főszolgabíró volt, abból valószínűleg jó alispán lesz s esetleg ha a szerencse úgy fordul, igen jó belügyminiszter. De nem egészen bizonyos, hogy mindig és mindenkor minden belügyminiszter tudott volna jó alispán lenni.

Aki a fiatalságot igazán szereti és nemcsak színes szavakat és könnyű ígéreteket tud felénk dobni, hanem felelősséget érez értük, annak azt kell kívánnia, hogy fiatalságunknak minél szélesebb rétegeibe vonuljon be az a szellem, hogy a

kezdés kis feladatainak maradéktalan elvégzését érezze legfőbb becsvágyának. Aki nem az egyéni életsikerek délibábjai után szalad, hanem átérzi azt a nagy igazságot, hogy minden életpályán az igazi, jogos, épp ezért maradandó emelkedés csak a jól elvégzett részletmunka, a becsületesen teljesített kis feladatok lassan emelkedő lépcsőzetének útján mehet biztosan és a bukás veszélye nélkül előre. Ez igaz a mezőgazdaságban és igaz az iparban, igaz a kereskedelemben és igaz a vállalkozásban, igaz a tudományban, sőt az irodalomban is. Persze, hogy itt is, ott is megjelenik néha egy-egy lángész — csodálatos üstökös, amely hirtelen támad, azután hirtelen enyészik el. A nagy élet azonban csak irányítást, szellemi begyújtást kap a lángésztől, a társadalom, a nemzet, az állam életében, a tehetségek, a közép-szerűségek, sőt az egészen egyszerű emberi szellem és munka összeredményeivel kell számot vetni. Végre is az országnak, a társadalomnak nem csak zsenikre van szüksége, hanem mindenekelőtt a ma talán lekicsinyelt Berzsenyi által egykor annyira magasztalt «középszer» embereire: a dolgozó, szorgalmas, szakértő tanárra, tanítóra, körorvosra, jegyzőre, járásbíróra, pénzügyigazgatóra, adófelügyelőre, cégvezetőkre, ügyvédekre és mérnökökre van szüksége, olyanokra, akik egész lelküket, minden becsvágyukat bele tudják tenni a maguk munkakörébe.

Az ország pedig nem nélkülözheti azt, hogy mindenki, aki valamely hivatást, pályát, foglalkozást kiválaszt magának, a maga tehetségeihez, képességeihez és erőihez képest, lelkének minden odaadását, testének erőlködését és verítékét beletegye abba a munkába és kicsinyke életterébe, amit magának kiválasztott.

Éppen ezért tudatosítani kell társadalmunkban, hogy az ember szempontjából nincs kicsiny és

nincs nagy munka, nincs elsőrendű hivatás és századrendű hivatás. A maga helyén mindenki fontos, sőt mindenki döntően fontos. Ahogy az óriási gépezetben minden egyes kicsiny csavarra, szelepre, billentyűre és más, szemmel alig látható alkatrészsre szükség van, hogy az egész tökéletesen tudjon működni, úgy kell együtt dolgoznia, összességben egyre hatnia mindenkinek a maga munkaterületén, pályáján és hivatásán, a nemzet és az ország legmagasabb céljai érdekében. A munkáknak és hivatásoknak a társadalomra és az államban megvan a maguk hierarchiája. Ez értéksorrend, de nem sorrend az emberi méltóság, az emberi kötelesség és az emberi kötelességteljesítés szempontjából. Mindemellett pedig megvan a felelősségek nem sorrendje, nem is értékrendje, hanem lelkiismereti és szellemi rendje. Ez pedig azt írja elő, hogy ha valaki életének útján mind fontosabb és fontosabb hatáskörök betöltéséhez és elvégzéséhez jut el, annál inkább kell a szívét, lelkét betöltenie a legmagasabbrendű becsvágynak. Ami nem abban nyilvánul, hogy mennyi dicsőséggel, külső sikerrel, anyagi jutalommal, vagy erkölcsi elismeréssel jár, hanem abban, hogy mennyire tudja kielégíteni a férfiban a kötelességtudat, a hivatottság és a biztos önérzet érzéseit.

Amikor most a fiatal emberek ezrei és ezrei az előtt a nehéz döntés előtt állanak, hogy merre vegyék életpályájuk útját, egyetlen szívből fakadó őszinte tanácsot adhat neki az, aki szereti őket, akár szülő, akár rokon, akár jóbarát: végezzenek komoly lelkiismeretvizsgálatot. Ne a különböző csábító ígéreteknek, vagy látszólagos sikerlehetőségeknek higgyenek, vizsgálják meg önmagukat, melyik kötelességnek a maradéktalan és teljes és tökéletes teljesítéséhez éreznek magukban elég tehetséget, erőt, odaadást és áldozat-

készséget. Arra gondoljanak csak, hogy legjobb és legtisztább lelkiismeretük szerint ők milyen feladathoz éreznek vágyat, milyen munkakör tudja betölteni érzésvilágukat és gondolkodásukat, milyen feladatokra érzik magukat elég erősnek és elég felkészültnek és milyen elvégzendő munkák fokozatán keresztül tudják elképzelni magasabb becsvágyaik teljesülését.

A fiatalság mindig tele volt lelkében — és kell is, hogy telítve legyen velük — vágyakkal, álmokkal, ábrándokkal. Ezekhez senki ne nyúljon durva kézzel. De most, amikor az egészen fiatal embereket is a haza legelső és legmagasabbrendű szolgálatra, a hon védelmére hívja és rendeli s ezt mindenkinek a legteljesebb odaadással kell végeznie, akkor azok, akiknek itthon polgári munka jutott ki sorsrendelésül, kétszeresen kell, érezzék a felelősséget, hogy ami feladatot, pályát, foglalkozást, hivatást kiválasztottak maguknak, azt azután valóban alaposan tanulják ki, ismerjék meg, végezzék jól és munkálják teljesen. Mert az élet szépsége, boldogsága és legmagasabbrendű megelégedettsége sohasem attól függ, hogy valaki milyen magasra jutott, hogy milyen gazdag lett, vagy mennyi sikert ért el, hanem az, hogy otthon egyedül, önmagába nézve az elvégzett kötelesség és a jól teljesített hivatás után, nyugodt lélekkel, boldog szívvel ismételhesse magában a nagy magyar költő örök mondását:

«Ez jó mulatság, férfimunka volt!»

TÍZ ÁLLÁS EGY IFJÚT KERES.

A túlzásúfolt vasúti kocsi folyosóján egymáshoz préselve álltak az utasok. A kisalföldi tájat nézték a szürkületben, barna szántások barázdái, ki-zöldelő vetések csíkjai futottak el a száguldó gyors mellett. Az emberek az elbukó póznák, a hirtelen lezuhanó és újra felvágódó telefondrótok játékát nézték, meg a csillogó vadvizeket, amelyek még itt is, ott is hatalmas területeken terpeszkedtek. Van a magyar ember szemében valami különös tekintet, amint a szántóföldre méláz, még ha nincs is belőle egyetlen négyszögöle sem, s ha a már a harmadik elsodort nemzedéke is az ősöknek, akik valamikor ezen a földön és ebből a földből éltek. Ez a tekintet — különösen így tavaszvárásakor — simogató, meghatott, szinte áhítatos, de valami szomorúság is van benne, amelynek nincs semmi oka, de mégis megszorongatja ilyenkor az ember szívét. Két fiatalabb férfiember dőlt neki az egyik ablaknak, mind a ketten ezzel a tekintettel bámultak ki a kocsiból. Úgy harminc-harminckét évesek lehettek. Sokáig nem szóltak egy szót sem, de az meglátszott egymásmellettállásukból, hogy most összetartoznak. Az egyik magas, sovány, szőke, pápaszemes, kissé hajlott háttal, alacsony gallérja fölött erős ádámcsutkával. Sötétzöld divatos lódenkabát volt rajta, áruházi cikk, de jó — és barna nemezkalapot viselt hozzá. Vásári új Memphis-cigarettát szívott. A másikon kopott télikabát volt s erősen megviselt fekete kemény kalap. Ez zömök ember volt, erős, kiugró pofacsontokkal, sápadt és rosszszerű arcbőrrel. Feketebajuszos, keserű-

vonású szájában Szimfóniát tartott és kesztyűtlen ujjával idegesen dobolt az ablakon.

— Te megnősültél? . . . — kérdezte a másik.

— Én? . . . Ugyan mire? . . . Arra a 240 pengőre, amit egy hónapban kapok? — felelte csöndesen a zömök ember.

A szőke a fejét csóválta:

— Hallatlan. Hiszen már tíz éve vagy az államnál. . . látod, mégis nekem volt igazam, hogy otthagytam az egészet . . . Én bizony megkeresek 4—500 pengőt . . . de van is két gyerekem — sovány arca elmosolyodott, hirtelen lehúzta sárga kesztyűjét, benyúlt a tárcájáért, előhúzta és kivett belőle egy fényképet. Megmutatta:

— Látod ez a Sárika, ez meg a Lajoska!

A másik ránézett a képre s majdnem ugyanaz a tekintet volt a szemében, mint az előbb, amikor a földet bámulta: meihatott és — szomorú.

— Hát igen, neked könnyű . . . de nekünk . . . — legyintett egyet a kezével s újra visszamerült a hallgatásba.

— Bizony eleinte nehezen ment, barátom. Végre is igazán nem arról álmodoztam az iskola=padban melletted, hogy valamikor ilyen félügy=női foglalkozásom lesz. De megszoktam, beletanultam és már szeretem is. Van bennem valami kis büszkeség is, hogy én is megmutattam: értünk ám mi is ehhez — elnevette magát —, különösen akkor, ha muszáj . . .

A másik nem válaszolt egyideig, azután ennyit mondott:

— Nem tudom, miért csodálkozik Pest vármegye alispánja, hogy a megyei és községi tisztviselői állásokra nincs jelentkező, — pedig fel=emelték a havi jutalomdíjat 80=ról 145=re! Igazán, csodálatos, hogy az egyetemet végzett fiúk nem rohannak azonnal pályázataikkal, hogy kapjanak egy állást, ahol hat vagy hét év múlva — lesz talán

250 pengőjük! Az csak természetes, hogy olyan szabad pályákra mennek és olyan gazdasági helyekre, ahol négy-öt év múlva megkeresik a 4—5—600 pengőt, mint például te, megnősülhetnek, családot alapíthatnak — élhetnek! De én, meg mi! . . . Tudod mi az, barátom, mikor már takarékoskodni sem lehet! . . .

Ki tudott volna ellentmondani ennek az elkeseredésnek, ennek a csüggedő reménytelenségnek . . . Nem is hiszem azt, hogy Pest-vármegye tekintetes alispánja — aki sem korban, sem lélekben nincs távol az ifjúságtól — valóban csodálkozott volna, hogy az állásokra nincs pályázó, s hogy az úgynevezett illetményrendezés után is a két megüresedett orvosi helyre csak egy jelentkező akad, a két mérnökre pedig egy sem. Azt sem hiszem, hogy ezt valami szemrehányásféleképpen intézte volna az ifjúsághoz, mintegy a közhatalom nevében.

A magyar ifjúság elég hosszú időn át állt, sőt évekig ácsorgott a közhivatalok bezárt kapui előtt.

A trianoni kis Magyarország nem tudta hivatalba befogadni és ellátni annak az aránytalanul nagy értelmiségnek fiait, amely az erőszak békéjének sorompói közé összeszorult és különösen a fővárosban a szó szoros értelmében értelmiségi proletáriátussá vált.

Emlékezzünk csak rá, amikor néhai jó Darányi Kálmán és Hóman Bálint hozzákezdték ennek a keserves kérdésnek rendezéséhez, 30—35.000 állástalan diplomás fiatalember munkanélkülségéről beszéltek. Ha ezt a nagy számot a később végrehajtott statisztikai tanulmányozás nem is igazolta, — kétségtelen, hogy a jövégzettségű, szorgalmas és becsületes fiatalembereknek ezrei és ezrei hiába szaladgáltak és kopogtattak állások után.

Igaz, hogy akkor még nagy részük félt a gazda-

sági pályától. Az is igaz — elégszer tettük ezen a helyen szóvá —, nem is tudtak ott megfelelő módon elhelyezkedni.

Elégszer hallhattuk és olvashattuk a közalkalmazottak, tanárok, orvosok fiatalabb és alacsonyabb fizetési fokozatú rétegeinek panaszait. Valljuk be, hogy ezeken a panaszokon a mai napig alig tudtak valamit segíteni. Lehet-e csodálkozni azon, hogy amikor törvényes intézkedések folytán a gazdasági pályák nagy mértékben nyíltak meg a fiatalok előtt s ezek kedvet kaptak az ilyen foglalkozásokhoz, sőt egy-két társuk sikeres példája után bátorságuk és önbizalmuk is támadt, — nem a megürült állami, megyei, vagy községi állások pályázatainak hirdetményeit tanulmányozták. Hanem olyan helyek után néztek, ahol tisztességes kezdőfizetés után aránylag hamar érhetnek el nagyobb jövedelmet.

Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy ma már nem a régi kis trianoni ország szűk keretei között élünk. Megnagyobbodva és meggyarapodva Kelet-Európa vezető középállama lettünk, határaink egy része újra visszatért az ősi megszentelt vonalakhoz s értelmiségünkre ma 15 milliós nemzet vezetésének a rendkívüli feladata vár. Most bizony megbosszulja magát sok olyan állampénzügyi intézkedés, amelyet a régi trianoni helyzet kényszere váltott ki, s amelytől minél gyorsabban el kell térni s helyette új rendszert kell bevezetni.

A magyar köztisztviselői osztályra, annak ki próbált erőire, tiszta hagyományaira és töretlen munkaerejére ennek az országnak nagyobb szüksége lesz, mint valaha. De éppígy kell igénybe vennie fiatal diplomásainknak értékes seregeit.

Lehet-e elképzelni, hogy amikor a meggyarapodott Magyarország a maga nagy történeti küldetésének új fejezetéhez érkezett el, amikor a Kárpátok medencéjében vele századokon át együtt

élt idegenajkú népeivel egyesülten kell újra a Szent István birodalmának sorsközösségében élnie és boldogulnia, — állam és kormányzat ezt a sokfeléágazó, ezt a sokrétű feladat-tömeget olyanokkal végezze el, akiket nem tud, vagy nem akar rendszeren javadalmazni? Aki számára az állásvállalás az életben való érvényesülésről, a házasságról, a családról való lemondással s a szellemi és fizikai nyomorúassal lenne egyértelmű?

Ha valahol jogosult az a követelés, hogy egy kérdést radikálisan rendezzenek, itt valóban az. Mert radikálisan kell a kérdéseket rendezni ott, ahol a természetes fejlődés akár kényszer miatt, akár más miatt — elmarad. Ez a rendezés feltétlenül nagyon nagy áldozatot kíván.

De elkerülhetetlen, ha nem akarjuk azt, hogy a kormányzati és közigazgatási, közegészségügyi, közoktatásügyi és minden egyéb közügyi szervezetünk elakadjon.

Az egyetemi hallgatók statisztikája megdöbbentő adatokat mutat. Rendkívüli módon csökkent az orvosi karra beiratkozók, méginkább a bölcsészeti karra beiratkozók száma. Egyik legkiválóbb pedagógusunk a multkor már fölajdult azon a tényen, hogy a bölcsészeti karon tartott hivatási tudakozódásra a hallgatóknak csak egy egy igen kis része válaszolt azzal, hogy hivatásérzetből, a gyermeknevelés szeretetéből ment erre a pályára. Ez nemcsak mennyiségi, hanem minőségi tekintetben is valóságos ellenkiválasztásra vezethet a szellemi pályákon.

A gyors és áldozatos rendezéssel és segítséssel szemben pénzügyi szempontból bizonyára súlyos ellenérveket fognak felhozni. Mindenekelőtt azt, hogy a magyar állami költségvetés kiadásai máris — eltekintve természetesen a honvédelem rendkívüli kiadásaitól — túlnyomó nagy részben személyi kiadásokra mennek. Hiszen utolsó éveink

költségvetésében a személyi kiadások az egész költségvetési végösszegnek több mint felét tették ki.

Az 1939—40-re szóló másféléves költségvetésben, amely első ízben gondoskodott a visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai területek állami közszükségleteinek kielégítéséről, a személyi járandóságok másfél évre 595·8 millió pengőt, a nyugellátások 245·8 millió pengőt, az önkormányzatok alkalmazottainak és nyugdíjasainak járandóságaihoz való hozzájárulások 96·4 millió pengőt, tehát összesen 938 millió pengőt tettek ki — a költségvetés 1732·2 milliót kitevő végösszegéből. Az 1941-es állami költségvetés sommázata szerint pedig ezek a számok így alakulnak: személyi járandóságok 451·3 millió, nyugellátások 173·3 millió, az önkormányzatok alkalmazottainak és nyugdíjasainak járandóságaira való hozzájárulás 70 millió, tehát összesen 694·6 millió — a költségvetés 1379·1 milliót kitevő végösszegéből.

Meg kell említeni, mert ennél a kérdésnél igen fontos, hogy a személyi járandóságok az 1939—40-es költségvetésben 185·3 millióval haladták meg az előző 1938—39. évi költségvetést (annak persze másfélszeresét számítva), míg a nyugellátások csak 15·1 millióval. Ez mutatja, milyen rendkívüli növekedést idézett elő a közalkalmazotti létszámban a felvidéki és kárpátaljai területek visszacsatolása. Az 1941-es költségvetés még nem foglalja magában az erdélyi és keletmagyarországi visszatért részekre vonatkozó adatokat és természetesen még kevésbé a visszatérő déli részekre vonatkozókat, mégis az emelkedés 54·1 millió, illetve 9·5 millió.

De mindenesetre kétségtelen, hogy a nyugdíj-teher még mindig aránytalanul nagy marad a költségvetésben, a személyi járandóságok pedig fel-tétlenül lényeges emelkedést fognak mutatni az

erdélyi és keletmagyarországi, valamint a délidéki visszatért részek közigazgatásának, közegészségügyének, közoktatásának stb. nagy igényei folytán.

Éppen ezért bármilyen paradoxonnak látszik is: az ifjúság jobb elhelyezkedésének és magasabb javadalmazásának kérdését, szerintünk, a nyugdíjasok ügyének rendezésével kell elkezdenünk, helyesebben az eddigi rideg és merev nyugdíjazási rendszer megszüntetésével.

Ez a rendszer ugyanis azon a kényszerhelyeztetten alapult, hogy Magyarországnak költségvetésében is a társadalmi viszonyok alakulásával kellett számolni. Elsősorban azzal a ténnyel, hogy a felnövekvő fiatalság nagy értelmiségi tömegei számára nincsen elég elhelyezkedés és állás. Ezért a nyugdíjazás terén a szolgálati idő leszállításával, illetőleg a nyugdíjazási korhatár szigorú keresztülvitelével éltek, s az eltöltött évek köteles száma után irgalmatlanul nyugalomba küldtek mindenkit — vagy legfeljebb egy évvel hosszabbították meg szolgálati idejét —, tekintet nélkül arra, hogy az illető milyen munkaerőben volt, esetleg milyen rendkívüli értéket jelentett még az állami adminisztrációban vagy más közterületen. Ha véletlenül valaki 18 éves korában elkezdte a közalkalmazotti pályát, akkor 53 éves korában kergették nyugdíjba, de százával és ezrével sétálnak 55, 56 és 57 éves nyugdíjasok. Ezek nemcsak tudnának, de szívesen is akarnának dolgozni. Akkor azonban valóban nem lehetett arra gondolni, hogy a fiatalság előtt legalább némi új alkalmazási lehetőséget ne nyujtsanak — már pedig azt enélkül a nyugdíjaztatási kíméletlenség nélkül nem lehetett volna keresztülvinni. A «helyet az ifjúságnak!» — nemcsak divatos jelszó volt, de jogos követelés is s a kormányzatok nem is csinálhattak mást, mint hogy ilyen szigorú nyugdíjrendszabályokkal éltek.

Viszont az is természetes, hogy a megnyomorított trianoni Magyarország közalkalmazottainak egy része azért ment nyugdíjba, vagy azért helyeztette magát B-listára, mert a szűkreszabott ország közgazdagságában nem látott maga számára erőinek és tehetségének kifejtésére elég tért és megfelelő helyet.

Mindez azonban megváltozott akkor, amikor megindult az ország gyarapodása. Maga az állam mutatta a példát, amikor szolgálatba hívta újra a nyugdíjasokat, több ízben, de legutóbb is, — mert szüksége volt munkaerőkre és tudásukra. Ha tehát most, az ország megnövekedésével kapcsolatban az arra alkalmas nyugdíjasokat újra munkába állítják és reaktiválják s ezt rendszeresen és nagyszámban csinálják, ezzel az improduktív nyugdíjterheket olyan állami kiadássá változik át, amelyért a köz megfelelő ellenértéket kap és amelyre feltétlenül szüksége van. Ha majd a nyugdíjazási rendszerben visszatérnek a régi helyes elvre, hogy a nyugdíj csak annak járhat, aki már magasabb életkort ért meg s így tényleg rászolgál a pihenésre és megfelelő évi szolgálat után veszi igénybe az állami, vagy közületi nyugdíjat, — ezzel a költségvetés nyugdíjterhe lényegesen csökkenni fog és az így megtakarított összeg a közalkalmazottak fiatalabb és alacsonyabb fokozatú rétegeinek javadalmazásuk tisztességes rendezésére és felemelésére ad módot. Az a költségvetési tétel ugyanis, ami a reaktiválással a személyi járandóságok kiadásai közé megy át, abban az összegben lesz benne, amely a területi növekedéssel természetesen együtt jár. Például a felvidéki és kárpátaljai részek visszacsatolása után, — amint már elmondottuk — két és fél évre vonatkozóan 239,4 millió többlet állt elő.

Átmenetileg ez természetesen nem érvényesülhetne teljességgel. Az államnak egyidőre komoly

áldozatokat kell hozni azért, ha ezt a kérdést becsületesen akarja rendezni. Ahogy azonban semmi áldozat sem volt drága a honvédelem érdekeiért, úgy nem lehet fukar kezekkel mérni ennél a kérdésnél sem. Mert a megújhodott szent-istváni magyar állam hibátlan és eredményes működéséhez a tehetséges, képzett, megbízható, szorgalmas köztisztviselői osztály munkájára elengedhetetlenül szükségünk van. Ezt a nagy feladatot végezni pedig csak becsületesen javadalmazott közalkalmazotti karral lehetséges, amelynek minden rétege megkapja a szellemi és erkölcsi szintjéhez illő életszínvonalat s amelynek — különösen fiatal része elől — nem zárják el a rendes polgári élet lehetőségeit, nem teszik számára lehetlenné a nősülést és családalapítást s nem dobnak oda a nemzet legértékesebb értelmiségéből egy egész korosztályt — a csüggedésnek és a reménytelenségnek.

Ha tehát az a helyzet a multtal szemben, amikor egy állásért százan tülekedtek, hogy ma tíz állás keres egy ifjút, aki hajlandó végre vállalkozni a betöltésére, — akkor az illetékes tényezők gondoskodjanak róla, hogy a 100 és 140 pengős havi javadalmazások s a tíz év utáni 240 pengős havi állami fizetések végre megszűnjenek. Nemcsak a gazdasági pályákon, hanem a közéleti hivatásban is olyan fizetési viszonyokat találjon az ifjúság, amely értékének, tehetségének, szellemi és erkölcsi színvonalának megfelel és megnyitja számára a szerény, de tisztességes, a munkás, de boldog élet kapuját.

GÁNCS ÉS FÉLELEM NÉLKÜL...

— Sajnálom, nem akartalak megbántani!... —
mondta az egyik úr és kezet adott.

A másik megrázta a feléje nyújtott béke-
jobbot:

— Én is sajnálom . . .

Ez a jelenet egy félóra múlva megismétlődött.
Ilyen szépen, ilyen egyszerűen. Az egyik úr itt
is ugyanaz volt, mint az előbb.

Milyen méltóságos, milyen férfias az ilyen
beismerés, a kéznyújtás, a megbékélés, amely
jóvátész egy hibát és megteremt egy új barát-
ságot . . .

Azaz hogy . . . mennyire emberi s mennyire
magasrendű lenne, ha — csak ez történt volna.
Ha előtte nem csaptak volna össze a középnehéz
olasz pengék s nyomukban nem csurrant volna
néhány csepp magyar vér.

Jó magyar vér. Derék magyar urak talán kissé
sűrű és heves vére, amely méltó volna és méltó
is volt, hogy ömöljön a hazáért, de sokkal érté-
kesebb és nemesebb, semhogy hullania volna
szabad az őskori istenítéletnek abban a csöke-
vényes maradvékában, amit ma még párbajnak
neveznek.

Beszéljünk őszintén, nagy szavak nélkül. Min-
denkinek tisztelettel kell adózni az uraknál a meg-
békélés tiszta és előkelő gesztusának, de nem
lehet egyedül őket felelőssé tenni, hogy az elbur-
jázott, rossz és igazságtalan társadalmi szokást
ők is folytatták. Nemcsak azért, mert a sokat
emlegetett társadalmi kényszeren fölül bizonyos

rendi fegyelmezettség előírt kényszerűségében cselekedtek, hanem azért is, mert a mai közélet, a magyar társadalmi és társasági élet még nem jutott el az emberi méltóság, a más becsületének és presztizsének fegyelmezett tiszteletéig. Törvényeink pedig bizony igen csekély védelmet tudnak adni ennek a méltóságnak, becsületnek és presztizsnek. Olyannyira keveset, hogy a meghozott ítéletekben alig érezheti valaki az igazi és teljes elégtételadást és elégtételkapást.

Arról kár vitatkozni, hogy akár a közszereplésről, akár a magánbecsületről szóló olyan vádat, amelyet a megtámadott rágalomként utasít vissza, párbajjal egyáltalában lehet-e elintézni? Nem lehet.

A rágalom olyan valótlan tényállítás, amelynek valósága esetén a megtámadottal szemben bírói vagy fegyelmi eljárásnak van helye, sőt általában közmegvetésnek teszi ki. Arról van tehát szó, hogy ez az állítás igaz-e, vagy sem. Eldöntheti ezt a kard éle, vagy a pisztoly csöve? . . . Csak a független bíróság döntheti el!

De hát el lehet-e intézni ma már párbajjal a becsület érzékenységén elkövetett sértést, az emberi méltóság megbántását, a személyiség lealacsonyítását? Vajjon ha két szembe került úr közül az egyik akár maga, akár mások útján kijelenti, hogy ami történt, sajnálja s kéri, tekintsék meg nem történtnek, nincsen-e eiben annyi és olyan teljes elégtétel, mintha egyiküknek vagy másikuknak néhány csepp vére kicsordul, két éles kard pár percig szikrázva összecsap? Hiheti-e még valaki ma, 1936-ban, hogy a becsületet ez, a kard, pisztoly, a vér állítja helyre, ez emeli vissza megbecsülésbe a lealacsonyított személyiséget, ez engeszteli ki a megsértett emberi méltóságot? Föl lehet tételezni, hogy ma még vannak emberek, akik sértésért mindenáron vért akarnak

látni, a kiömlő vérnek ama tengerei után, amely négy év alatt elfolyt itt Európa földjén? És megfordítva: el lehet-e képzelni, hogy számonkérjük a kiállítás személyes bátorságát valakitől azért, ha nem párbajjal, hanem férfias sajnálkozással, vagy súlyosabb esetekben bocsánatkéréssel ad elégtételt, amikor esetleg ő is, esetleg a másik fél is százszor nézett szembe a halállal Volhynia mezőin vagy Doberdó szikláin?

Hát nem lehet elintézni a megsértett becsület ügyét egyszerűen kezettfogva, egy jó szót szólva — gáncs és félelem nélkül, de felülemelkedve a megszokásokon és az önmagunk álbüszkeségén is? Gáncs és félelem nélkül — mint ama nevezetes Bayard lovag. De az önmagunk lelkiismeretének gáncsa és az előítéleteknek félelme nélkül? Nem lehet? Nem jobb, nem emberibb, nem lovasabb? . . .

Micsoda megkövesedett elvek kódexének micsoda élettelen dogmái uralkodnak itt s kik és miért tartják ezt fenn kötelező parancsként a társadalom bizonyos rétegei számára, amikor maga a nagy élet már messze-messze túl van mind ezeken s már nem is megbotránkozással és fölháborodással, hanem csak értetlen csodálkozással és megdöbbszent szomorúsággal áll az elavult intézménnyel szemben, amelynek immár érzése szerint semmi köze sincs sem a férfiassághoz, sem a becsülethez, sem az emberi méltósághoz.

A fegyver a népek között sem tudott igazságot tenni, hogy tudna az egyes emberek között?

Elsőfokú sértés, másodfokú sértés, bandázs, kard, végkimerülés . . . hazajáró kísértetei egy a messze múltba rogyott, felismerhetetlenné vált arculatú kornak, amely úgy elmosódott már előttünk, mint valami harminc éve nem látott közömbös arc . . . Ennek a küszködő, félelmetes világeseemények szorongattatásában fuldokló, soha nem

látott nyomorúságok és soha nem álmodott leromlások viharában megtépett mai nemzedéknek olyan ez, mintha valami teljesen érthetetlen idegen nyelven beszélnének előtte. A nemzet és a társadalom életétől ebben az egyben különvált és kiváltságos rétegeknek idegen életformája csak, amelyre már nem is ellenségesen, hanem inkább sajnálkozva és elborulva tudunk nézni.

Voltaképpen ez is a helyes. Ez már félgyógyulás a társadalmi etika ama beteges vakságából, amely nem akarta meglátni, hogy az igazi férfiasság, méltóság és tekintély első feltétele az önbírálat, az önbeismerés és az önkéntes jóvátétel készsége és amely azt látta szépnek, előkelőnek és lovagiasnak, ha valaki golyót röpít a másik hasába, vagy egy durva vágással örökre eltorzítja a másik arcát, amelyet Isten a maga képére teremtett.

De ez a felismerés csak félgyógyulás még! Mert igen helyesen és igen okosan mondta a napokban legnagyobb keresztény ifjúsági szervezünk nyilatkozata, hogy azt is el kell ítélni, aki párbajjal szerez elégtételt, de még inkább azt, aki sért. Mert aki sért, az a másik emberben nem tudja eléggé tisztelni a becsület és a méltóság érzékenységét, magában azonban szabadjára enged a legkisebb vélt sérelemért a gyűlölködés, a harag indulatának bántó és durva fölgerjedéseit.

Amikor azt kívánjuk a művelt magyar társadalom tagjaitól, hogy álljanak el végre a kívénhedt s ma már gyakran nevetségességbe merülő párbajok igazán teljesen korszerűtlen eszközétől, akkor elsősorban kívánjuk meg mindenkitől az önfegyelmet, a meggondoltságot, az önuralmat, a harag és az összeütközés perceiben s az önbeismerést, az önmagán való ítélkezést és a megbékélést hozó férfias elégtételadást akkor, amikor a kölcsönös kiengesztelésnek és kiengesztelődésnek másnapja elkövetkezik. Követelnünk kell azonban

az államtól és a törvényhozástól is azt, hogy az emberi méltóság és becsület s a személyiség tekintélye és érzékenysége védelmére hozzon erősebb, hatékonyabb törvényeket. Teremtsen a bíróságok mellett olyan intézményeket, amelyek a férfiak között fölmerült kényes és súlyos becsületügyeket mindegyik félre megnyugtató, kibékítő és elégtételt adó módon tudják elintézni. Az Emericana becsületszéke már sok súlyos és nehéz ügyet oldott meg így és példát mutatott vele az egész társadalom számára. Itt az idő, hogy végre eziránt komoly törvényhozási intézkedés is történjék és ugyanakkor meginduljon a nevelő munka is a társadalomban magában, a becsület igazi megvédelmezésére.

Azt a fényűzést azonban nem engedhetjük meg magunknak, hogy világok rengésében, országoknak és nemzeteknek válságában, társadalmi és gazdasági rendszereknek vajúadásában magyar a magyarral kardosan vagy pisztolyosan álljon szembe és becsületügyek elintézésének torz megoldásaképpen onthassa egymás drága magyar vérért, amelyhez csak egynek van joga. A hazának.

IV.

A magyar ember és az
ország.

KERESZTÉNY GAZDASÁG.

«A miniszterelnök, amikor legutóbb beszámolt a kormányzat munkájáról és a rá váró feladatokról, a zsidókérdés végleges rendezésének előkészítéséről szólva azt mondotta, hogy ezzel egyidejűleg szükség van a keresztény társadalom fokozottabb és erősebb nevelésére. Erkölcsi nevelésre és gazdasági nevelésre egyaránt szükség van. Nem mint ha a keresztény társadalomban nem volna elég tehetség és akaraterő, vagy nem volna elég erkölcsi alap és becsületes szándék, hanem azért van szükség erre a fokozottabb vagy erősebb nevelésre, mert egyre fokozottabb és erősebb erőfeszítés és munkavállalás előtt állunk. A keresztény politikának az a célkitűzése, hogy nemcsak a politikai és a szellemi téren akarja az uralmat, hanem a gazdasági élet irányítását, vitelét és eredményeit is a keresztény társadalom kezébe akarja letenni, nem valósítható meg másképp, mint ha a gazdasági feladatok tökéletes és maradéktalan elvégzésére a keresztény társadalom egyedeit megfelelő neveléssel képessé tesszük. Ha kiegyenlítjük azokat a hátrányait, amelyek a helyes egyensúlyt nem engedik érvényesülni, ha nemcsak lehetőségeket nyitunk a keresztény társadalom számára, hanem föl is fegyverezzük azzal az erkölcsi ellenálló és ható erővel s azzal a szak tudással, azzal az elméleti és gyakorlati előképzettséggel, amely a gazdasági fontos helyeknek elfoglalásán túl lehetővé teszi azt is, hogy az új helyet foglaló keresztény erők legalább olyan jól, sőt jobban működjenek a gazdasági élet körében,

mint azok, akik előzetesen ezeket a helyeket birtokolták. Közel öt évvel ezelőtt, 1936 június 28-án, ezt írtuk a Nemzeti Újságban:

A keresztény politika — most nem kormánypártiságról és ellenzékiiségről beszélünk, hanem magasabb és egyetemesebb célkitűzésekről — Magyarországon uralkodó planéta és az is marad. Ebből következik, hogy a keresztény elveknek az alkalmazását és a keresztény tömegek érvényesülését minden téren és minden területen meg kell valósítani. A keresztény tömegekért való politikának tehát birtokba kell vennie az egész magyar közéletet, nemcsak a keresztény tömegek számbeli fölényénél, hanem szellemiségénél, erejénél és energiájánál fogva is. A keresztény irányzat tehát igenis keresztény uralmi törekvés is az élet minden vonalán, politikai, társadalmi, művelődési és gazdasági irányban egyaránt. Nem lehet vitás, hogy a keresztény tömegek fokozottabb érvényesülése és a tömegek gondolkozásának teljes érvényesülése az egyik irányban épp olyan jogos, mint a másikban, természetes, tehát: mindazokat a hatalmi pozíciókat és érvényesülési tényezőket, amelyek ezt az uralmat megszerezhetik és biztosíthatják, ezek a keresztény erők el akarják foglalni.»

Megmondottuk már akkor azt is, hogy még oly szigorú intézkedések vagy mesterséges rendelkezések ehhez nem lesznek elegendők, ha a keresztény politika meg nem teremti az előfeltételeket, ki nem fejleszti az eszközöket és ki nem neveli a tehetségeket, akikkel ezt a célt meg lehet valósítani. Megmondottuk, hogy ezt egyedül jogosítványok átadásával vagy más jogok kisajátításával éppúgy nem lehet tökéletesen elérni, mint ahogy nem elég az, ha a keresztény fiatalágunk számára ötezer vagy tízezer kishivatalnoki íróasztalt szerzünk a magángazdaságokban.

Mert a gazdasági életet nem a magánbürokrácia irányítja, alakítja és teljesíti ki, annak a lendületét, előretölését, hódításait a vállalkozási kedv, az üzemi ötletesség, az üzleti szellem, az okos számítás és a bátor próbálkozás adja meg. Ha tehát ezek hiányoznak és ezeket nem próbáljuk a keresztény társadalmi erőinkhez besorozni és elsősorban fiatalságunkat erre ránevelni, akkor nem tudunk igazán eredményesen szembeszállni a másik oldal fölényével.

Föltettük akkor a kérdést, mi hát a feladat és kinek mi a feladata? Feleltünk is rá ezzel:

«A feladat szerintünk ez: az új magyar nemzedékeket elő kell készíteni a gazdasági harcra. Ki kell hozni belőle rejtett tehetségeit. Fel kell fegyverezni, hogy meg tudja állni a helyét és végül anyagi hajtóerőket kell mögéjük a segítségükre állítani. A legtökéletesebben elkészített zsilip és a legnagyobbanyagból legjobban megcsinált turbinák sem tudnak energiát termelni, ha nem vezetünk keresztül rajtuk olyan áradó vizeket, amelyeknek súlya és tömege a termelő munkát eleven lendületbe tudja hozni. Össze kell tehát itt fogni a szülőháznak, az iskolának és a társadalomnak. Akármelyik elmulasztja, vagy rosszul végzi el a maga dolgát, nem tudunk közelebb kerülni a célhoz, a kereszténység teljes gazdasági érvényesüléséhez.

Az otthonból kell elindulni ennek a nagy átalakító és szervező folyamatnak is. Ez az otthoni alapvetés pedig kétféle irányú. Az egyik, hogy olyan családokban, amelyek az ipar, a kereskedelem, a vállalkozás gazdasági rétegeiben élnek, legyen meg a maguk foglalkozásának öntudata és büszkesége. Ne az legyen a vágya a keresztény iparosnak, a keresztény kereskedőnek, a keresztény vállalkozónak, hogy a fiából «urat» csináljon, hanem az, hogy tartsa meg, fej-

lessze a maga családi, gazdasági birtokállományát. Minden keresztény bolt, minden keresztény műhely, minden keresztény vállalkozás, iroda egy-egy hitbizomány legyen, egy-egy vitézi telek legyen, ahol a felnőtt fiúk az apjuk munkáját folytatják, emelik és tökéletesítik. Fájdalmas és elszomorító látvány, ha az ember végignézi a régi Magyarország keresztény patricius családjait s azt látja, hogy a nagy kereskedőházak, fontos ipari műhelyek, gyárak, vállalkozások vezetésére sokszor nem volt a családokban utánpótlás. A régi patinás nevek lassan eltűntek a magyar gazdasági életből, a nevek viselői pedig hivatalokban szürkültek el s ez még mindig jobb eset volt, mint amikor a régi magyar élet mágnáshibáit és dzsentrivisszásságait úrhatnámkodták végig. A másik és még fontosabb alapvetés azonban az, hogy a keresztény családok nagyrésznél, azoknál, akik kívül élnek a gazdasági életen, hagyjanak fel elmaradt fölfogásaikkal, ma már nevetséges előítéleteikkel és igyekezzenek fiaikat megismertetni a körülöttük dolgozó élettel. Ne azt tűzzék ki életcélnak a fiúk elé, hogy akárhogy — valahogy szerezzenek diplomát, hanem neveljék arra, hogy szeressék a munkát, neveljék önállóságra, bátorságra, gyakorlatiasságra őket. «Csak nem adhatom boltosinasnak a fiamat?» Hát mért ne adhatná? A nagy gazdasági karrierek, a bámulatos pénzügyi sikerek hősei igen nagy százalékban az egész világon azokból kerültek ki, akiket az éretlen, nyegle és durva közfelfogás nálunk «vizesnyolcasok»-nak és kifutófiúnak csúfolt. Helyes az, ha a középosztály kiválóan tehetséges fiai, akiknek egész adottsága szellemi pálya felé mutat s akiknek ehhez megvan a szorgalmuk és tehetségük, előretörnek a tudományos és magasabb műveltség felé. De ha ezt a közepesek teszik, ha ezt olyanokra erőszakolják,

akik erre a pályára nem valók, az nemzeti veszelelem. Pedig, ha gazdasági pályákra küldenék őket, ahol a hazulról hozott kultúrával, magasrendű erkölcsiséggel máris bizonyos előnnyel indulnak, a gazdasági érvényesülés felé vinnék egész társadalmunkat. Ezeknek a fiúknak, ha gazdasági életen kívül élő családokban nőnek fel, úgyis van egy hátrányuk a másik oldallal szemben. Ez pedig abban áll, hogy amaz játszva, napról-napra észrevétlenül szerzi meg az ismereteket s úgyszólván kész fegyverzettel lép a gazdasági életbe, amikor a mi kész diplomásunk ott áll a fejét vakarva, mert bizonyos kérdéseknek még az alapelemeit sem ismeri.

Bizonyos kis alapokat azonban idejében minden apa, minden anya berakhat a gyermek lelkébe. Például az apa megtaníthatja a gyors fejszámolásra, a kiadások és bevételek rendszeres felírására már a gimnazista fiát is. Az anya is rászoktathatja takarékosásra, minden árunak alapos megnézésére, hiszen maga is folyton ezt csinálja.»

Ugyanekkor megmondottuk azt is, hogy mindezt egyedül a szülő nem végezheti, az iskolának segítségére kell jönni.

Fölvetettük akkor azt a kérdést is, miért ne lehetne a magyar középiskolát több gazdasági és kereskedelmi ismerettel kiegészíteni?

«Lehetetlenség az — mondottuk itt —, hogy a leérettségizett diák értsen a differenciál és integrál számításához, de fogalma se legyen a kettős könyvvitelről, hogy a praematurus kitűnően meg tudja írni az értekezést Arany balladáiról, de ne tudjon megfogalmazni egy egyszerű kereskedelmi levelet. Nem képtelenség az a mai korban, hogy a középiskolát végzett fiatalember tisztában legyen azzal, milyen homéroszi reminiscenciák vannak az Aeneisben, de fogalma se legyen arról,

hogyan voltaképpen mit jelent a sokat emlegetett deviza, hogy milyenek az európai valuta- és érmerendszerek! Helyes az, hogy egy nyolcadikos gimnazistát előkészítsenek — a filozófiára, — de hogy halvány sejtelmek se legyen egyetlen nemzetgazdasági igazságról, az már igen helytelen.

Kétségtelen, hogy az a kiváló magyar tanári kar, amely ma az ifjúságot neveli, nem volna ellene annak, hogy az oktatásban több gazdasági ismeretet adjunk. Hiszen ezzel nem akarunk semmit sem elvenni sem a humanista műveltségéből, sem a nyelvek, sem az irodalom ismeretéből. De viszont azt mégis jogunk van mondani, hogy az általános műveltséghez nemcsak azt kell tudni, mi is van Ovidius Metamorphosésében és miképpen oszlik meg a flóra Linné rendszere szerint, vagy milyen befolyással voltak a XVIII. század franciái a magyar irodalomra, hanem azt is tudni kellene, hogy mit jelentett mondjuk Komárom a XIX. század elején az európai gabonakereskedelemben, kik voltak a híres magyar tőzsérek a XVI. században, vagy hogy a váltón ki az elfogadó és ki a forgató, hogy miben áll egy kereskedői cég évi mérlege, hogy Southampton vagy Hamburg milyen forgalmat bonyolít le, s hogy például Magyarország mennyit és honnan fogyaszt a világ petróleumtermeléséből?»

Mindennek kiegészítésére azt mondtuk még akkor, hogy a tanításnál is fontosabb dolog, mert a legfőbb: a nevelés.

«Egyéniségeket, bátor, kezdeményező, vállalkozó, szabad pályára vágyó egyéniségeket kell nevelni. Olyan fiatalembereket, akik húszéves korukban ne a nyugdíjképessegre, hanem a keresőképessegre gondoljanak, akik ne szégyeljék kicsiben is lent indulni, akikben legyen meg a vakmerőség, hogy önállóan kezdjenek el valamit, akikben legyen szívósság és szorgalom, hogy az első

kudarokban meg ne törjenek, hanem tudjanak újra kezdeni. Szóval, akik neki mernek vágni egy szál vitorlával az élet tengerének és nem azon igyekeznek, hogy valahol egy nagy és biztos hajón — fedélközi utasok legyenek.»

Azt írtuk ehhez akkor befejezésül, hogy mindehhez a keresztény magyar társadalom általános és egyetemes nagy erőfeszítése kell.

«A társadalom, — mondtuk akkor — a maga erőivel — és pedig nemcsak a maga erkölcsi, hanem a maga gazdasági erőivel is — álljon a keresztény fiatalság mögött. Hogy gondoljuk ezt? Úgy, hogy a kis keresztény magántőkék ne csak bizonyos régi, meghatározott vonalakon mozogjanak. Igaz, hogy a keresztény magántőke ma nagyon megfogyatkozott, — a fele sincs meg a réginek. De azért mégis csak van. Csakhogy miben? Mibe van befektetve? A magyar ember természetes ösztönétől fogva, vagy valami kis földbirtokba, vagy esetleg házba, jobb esetben takarékkönyvbe, vagy valami telekkönyvileg biztosított kölcsönbe. Pedig ezek a tőkék így a keresztény gazdasági előretörés számára megbénult erők. Tessék csak megnézni az utolsó tíz évben is, a gazdasági életben hányan törtek előre, akik aránylag kicsi befektetésekkel kezdték, de akiket a maguk rokonsága, atyafisága, sógorsága, vagy ismeretségi köre apró kis tőkékkel segített. Látjuk ezt miközöttünk? Soha! Igaz, sok keserves tapasztalat, szerencsétlen tőzsdejátékok, eladathatatlan értékpapirosok keserű tanulsága ég még a keresztény középrétegekben. Csakhogy az spekuláció volt, itt pedig munkáról van szó. Az játék volt, nem sokkal jobb a kártyánál, itt pedig gazdasági realitásról és halálosan komoly társadalmi kötelességről van szó. Ha a magyar keresztény kis tőkék és kis vagyonkák nem találják meg az egymáshoz vezető utat és félnek egymástól és

legfőképpen nem találják meg az összeköttetést a kezdeményező, induló magyar fiatalsághoz, akakor a harcnak még csak fél reménysége van.

De még ezzel a fél reménységgel is el kell kezdeni! El kell kezdeni az otthonoknak, szülőknek, iskoláknak és nevelőknek és az államnak is, de el kell kezdeniök mindenenek előtt magunknak a magyar fiataloknak.»

Ezt írtuk és így írtuk a Nemzeti Ujságban öt évvel ezelőtt s úgy érezzük, hogy ezen sem változtatni, sem revideálni nem kell semmit, — sem hozzá nem tehet senki semmit. Öt év előtt írtuk ezt, amikor még nem hogy zsidótörvény nem volt, de nagyrészt még azok sem voltak sehol, — vagy nem éppen a mi frontunkon, — akik ma a leghangosabbak a követelésekben s akik velünk szemben szeretnének maguknak a kereszténység és a nemzeti gondolat terén egyeduratságot szerezni. Öt év óta azonban a keresztény politika ezen a vonalon is rendkívüli előhaladást tett. Állam, törvényhozás, kormányzat törvényekkel, rendeletekkel, a hatalom tekintélyével és erejével rendkívüli módon segítette — kormánybiztosság, átképzés, önállósítási alap stb. — és vitte előre a keresztény társadalom számára a gazdasági térfoglalást s a gazdasági uralom lehetőségeit. Ha most mégis a magyar miniszterelnök — a maga nagy felelősségének tudatában s azzal a rendkívüli áttekintéssel, amely csak az ő helyében lehet meg valakinek — az államférfi és a tudós benne mindig együttes és kiegyenlített összhangjában és bölcsességében mégis azt mondja, hogy a keresztény társadalom fokozottabb és erősebb nevelésére van még szükség, akkor nemcsak a mi öt év előtt felállított tételeinket igazolja, hanem azt is megmutatja, hogy igenis a keresztény társadalomnak még igen sok cselekednivalója van! Még igen sokat kell tanul-

nia, igen sokat kell elsajátítania, még igen nagy munkát és rendkívüli erőfeszítést kell vállalnia, ha azt akarja, hogy a keresztény politika régi célkitűzése: a kereszténységnek a gazdasági életben való teljes és tökéletes érvényesülése és végleges győzelme elkövetkezzék. Igenis, nevelésre van szükség a keresztény magyarság erkölcsi erőinek fokozottabb kifejtésére, a gazdasági ismereteknek, az üzemi tudásnak, a helyes értelemben vett jó üzleti szellemnek eltanulására és magunkévá tételére.

Mindenekelőtt az emberek ne a pozíciókat keressék, hanem a munkát, amely a magángazdaságon belül is elsősorban az egész nemzetért folyik s az egyéni érvényesülés, a jövedelem és a vagyonosodás csak e munka becsületes és önfeláldozó elvégzésének a jutalma lehet. Ismételjük tehát, amit öt év előtt mondtunk: össze kell fogni, el kell kezdeni az otthonoknak, szülőknek, iskoláknak, nevelőknek, állami kományszatnak, mindenekelőtt a magyar fiataloknak ezt a nemzeti és társadalmi önnevelést, az erkölcsi erők fokozását, a gazdasági tudás erősítését. Mindenek fölött pedig a munkát a nemzetfenntartó, társadalomalkotó, gazdaságépítő, becsületes jövedelmet és tiszta vagyont — tehát keresztény tőkét — teremtő emberi munkát kell végezni mindenütt. — Istenben való hittel és a magunk ősi magyar erejében s keresztény szellemünk felsőbbségébe vetett rendíthetetlen bizakodással.

«AZÉRT A VÍZ AZ ÚR!...»

A megrendítő cikk, amelyet Kogutowitz Károly írt a vizek veszedelméről a Nemzeti Ujság egyik számában, — Szeged és az Alföld segélykiáltása volt. Az embernek önkéntelenül Petőfi gyönyörű sorai jutnak az eszébe: «Habár felül a gálya — S alul a víznek árja — Azért a víz az úr» . . . De még milyen nagy úr! A megdagadó folyók és folyamok, erek és patakok romboló ereje s az alattomos, de feltartóztathatatlan talajvíz veszélye mellett azonban a vadvizek szörnyű veszedelme szinte a leghatalmasabb és legfélelmetesebb. Az idén pedig, félő, hogy egyszerre vagy egymásután mind a háromban részünk lesz újra. Ercsőtől Bajáig óriási torlaszokkal áll a Duna, az Alföldön a kutakban emelkedik a víz, a vadvizek árja pedig a jég és a hótakaró alól tör elő. Nincs a világnak az a stratégája, aki tökéletesebb ostromzárt tud csinálni, mint Víz Ófelsége, amely e pillanatban azzal fenyeget, hogy tengerrel veszi körül az Alföld nagy metropolisát. Kecskemétről, Halasról, Szegedről és Félegyházáról a rémület segélykérése csap föl — miközben jó magyar szokás szerint az érdekelt területek lakossága egymást is vádolgatja . . . Pedig hát mit tehetett itt az ember!

Azaz, hogy itt van az a nagy kérdés: vajjon mindenki megtette-e mindent az idén, de még inkább az elmúlt hosszú évek alatt, hogy ezt az újra meg újra megújuló veszedelmet — ha nem is lehet tökéletesen megelőzni —, legalább megpróbálják csökkenteni, s amennyire lehet, visszaszorítani.

Az egyszerű újságolvasó számára minden-
esetre csodálatos, hogy évről=évre a nagy hava-
zások, jégtorlódások s a napról=napra jelentett
rohamos vízmagasságemelkedések idején komoly
és megnyugtató kijelentéseket olvasnak, amelyek
biztosítják, hogy árvízveszély nincs s hogy a
tavalyi baj nem fog megismétlődni. «Csöben folyik
a Duna!» . . . — mondják a derűlátó nyilatko-
zatok, sőt a dunai forgalom sürgős megindulását
jósolgatják, pár nap múlva pedig arra ébredünk,
hogy a Duna itt meg amott átszakította a gátat, a
repülők sorsunk folyója fölött száz kilométer
hosszú torlaszos jégpáncélt jelentenek. Végül a
magyar tudomány egyik kiválósága bátran és
becsületesen odakiáltja, hogy a veszedelem na-
gyobb, mint valaha, s hogy gyorsan kell cselekedni,
pénzt adni, munkát kezdeni, védekezésre fel-
sorakozni, mert a víz különben elvágja Szege-
det az országtól s az alföldi tanyavilág házikói
megint gyöngye kártyalapok módjára fognak
összedőlni, mert a vadvíz kimossa alóluk a talajt, s
a vályogba felszívódott megfagyott víz olvadás-
kor úgy robbantja szét a nyomorú falat, mintha
gránát vágódott volna beléje.

Hiába volna mindezért csak a bürokráciát
tenni felelőssé, vagy azt hinni, hogy a baj egy-két
ember előre nem látásának a következménye.
Kétségtelen, hogy bürokratikus hibák növelhet-
ték a bajt, vagy legalábbis nem csökkentették
eléggé a veszedelem nagyságát, de éppen az
elmúlt esztendő azt mutatta, hogy közigazgatá-
sunk — ha nem is a megelőzésben, — de a men-
tésben és a segítségben, s még inkább a helyre-
állításban gyorsan, erélyesen és messzelátón
dolgozott.

Ha felelőségeket keresünk, lássuk meg, hogy
az Alföld vízügyének elhanyagoltsága, a szabá-
lyozás részben hibás rendszere, részben lassú

üteme, mindenekfölött pedig a közlekedési és öntözési csatornázás évtizedek óta sürgős feladatainak el nem végzése, — nem egyeseknek és nem hivataloknak, hanem egymásután következő kormányzati rendszereknek, egész politikánknek és közéletünknek mulasztása.

Több mint százéves immár a Duna—Tisza-csatorna tervezgetése. Széchenyi István úttörő munkássága, amellyel a Tisza=szabályozást, a folyamhajózást, s az Alduna rendezését elindította, nem talált végig méltó, tervszerű és következetes folytatásra. A Tisza=szabályozás munkájának nagy részét elvégezték ugyan, az Alföld öntözésének kérdése és a Tisza—Dunát összekötő víziútnak — tehát hajózható csatornának — az építése azonban megannyi bátor és lelkes kezdeményezés ellenére is — megfeneklett. A magyar nép forrószívű, álmodó lelkű szerelmese, Vadnay Andor nagyszerű cikksorozattal próbálta megtörni ebben a sorsdöntő kérdésben a közvélemény közömbösségét s a hivatalos körök idegenkedését. A Tisza=mellékről címmel könyvet is adott ki róla, s meggyőzően bizonyította be, hogy a Duna—Tisza=csatorna megépítése nemcsak gazdaságilag, hanem társadalmi szempontból, a magyar nép életszínvonalának emelése, sőt még azt megelőzően a nép számára való munkaszerzés szempontjából milyen rendkívüli jelentőségű volna. Erőlködése hiábavaló volt. A nagy alkotásoktól irtózó pénzügyi politika kicsinyes szatócsszempontból nézte a kétségkívül nagy beruházás tervét, a tömegek más, tetszetősebb politikai jelszavak körül izgultak, s ami azután a legnagyobb baj volt, a szakkörök egy része határozott ellenkezést mutatott a csatorna tervével szemben. Hol az volt ellene az érv, hogy a Duna és Tisza vízmennyisége nem elegendő, hol az, hogy a nagy áradások vízmennyiségét nem lehet

tárolni az Alföldön, hol pedig az a nagyképű és magát csalhatatlannak valló jelszó=szakvélemény hangzott el ellentmondást nem tűrően, hogy a víziutak a vasúttal szemben teljesen elveszítették jelentőségüket s a lassú dunai szállítás nem alkalmas többé az áruforgalom lebonyolítására.

A századvégi embernek megvolt az a különös tulajdonsága, hogy saját korbeli találmányait tökéletesnek, minden mást pótlóknak s egyedülvalóknak érezte. A gőzvasutat, a lokomotívt, a közlekedés terén mint valami újkori bálványt kezdte tisztelni, amely mellett minden más régebbi forgalomfajtának el kell süllyedni és semmi új fajtára nincsen többé szükség. — (Közbevetőleg legyen mondva, ez a bizonyos álkonzeratívizmus, amely mindig a meglévőnek változhatatlanságát követeli s éppúgy lenézi az elmultat, mint ahogy nem érti meg a jövőt, — közéletünknek nemcsak visszabályozási jelensége, mert a választójogtól a földkérdésig, a népképviselési rendszertől a hivatásrendi problémáig majdnem mindig azonos formában jelentkezik; kártékony voltát pedig nem csökkenti, hogy tévedése később fájdalmasan kiderül, viszont megsokszorozza az a fölényessége, amely rendesen a mértéktartó bölcsesség és a fontoló meggondolás tisztas talárjába öltözködve, ijeszti el a közvéleményt a régi jó visszahozatalától éppúgy, mint a kívánatos újnak a megvalósításától.)

Ennek az egyoldalú vasút=imádatnak egyik következménye volt útrendszerünk elhanyagolása és visszaesése, különösebben pedig az, hogy sem a főútvonalak megfelelő korszerű kiépítése, sem a bekötő=utaknak rendszeres megteremtése, sem a keskenyvágányú gazdasági vasutak építése terén nem haladt Magyarország az idővel. Mire az új közlekedési eszköz, a gépkocsi, mint a személyi közlekedésnek és teherszállításnak egyik legfon-

tosabb tényezője, óriási új forgalmi lehetőségeket nyitott meg a világon mindenütt — mi állottunk Kelet és Nyugat közötti átmenő forgalom elméleti lehetőségében, de annak gyakorlati keresztülvihetetlenségével —, hogy azután óriási áldozatokkal kelljen pótolni az elmulasztottakat. Ez a főútvonalak tekintetében dícséretes gyorsasággal történt meg, bár részben a trianoni szerződés bizonyos kikötései, részben pedig az intéző körök jóhiszemű előre nem látása első új műútjainkat túlságosan keskenyre méretezte, ami ma már a forgalom egyik legnagyobb akadálya és veszedelme. A bekötőutak terén azonban jóval kevesebb történt s itt még rengeteg sok és sokféle munka előtt állunk, a gazdasági kisvasutakról nem is beszélve, ami a mostani nyersanyaghiány mellett még hosszú ideig csak vágyálom maradhat.

Ami azonban az úthálózatunknál megesett, talán még súlyosabb tévedés volt a víziutak ügyében. A Tisza hajózhatóvá tételére és a Duna és Tisza mellékfolyóinak hajózhatása tekintetében bizony édes-kevés történt a világháborúig. A trianoni Magyarország pedig ebben a nagy kérdésben szinte meg volt bénítva, mert az utódállamok valósággal ellenséges és gyűlölködő politikát folytattak velük szemben ezen a téren is, sőt a ránkzúduló árvizek nagyon sokszor éppen a csehek és a románok — lehet, hogy szándékos, de mindenesetre — könnyelmű intézkedéseinek voltak a következményei.

Már pedig a víziút elsőrangúan fontossá vált a közlekedésben és a szállításban. A motoros hajók, az újrendszerű nagy uszályok valósággal forradalmasították a folyami közlekedést, míg tengerjáró hajóink vízrehozatala a tengerrel való gazdasági és forgalmi összeköttetéseknek lehetőségeit nyitotta meg... Hogy csak búzakivite-

lünk szempontjából mit jelentene a Duna–Tisza-csatorna, azt egyszerű ésszel is könnyű fölfogni. A vízi szállítás, technikai fejlődése folytán, lényegesen meggyorsult a multtal szemben, viszont megtartotta régi előnyeit, elsősorban olcsóságát, másodsorban pedig a nagy tömegben való szállítás képességét. Éppen ezért a világon mindenütt lázasan folyik a csatornarendszerek kiépítése, a folyók hajózhatóvá tétele. Ma is olvashattuk, hogy a Visztula hajói a jövőben Krakóig fognak már járni tudni. Nemrég mutattuk be a Nemzeti Újságban azt a hatalmas tervet, amely az északolaszországi folyam- és tórendszer megfelelő csatornaösszeköttetéseiinek kiépítésével Svájcot akarja összekötni az Adriával s ugyanakkor nyugat felé az Északi-tengerrel akar összeköttetést teremteni Észak-Olaszország számára.

Az Alföld csatornázása azonban nemcsak közlekedési, hanem még inkább öntözési kérdés, s ezzel együtt ennek keresztülvitele egyben megoldása lehet a vadvizek helyes elvezetésének és felhasználásának is, ami azután egyszersmindkorra megmentené az Alföldet a megismétlődő árvízkatasztrófáktól s ugyanakkor egyre több földet tudna belterjes művelésre alkalmassá tenni. Megírtuk egyszer itt a nagyszerű magyar tehetségnek, Ruttkay Udónak szomorú tragédiáját, aki Spanyolországban óriási, világgraszoló öntözőműveket, csatornarendszereket alkotott, aki Magyarország számára is kidolgozta a csatornázás egész nagyvonalú tervrendszerét, hogy azután a nemzet köszönetképpen meghurcolásban, anyagi pusztulásban és lelki összeroppanásban fejezze be életét.

A háború előtt játszottak Párisban egy színdarabot, amelynek hőse vendégeinek mutatván ősei képeit, egyikkel különösen eldicsekszik, mint a francia tudomány és az emberi haladás legkiválóbb képviselőjével.

— Legalább meghálálta neki a haza ezeket a nagy szolgálatokat? — kérdi erre valaki a házigazdát, aki szelíd mosollyal felel:

— Ó, hogyné, — az elsők között volt, akit a Gréve=téren lenyakaztak!

... De talán most már e nagy kérdésben mégis csak kezd világosabban látni a közvélemény. Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy — amint nemrégiben egyik legilletékesebb személyiség megmagyarázta — milyen nagy összefüggés van a magyar éghajlat és a magyar termelés s annak gazdasági és kereskedelmi lehetőségei között. Már pedig az Alföld éghajlatának alakulása nem közömbös, hogy a csatornázás, az öntözés tesz-e gyors előrehaladást, vagy pedig megreked és visszafejlődik. Alföldünk klímájának aggasztó változása intő jel lehet mindenki számára. Ezt pedig egyszerűen fásítással — még ha azt a legnagyobb erővel folytatjuk is — elintézni nem lehet.

Mindezek után nem elég tehát, ha most — a közvetlen veszély pillanatában — hatalmas áldozattal sietnek a veszélyeztetett vidékek megsegítésére. Hanem olyan céltudatos, valóban tervgazdálkodó előrelátással kell munkába állni vízügyi politikánknak, hogy valamennyi kérdést egyszerre, együttesen és párhuzamosan tudjon megoldani földünk és népünk javára. A miniszterelnök úr legutóbb megmondotta — és mert ő mondta, tehát megnyugtató és bizalomkeltő —, hogy vízrendszerünkkel kapcsolatos kérdésekkel igen komolyan foglalkoznak. A trianoni Magyarország számára alkalmas terveket hozzá kell alakítani és át kell formálni a meggyarapodott Magyarország helyzetéhez. A vízierőknek az energiagazdálkodás terén új nagyszabású lehetőségeket nyitnak a Kárpátaljával és Erdéllyel hozánk visszatért folyók, s most már vízrendszerünk

— különösen a Tisza és a Szamos vízereje — az öntözést a Tisza mentén is lehetővé teszi. Három évvel ezelőtt még ez az öntözés más tervek szerint történt volna, mert a Tisza felső folyása nem volt kezünkben, s nem voltak meredeken lefutó patakjaink, tehát medencékben kellett volna építkezni, ami részben nagyon drága lett volna, részben sok és hosszú munkával járt volna. Most azonban új tervek készülnek. Remélhetőleg gyorsan! Akarjuk hinni, hogy ezek nemcsak papirosan maradnak, mint Ruttkay Udóé, hanem gyakorlatilag is megvalósításra kerülnek. A szegedi alföldkutató bizottság egyik értekezlete okos és öröndetes kezdeményezéssel fordult a kormányhoz.

A vizek kérdése nálunk nemcsak a hajózás, tehát a víziút, nemcsak az öntözés, tehát a termelés, hanem éppen a vadvizek miatt — a biztonság, az emberélet és a vagyon kérdése is. Ha tehát végre gyorsabb ütemben megkezdik és végrehajtják a vízierők felhasználását és az alföldi öntözést, akkor ezzel együtt meg kell találni a módját a vadvizek megfelelő elvezetésének, esetleg tárolásának és ismét öntözésre való felhasználásának a dolgát is. Még pedig nem fukarkodással és kicsinyes próbálkozásokkal, hanem messze láthatárokra néző és a folyton növekvő szükségletekkel és lehetőségekkel számoló előrelátással. Nem szabad, hogy itt megismétlődjék az, ami az útépítésnél, hogy a drága műút, amelyre büszkék voltunk, már öt esztendő múlva nem elég széles, — sem pedig annak, hogy az óriási, de szét nem választható feladat-tömegből kiragadva oldjuk meg egyiket vagy a másikat és esetleg a legfontosabbat, a vadvizek dolgát, a megújuló alföldi vízkatasztrófák megelőzését — elmulasztjuk, vagy valami félmegoldással próbálkozunk benne.

Középkorú emberek még emlékeznek rá, mi történt itt a századvégi Budapesten, amikor öt évre sem tudtak előre nézni az utcaszabályozásoknál és városrendezésnél. Aminek következménye lett aztán, hogy az Erzsébet-hidat neki vitték a Gellért-hegynek, ahelyett, hogy kétszáz méterrel feljebb csinálták volna meg, vagy hogy engedték fölépíteni a Hatvani-utcában az új Dréher-palotát, amit pár év múlva, mire Kossuth Lajos-utca lett belőle, óriási költséggel és különleges mérnöki furfanggal kellett pár méterrel hátra tolni.

Régi dolog, hogy a kormányzás elsősorban előrelátás. Ha ez a mondás valamire áll, akkor elsősorban megújuló vízveszedelmeink szempontjából igaz. Ne halljuk tehát azt többé, hogy «csőben folyik a Duna» és «nem lesz árvíz», amit a következő hét megcáfol, — hanem halljuk és lássuk a komoly tervet, a komoly akaratot, a komoly munkát és a komoly keresztülvitelt, amely egyszersmindenkorra megelőzi az Alföldön a további árvíz- és vadvízveszedelmet, s ugyanakkor megnyitja az öntözéssel a több- és jobb termelés útját a magyar rónán, s a világforgalom és a magyar kereskedelem lehetőségét a magyar folyókon és vizeken. Hogy földünkön ne a víz, hanem a magyar munka legyen az úr!

A TENGER ÉS A MAGYAR.

Az elmúlt hetekben aligha volt ember, aki nem gondolt sokszor a tengerre. És ha volt valaki ilyen, aligha volt ember. Mert ezekben a napokban a hajóóriások halálos párbajának látomása szorongatta a szíveket. Akiben fölrémlett a gondolat, hogy Grönlandtól a francia partig egyetlen óriási hullámsír lett megint az örök víz, amely percek alatt ezer és újra ezer hős férfit húzott le magával örök pihenésre, valami egészen különösen mély megrendülést érzett a lelke, akár Budapesten volt szürke kis hivatalnok, akár posztókereskedő Buenos=Airesben, szállodai pincér Zürichben, vagy parasztgazda Turku mellett. Hát még azokban, akiknek népe szegényebb lett annyi száz sugárzó fiatal étellel és — gazdagabb ugyanannyi hős tündöklő emlékével.

A tengerész élet s a tengerész halál különleges rangot jelent azoknál a népeknél, amelyeknek nagy sorsát a végtelen vizek hordozzák.

Mi magyarok ritkán gondolunk a tengerre. Furcsa végzetünk egyik kegyetlen ténye, hogy sohasem jutottunk el a partjára, mint települők és fájdalmas valóság, hogy a tömeglélek érzésében nem is akartunk oda eljutni soha. Voltak hatalmas királyaink, nagy államférfiúink, akik a történelem során újra meg újra megpróbálták uralmuk zászlóit a tenger partjáig vinni s hajók árbocára húzni lobogónak. De akár fegyverrel kísérelték ezt meg, akár a szellem szavával akarták a tenger fontosságának tudatára ébreszteni a magyarságot, hatásuk mulandó volt a nemzettelélekben, amely

olyan szorosan volt összeforrva a földdel, hogy Szent Koronánk országainak egykori tengerpartjait is, inkább mint az ország területi összetartozandóságának képzetét érzékelték és nem a tenger végtelen horizontjára gondolt. Hogy Fiume a régi Nagymagyarországban, mint Separatum Corpus, mint a magyar államtest elkülönített része szerepelt, az nemcsak közjogi konstrukció volt, hanem természetes élményállandósága ennek a különös magyar érzésnek, amely a magyar földhöz való kapcsolatot érezte mélyen benne és nem az örök vízhez való hozzátartozást. A legtöbb magyar emberben a tengerről nincs is teljes és igazi fogalom s ami van, annak több a köze a fürdőpart homokjához vagy sziklájához, a kis csónakban tett kirándulás emlékéhez, vagy a Quarnero fehér hajócskáinak ringó testéhez, mint az igazi tengerhez: az életet adó és életet elvevő hatalmas és félelmetes, óriási és véghetetlen, hullámozó és viharzó vízhez. Bennünk a kékítőnél kékebb tükör, vagy a csillogón fehér tarajú békés hullám és nem a hajókolosszusokat üres dióhéjként dobáló, égre csapó, emeletes tarajokkal haragvó, szívet szorongató, szürke áradat él, amelyhez képest porszemmé törpül az ember és a süvítő szélvész orkánóriásainak rettentő kezében játéklabdává válik minden emberi alkotás és hatalom.

A nagy nemzetek fiaiban, akik élnek a nagy tengerek partjain s kiskoruktól kezdve hozzá szokik a szem a végtelenségbe vesző láthatárhoz, akiknek gyermekségüktől kezdve olyan gyönyörűség az esti szélben bomló fehér vitorla — mint nekünk magyaroknak például négy szép járású-szürke —, akik életközösségben dolgoznak és élnek a tengerrel, azokban mind benne van az a parancs, amit egykor a latin úgy fejezett ki, hogy: „élni nem szükséges, de hajózni szükséges!”

A tengerészdicsőségnek külön története van a nagy nemzeteknél s az északi wikingek mondái, a görög Odisszeus kalandozásai, a velencei és génuai gályák tengerjárása, a portugálok és spanyolok felfedező útjai, a német Hanza=városok hódító telepítései, az angol hajózás világforgalmi hálózata, — mindmegannyi hőskölteménye egy-egy nagy nép tengeri multjának. Az ember sokévezredes harca a természettel a legbátrabb, legkeményebb küzdelmeit a tengeren vívta meg. Egészen a repülőgép feltalálásáig nem volt olyan rendkívüli, olyan bátor és olyan fontos lépése az ember technikai haladásának, mint amikor az első vakmerő férfi tutajjára ácsolt össze néhány fatönköt, árbocot szegezett beléje és felvonta rá az első vitorlát, hogy nekivágjon az ismeretlen és láthatatlan célnak, kockáztatva a szinte biztos pusztulást és soha visszaneemtérést. (Nem csodálatos-e, hogy a világ minden táján megpróbálta ezt az ember, de például a Balaton a XIX-ik századig nem látott vitorlát.)

Az emberi léleknek az a diadalmas fölkiáltása, amely Xenophon ajkáról elszállt, amikor a kunaxai csata után történt viszontagságos visszavonulás végén tizenegyedfélezer zsoldosával újra meglátta a tengert, — örökké visszahangzik a népek életében:

— Thalatta! Thalatta! . . . A tenger, a tenger! — zúg végig az emberi történelmen és zeng ma is, amikor lényegében a világ harca nemcsak rajta, hanem — érte is dúl. Az ismert büszke angol kijelentés, hogy joguk van a tengerekhez, mert századokon át ők etették, talán a túlzott önérzet megnyilatkozása, hiszen a római birodalom, amelynek hajói századokon át uralkodtak a Földközi=tengeren, sőt Herkules oszlopain túlra is merészkedtek, talán még több és erősebb joggal követelheti magának az elsőbbséget a ten-

geren. Az a germánfajta is, amelynek wikingjei minden más tengerészt megelőzve jutottak el egykor a sokkal későbbben felfedezett Újvilág grönlandi partjaihoz s az ibériai félsziget népei diadalmas fölfedezéseikkel, vagy a Ligur=tenger olasz fiának, Columbusnak örök diadala — mind jussot formálhat magának arra, hogy úr legyen a tengeren. Így kell mondani s nem azt, hogy ura legyen a tengernek, hanem, hogy úr legyen a szabad tengeren ő is s az ne legyen egyetlen hatalomnak, vagy egyetlen hatalmi csoportnak mesterséges uralma alá vetve.

De az új és legújabb történelem is a tenger csodálatos megrendítő hőstetteit jegyzi föl, amelyben a tengerész szív nemcsak a bátorságával, hanem a nemességével és magasrendű ember-ségével is tündököl.

Amikor Velence hatalma tetőfokán volt, Bucintoró ünnepén a Doge a város előkelőségeivel ragyogó aranygályán kiszállt a tengerre s ott a hajó orrából aranygyűrűt dobott a kék Adriába, hogy ezzel az évről=évre való eljegyzéssel igazolja a városnak a tengerrel kötött örök frigyét. Ez a hagyományos szép szokás már régen a múlté. De a népek ma is, újra meg újra megpróbálják lekötni maguknak a csodálatos királynőt, a tengert. Nem aranygyűrűt dobnak bele, — aranyból, gyűrűnél értékesebb valamit, fiaiknak ifjú életét, amelyek a büszke vízi acélvárak megsemmisülésével együtt tűnnek el az óceánok és tengerek hullámaiban.

Az utolsó két év megszázszorozta azt az áldozatot, amit az ember hozott, azért a nagy parancsért, hogy hajózni szükséges és azért a szabadságért, hogy ne csak kelljen, hanem — lehessen is hajózni.

Emlékezzünk rá, pár év előtt, amikor a kezdődő tavaszidőn borzasztó erejű orkán üvöltött

napokon át az Óceánon, — milyen lélekzetvisszafojtva várták a nagy tengeri országok lakói a híreket, hogy remegtek az S. O. S. jelektől, hogy várták vissza a hajókat, a hajókon az apákat, fiúkat, férjeket és testvéreket. Ez a rettenetes szorongás, amely akkor megülte a lelkeket, most más formában kerítí hatalmába azokat, akiknek közül van a tengerekhez, akiknek fiai és apái, testvérei és férjurai hadihajókon vagy kereskedelmi gőzösökön, hajóóriásokon, vagy tengeralatti naszádokon végzik a köteleességteljesítésnek azt a minden emberi erőt igénybevevő, páratlan élet-halál küzdelmét, amely mindig rendkívüli volt, mert azzá teszi maga a tengerészélet, de ma mindenénél rendkívülibb, mert azzá avatja — a tengerész-halál.

Mi, magyarok, valahol ott állunk a parton. Nem is a parton, messzebb tőle. Mint kisfiú az elhagyott tengeri kagylót, úgy nézzük kezünkben a tengeri csaták és harcos kalandok híreit, melyekből megcsapja fülünket a távoli zúgó vizek elhalált zengése, mint a kagyló bűgása, mikor a gyerekek a fülére teszi.

Szárazföldön ősfoglalók és világhíres vitézek vagyunk magyarok. E földön itt ezeréves mult fénye csillog a kardunk élén. Sőt fegyvernemet adtunk a világnak, a könnyű lovasságot s harci szervezetünk, csatarendünk és harcmódorunk újszerű módjaira tanítottuk fél Európát, de fájdalom, a tengeren sokáig alig volt multunk. Nemcsak a Karszt választott el tőle, hanem az egykori pásztornépnek az a különös ösztönössége, amely az Alföldön megállt s megelégedett azzal a sík látóhatárral, amit a föld és az ég összeborulása ad. Nem vágyott látni azt, ahol az ég és a víz választódik el egyetlen csodálatos vonallal.

Mégis az osztrák-magyar haditengerészet dicsőséges multjában szép és becsült nevet vívott

ki magának a magyar s a magyar tengerészből
bebizonyosodott, hogy sem szíve bátorsága, sem
akarata kitartása, sem lelke nemessége, sem szel-
leme odaadása nem volt kisebb, vagy rosszabb
másokénál. Sőt a kék Adria harcainak egyik leg-
nagyobb hőstét, legendás tengerészét, a Novara
parancsnoki hídjának hőroját, — az ősi törté-
nelmi magyarság adta a tengeri hadtörténe-
lemnek.

Jól ismert és becsült volt már a századfor-
dulón, s azóta is a magyar kereskedelmi hajókon
működő tisztikar és legénység is, — akiket ki
tudja, micsoda rejtett erők, micsoda titokzatos
vágyakozások sodortak az Alföldről, vagy a
Dunántúlról a Levanten járó, vagy a Déli=tenge-
ren kalandozó hajókra.

De ha történelmünk viharos századaiban és
élet=halál küzdelmeinkben nem is fordult figyel-
münk eléggé a tenger felé, ma tudnunk kell, hogy
a tengert nem kapcsolhatjuk ki többé az életünk-
ből, — ha valóban élni akarunk. A világ nyers-
anyag= és áruforgalmának bonyolult és szétágazó,
küzdő és versenyző szervezeteiben bonyolódik
le az emberiség vérkeringése. Aki pedig ezt kívül-
ről akarná csak nézni, az előbb=utóbb lassú elsor-
vadás áldozatává lenne. Ezért ébredezett már a
XIX. század közepén nagy magyar elmékben az
a gondolat, amit Kossuth Lajos szónoki és köz-
írói tehetsége egyetlen jelmondatba foglalt össze:

— Tengerre magyar! . . . Ez a mondás szinte
közhely lett. De bár a forgalomban majdnem
elkopott, a valóságban a világháborúig bizony
kevés valósult meg belőle. Voltaképen nem is
lehetett komolyan a kérdéssel foglalkozni, amíg
a fiemei vasútvonal ki nem épült, hiszen a Karsz-
ton át való közlekedés és forgalom enélkül meg
nem indulhatott. Tagadhatatlan, hogy az elmúlt
század utolsó harmadának magyar kormányai

nagyon sokat tettek, hogy Fiumét fejlesszék s ezzel a magyar termelést és fogyasztást a tengeri forgalommal kapcsolatba hozzák. Nemcsak a hatalmas kikötőművek létesítése, de a hajósvállalatok megteremtése is sokkal inkább kormányzati ténykedés volt, mint a nemzet gazdasági rendszerének életnyilvánulása. Sajnos, a Fiumén keresztül való forgalom messze elmaradt a monarchia másik nagy kikötője, Trieszt mögött s még a Magyarországra kerülő nyersanyag és áru nagyrésze is ezen az utóbbi úton került az országba, míg Fiume — fájdalom — inkább a kivándorlásunk kétes értékű forgalmának lett a gócpontja. Mégis az erőfeszítések lassan, komoly eredményeket kezdtek érlelni. De mire a sok áldozat hatása kibontakozhatott volna, jött a világháború és az összeomlás, jött Trianon és utána húsz keserves esztendő, amely nemcsak közjogilag és államszerkezetileg, de gazdaságilag is elszakította tőlünk az egykori Corpus Separatumot.

Pedig Itália, mint minden téren, úgy ebben is segítségünkre sietett. A legmesszebbmenő készséggel és baráti kedvezésekkel igyekezett kiutat teremteni Fiumén át a magyar kivitelnek és a magyar behozatálnak. Létesült is külön szabad kikötő Magyarország részére Fiumében, ennek előnyeit azonban nem tudtuk kihasználni, mert a jugoszláv állam következetesen és makacsan megtagadta a közvetlen és olcsó Magyarország—fiumei közlekedés lehetőségét s a vasúti vonalon, amelyet egykor a magyar állam épített, nemcsak hogy nem volt hajlandó szabad átmenési jogot biztosítani, de még a rendes vasúti forgalmat is mesterségesen nehezítette és akadályozta. A magyar gazdasági élet pedig egyre jobban kezdte érezni, hogy nem nélkülözheti sem azt, hogy a tengerentúli nyersanyagokat az olcsó tengeri,

illetőleg vízi szállítással hozza be, sem azt, hogy ezt az olcsó és szabad utat a magyar termények és a magyar áruk előtt megnyissa. Valósággal fojtogató volt már az a helyzet, hogy körülöttünk az ellenséges indulatú utódállamok szándékosan zárták el sorompóikat és tagadták meg a közlekedési lehetőségeket külkereskedelmi forgalmunktól. Míg — természetesen abban az időben — nyugati baráti szomszédunk és ama két nagy barátunk, amellyel gazdasági téren is legjobb viszonyban voltunk, sem minden terményünket nem vehette fel, — áruinkat még kevésbé — sem pedig nem láthatott el minden szükséges nyersanyaggal.

Ekkor született meg az a gondolat, amely azóta valóra vált, a tengerjáró magyar hajóban. Magyar tengerész szelleméből indult el ez a vakmerőnek, sőt hihetetlennek látszó kezdeményezés. Amikor először volt róla szó, sajtó, közvélemény, sőt a szakkörök társadalma is kételkedve és idegenkedve fogadta. De melléje állt az a férfiú, aki a Novara hídjáról az ország hajójának kormányhídjára lépett át. Az ő tengerész=szeme meglátta ebben az eszmében a nagy, kitágult magyar láthatárt, amelynek széle már nem az alföldi síkság pereme, hanem a messze tengeré, amelyhez adva volt az út, hatalmas ősfolyónkon, a Dunán.

A Dunáról a nagy magyar költő és államférfi azt írta egykor: „... tán honunk könnye vagy te, nagy folyó . . .” Szinte szimbolikus jelentősége van annak, hogy a Duna éppen a trianoni rabságot túró magyarság sűrű könnyhullatásának idején jött a segítségünkre és hátára vette ezeket a különleges szerkezetű, újíto építésű magyar tengerjáró hajókat, amelyeket a magyar ipar, a magyar munkáskéz egymásután állított elő, gyorsan és megbízhatóan s egyre tökéletesebben. Ezek a tengerjáró

hajók lettek az új magyar argonauták gályái és rövid idő alatt elérték, hogy ez a tengerjáró hajóforgalom komoly és fontos tényezője lett a magyar gazdasági életnek és rendkívüli segítője a magyar termelésnek és fogyasztásnak. A háború megnehezítette és bizonyos viszonylatokban lehetetlenné tette ugyan egyelőre forgalmukat, de szerencsére — és igen helyesen — gyártásuk nem akadt meg s a megmaradt forgalmi lehetőségeket ki tudják aknázni.

Most a tengerhez való viszonyunkban remélhetőleg fordulat előtt állunk. Magában a magyar társadalomban is mozgalom indult már, — ez éppen a Nemzeti Ujságban kapott először hangot s ennek az a célja, hogy Magyarország számára megfelelő gazdasági kikötőt és támaszpontot kell szerezni az Adrián. Ezért kell hálásan fogadnunk Mussolini legutóbbi szavait. Remélni kell, hogy az új független Horvátország, amely iránt Magyarország a legőszintébb barátságot és rokonszenvet mutatta meg, egészen másképen fogja nézni a Magyarország—Fiume forgalmi útvonal kérdését, mint az elfogult jugoszláv gazdaságpolitika, amely ebben a kérdésben semmiképen sem akart szabad utat engedni a magyarságnak az Adriához. Erre a szabad útra Magyarországnak feltétlenül szüksége van és ez Horvátországnak is érdeke, mert a fiumei szabad magyar kikötőből kiinduló magyar hajózás s magyar áru- és terményforgalom az új horvát állam számára is nagy előnyöket biztosíthat.

A háború utáni európai rendezésben pedig Magyarországnak a tengerhez való szabad útja feltétlenül biztosítást kell hogy nyerjen, mert ez valóban életkérdése termelésünknek és fogyasztásunknak.

Nem szabad azonban azt hinni, hogy ezzel a tengerjáró hajó ügye és forgalma a jövőben mel-

lékessé, vagy másodrangúvá válnék. Ellenkezőleg, a két tengeri út lehetőségének gazdasági, közlekedési és forgalmi rendszerünkben ki kell egészítenie egymást, — mert mind a kettőnek más és más feladatköre és más céljai lesznek. A tengerjáró magyar hajó építésének és forgalmának fejlesztését már csak azért is tovább kell szorgalmazni, mert a háború utáni Európa egyik legfőbb munkája a kontinens folyamrendszereinek összekötése, új nagy csatorna-útvonalak létesítése és a már meglevők fejlesztése lesz. Már is hallunk német=olasz tárgyalásokról a Száva—Adria=csatorna érdekében. Csak nemrég ismertettük azt a hatalmas tervet, amely Velencén, Pón, a Lago Maggiorén és a Bodeni=tavon keresztül — az Északi=tengerrel akar összeköttetést teremteni az Adriával. Lehet, hogy ma még ezek a tervek csak álmok, az azonban bizonyos, hogy Németország máris rendkívüli teljesítményeket végzett újra a csatornák építése körül. Nálunk, pedig nem kétséges, hogy a csatornázás és öntözés, — különösen a Duna—Tisza csatorna —, az elkövetkezendő békeévek egyik legnagyobb és legszükségesebb feladata és munkája lesz.

A tökéletesen kiépített csatornahálózatú, új Európában pedig különösen fontos szerep vár majd a magyar tengerjáró hajókra. A háború alatt a tenger irtózatos mennyiségű hajót nyelt és nyel el. A világ hajótereinek vesztesége már a 15 millió tonna körül van. A háború után minden hajó és minden tonnaürtartalom külön nagy értéket fog jelenteni.

Erre az időre fel kell készülnünk, hogy amikor a magyar lobogó újra megjelenik a tengereken s a Quarneróból, meg a Dunán át a világforgalom és közlekedés útjaira újra elindulnak a magyar hajók, a magyar élet ormáról elhangzó parancsszóra, hogy: „Tengerre magyar!” — boldogan és

büszkén azt felelhessük: «Készen állunk!» Mert a magyar léleknek, a magyar életnek, a magyar jövőndőnek ki kell futni a világsors örök nagy vizére, — az életet dúsan adó és az életet dicsőségesen elvevő örök tengerekre.

ÖFELSÉGE A KÖZTEHER ÉS UDVARA 1936-BAN.

Ennek az országnak egy esztendei nemzeti jövedelmét körülbelül három milliárdra becsülik. Közterhei viszont még mindig 1400 millió fölött járnak. Azt jelenti ez, hogy a nemzeti jövedelemnek majdnem felét veszik el az államnak és a többi közületnek, önkormányzatnak kiadásai. Ha ezt a két nagy tételt részleteire bontjuk, az egyes adatok egyenesen megdöbbenőek. A magyar föld egy kataszteri holdja után fizetett a gazda 1913-ban öt pengő húsz fillért, ma fizet tíz pengő hetvenhét fillért. Mikor ezt búzára átszámítjuk, kiderül, hogy 1913-ban egy hold terméséből 19·65 kilogramm ment el a közterhekre, ma pedig 68·9 kilogramm! Közben nem szabad elfelejteni, hogy ez csak egyenesadó. Mivel pedig az ország költségvetésének nagyobb részét teszik ki a közvetett adók, nyilvánvaló, hogy a közterhek teljes összegükben a gazda jövedelméből ennek legalább a kétszeresét veszik el, — ha nem többet. A napokban olvashattuk, hogy egy nagy pénzintézetünkhöz tartozó iparvállalatok évi forgalma kétszázhatvan millió volt és ez után ötven millió pengő közterhet kellett leróni. A fogyasztási árban ez az arány a közönség kárára még jobban eltolódik.

A fogyasztó — és közöttük vannak termelők százazzei — elképesztő és megdöbbenő magasságú közterheket fizet a fogyasztási árban. Az állami részesedés és a közterhek például a cukor árában 70%, a szesz árában 60%, a ruházati cikkekben 50%, lisztben 67%, a kenyérben 72% és még a

kozmetikai cikkekben is 21%. A házbérből állam és város 50—56%-ot vesz el.

Lehet így élni? Hol fog ez megállni?

*

De mondjuk, hogy most hét szűk esztendő idejét éljük, amikor a nemzeti jövedelem erősen megfogyatkozott. Hát a hét bő esztendőre ha visszagondolunk, amikor ezt a nemzeti jövedelmet négyezeröttszáz millióra becsülték? A közterhek összege akkor sem volt kisebb. Sőt, több volt. Hiszen évek alatt mást sem tettek, mint megpróbáltak lefaragni belőle annyit, amennyit lehetett. Lám, még akkor is elvitte a közteher ennek a jövedelemnek jó harmadát. Azóta azonban a helyzet egyre romlott s hogy megjavuljon, arra egyelőre semmi kilátás.

Meddig lehet ezt elviselni? Mit kell itt csinálni?

*

Könnyű volna mindezekért csak a kormányt, vagy a kormányokat szidni. (Megérdemelnék!) Csakhogy ezzel az ügy nincs elintézve. Kétségkívül bölcs és fölényes dolog elméleti tanácsokat adni ennek a páratlan mértékű túladóztatásnak a megszüntetésére. (Ezt is megkapja időnként az ország.) De ezzel sincs elintézve a kérdés. Vitathatatlanul igazságos, hogy adóreformokat követelünk. Sajnos azonban, az adóreform ezidőszerint méltányosabbá teheti ugyan a közterhek elosztását s hozhat jobb és igazságosabb arányosítást azok viselésében az egyes társadalmi rétegek és termelési ágak között. De! . . . Csak azt a köztehermennységet arányosíthatja, illetőleg oszthatja szét másképp, amennyinek behajtására ma a közígények kielégítéséhez szükség van. Az igazi bajt adóreformmal megszüntetni nem lehet.

Mert a komoly orvoslás csak két formában

jöhet. Vagy vissza kellene emelni a nemzeti jövedelmet legalábbis a tíz év előtti összegére, vagy le kellene szállítani a közterheket a mai jövedelemhez képest a tíz év előtti arányra.

Van erre kilátás? Legyünk őszinték: nincsen. Sőt, az élet azt mutatta, hogy az állam és a közületek háztartási egyensúlyáért folytatott kétségbeesett küzdelem alig tudott lényegesebb és nagyobb-szabású eredményt fölmutatni. Az állam évek óta költségvetési hiánnyal küzd s ennek ellenére a közszükségletek mégis rávették már a kormányzatot, hogy a költségvetés kiadási oldalát emelje.

Hová vezet mindez? Hová visz az a helyzet, hogy az állam (és itt most értsük bele az önkormányzatokat is) polgárai jövedelmének felére egyszerűen ráteszi a kezét.

Két eredmény mindenesetre máris világosan látható: az egyik, hogy Magyarországon a természetes tőkeképződés teljesen elsorvadt. Igaz ugyan, hogy az utolsó két évben emelkedtek a takarékbetétek, de ha a betétállományt összehasonlítjuk a tíz év előttivel, akkor nyilvánvaló, hogy tíz esztendő alatt Magyarországon nem volt komoly természetes tőkeképződés. Sőt ellenkezőleg: szegényebbek lettünk. (Értem alatta természetesén mindig az egész országot.)

De éppen ilyen szomorú a másik eredmény: nem tudtuk csökkenteni sem az állam, sem a társadalom eladósodottságát.

Nem akarom most érinteni azokat a különféle mentő gondolatokat és megváltó terveket, amelyek százával keletkeztek és tűntek el újra, mint hullámgyűrűk a víz színén. Mindezek ugyanis lényegükben technikai próbálkozások, amelyekről megvalósulásuk esetén sem lett volna egy fillérrel sem nagyobbá sem a nemzeti jövedelem, sem a nemzeti vagyon és tőke.

A helyzet tehát változatlan. Az állam, mint

valami csendes társ, mindenkire odaül, amikor a munka, a befektetés, a vállalkozás, esetleg a szerencse eredményét kell elszámolni. Az állam ott van mindenütt — polgárainak minden üzletében, minden gazdasági és szellemi tevékenységében. Természetesen a legcsekélyebb kockázat nélkül. Persze csendes társ addig, amíg a polgár fizetni tud. Ám abban a pillanatban, ahogy fizetési zavarai támadnak, vagy elmerül az adósságban, ugyanez az állam mint első helyen sorozott hitelező lép fel vele szemben — és a többi hitelezővel szemben.

*

Tehát szidjuk a kormányt? (Kétségkívül megérdemelné.) Szidjuk igazságtalan és aránytalan adórendszerünket? (Ehhez is megvolna a jogunk.) Hárítsuk egymásra a felelősséget és csináljunk háborút az egyes társadalmi osztályok és termelési ágazatok között? (Csinálják elegendő.)

Nem erről van szó!

A túladóztatás, az egyre elviselhetetlenebbé váló közteher világjelenség. Minél kisebb és szegényebb egy ország, a betegség annál fájdalmasabb és annál láthatóbb. De a kór nincs elszigetelve és nem mentes tőle senki sem. A legnagyobb világhatalmak sem. Sőt, ezek a fegyverkezési kiadások miatt egyre mélyebben süllyednek a veszedelembe.

Miről van szó?

Arról a fájdalmasan szomorú tényről, amelyet csak leplezni lehet, de megszüntetni nem. Ez a tény: nagyon sokba, már-már elviselhetetlenül sokba kerül a mai civilizáció. Az a civilizáció, amelyet a technika, a tudomány rendkívül kifejlesztett, a gazdasági és társadalmi erők pedig rendkívül terjesztettek. De amelyet valakinek meg kell fizetni!

Az egyszerű polgárnak, aki ezt a civilizációt

saját és embertársai számára ma már magától értetődő és semmiképpen sem nélkülözhető igénynek tartja.

Drága — nagyon, rettentően drága — dolog ez a mai civilizáció! Ezt a világ nem vehette észre addig, amíg a technika fejlődésével, az újabb és újabb civilizációs vívmányok kiteljesülésével párhuzamosan emelkedett az emberiség jóléte, növekedtek a tőkési és kiterültek rendkívül gazdasági lehetőségei. De amióta ez megtorpant, amióta az egész világ termelési és fogyasztási egyensúlya megbillent s amióta a technikai haladás évről=évre fölfalja a saját apját s ócskavasat csinál máról holnapra a tegnap milliós beruházásaiból, a terjeszkedés elől azonban lezárulnak a különböző sorompók, — az emberiségnek megdöbbenve, sőt megrémülve kell ráeszmélnie, hogy az a mai életszínvonal, amit a közületi és magánéletben egyformán kiteljesített maga körül: olyan rengeteg pénzbe, azaz az emberiség munkája értékének olyan nagy részébe kerül, amit pillanatnyilag sem megkeresni, sem máshonnan pótolni nem lehet.

*

Miért nőttek meg ennyire a közterhek? Mert ennyire megnőttek a közígények! Miért kell ennyi pénz az államnak? Mert ennél sokkal többet követelünk tőle.

Egyszer egy képviselő azt mondta a Házban, hogy a nép visszakívánja jobbággyi állapotát, mert akkor csak a tizedet kellett fizetnie, ma pedig egy tized sem marad meg neki a megélhetésre. Ez talán nincsen egészen így, mert hiszen a tized nem az egyedüli szolgáltatása volt a jobbágyságnak, ezt a kilencven százalékot pedig mégsem viszi el még ma sem a közteher. Egy azonban bizonyos: Ófelsége a Közteher keményebb, falánkabb, kíméletlenebb és következetesebb zsarnok,

mint a legpénzszóróbb Bourbon, vagy a legkincs= vágyóbb reneszánsz kényúr.

Csakhogy! Ha 1843-ban a bécsi országúton beragadt sárba a hintó, — hát beragadt. Semmi= esetre sem kellett akkor az államnak olyan utakat építeni, amiből 120.000 pengőbe kerül egy kilo= méter. Ez a példa talán durva, de mégis világosan mutatja, hogy itt nem lehet visszafordulás: a mai közigényeket ki kell elégíteni.

Hogy azután ki fizeti ennek a számláját, és meg tudja-e fizetni, ez az a nagy kérdés, — amire egyelőre nincsen felelet.

*

A közigények folytonos emelkedése feltétlenül előbb=utóbb elviselhetetlen terheket rak az em= beriség vállára.

A közigény pedig nem szorítkozik szorosan az állammal vagy az önkormányzattal szemben való követelésekre. Megnyilvánul az mindenkinek a maga saját kicsi magánéletében is. Csak ezeket a magánélet=közigényeinket már annyira megszoktuk, hogy nem is vesszük észre. Értem alatta elsősorban a polgári társadalmat, amely, hogy egyebet ne mondjunk, el sem tudná képzelni életét a városban villanyvilágítás vagy gáz nélkül. Sőt egészen természetesnek érzi, hogy egyetlen csavarintással meleg víz folyik a falból, hogy a harmadik emeletre fölvonó viszi föl.

Ezek a magánéleti közigények lassan, észre= vétlenül kezdték ki a polgári társadalom régi taká= rékosságát és szorgos tőkegyűjtését. Az életszín= vonal emelkedése — ezt hiába tagadjuk — pénzbe, sok pénzbe kerül és csöndesen, apródonkint elvon ma a jövedelemből olyan összegeket, amelyeket a jóval igénytelenebb régi életmód szépen félre= tett. Az utolsó évek ugyan erősen megtépázták ennek a mi polgári társadalmunknak életlehető=

ségeit és igényeit is. Az emberek nagyobb lakásokból kisebbekbe húzódtak s általában egyre jobban összekuporodtak a takaró alatt, amely éppen csak hogy fedte őket, de nem ért addig már, ameddig nyújtózni lehetne.

Am a legtakarékosabb, az önmagával szemben legszigorúbb, az igényeit legjobban mérsékelni tudó polgár is mindezeket a jó tulajdonságokat egyszeriben elveszti, amikor a közzel szemben való igényéről van szó.

A régi vicc jut eszembe. A beteg megvizsgálatja magát a világhírű professzorral s azután kisül, hogy nem tud fizetni:

— Miért jött hozzám? — kérdezi mérgesen a nagynevű orvos —, ha nincs pénze, hogy megfizesse a vizitét?

— Bocsánat, tanár úr, — feleli a páciens —, de az egészségemért nekem semmi sem drága.

*

Ha huszonöt évvel ezelőtt decemberben leesett az első hó, bizony Budapesten egy napig, két napig egészen megakadt a közlekedés. Harmadnapra azután nagynehezen a sínekről az utca szélére kupacokba takarították a havat, de a kövezeten bizony maradt belőle elég. A villamosok megindultak, s azután közben el-elakadtak öt-tízpercre, de Isten tudja honnan, a rejtett fészekből előkerültek a szánkók, teli lett csilingelésükkel a város. Az emberek bosszankodtak, hócipőt meg sárcipőt húztak (a félcipő nem volt még divatos télen) és szép lassan cammogtak a hóban. De senkinek sem jutott volna az eszébe, hogy a havat két nap alatt tökéletesen el kell takarítani az utcákról azért, mert Budapest világváros. (Szentpétervár és Varsó is világvárosok voltak!) Pedig a régi Budapest mennyivel gazdagabb volt. Az idén a hó eltakarítása kissé lassan ment: egész

Budapest harsogott a fölháborodástól és követelte a várostól, hogy százezres költségekkel tisztítsa meg az utcákat a hótól.

A várostól követelte szegény feje? Önmagától követelte! Csak azt nem vette észre, hogy amíg az adójáért ezt kívánta a várostól, önmagától követelte az új adót. Mert minden számlát egyszer ki kell fizetni valahogy.

Tehát hagyjuk manap a havat az utcán? Dehogy! Ezt a mai igényt is ki kell elégíteni — ami különben még kenyeret is ad egy pár száz szerencsétlennek —, csak az a kérdés, hogy ezután mennyi joggal panaszkodunk — a pótdórá?

*

Minden igény, amit a közzel szemben támasztunk, a saját zsebünkre megy, minden pengő, amit a felfokozott közígények kielégítésére kiadnak a közületek, a mi lefizetett filléreinkből kerül elő! És a majd lefizetendő pengőinkből! De így vagyunk mindannyian.

A vendéglőben az étlap jobboldalát nézzük meg először, ahol az árak vannak és a második korsó sörön gondolkozunk. De azt egész természetesen tartjuk, hogy a város adjon ki két milliót azért, mert szebb lesz az, ha a villamos az alsó rakparton fog menni. Képviselők és ujságírók folytonosan követelik a takarékossgot, és éveken át tudnak lovagolni egyik-másik szerencsétlen állami luxuskiadáson. (Ami különben tényleg nem illik egy koldus országhoz.) De a másik oldalon például képesek követelni, hogy milliós költséggel csináljanak nép-strandfürdőt a Dunaparton, vagy építsenek sokmilliós kisajátítással új sugárutat. Általában olyan eszmékre, amelyek a köz szempontjából százezres vagy milliós kiadásokat jelentenek, mindig fog akadni szónok és sajtó Magyarországon. Ez alapján nem volna baj, ha a közön-

ségben lassankint ki nem alakult volna valami rendkívüli könnyelműség a közígények megítélésében s ugyanakkor egy egészen különleges ellenszenv az állami vagy közületi takarékosággal szemben. Azt ugyan állandóan mindenki kiabálja, hogy az állam meg a város takarékoskodjék, de ha valahol valaki hozzányúl valami intézményhez, hogy lebontsa, — akkor egyszerre kiderül, hogy arra múlhatatlanul és feltétlenül szükség van s hogy az ennyi meg ennyi embert tart el.

A közígény tehát egyrésztől folytonosan fokozódik, másrészt semmiféle területen nem csökken.

*

Már most mit csinálnak állam és közületek? Vagy a közterhet emelik, vagy hitelművelettel próbálnak segíteni magukon. Amiből viszont egyszer mégis megint csak közteher lesz, — természetesen most már kamatostul.

Közbevetőleg: hogy kölcsönből nem szabad folyó kiadásokat fedezni, hogy új beruházásokra csak a megtakarításból szabad költeni, vagy olyan kölcsönből és olyan beruházásra, hogy a várható jövedelem magasabb legyen, mint a hitel kamata, — ezt jogász korában mindenki megtanulta Mariska könyvéből. De azután szerencsésen el is felejtette! Tagadhatatlan, hogy régi, megtámadhatatlannak hitt alapigazságokat a háború utáni világgazdasági élet és annak újabb meg újabb válságai alaposan megtépáztak. Egy azonban bizonyos, hogy adósságból még senki sem gazdagodott meg. Néha, amint legutóbb láttuk, — még a hitelezésből sem!

*

Hol van tehát megoldás és van-e egyáltalában? Én azt hiszem, hogy ezidőszereint, sajnos, nincs. Nemcsak nálunk nincsen, de a nagyvilágon sem, ahol a fegyverkezés talán minden államháza-

tartást és minden nemzeti jövedelmet föl fog borítani. A jövőre nézve azonban van talán két irányelv, amit szem előtt kellene tartani. Az egyik, hogy mérsékeljük köziginégeinket legalább annyira, mint magánigégeinket, mert mind a kettőt nekünk kell megfizetnünk.

A másik, hogy mivel a magasabb életformák és a magasabb életszínvonal felé való törekvés nálunk is természetes és legyőzhetetlen, törekednünk kell a magasabb gazdasági formák felé is. Tehát a nemzeti gazdálkodásban mindenképpen igyekezzünk növelni nemzeti jövedelmünket, s ezért erősítsük azokat a tényezőket és termelési ágakat is, amelyek a nemzeti jövedelem terén emelkedő irányzatot mutatnak. Ne állítsuk tehát folytonosan szembe a termelési és forgalmi ágakat, hanem keressünk olyan megoldásokat, hogy ezek egymás mellett és egymásért és egymást támogatva minél nagyobb jövedelmet hozzanak az országnak, minél többet tehessenek félre tőkésítésre és tartalékokra s így minél többel növeljék a nemzeti vagyonosodást.

De minden erővel és minden eszközzel legyünk rajta — esetleg radikális intézkedésekkel —, hogy a közterheket minél inkább leszorítsuk! Mert ha az arány közterheink és jövedelmeink, közterheink és fogyasztási áraink között nem tud megjavulni, ha ez az arány egyre csak rosszabbá válik, — akkor itt nemsokára már csak a szegénységet és nyomorúságot lehet arányosítani, nem pedig a vagyont, a jövedelmet és az adót.

FÖLD, NÉP ÉS ORSZÁG.

«A föld irracionális, megfoghatatlan ősi erő, örök televény, amelyből az élet — a nép élete — sarjad . . . A föld más a parasztnak, mint a gyár, a műhely az ipari munkásnak, neki a föld a lelkehez tartozik . . . A paraszt a földet és a föld termését még akkor is tiszteli és szereti, — ha a másé . . . Ezt a szent, hatalmas kapcsot a nép és a föld között nem szabad széttépni, nem szabad éket verni a nép és a föld közé. A nép akkor még hazátlanabb lesz és senyvedésnek indul, mint a földből kitépett cserje . . .» — mondotta Prohászka Ottokár egy évvel híres földbirtokjavaslata után, közel egy negyedszázaddal ezelőtt, amikor Tisza István földművelésügyi minisztere, a nemes emlékű, nagy szaktudású báró Ghillány Imre betejesztette a magyar föld védelmére földbirtokpolitikai javaslatát, amely először adott módot az államnak, illetve a kormányoknak, hogy cselekvően beavatkozassanak a földtulajdon változásaiba.

A nagy püspök akkor már keserves csalódást érzett, mert a Magyar Gazdaszövetségben előadott indítványa a hivatalok és testületek szűrőiben elakadt s a nagy reformgondolat, amelyet 1916-ban elindított, nem tudott eljutni a megvalósuláshoz. Ő érezte, hogy tervének elbukása, amellyel a későbbi veszedelmeket akarta megelőzni, még keservesen meg fogja bosszulni magát. Pedig világosan megmondotta akkor is, később is, hogy ő nem a földosztó demagógiának vagy az életet nem ismerő levegőbe tervező szobatudó-

soknak kótyagos javaslataira gondol, hanem a magyar föld évtizedek óta vajúdo problémájának becsületes megoldására, ami szerinte a társadalmi békesség előfeltétele Magyarországon. Fokozatos, okos birtokreformot követelt, demokratikus földreformot, amely a dolgozó népet juttatja földhöz. Nem a nagybirtokot akarta ő megsemmisíteni, amit katasztrófának tartott volna, hanem a nagy aránytalanságok megszüntetését követelte. Nagyön is meglegedett volna kezdetnek azzal, ha egy megfelelő javaslat egyelőre legalább pár száz ezer hold föld parcellázását lehetővé teszi s ezzel elindítja a folyamatot az aránytalan földbirtokmegosztás s ami talán ennél még fontosabb, a mezőgazdaságból és más foglalkozásból élők közötti jövedelemmegosztás aránytalanságának megszüntetésére. Egymillió holdnak a földművelő nép kezére való juttatásáról akkor szinte mint egy álomról beszélt.

Semmi sem mutatja jobban a földkérdés rendkívüli jelentőségét és a fokozatos, de mégis gyors megoldás fontosságát, mint az, hogy azóta ennél jóval több föld került kiosztásra s a probléma még mindig itt van, mint egyik legsürgősebb feladat, nemcsak az érdekelt néprétegek, hanem az egész ország szempontjából.

Maga a miniszterelnök bemutatkozó beszédében közvetlenül az alkotmányos kérdések után mint első és legfőbb feladatot a földkérdést jelölte meg. Bárdossy László erről vallott programja szerint is a nép és a föld kapcsolata mindenütt, de leginkább Magyarországon történelemalakító tényező. Éppen ezért a cél: a földbirtok arányos megosztása, az önálló egyedek — ezzel tehát a gazdaságilag önálló családok — számának szaporítása.

Vitathatatlan tény, hogy az az állapot, amely a világháború előtti Magyarországon e téren ural-

kodott, súlyos társadalmi válságra vezetett, ami részben nagymérvű kivándorlást okozott, részben pedig a nincstelen földművelő rétegek életszínvonalának veszedelmes lesüllyedését idézte elő.

A magyarországi birtoktagozódás 1913-ban azt a képet mutatta, hogy a száz katasztrális holdnál kisebb birtokok — az országnak trianoni területére vonatkoztatva — az egész birtokterületnek csak 44·2 százalékát tették ki, míg a száz katasztrális holdnál nagyobb birtokokra 55·8 százalék esett. Ebben az állapotban az 1920-as évig csak igen jelentéktelen változás történt a kisbirtokok javára, lényegesebb javulás csak 1921 után kezdődött. Nagyobb lökést adott ennek a Bethlen—Nagyatádi-féle földreform, amellyel több mint egymillió katasztrális hold földterület került kiscgazdák és földnélküliek tulajdonába úgy, hogy 1925-ben az ország területének már több mint a felét tették ki a száz holdnál kisebb földbirtokok s az 1935-ös statisztikai adatok szerint ez az arány 52 százalékra javult.

Meg kell azonban állapítani, hogy ezek a számok az összes területre vonatkoznak s tudni kell, hogy a művelhető területnek alig 61 százaléka szántó, — már pedig a földbirtokrendezés szempontjából elsősorban ez jön tekintetbe. A birtokmegosztás ismeretéhez tartozik az is — amit különösen a politikai demagógia szokott elfelhőzni a közvélemény előtt —, hogy a birtokrendezésre és telepítésre alkalmas földterület csak egy kisebb része az ország mezőgazdasági területének s hogy annyi föld, ami valamennyi törpebirtokos vagy földnélküli földművelő teljes kielégítésére elég volna, távolról sem állhat rendelkezésre. Az őstermelésben foglalkozó keresők s az abban eltartott hozzátartozók számának megosztása ugyanis aránytalanul nagy számú mezőgazdasági proletariátust — földnélkülit és törpe-

birtokost, gazdasági cselédet — mutat ki. Ezeknek mindegyikét gazdaságilag önállóvá tenni sok egyéb okok mellett már azért sem lehetséges, mert ehhez a rendelkezésre álló magyar földterület kétszerese, sőt háromszorosa sem volna elegendő.

Az 1940. évi népszámlálás adatait részletesen és pontosan nem ismerjük és csak az 1930. évi számokra támaszkodhatunk. Azóta kétségkívül javulás van ezen a téren, hiszen a földbirtokmegoszlásban is volt, bár lassú, előrehaladás a fokozatos iparosodás és a városba költözködés is kétségkívül nagyobb tömegeket szívott föl a falvak lakosságából. 1930 statisztikája szerint az őstermelésen belül 2,031.000 kereső és segítő családtag s 2,468.000 eltartott élt. Ebből gazdasági munkás és napszámosréteg 583.000 (740.000 eltartottal), 215.000 gazdasági cseléd (381.000 eltartottal), míg öt katasztrális holdon aluli birtokos és bérlő 334.000, segítő családtag 184.000 és eltartott 627.000 lélek volt. Mindezzel szemben a száz katasztrális holdon felüli birtokon mindössze 7383 kereső, 3453 segítő családtag és 14.307 eltartott élt. A földdel kapcsolatban tehát nemcsak a területekben mutatkozó aránytalanságot, hanem a népességi adatokban föltáruuló aránytalanságot is számba kell venni.

De nagy aránytalanság mutatkozott a nemzeti jövedelem megoszlásában is. Az őstermelés 1936-ban 46,5 százalékát, 1929-ben 45 százalékát, de közben, például 1933-ban csak 37,7 százalékát kapta a nemzeti jövedelemnek. Ehhez még hozzá kell tenni azt, hogy az 1930-ban bekövetkezett pénzügyi katasztrófa idején a magyar földbirtokot több mint 2 és félmilliárdnyi adósság terhelte.

Az az agrárválság, amely az őstermelésből folyó nemzeti jövedelem rendkívüli csökkenésére vezetett, a földbirtokosrétegeken kívül természetesen az őstermelésben foglalkoztatott gazdasági

cselédséget, de különösen a gazdasági munkásokat és napszámosokat is erősen sujtotta. Ami azután nagyon is érthetővé teszi, hogy ezekben a tömegekben a saját földbirtok utáni vágy erősen megnövekedett s épp ezért a társadalmi feszültség egyre súlyosabb és veszedelmesebb lett. Ennek levezetésére és megszüntetésére irányult Darányi Kálmán telepítési javaslata, amely tagadhatatlanul igen nagy lépés volt a földbirtokrendezés terén s amely pontosan lerakta a fokozatos földbirtokarányosítás végrehajtásának alapjait. Az ebben kialakult terv szerint évenként mintegy százezer holdat akartak parcellázni és arra alkalmas földművelők kezére adni. A közbejött történelmi események azonban ennek a folyamatnak ütemét meglassították. De talán az egész kérdésnek túlságosan bürokratikus kezelése is közrejátszott abban, hogy bizony ennél a tervezett földterületnél csak kevesebb juthatott ki-szemeltek kezére. Tény, hogy az állami költségvetés keretében a földművelési minisztérium a telepítés és az elővásárlás céljaira egyre nagyobb összegeket irányzott elő és használt föl. Az 1938—39-es költségvetési évben 3,000.000 pengőt, az 1939—40-es másfélesztendős költségben 6,300.000 pengőt (tehát 1940-re 4,200.000 pengőt), az 1941. évben pedig 4,500.000 pengőt.

A földbirtokrendezésnek, telepítésnek három fontos tényezővel kell számolnia. Az első a rendelkezésre álló földterület, a második a pénzügyi nehézségek, ezzel kapcsolatban a hitel ügye, a harmadik pedig a földművelő nép fokozatos gazdasági nevelése.

Amint mondtuk, semmiféle csodával nem lehet olyan földreformot csinálni, amellyel minden igénylőt ki lehetne elégíteni, — még akkor sem, ha minden nagybirtok művelésre alkalmas részét teljesen fölosztanák. Tárgyilagosan meg

kell azonban állapítani — anélkül, hogy annak a kérdésnek kutatásába belemennénk, vajjon a nagybirtok tart-e el viszonylagosan több embert, vagy az ugyanannyi területen létesülő kisbirtokok — azt a tényt, hogy Magyarország mezőgazdasági termelésének úgy az ország közélémezése és ellátása, mint a kivitelünknek szempontjából, amelynek átlagban 65, sőt 80 százalékát tette ki az utolsó évek alatt növénytermelésünk, állattenyésztésünk és mezőgazdasági iparunk, — a nagybirtokokra feltétlenül szüksége van.

Eltekintve attól a nagyméretű iparosodástól, amely nélkül mai népsűrűségünk mellett egészséges gazdasági és társadalmi életet nem folytathatunk, — a visszaszerzett országrészek mezőgazdasági szükséglete, különösen pedig kenyérmagvakban való igényei olyan méretűek, hogy Magyarország mezőgazdasága a jövőben sem hagyhatja el a nagyarányú szemtermelést. Ez pedig nagybirtok nélkül nem lehetséges. A mamutbirtokokat természetesen senki sem akarja fenntartani.

Nem szabad azonban elfelejtkezni arról sem, hogy nagybirtokaink területmegoszlása olyan, hogy azoknak nagyobb része az erdő, legelő, nádas és meg nem művelhető föld, mint a közép- és kisbirtokoknál. Vonatkozik ez elsősorban az úgynevezett kötött birtokokra, amelyet különben különös kedvvel szokott a földosztó demagógia támadni. Itt mindenekelőtt meg kell különböztetni az országos és nemzeti szempontból a célvagyonokat a magánföldbirtokvagyontól. De meg kell vizsgálni azt is, hogy a különböző kötött birtokok kategóriái hogy állnak egymással szemben s hogy azokon belül azután milyen a művelhető — különösen szántóföldek — és a többi területek viszonya.

A korlátozott forgalmú földbirtokok területének

23 százaléka célvagyon, egyházi és felekezeti iskolai földbirtok, ahol azonban a felénél is kevesebb csak a szántó és több mint egynegyed részében erdő. A következő nagy kategória a kötött forgalmú birtokban a közbirtokosságok és volt úrbéres földbirtokok, amelyek 21 százalékot tesznek ki. Ezekből a több mint 900.000 katasztrális holdat kitevő területekből azonban 65 százalék erdő és 24 százalék legelő. Ezek viszont nem tekinthetők közép- vagy nagybirtokoknak, mert hiszen a közös birtoklás és használat folytán számoltan közép- és kisbirtoknak a kiegészítő részei. A kötött forgalmú birtokok között 19 százalékkal szerepelnek a községi, városi és törvényhatósági földbirtokok. Ez a 828.000 katasztrális holdat kitevő összterület közel 37 százalékban viszont utakra, utcákra, terekre és beépített részekre esik, míg a többi a közös használat folytán ismét a kisebb birtokkategóriák érdekkörébe esik.

A sokat emlegetett hitbizományok már 1935-ben csak 5 százalékát tették ki az ország területének. Ebből a 822 ezer holdból azonban mindössze 38 százalék szántó és körülbelül ugyanannyi az erdő, a többi pedig legelő, nádas és meg nem művelhető terület.

Ha tehát a földterület kérdését nézzük, a földbirtokpolitika egyáltalában nem áll könnyű feladat előtt.

Itt mindenesetre igen nagyfontosságú az úgynevezett zsidótörvény folytán birtokpolitikai célokra felszabadult terület, amelyet körülbelül félmillió katasztrális holdra lehet tenni. A törvényeknek gyors végrehajtása tehát itt nemcsak politikai és társadalmi szempontból fontos, hanem elsősorban a földbirtokrendezés és telepítés szempontjából. Ezeknél az úgynevezett zsidó birtokoknál azonban a kisajátítás után különbséget kellene tenni aszerint, hogy az belterjes és

jövedelmet hozó üzeme vagy sem? Mert az előbbieknél, különösen a mintagazdaságoknál talán meg kellene próbálkozni a szövetkezeti formával, hogy ezeket a nagyrészt 1—2—3000 holdas gazdaságokat ne osszák fel mind kis parcellákra, hanem a meglevő gazdasági cselédség, segéd-személyzet és keresztény gazdasági vezetők szövetkezeti alapon vigyék tovább a gazdaságot az eddigi üzletmenet szerint. A mutatkozó hasznot azonban részben köztük osszák föl, részben pedig fordítsák egyéb telepítési célokra.

Külön akarunk szólni majd a földbirtokrendezés és telepítés pénzügyi részéről és hitelkérdéseiről meg a nép gazdasági neveléséről.

Itt még csak annak akarunk kifejezést adni, hogy a miniszterelnöknek a földbirtokpolitikát kísérő házhelyakcióról mondott megállapításaival teljesen egyetértünk. Igenis, a házhelyjuttatásnál a területeket nem szabad fukarul kimérni. Akkora házhelyeket kell adni, amelyek az otthon felépítésén túl a szerény kertgazdálkodást és állattartást is lehetővé teszik. Különösen vigyázni kell arra is, hogy a földbirtok rendezésével és a házhelyakcióval kapcsolatban ne keletkezzenek fölöslegesen mammutközségek.

A földbirtokpolitikának mindenesetre kettős célt kell szolgálnia: minél több új önálló gazdasági egzisztenciát teremteni s a földbirtokok tulajdonában mutatkozó aránytalanságokat kiegyenlíteni, de ugyanakkor biztosítani a magyar föld termelésének állandóságát s mennyiségi és minőségi emelkedést. Mert ez a magyar föld nem egyeseké és nemcsak azoké, akik rajta élnek vagy belőle élnek, hanem az egész országé, az egész nemzeté, a Szent Koronában megtestesülő nagy magyar nemzetközösségé. A magyar földnek el kell látnia az egész magyar nemzetet. A magyar nemzet nagy tömegeit munkához és kenyérhez

juttatni, s elsősorban a mai földművelő tömegek életszínvonalát fölemelni, azonban nem egyedül a földbirtokpolitikának, hanem az általános társadalmi és gazdasági politikának a feladata.

— «Végre mindenkinek be kell látnia — mondta már 1916-ban Prohászka Ottokár —, hogy sem egyén, sem intézmény nem lehet abszolút úr a magyar föld felett. . . » Mert a magyar Alföld rónáin vagy dunántúli lankáin ringó zöld vetés s az ott érő aranykalász az egész ország kenyerét, életét jelenti. Az utolsó két esztendő természeti és időjárási katasztrófái intőn megmutatták, mit jelent az országra nézve az a követelmény, hogy a magyar föld minél jobbat és minél többet teremjen s mentől több embernek adjon otthont és megélhetést. De megtanítottak arra is: nem elég, hogy dolgoz magyar kezek munkája, magyar lelkek szorgalma és akarata dolgozzék, az is kell, hogy ezt az állam, a kormány, a közigazgatás előrelátással megvédje, okos irányítással előre vigye, jó és gyors intézkedésekkel fejlődésében támogassa.

A miniszterelnök földbirtokpolitikai programjában tehát különösen azt kell helyeselni és üdvözlölni, hogy a törvények végrehajtását s a helyes földbirtokmegosztás keresztülvitelét ütemben meg akarja gyorsítani s a kormányzatot és elsősorban a közigazgatást képessé akarja tenni arra, hogy az ország legfontosabb gazdasági ágazatának ügyeivel és érdekében gyorsan mindaz, ami a törvényekben és rendeletekben bölcs terv és helyes célkitűzés, ne csak a papiroson maradjon, hanem az életben is valósuljon meg.

JÓ KÖZIGAZGATÁST!

A látogató körülnézett a kopottfalú hivatal-szobában. Az egyszerű, régi bútorok között megakadt a szeme egy világos színű, fényezett új állványon, amely zsúfolva volt gondosan egymásra tett, különböző formájú lappéldányokkal és sárgafényű, sokszorosított gépiratokkal.

— Hát ez mi . . . csak nem teszitek el napról napra az ujságokat?

A szoba gazdája — középkorú tisztviselőember — fanyarul elmosolyodott:

— Á, dehogy. Ezek csak az utolsó két év rendeletei . . . hivatalos lapok, rendeleti közlönyök, körrendeletek, meg effélék . . . — azután csöndesen hozzátette — ezekért aztán miránk haragszik a közönség.

— Miért?

— Mert az egyszerű emberben természetesen az a gondolat sűrűsödik, amikor az ő szerény élete valami fonák összeköttetésbe kerül a közigazgatással s benne az elégedetlenség, vagy a sérelemérzet lángol föl, — hogy ennek mi vagyunk az okai, akik az ügyeket intézzük! Mert nehéz is azt megérteni, pedig körülbelül ez az igazság, hogy a magyar köztisztviselő kitűnő — sőt, mert eleget jártam a világban, merem mondani, hogy a közfeladatot végző személynek egyik legjobb típusa — a bürokráciánk azonban csapnivalóan rossz. A hivatalnokaink — kevés kivétellel — tökéletesek, megbízhatók, szorgalmasak, tisztakezűek, jószándékúak és emberi érzésűek. A hivatalos intézkedések mégis legtöbbször tökéletlenek, ellent-

mondók, hosszadalmasak, bonyodalmasak és — ridegek . . .

— Miért van ez?

— Azért, mert voltaképpen hivatalos rendtartásunkban, egész közigazgatási szervezetünkben, ebben a most már annyira bonyolult és sokirányú gépezetben közel kilenc évtized óta nem történt mélyrehatóbb változás, bátrabb javítás — szóval igaz, komoly reform.

— De hiszen vannak törvényeink, már a század elején volt a közigazgatás egyszerűsítéséről . . . és azóta is sokszor . . .

— Mindez toldás=foldás volt, egyik sem lett nagyvonalú kezdeményezés és főképpen egyik sem volt igazi visszatérés a magyar közigazgatás történelmi vonalára, amelytől kilencven évvel ezelőtt elszakították a hivatalainkat. Az a történelmi vonal — az élet vonala volt. Talán fogyatékos és patriarchális, sok szempontból elmaradt lehetett az úgynevezett táblabírói rendszer, egy azonban bizonyos: ismerte az életet és nem a paragrafusok szerint, hanem inkább a józan magyar ész szerint rendelkezett és intézkedett. Amikor azonban az abszolutizmus vette kezébe az ország közigazgatását, behozta a maga, hogy úgy mondjam, korszerű rendszerét. Ha volt valaha idegen szellemű idea és gyakorlat, amelyet átvettünk és nem tudtunk igazán a magunk képére átalakítani, ez az az osztrák=cseh bürokrácia, amelynek rendszere elterpeszkedett a magyar közigazgatás fölött. Ez bizonyos mértékig később áthasonult ugyan, de eredeti hibáit viszi magával s mint lerázhatatlan bilincs, ott van minden közfeladatot végző kézen, minden magyar hivatalnokon, aki pedig lelkében távol van a szürke és rideg elmélet=beamtertől és szívében ma is a régi magyar táblabírókkal rokon . . . De hiába az, mert nem bír kiszabadulni abból a szövevényből, abból az öncélú szerkezet-

ből, amit ez a bürokrácia jelent s amit meghatározni nehéz, de érezni lépten-nyomon muszáj. Elmondok neked valamit, ha nem unod, ifjú hivatálnokságom első napjaiból. Ez egy negyedszázaddal ezelőtt történt . . .

— Hallgatom . . .

— A háború előtt neveztek ki a városhoz, a háború kitörése után az előjáróságról áthelyeztek a tanácsi ügyosztályba egy bevonult segéd-fogalmazó helyébe. Mikor bemutatkoztam, a főnőköm bevitt egy szobába, amely zsúfolásig tele volt vastag aktakötegekkel. A padlótól a mennyezetig álltak és dülöngéltek egymás hátán és én majd összeestem a rémülettől, amikor a főnőköm megmondta, hogy ezt a restanciát hat hét alatt fel kell dolgoznom. Kétségbe voltam esve, de a szobatársam megvigasztalt, hogy ez nem is olyan nagy munka. Komoly munkának tényleg nem lehetett nevezni, de bürokratikus ügyintézésnek annál inkább. Erről volt szó: abban az időben, ha a Munkásbiztosító Pénztár egyik tagját vagy hozzátartozóját fővárosi kórházba vitték, az ápolási díjakról szóló számlát az egyik kerületi előjáróság mint elsőfokú központi közegészségügyi hatóság kézbesítette ki a pénztárnak fizetési meghagyással. Mindenféle betegségnél ezt tette, így a hevenyfertőző betegeknél is. Ez volt a baj, mert a Munkásbiztosító ellentmondással élt és azt vitatta, hogy hevenyfertőző megbetegedésről lévén szó, ők az ápolási díjnak csak felét kötelesek fizetni, a másik fele az Országos Betegápolási Alapot terheli. Mivel azonban a Munkásbiztosító Pénztár is el volt halmozva munkával, az ellentmondásokat elkéssetten — 15 napon túl — adta be, mire az előjáróság azokat hivatalból visszautasította. Ez ellen az elutasító határozat ellen a pénztár felfolyamodással élt a Közigazgatási Bizottsághoz. Ekkor érkezett az akta elő-

ször hozzám, s én, mint a közigazgatási bizottsági ügydarab hivatali előkészítője, meg kellett hogy csináljam a Közigazgatási Bizottság határozatát, amely az elsőfokú döntést indokainál fogva helyben hagyta. Erre a pénztár panasszal élt a Közigazgatási Bírósághoz. A Közigazgatási Bíróság megsemmisítette az elsőfokú hatóságok határozatait, érdemben tárgyalta az ügyet s megvizsgálta a panaszt. Leírtak a Közigazgatási Bizottsághoz, állapítsa meg, vajjon tényleg hevenyfertőző betegségről volt-e szó, a beteget hatósági orvosi rendeletre szállították-e be a kórházba, vagy ha önként ment be, vajjon beszállították volna-e hevenyfertőző veszedelem miatt. Ekkor került az akta másodszor hozzám, mint közigazgatási bizottsági ügydarab. Mire én az aktát áttettem az illetékes tanácsi ügyosztályhoz az ügy kivizsgálása végett. Ekkor került az akta harmadszor hozzám, mert négy nap múlva visszakaptam, — mint ügyosztály. Mire is leírtam az előjárósághoz, amelynek területén a beteg a beszállításkor lakott, hogy állapítsa meg a tényállást. Az előjáróság kiadta az aktát a tisztiorvosnak, az rávezette, hogy igenis hatósági rendeletre történt a kórházba szállítás, illetőleg történt volna, ha a beteg önként nem megy be, mivel hevenyfertőző volt. Erre az előjáróság ezt a jelentést felterjesztette a tanácsi ügyosztályhoz, így került az akta negyedszer hozzám. Mire én mint tanácsi ügyosztály áttettem az aktát magamhoz, mint közigazgatási bizottsághoz, — de természetesen a megfelelő ügyosztályi — és központi — iktatói és közigazgatási bizottsági — iktatói és aktaelosztó könyveken keresztül. Ekkor jött az akta ötödször hozzám. Mint közigazgatási bizottság az egészet felterjesztettem a Közigazgatási Bírósághoz. Természetesen mind az öt alkalommal mindezt aláírta egy fölöttem álló fogalmazó, azután a tanácsnok helyettese, esetleg a tanácsnok maga.

Ezeket még folyton másolták, iktatták, kiadmányozták, bár elismerem, hogy egyes aláírások, illetőleg döntések magára az aktára vezettettek rá. Viszont az akta ekkor már legalább kétszer megjárta a közigazgatási bizottság ülését is, ami azonban tiszta formalitás volt, mert hiszen ezeket az ügyeket számok és nevek felsorolásával egyszerűen lemorzsozták.

— A Közigazgatási Bíróság ezután meghozta az ítéletét, amelyben a panasznak helyt adott, az egész aktát leküldte a közigazgatási bizottsághoz az ítélet végrehajtása végett. Ekkor került az akta hatodszor hozzám. Én mint közigazgatási bizottság további intézkedés végett átküldtem magamhoz, mint tanácsai ügyosztályhoz, midőn is immár hetedszer érkezett az akta hozzám. Én azután elbúcsúztam tőle, leküldtem az előjáróságnak, az előjáróság visszaküldte a kórházi számvevőségnek, onnan pedig a most már helyesbített számla visszament az előjárósághoz, ez beküldte pénztárnak s az kifizette — az ápolási díj felét. Közben azonban eltelt két esztendő. A főváros két évig semmiféle ápolási díjat nem kapott, óriási kamatveszteség érte, nem is beszélve arról, hogy a Betegápolási Alap azután rendesen még jó hosszú ideig adós maradt. Én becsületesen feldolgoztam az egész szoba aktát, de akkor előterjesztettem egy tervet, ami forradalminak látszott. Ez pedig az volt, hogy ha hevenyfertőző betegről van szó, akkor a kórházi számvevőség kérdezze meg telefonon a tisztiorvost, hogy és miért került a beteg a kórházba s aszerint csinálja meg a számlát. Mert akkor az előjáróság nem lesz kénytelen hibás határozatot hozni, a pénztárnak nem kell ellentmondani, a közigazgatási bizottságnak nem kell stb., stb. . . . és a főváros hamar meg fogja kapni a pénzét! A tanácsnokom nagyon értelmes és áldott jó ember volt, becsü-

letes, jószándékú férfi — talán azért érte az a sors, hogy a sajtóban aljasul meghurcolta egy úgynevezett purifikátor, akiből később a forradalmi idők egyik legsötétebb alakja lett. A főnököm tehát azt mondta, jól van, próbáljuk meg. Ha nem is ilyen egyszerűsítve, mert egy közben álló fogalmazó kartársnak sikerült az ügyet kissé visszanaegyszerűsíteni — el is jutottunk oda, hogy ezek az akták lassan megszűntek. De egy fél év múlva bejött hozzám a főnököm, megvakarta a fejét és azt mondta: «Öcsém, nagy bajt csináltál! Felülről szemrehányást kaptam, hogy az ügyosztályunkban — nagyon megcsappant az elintézt akták száma! . . .» — Ismétlem, ez egy negyedszázaddal ezelőtt történt. Most képzeld, azóta hány rendelet született, hány törvény van, annak hány végrehajtási utasítása, hányszor kell nekem itt ezen az asztalon ugyanazt az aktát viszontlátnom, míg valahol a fél türelmetlenül várja az elintézést, amelytől ha nem is a saját sorsa, de valamelyik ügyének az eldőlte függ.

— És mit kellene csinálni?

— Mint egyik legsürgősebb és mindenekelőtt való reformot a lehető legnagyobb gyorsasággal keresztül kell vinni végre a közigazgatás racionalizálását s egész adminisztrációs rendszerünknek a korhoz, a szükségletekhez és mindenekelőtt — az emberhez való alkalmazását . . .

. . . Igazat adtam a barátomnak s amíg eljöttem tőle, azon gondolkoztam, valamikor olyasfélét tanultam, hogy a közigazgatás olyan része az állami működésnek, amelyben az állam, illetőleg a közület a közfeladatok terén a közszükségletek kielégítése végett ezeknek egyes konkrét eseteiben «cselekvően» foglalkozik. És eszembe jutott, hogy a nagy Stein Lőrinc szerint a közigazgatás az államnak az a tevékenysége, amellyel a való életet a maga célja szerint tényleg átalakí-

tani tudja. Mert az ő eszméje szerint a közigazgatásnak az kellett legyen a vezérgondolata, hogy a közhatalom által az államcél minden része bevitessék és teljesedjék a való életben.

De ha mi mai korunk nagy követelményére — a társadalomban az igazság érvényesülésére — gondolunk, ezt ki kell egészítenünk azzal, hogy a közigazgatásnak is a való életet kell belevinnie és teljesítenie az állam gépezetébe.

Voltaképpen mikor is jó a közigazgatás? . . . Ha igazságos, gyors és olcsó. A mi közigazgatásunk általában — el kell ismernünk — igazságos, de nem gyors és nem olcsó. Az ügyek végtelen utat tesznek meg a hivatalos fórumokon keresztül, ami nemcsak időpocsékolást, de fölösleges pénzkiadást is jelent. Az igazságosságban pedig szintén az a baj, hogy ehhez a célhoz túl lassan jut el, mert az alsófokú hatóságoknak nincs elég önálló hatásköre, épp ezért az intézkedő tisztviselő saját felelősségére nem mer dönteni olyankor, amikor az igazság és a méltányosság összeütközésbe kerül a jogszabállyal.

Az utolsó húsz év alatt több jogszabály készült, mint azelőtt századok alatt, már pedig kétségtelen igazság, hogy a jogszabályban minél több a szabály, annál kevesebb a jog . . .

Folytonosan beszélünk arról, hogy az állam működését — éppen azért, mert rendkívüli módon kiterjedt az élet minden területére — összhangba kell hozni a kor egész ütemével. Amikor többszáz kilométeres sebességgel száguldanak a repülőgépek, óránként száz kilométereket rohannak a vasutak, a sínautók, a gépkocsik, akkor az akta sem járhat dilizsánszon. De tévedés volna azt hinni, hogy ha egy úgynevezett alkotmányreformot csinálunk, azaz a miniszterelnök igen helyes szavai szerint az állami akaratnyilvánítás és a megnyilvánult akarat megvalósításának mód-

ját korunk eszméinek és a mai politikai élet gazdasági követelményeinek megfelelően átalakítjuk, — ezzel már minden rendben is lesz. Ezzel még nem lesz rendben. A korszerűségnek elsősorban ott kell érvényesülnie, ahol az állam és ember egymással érintkezik. Ma az embernek az országért és a nemzetért a legnagyobb áldozatot, a legtöbb lemondást, a legteljesebb erőfeszítést kell vállalnia, de ugyanakkor elvárhatja, hogy az állam az ő ügyeit igazságosan, olcsón és gyorsan elintézzé, az akták ne járjanak csigalassúsággal hónapokon át íróasztalról íróasztalra.

Az alkotmányt, a mi ősi életformánkat nem lehet elválasztani közigazgatásunktól és nem szabad szembeállítani annak lelkünknek megfelelő módjával, az önkormányzattal.

«A közigazgatás nem ellentéte az alkotmánynak — mondja a Közigazgatástanában Concha Győző —, hanem része, nem mellette, hanem benne van. A közigazgatás az alkotmánynak épp oly tényezője, mint a király, a parlament vagy a kormány, csak hogy nem mellettük, de alattuk áll».

Bárdossy László miniszterelnöki bemutatkozásaikor maga is bátor hitvallást tett a közigazgatás átalakításának szükségéről. Elismerte, hogy közigazgatásunk lassú, túlságosan centralizált, a fejlődő élet követelményei szerint tehát át kell alakítani; a minisztériumok ügyintéző hatáskörét a lehetőség szerint alsóbb hatóságokra fogják átruházni a már régebben lefektetett jogorvoslati rendszerreform kiépítése útján. Kiemelte, gondoskodás történik róla, hogy senkit se lehessen elvonni — illetékes közigazgatási hatósága alól. (Sokan talán nem is tudják, milyen nagy dolgot jelent ez!) És megállapította, hogy meg kell szüntetni a jelentéktelen ügyek sorozatos fellebbvitelének lehetőségét. Ugyanakkor azonban a rendszer e szigorú bírálata mellett megemlékezett

arról is, hogy a magyar tisztviselői karnál felkészültségben, szorgalomban, kötelességtudásban nincsen hiány, mert a mai nehéz időkben, hivatalos órán túl is, minden erejével dolgozik.

De éppen mert el kell ismerni és kellően kell értékelni a magyar köztisztviselő tehetségét, jellemét és munkáját, azért kell rájuk nagyobb hatásköröket ruházni. Gyorsabb intézkedési lehetőségeket kell adni nekik, mert az ezzel járó felelősséget nyugodtan lehet az ő tiszta lelkiismeretükre bízni.

Az államcsínnyel francia császári trónra állt III. Napoleon közigazgatási rendeletéből való a híres mondás, hogy kormányozni távolról, de jól igazgatni csak közélről lehet. A francia rendszer ugyan egyáltalán nem valósította ezt meg, a gondolat azonban mégis igaz, mert hiszen a gondolat igazsága sohasem függ attól, hogy rosszul, torzan vagy éppen ellenkezően valósítják meg.

A mai időkben, amikor a nagyközönség az ország és a nemzet legmagasabb érdekei előtt a maga egyéni igényeivel, a maga külön érdekeivel vissza kell, hogy vonuljon és át kell adja magát a legmagasabb rendű hazaszolgálat kötelességének, sokszorosan fontos, hogy a sok áldozatot, megszorítást, a különböző kényszerintézkedéseket milyen módon, milyen hangon, milyen módonban — és előtte mennyire átérthetően hajtják végre vele szemben.

Ha egyszer valóban elérkezünk ahhoz, hogy a magyar közigazgatást egyszerűsítsük, a Bachok és Schmerlingek szellemi hagyatékából itt maradt csökevényeket közigazgatási rendszerünkben végleg kiirtsuk, az első intézkedés, az egyszerűsítésben a hivatalos nyelv egyszerűsítése és nemcsak szavakban, hanem szellemiségben is érvényesülő magyarosítása legyen. Nem szabad, hogy a közönség plakátokon és ujságokban olyan rendeleteket

találjon, amelyeket még újra és újra olvasva sem ért meg. De még kevésbbé szabad előfordulni annak, hogy egyugyanazon ügyben egymásnak ellentmondó, vagy egymástól eltérő, egymást hirtelen fölváltó és eltörlő intézkedések és rendelkezések tömkelegébe kerüljön.

Legfőbb követelés azonban változatlanul az a három, ami, mint mondtuk, a jó közigazgatás előfeltétele, hogy olcsó legyen, gyors legyen és hogy — igazságos legyen.

Az állam, a szentistváni ország állama, a Magyar Szent Korona állama közvetlenül a közigazgatáson át jut érintkezésbe honpolgárai-val, a haza fiaival és — ne felejtsük el és különösen hivatalok ne felejtsék el ezt — a Szent Korona tagjaival. Nagyon sok, sőt minden attól függ tehát, hogy ebből az érintkezésből mi marad vissza a lelkekben: megbántottság, sérelem, elégedetlenség, vagy megnyugvás, elégtétel, kielégített öntudat, megelégedés és bizalom! Ez mindenütt nagy dolog, a fővárosban és a vidéken, a városi bérházakban és a kis falusi tanyákon, de különleges történelmi felelősséggel válik fontossá azokban az országrészekben, amelyek visszatértek hozzánk s amelyeknek nem minden lakója beszéli a mi nyelvünket vagy tartozik a magyar fajtához. Egy kemény szó, egy meggondolatlan intézkedés minden magyar emberrel szemben bajt okozhat s különösen a társadalmi békesség s az osztályok közötti kiegyenlődés értékét veszélyeztetheti.

Most minden nagy kérdésünket gyorsan meg kell oldanunk és jól kell megoldanunk, de minde-
niknek szerencsés megoldása attól függ, tudjuk-e közigazgatásunkat a bürokratizmustól megszabadítani, a kor feladataihoz, az idő üteméhez s az igazi történelmi magyar szellemhez hozzáalakítani! Mert ha ez sikerül, akkor a többi is menni fog, — de nélkülül homokra építünk!

AZ ÜVEGFALÚ KASTÉLY KAPUJÁBAN.

Régi gyermekmesékben szerepelt az üvegvár, amely az üveghegyek tetején épült valahol messze, az Óperenciás tengeren is túl. Fenn, az üvegtorony hetvenhetedik szobájában aranyszőke királykisasszony lakott — talán maga Tündér Ilona, az üvegvárkaput pedig hétfejű tűzokádó sárkány őrizte. De a királyfi . . . hagyjuk, nem érdemes tudni, mi is történt a királyfival, ne törődjünk Tündér Ilonával se, a csúf sárkányra se gondoljunk. Csak . . . csak . . . az üvegfalú épület üvegfalú szobáit próbáljuk elképzelni . . .

Nem is kell hozzá túlságosan nagy képzelőtehetség. Akit a sorsa egyszer elvezet Rómába, megnézheti a repülésügy palotáját, amely szinte egészen üvegből épült s mint hivatalnak az a különleges tulajdonsága van, hogy a főnök állandóan látja, hogy dolgoznak, mit dolgoznak az alantasai, de viszont az alantasak is látják a főnököt hivatali ténykedésének minden pillanatában. De mondják, hogy most már Budapesten is van több olyan intézet, ahol — ha nem is az épületfalak, de a hivatali szobákat elválasztó közfalak — üvegből vannak, vagy ahol a kis hivatali szobácskák — ahogy mondani szokás: boxok — közfalait eltávolították s a tisztviselők egy-egy nagy teremben munkálkodnak egész nap, ezt a termet pedig a főnök szobájától nem elválasztja, hanem a szabad látáson át — összeköti az üvegfal. A tapasztalat állítólag az, hogy a munkateljesítmény megnövekedik, a hivatalnok és fölöttese között való viszony pedig megjavul.

Kétségkívül tetszetős gondolat volna, hogy egy napon minden hivatalt így építsenek föl vagy telepítsenek át ilyen üvegházakba és üvegfalú termekbe. Nem is azért, hogy ők lássák egymást, hanem hogy a nagyközönség láthassa őket, amikor az úgynevezett egyszerű polgár belép az ismeretlen és félelmes Hivatal csarnokaiba. Meg lehetne jósolni, hogy ebből elsősorban a tisztviselőknek volna haszna, mert ha sok és nehéz munkájuk robotját közvetlenül láthatnák az emberek, mennyi igaztalan vélekedés és előítélet omlanék össze magától! De a közönség is jól járna, mert sokkal kisebb lenne az idegfeszültsége, ha maga előtt látná a munkába merült hivatalnokot. Míg így a zárt ajtó előtt topogva esetleg azt hiszi, hogy az előtte elzárt szobában talán tereferélnék, vagy tízóraznak ahelyett, hogy az ő annyira sürgősnek vélt ügyét gyorsan előszednék és nyomban elintéznék. Erre különben példa a takarékpénztárak és bankok mindegyik pénztárterme, ahol minden a közönség előtt történik s éppen ezért az feltétlenül türelmesebben és megnyugodtabban vár, mint valami hivatalszoba előtt, ahol sorba kell állnia és lesnie, amíg az előtte érthetetlenül sokáig nem nyíló ajtó végre kitarul.

Persze, lehet, hogy sok régi tisztviselő húzódoznék ettől az újítástól. Nem azért, mintha munkájának nyilvános ellenőrzésétől félne, hanem mert sok embert az elkülönített szobák régi szokása, a külön-külön elzárt fülkékben való munka csöndje és zavartalansága már annyira megfogott, hogy azt hiszi, nem is tudna már más körülmények között nyugodtan dolgozni.

Pedig ez voltaképpen sokkal inkább előítélet. Amit különösen a fiatalabb nemzedék vagy hamar le tudna győzni, vagy talán nem is érezne ma annyira, amikor a közösségi érzés kétségkívül erősebb, mint régen, s az egyéni elkülönülés vágya erősen visszafejlődött.

Egész bizonyos, hogy azokban a hivatalokban, ahol egy vagy más ok miatt a munka most is csoportokban folyik, ez egyáltalában nem megy az eredménynek sem minőségben, sem mennyiségben a rovására.

Ami az úgynevezett üvegrendszerben voltaképpen a leglényegesebb, az az alárendeltségi viszonynak, illetőleg a felsőbbbségi helyzetnek mindenestre egészséges átalakítása, mert hiszen a dolgozó embernek csak öntudatot adhat az, ha tudja, hogy a főnöke látja az ő szorgalmát, frissességét, kitartását, ügyességét, a közönséggel való előzékeny, udvarias és mégis tekintélytartó viselkedését. A főnöknek pedig tiszteletben csak javára válik, ha alárendeltjei egész nap látják, hogy a magasabb rang több munkát, fokozott gondosságot s a közönség szolgálatában példaadó magatartást is jelent.

Ma a közönség sokszor a hivatalok hatalmas kőépületei elé kerülve, bensejében titkon azt képzei, hogy a kapu mögött a bürokrácia kegyetlen hétfejű sárkánya várakozik rá s hogy az épület tekervényes lépcsőin, zezzugos folyosóin el kell tévedni annak, aki a sok elzárt szoba közül meg akarja találni annak az ajtónak a kilincset, amely mögött az álmodott és remélt Tündér-Ilona: az igazság és a méltányosság mesebeli királykisasszonya várja a bátor és szabadító királyfiakat.

Mai életünkben a hivatal sokkal több, mint valamikor régen volt. Mert nemcsak számban és létszámban növekedtek meg a hivatalok, hanem feladatköreik nőttek meg óriási arányokban. Például a régi Nagy-Magyarországon egyetlen épületben elfért Darányi Ignác földművelésügyi minisztériuma és Szilágyi Dezső igazságügy-minisztériuma, — ma pedig az azóta erősen megnagyobbodott épületben a magyar földművelés legfőbb hivatala is alig fér el. Fel lehet tehát mérni,

milyen rendkívüli módon megnőtt felelőssége, munkaterülete, ügyelintézése, aktaserege s ezzel természetesen szervezete, személyzeti létszáma annak a legfőbb közigazgatásnak, amely ma központosilag intézi a magyar föld kérdéseinek s ügyesbajos dolgainak legfőbb vezetését és felügyeletét.

A multtal szemben nemcsak annak kényszere alakult ki, hogy sokkal több törvényt kell hozni, mint a régi világban, de még inkább abban, hogy szinte napról=napra a rendeleteknek s a különböző szabályozásoknak óriási sora jelenik meg. Ez mind új meg új feladatokat szül és rak a köztisztviselőtársadalom vállaira. Ember legyen, aki ma az új jogszabályoknak tömkelegében csak hozzávetőlegesen is el tud igazodni, hiszen egy=egy rendelet néha egész kötetet tesz ki s a köztisztviselőnek, amikor valamely ügyben a végső döntést ki kell mondania, előbb valósággal el kell merülnie a különböző rendeletek és szabályok áradatában.

Most nem arról akarunk vitatkozni, hogy mindez helyes=e, hogy mindennek feltétlenül így kell=e lennie, vagy talán mindezen lehetne egyszerűsíteni is, vagy hogy az állami közigazgatás menete nem lehetne=e gyorsabb, egyszerűbb s hogy korszerű szóval éljünk: racionálisabb, mint ahogyan az a szokványok alapján gyakorlatilag nálunk kialakult? Csak a tényt kell megállapítani s ezzel a ténnyel számolni, hogy a kor fejlődése — az állami beavatkozás, az állami irányítás köreinek rendkívüli kitágulása olyan helyzetet teremtett, amelyben a közigazgatást végző tisztviselőkarnak s annak a nagyközönségnek a viszonya, amelynek ügyei, bajai, igényei, gondjai, kérelmei és követélései fölött napról=napra döntenie kell, a multtal szemben bonyolultabb, érzékenyebb s épp ezért természetesen feszültebb is lett, mint azelőtt.

Az első teendő talán az volna, hogy a rendeletek szövegét közérthetőbben kellene megszer=

keszteni. Nem megírni, mondjuk, mert hiszen egy ilyen rendelet annyi előzetes megbeszélésen, tanácskozáson, értekezleten és tanácson megy keresztül, hogy mire világot lát, a szöveg megannyi változáson megy keresztül. De bármilyen bonyolult is egy jogszabály, azért lehet érthető és pedig nemcsak a szakemberek és a hivatalok, hanem a közönség előtt is. A másik, amire ügyelni kellene, hogy a döntések sohase történjenek azoknak valamelyes hozzászólása nélkül, akiket érint. A harmadik, hogy amennyiben valamely jogosítvány vagy engedélyezés az, amiről a döntés szól, az lehetőleg mindig több és minél függetlenebb ember döntésének legyen a következménye, vagy ha egy személynek kell dönteni, annak hatáskörét és felelősségét a legszigorúbban írják körül. Talán az is segítené, ha egy-egy ügyben az eljáró felek, illetőleg képviselőik, támogatóik vagy megbízottjaik nevét a hivatalokban kötelezőleg naponként kifüggesztenék.

Minél inkább a nyilvánosság előtt történik tehát a közigazgatás működése s az ügyek intézésében minél kevesebb az elzárkózottság, a homály vagy a titokzatosság, annál jobban tudja a közönség maga napi gondjainak, izgalmainak, keserőségeinek és zavarainak közepette megnyugodottan és bizalommal nézni azt, hogy róla és felette hogyan intézkednek s annál több reménységgel és megnyugvással tudja bevárni ügyeinek elintézését, sérelmeinek orvoslását, kívánságainak teljesítését.

A törvénykezés lefolyásában azért van valami megnyugtató mindig a közönség számára, mert az ügy nagy része a nyilvánosság, tehát a közönség szeme előtt bonyolódik le s ha a közönség kíváncsi, bemehet a tárgyalóterembe, meghallgathatja a felek előadásait és végül a bíróság ítélezését, — azaz a fennálló jognak az adott esetre való alkal-

mazását. Mert ahogy a régi latin mondás mondja: «adj nekem esetet s én megadom a jussodat», úgy kell érezni mindig mindenben a közönségnek s a közönség mindegyik tagjának azt, hogy ami történik, az az ő jussának megadása. De azt is, hogy minden eset külön elbíráltatik, nem pedig holmi paragrafus=kaptafa alapján jön ki belőle valami torz eredmény, aminek a végén éppen az hiányzik, hogy a közönség a maga jussának megadását érezze. Márpedig ahogy a törvénynek a kikényszerítő erőn felül egyik legnagyobb biztosítéka a köznek a törvénnyel való egyetértése s abban való megnyugvása, ugyanígy a törvényeknek s a rendeleteknek végrehajtásában is ez a közmegnyugvás az, ami a közigazgatás számára a valódi tekintélyt és a bizalmat megszerzi.

A mesebeli üvegvárat tehát nem muszáj fizikailag megépíteni, de mindenesetre ki kell építeni szellemileg, hogy a nagyközönség minden hivatalban és minden hivattal szemben úgy érezze magát, mintha annak működését folytonosan mintegy üvegfal mögött láthatná, figyelhetné és ellenőrizhetné. Amellett tehát, hogy valóban nem ártana, ha néhány hivatalt ilyen új mintára üvegkiképzés rendszerével épített új hivatali házakba elhelyeznék (és nem ócska, hivatalnak egyáltalában nem alkalmas bérházakba gyömöszölnék be, ahogy az most a háborús építkezési nehézségek között szinte rendszerré vált nálunk) — sokkal sürgősebb, hogy a közvélemény lelki szemei előtt a hivatalok és közintézmények nyilvánosan látható és nyilvánosan ellenőrizhető módon működjenek. Az újkori bonyolult jogszabály=gyártás és rendelet=alkotás amúgyis bizonytalanságot és tájékozatlanságot teremt a közönségben, amely legtöbbször nem tudja, hogy mit szabad, vagy mit kell tennie, mivel ütközik esetleg bele ennek vagy annak az X. számú rendeletnek ipszilonodik paragrafusába!

Ezt tehát nem szabad azzal növelni, hogy az esetek körül még különböző elzárkózásokkal és bonyolult eljárásokkal még titokzatosabbá és még érthetetlenebbé válják a különféle intézkedés, ami csak arra jó, hogy az adófizető polgárból ellenérzést váltson ki az esetleg helyes és bölcs hivatali szándékkal szemben, bizalmatlanságot és kétke= dést a döntések helyessége, szükségessége és kifogásolhatatlansága felől.

Ez a bizonyos közéleti üvegfal, amelyet a legvastagabb kövű kőépületben, vagy vasbeton= szerkezetű palotában is meg lehet valósítani, nem= csak a közönségre fog megnyugtatóan hatni, nem= csak annak a bizalmát és tekintélytiszteletét fogja növelni, hanem a közigazgatást is fel fogja szabá= dítani azoktól a hétfejű sárkányoktól, amelyek őt nem kevésbé fenyegethetik, mint a közönséget: a protekciótól és az önkényeskedéstől, a részre= hajlástól és a korrupciótól. Helyesebben ennek voltaképpen alaptalan és jogosulatlan gyanújától, amellyel annyit rémítgetik a közélet vasorrú bábái, a hazugság, a rágalom és a pletyka, azokat a ma már nem is királyfiakat, hanem egyszerű emberfiakat, akik azért indulnak el a várak és paloták felé, hogy megtalálják a maguk álmát és vágyát, az igazság, a méltányosság, a szeretet és a jószág Tündér Ilonáit.

V.

A magyar ember és a
szellem.

A KÖLTŐ ÉS A SORSHARAG.

— Az ősi szép város vasúti állomása ünnepi köntösben ragyogott — beszélte erdélyi útjáról nemrég visszatért barátunk — és a sínek előtt díszbeöltözött hölgyek és urak nyüzsögtek, cserkészek sorfala volt itt, magyarruhás kisleányok virágcsokrai virítottak amott. Az előkelőségek között ott állt a város polgármestere és az alispán, papok piros cingulussal, katonatisztek vitézségi kitüntetésekkel . . . Nyilvánvaló volt, hogy itt valami fogadtatás készült. Talán főispáni installáció lesz! Meg is kérdek valakit. Azt feleli, de hogy, szó sincs főispánváltozásról. A főispán úr különben szintén itt van.

— Talán valami miniszter érkezik?

— Nem, kérem . . . más.

— Kicsoda?

— A költő jön a városunkba! . . .

Már be is járt a vonat, s ahogy megállt, az egyik kocsiból a premontrei kanonokrend nemes reverendájában szálas férfi szállt le róla: fehérenkéken és jött a várakozó tömeg felé zúgó éljenzésben, hulló virágcsőben — a költő. Mécs László . . . Nohát. 1941-ben, látjátok, így fogadták Erdélyben a magyar költőt . . .

Ez a kis történet a magyar látóhatár messzébe és mélységébe állítja be azt a meglepő tényt, amit a könyvnap után olvashattunk: a közönség legjobban a költők műveit kereste.

Mécs László összes költeményeinek nagy kiadása az utolsó példányig elfogyott és rendkívüli volt a sikere a másik nagy magyar

költő, Végvári=Reményik Sándor összegyűjtött verseinek is.

A közönségnek és a versnek ez a meglepő összehatalálkozása erősen szembenáll azzal a megszokott hiedelemmel, hogy az emberek a mai keserves és nehéz életben sokkal jobban el vannak foglalva saját bajaikkal, anyagi gondjaikkal, társadalmi rétegük sorsfordulataival, semhogy ráérnének a költészet felé fordulni és verseket olvasni. A valóság azonban rácsfolt a költők egykori sirámaira, akik a tömeg meg nem értését, a kortársak közömbösségét és a lélek elanyagiasodását panaszták. Persze nem arról van szó, mintha most már minden költő fazekában tyúk főne vasárnap, vagy hogy költőnek lenni dúsan jövedelmező hivatás volna. Nem. Az emberi léleknek arról a megmozdulásáról van szó, amely a költészetet újra tiszteltetésben részesíti, maga fölött valónak érzi, és a költőben többet lát, mint szórakoztató versíró: azt a valakit, akitől a vigasztaló szót, a felemelő ígét, a reménységet gyújtó gondolatot várja. Nem ábrándozunk és nagyon jól tudjuk, hogy a ponyva és a könnyű szórakoztató irodalom általában mindig népszerűbb lesz a magasabbrendű irodalomnál és a csúcsokat járó költészetnél, mint ahogy mindig többen fogják fütyülni az operett=slágereket, mint Wagner Tűzvarázsát. De nem ebben van a lényeg. Hanem abban, hogy mindebből, ami ma nagy költőink körül történik és ahogy ma nemcsak egy kiválasztott szellemi kör, hanem szinte az egész társadalom fölfelé tekint rájuk, nagy tény öröme csillan föl: a költő visszakapta rangját!

A magyarság szellemi életében — amelynek magas színvonalát még ellenségeink sem tagadhatták soha — a költő az — az utolsó évtizedekben —, aki talán a legkevésbé kapott nagy szerepéért méltó elismerést. Ezt nem a külsőségekre, nem is az anyagi jutalomra értjük, hanem inkább

arra, hogy a nemzet szemében a költő nem volt olyan fontos, mint hajdanában. Meghallgatták a szavukat, el is olvasták a verseiket, de nem hallgattak eléggé rájuk és költészetükből nem érezték ki azt, hogy örök tanítások és örök figyelmeztetések szállnak az ajkukról egész életünk és jövőnk felé. Még a századforduló nagy magyar költő=egyénsége, Ady Endre, akinek személye és költészete körül annyi vihar volt — és még annyi vihar lesz —, sem érte el azt, hogy a nemzetben egyetemesen egyforma értékelés alakuljon ki róla és szavára úgy figyeljen minden kortárs és úgy érezze benne meg a maga Istenkeresésének, emberi töprengésének, hazafias vágyainak és magyar álmainak hordozóját és hirdetőjét, mint ahogyan a mai magyarság Mécs Lászlóban és Végvári=Reményik Sándorban elismeri és tiszteli a költőt.

Az igazi költészet azoknak a szépségeknek és igazságoknak aranyfoglatja, gyémántfölcsilánása, amelyeket mindenki érez, elfogad és hisz abban a percben, amikor a költő kimondta — mert régóta benne voltak tudattalanul az ő emberlelkében, az ő magyar szívében — az ő álmaiban és álmatlan éjszakáiban.

Nem volt mindig így. Mert amikor a nagy összeomlás után, az ébredés pirkadásában, a minket lenyűgöző nagy nemzeti tragédia bilincsen élő magyarsága felé Erdélyből és a Felvidékről könnyű és kecses verslábakon elindultak felénk Végvári és Mécs László zengő sorai és zergénél könnyebben átugrották az ellenséges határsorompókat, — nem mindenki és nem egyformán fogadta szeretettel és megértéssel, főképpen pedig kellő értékeléssel ezeket a verseket.

A négy fal közé vonult l'art pour l'art költők hűvös fölénnel engedték elsuhanni maguk mellett a véresen és könnyesen sikoltó szavakat. Az az

irodalmi álfölény pedig, amely a pesti kávéházak márványasztalai és feketekávés poharai között terpeszkedett gögösen, — inkább kuriózumot vagy legfeljebb alkalmi költészetet látott a Végvári vagy Mécs verseiben. A pesti intellektuelnek, amely csodálatosan el tudta vonatkoztatni magát a magyar élet belső vérzésétől s valami bágyadt és szikádkadt álhumanistaságban tetszelgett, — nem tudtak a lelkéhez szólni, nem tudtak a szívéhez férközni ezek a versek, akár a bilincsbe vert Erdély, akár a láncban tartott Felvidék felől kiáltották világgá a magyar fájdalmat és az emberi lélek viharzást.

— Irredenta versírás — mondták a felsőbbbség bántásnál is jobban sértő vállveregetésével — a költészet az elefántcsonttoronyba való! . . . Vagy ezt mondták: Ugyan kérem, ez csak afféle papköltészet, versbe foglalt prédikálás: a mécs ne akarjon fáklya lenni!

De szerencsére Mécs László igenis fáklya akart lenni és Végvári sem azzal törődött, hogy egy-egy versben kifejezett jajkiáltására mit felelnek bizonyos irodalmi folyóiratok körében, — hanem csak az érdekelte, hogyan felelnek rá az egyszerű magyar szívek, az ezrek és tízezrek és százezrek, akiknek a száján életté változott a nyomtatott szöveg. Mert ezek a versek Erdélyben is, Felvidéken is sokszor csak száj beszédje útján terjedhettek, hiszen a zsarnokság cenzúrája legtöbbször tilalmat állított a megjelenésük elé az idegen, trianoni határok mögött. Reményik Sándornak sokáig a Végvári álnév mögé kellett rejtőznie s Mécs Lászlót bizony legtöbbször csak szerzetesi köntöse és papi mivolta fedezte.

Idehaza azonban ezekre az első Végvári=versekre, Mécs=költeményekre megdöbbantak a magyar szívek. A magyar társadalomból, amelyben az országvesztés fájdalma, a nemzeti szétdarabolt-

ság keserősége a legnagyobbtól a legkisebbig emésztő tűzzel égett, Mécs László és Végvári szavai kiváltották az együttérzés legforróbb hevületét, — de fölvillantották a reménység vi-
gasztaló sugarait is.

Mécs László valóban, ahogy megszólalt a magyarság felé, nemcsak író volt, hanem pap is. Isten szolgája és az evangéliumi igazság hirdetője. De azokban az években ez is sokszorosan kellett a magyarságnak. Hiszen anyagias kor rideg világ-
szemléletéből, istentagadó káromlásaiból, az Egy-
ház romlására törő páholyok sötét szellemiségé-
ből, a Prohászka által a kor nagy aposztáziájának
nevezett marxizmus terrorjából kiszabaduló ma-
gyar lélek — a maga keresztény megújódásával
— Istennél kereste a saját újjáalkotását és Istentől
remélte az ország újjáépítését. Nem akadálya volt
Mécs László hódításának az, hogy pap volt, hogy
katolikus lélek volt, hogy evangéliumi szellem
volt, ellenkezőleg: az első ív, amely őt a szenvedő
magyarsághoz idehozta és összekötötte vele,
éppen az a nagy keresztény szeretet volt, amely
verseiből áradva ömlött.

Sokan nem értették, mit akar a költő a nagy
társadalmi kérdések körül? Az aránytalanságok és
igazságtalanságok, a tömegek szenvedései miért
szólalnak meg újra meg újra a verseiben, mintha
maga volna a társadalom élő lelkiismerete? Miért
lángol, miért ostoroz — az emberért, akit egy
gazdasági rendszer az egyik oldalon a mélységbe
taszított, a másik oldalon a marxista elméletek
gyakorlati véres megvalósulása akart pusztító
világforradalomba sodorni. Miért harcolnak Mécs
László versei az aranyborjú ellen s miért nem
ismerik el a vér szabadságának a jogát, miért
hirdet keresztény alázatot és miért hirdet keresz-
tény szabadságot az embernek? És innen is,
onnan is morogtak ellene.

— Reakciós, klerikális költészet! — acsarkodtak egyfelől.

— Felforgató forradalmár, tekintélyromboló! — zúgtak feléje a másik oldalról.

De a költő nem törődött mindezzel semmit. Fehéren=kéken élt a Felvidéken és szívéből, amely a nemzet egész életét és az emberiség egész világát fogta át, úgy peregtek szét pazarul a dalok, költemények, mint a híres mesebeli herceg köntöséről tánc közben a gyöngyszemek és a drágakövek.

És Reményik Sándor sem törődött vele, hogy amit ír, arra sanda szemmel néz a román sziguranza és ajkbiggyesztve fordul el tőle a körúti szellemiség. Irta rendületlenül, tántoríthatatlan bátorsággal, megfélemlíthetetlen hittel a verseit, amelyekben a gyönyörű Erdély minden gazdagsága, szépsége, fényessége, ősi magyarsága, régi szabadsága — mindmegannyi nagy nemzeti kincs — került át sólyomszárnyakon újra vissza hozzánk. Az ősi értékeknek ezt a bátor átcsempészését nem tudta megakadályozni semmi!

De nem tudta megakadályozni azt még a gyűlölet, féltékenység, nagyképűség és ostobaság sem, hogy ezt a két magyar költőt keblére ne ölelje a trianoni országban élő, szenvedő, küzdő és remélő magyarság.

Miért, hogy az erdélyi Végvárit s a felvidéki Mécset az első perctől kezdve magáénak érezte és benne szinte a maga megoszthatatlanságát és szétszakíthatatlanságát ünnepelte diadallal a magyar nemzet? Mondjuk ki az igazságot, amely e nagy tény mögött van: ez azért történt, mert ez a két költő valóban érezte, tudta és valósította a magyar költő legmagasabbrendű hivatását, hogy — Isten-nel egyesült lélekben — egész egyéniségét, egész művészetét, egész szellemiségét mind a kettő odadobta a magyarság és az emberiség ál-

dozatos, feltételnélküli, mindenekelőtt és mindekifölött való szolgálatára. A magyar tömegek azért vannak Méccsel és Végvárival, mert ők velük voltak mindig. Az első verssortól, amely lelkükből kilobbant, a legutolsó rímig, amit tegnap írtak le, — sohasem csináltak mást, mint hogy minden könnyüket, verítéküket, minden csepp vérüket ennek az ezeréves szentistváni országnak és a kétezereves keresztény evangéliumi szellemnek rendelték alá, annak igazságait hirdették és — nem hirdettek semmi mást!

Nem véletlen az, hogy ők visszaszerezték a versíró régi rangját és — a nemzet költői lettek. Nem véletlen az, hogy a nemzet ma úgy néz rájuk és úgy fogadja őket mindenütt, mint a maga ősi hagyományainak végrehajtóit és jövődjének zászlóvivőit, mert ezek a költők mindig vele voltak. Mert ezek a költők nem négy fal között faragták a rímeiket, nem költészetért csinálták a költészetet, nem vonatkoztatták el magukat a magyar szenvedések, az emberi kínlódások hullámszásaitól és viharaitól, hanem a szívük a többi emberért vérzett, a lelkük a többi magyarért vajúdott. A versoraik, a gondolataikat szárnyaltató szavaik úgy röpültek az Isten felé, hogy a magyarság legszebb álmait és az emberiség legtisztább vágyait vitték magukkal!

Petőfi azt mondta, hogy «a költő és a sorsharag egy anyaméhből született; ikertestvérek voltak ők, együttbolygák az életet. . .» Nos, igen, ez a két költő ennek a kettőnek a költészete, valóban együtt született a sorsharaggal, azzal a sorsharaggal, amely Magyarországot rombadöntötte és a magyar nemzetet szétszakította. Ezt a rettenetes életet, amit az utolsó negyedszázad jelentett embernek és magyarnak. Mécs és Végvári valóban együtt bolygák át ezzel a kegyetlen sorsharaggal, de nem azért, mert annak voltak az ikertestvérei,

hanem mert a magyarnak és az embernek voltak hősi, ihletett, csodálatos testvérei . . .

Mit érzünk mi, író=emberek, amikor azt látjuk, hogy a költő újra fönn halad és áll az ormon, a dicsőség ragyogásában, — messze mindannyiunk fölött? Mit érzünk? . . . Akár ismerjük őket közelről, akár nem — egyik, a felvidéki, legjobb barátom, a másikat sohasem láttam, — mit érez a hétköznapi szürke veréb, amikor maga fölött szárnyalni látja a sast? . . . Talán nem a félelmet, hanem sokkal inkább a hódolatot és azt a szerény kis örömet, hogy ő is madár és neki is — tolla van!

KÖZÉLETI PARASZTSZOBA.

A magyar közéletben, de különösen az irodalom és a közírás köreiből újabbán néha furcsa csoportosulásokat lehet látni. A kor egyik divatos gondolatának, az úgynevezett népiségnek zászlóját lobogtatják s valami sajátos elkülönüléssel és osztálygöggel akarják lefoglalni maguknak a népet, mintha ők fedezték volna föl s egyedül ők volnának hivatottak és jogosultak annak nagy életkérdéseihez hozzászólni. Mintha magyar világunk nagy tárlatában külön termet csináltak volna: ezt berendezték parasztszobának, teleaggatták irodalmi és politikai kulacsokkal és tányérokkal, kobakokkal és árvalányhaj-csokrokkal, szónoklat-szűrökkel és vezércikk-szöttesekkel. Hosszú kecskelábú asztal mellett saját külön vitaestélyeket rendeznek arról az izgató kérdéstről, szabad-e a vérbeli népi írónak grófnál feketekávézni és ha mégis és igen, vajjon ilyen alkalommal kötelező-e a csizmahúzás, pipázni kell-e vagy szabad cigarettát is szívni? Ebbe a szellemi parasztszobába való belépés jogosultsága is erősen vitás. Vannak olyanok, akik fokosukat forgatva csak azoknak akarnak helyet adni egy-egy kispörköltre, akik valóban paraszti származásúak. Ez ellen természetesen hevesen tiltakoznak: szintén ingbe, gatyába és pörgekalapba öltözve, olyanok, akik tényleg már egy évtized óta űzik iparszerűleg a népiességet, noha bölcsőjük, sajnos, valami lateinerházban, legjobb esetben kispolgári lakásban ringott. Az iskolai végzettség sem mellékes, mert lehetőleg csak négy elemi szabad kimutatni, a középső

iskola alsó négy osztályának minél rosszabb eredményű elvégzése még tűrhető, de már hét gimnáziumot, vagy pláne érettségit, feltétlenül le kell tagadni. Főiskolai képesítés — kizáró ok! A népnek és a népnek ők a kizárólagos jogú egyedárusai, ha másvalaki hozzá mer szólni a nép dolgához, — annak fokost a fejébe!

Aki az utolsó emberöltőt a magyar közéletben végigélte, annak érdemes elgondolni, hogy is jutott a dolog idáig.

Kezdetben voltak a kiszáradók. Vagy ahogyan akkoriban nevezték: csizmások, akiket részben ijedten, részben fölényeskedő lekicsinyléssel fogadtak, noha vezérük egy örökszép mondással kezdte meg parlamenti működését: «Nem új sebeket ütni, hanem sebeket gyógyítani jöttünk ide». De a született és hivatásos politikus legnagyobb része bizalmatlan és ideges volt velük szemben. Ők maguk politikailag iskolázatlanok, látkörben természetszerűen szűkhatárúak, a maguk apró gondjaik iránt túlságosan elfogultak, az ország magasabb érdekei iránt nehezen megindíthatók voltak. Többet beszéltek a kisüstről, mint a falu igazi nagy bajairól, mély problémáiról és valami zárt, egymáshoz húzódó, jobbra-balra bizalmatlanul tekintgető rész voltak az országgyűlésben, akik folyton féltek, hogy becsapják őket. Mégis: őszintén és becsületesen léptek meg egyezésre, hogy guvernementális pártalakításban vegyenek részt, kézfogásuk mögött nem lappangott sem egyéni, sem valami elzárkózó osztályöntudat. A földreformot és házhelytörvényt, hosszú évtizedek óta az első nagy lépést a magyar földbirtokpolitikában, ők csinálták meg. De ezzel mintha ki is merült volna politikai erőtartalékuk, kormányzási irányító akaratuk. Felmorzsolódtak vagy felszívódtak a többségi pártban, azután kihulltak belőle, ma már csak

egy-két öreg álldogál közülük a jobboldali mezőnyben, mint erdei irtásban az a pár szál fa, amit meg szokás hagyni mutatóba. De egy részük, amelyik megőrizte harcos kedvét és tovább akart haladni a maga választott politikai útján, ellenzékbe ment s velük együtt azok a nadrágos kisgazdák, akik részben — de csak kis részben — a falusi értelmiség soraiból kerültek közéjük, részben itt sodródtak hozzájuk már a budapesti aszfalton, de mégis — vagy éppen ezért — ők lettek közöttük a leghangosabbak. Olyanok csináltak magukból politikus kisgazdát, akik az árpát nem tudták megkülönböztetni a búzától, vagy a repcét a lóherétől, de azért a magyar föld legfontosabb kérdéseinek szabadalmazott szóvivőiként szerepeltek.

Ez is elmúlt.

A nép nagy kérdései azonban nem múltak el, sőt, megsokszorozódtak, jelentőségben elmélyültek, sürgősségben kiterjedtek az egész közéletre. Hovatovább mindaz, ami a népet érdekelte s ami a népnek érdeke volt, nemcsak a politikai hírvetésben szerepelt már, hanem valóban komoly nemzeti programm lett, amelyből az egymásután következő — száz és száz különféle problémával, megújuló nemzetközi politikai és gazdasági válságok között viaskodó — kormányok igyekeztek megvalósítani annyit, amennyit tudtak, amennyit a viszonyok engedtek s amennyire az ország gazdasági lehetőségei és a nemzet történelmi sorsfordulatai módot és időt adtak.

De közben jött a falukutatás. Ennek művelői között voltak tehetségesek és tehetségtelenek, jóhiszeműek és kevésbé jóhiszeműek, alaposak és felületesek. De jöttek sorra a cikkek, könyvek, szociográfiai felvételek, népélelmezési keresztmetszetek és népegészségügyi statisztikák is. Komolyak és komolytalanok, értékesek és érték-

telenek. Egy nagy érdemük azonban mindenesetre volt: állóvizeket mozgattak meg. Éppen ezért volt zavaros sokszor az írásuk, a tiszta szemet és a pelyvát egy zsákba hordták össze gyakran. De tagadhatatlan, hogy a nép létének és sorsának nagy kérdéseivel olyan rétegekben is érdeklődést keltettek, amelyek eladdig meglehetősen távol tartották magukat a magyar falu életétől s közömbösen — jó, ha nem ellenségesen — néztek, vagy helyesebben, nem is néztek az egyszerű nép felé.

Ebből az érdeklődésből azonban hamar divat lett. Az elméleti okoskodók és a pártéleti vigécek valósággal rávetették magukat a falura. Legtöbbször olyanok, akik csak néha-néha, vasárnap, láttak parasztot s úgy mentek be a tiszaháti vagy a dunántúli kis magyar falukba, mint a felfedezők a hottentották közé. A magyar föld bonyolult kérdéseit könnyelmű általánosításokkal egyszerűsítették le holmi földreform-egyenlegre, majd áthangszerelték hol az egyik, hol a másik párt programskálájára. Derék urak, akik egész életükben budapesti aszfalton éltek, hirtelen faluszakértökké léptették elő magukat. Noha életükben nemigen beszéltek még egy órát addig komolyan és meghittén magyar paraszttal, mint a néplélek csallhatatlan ítéletű ismerői álltak elő. Egyszerűen kinevezték magukat Budapestre a magyar falu rendkívüli követeivé és meghatalmazott minisztereivé. Irtak, beszéltek, agitáltak a magyar parasztról és a magyar paraszt nevében, mintha közülük eredt volna, mintha gyermekségükből hozták volna magukkal a falu ezeréves magyar titkait, bajait és panaszait, vágyait és álmait.

Különösen az irodalomban és a közírásban kezdett lábrakapni a hirtelen fölbuzdulás, amely azt képzelte, hogy a magyar paraszt lelkének gazdag kincsháza, életkérdéseinek száz meg száz eredőből összetett súlyos gondkomplexuma csak

arra vár, hogy ők végre felfedezzék. Írói csoportok alakultak és gomolyogtak a falu és a magyar paraszt körül. Néha nyolc=tíz napos kirándulásokat tettek az országnak hol ebbe, hol abba a részeibe, míg végre egyszer, ha rövid időre is, tényleg holmi érintkezésbe kerülván a falu népével, gyors benyomásukat és hirtelen kialakult tapasztalataikat siettek újságcikkekben, röpiratokban és könyvekben közreadni, megtűzdelve természetesen zamatos kifejezésekkel, elkeseredett úrgyűlölettel, dühös kis sercintésekkel. Esetleg egy kis tetszetős nemiséggel, melyből azután a munkában elcsigázott magyar parasztról és korán hervadó fáradt asszonyairól kraftebingi és freudi emlékektől zsúfolt, soha nem létezett tudatalattiságokat és vágyálmokat koholtak. Kedvenc témájuk természetesen a nagybirtok=kisbirtokkérdés volt, amelyet azzal a biztonsággal és fölénnnyel kezeltek, amelyet csak a tökéletes ismerethiány, a meg nem lévő élettapasztalat és a teljes szakértelmetlenség adhat meg. Némelyik ilyen írás elolvasása után mindenki azt hihette volna, hogy Magyarországon nincs is más, mint embernyúzó nagybirtokos, falugyűlölő rideg városi társadalom, úri léhaságba és érzéki örömbé süllyedt középosztály és értelmiség, idejétmúlt feudalista államszerkezet, általános, egyenlő és nyilvános politikai jogfosztottság és igába fogott, baromi sorsú, elkorcsosodott, züllött, beteg és szaporodásra képtelen magyar paraszt. A megszállt területeken az ellenséges propaganda kirakatba tette ezeket a könyveket s a vadult színekkel rajzolt borítéklapok rémséges képeivel ijesztgette saját elnyomott magyarjait Magyarország ellen.

A mozgalom így a nemzetpolitikai síkról lassan lecsúszott a pártpolitika és az osztályharc alacsony színvonalára.

Mindennek tetejébe jött a parasztíró, aki szűr

ben, gatyában, csizmában kiszállt a Keleti=pálya-udvaron, hóna alatt egy nagy ménkű paksamétával s fölment az első útbaeső szerkesztőségbe, ahol azután esetleg ki is adták gyorsan egyik=másik versét vagy írását. Az östehetség tehát elfoglalta helyét a budapesti irodalomban és külön őrhelyét a közéletben, amely ettől kezdve köteles volt az ő megnyilatkozásait különös figyelemmel kísérni.

Mi persze úgy hisszük, az, hogy «paraszt=író» éppoly kevésbé lehet szellemi rang, vagy irodalmi megkülönböztetés, mintahogy nincs értelme, ha gróf=írónak vagy kereskedő=írónak neveznének valakit.

A dolog tudniillik úgy áll, hogy addig paraszt valaki — itt mindig a szó régi tiszta értelmét és nem ostobául elcsavart, sértő vonatkozását gondoljuk — addig marad paraszt, amíg a falu és a föld egyszerű életviszonyaiban annak életét éli, munkáját munkálja. De ha valaki író lesz, ha valaki költő lesz, akkor nem paraszt többé, mint ahogy nem cipész többé vagy nem tanár többé és nem orvos többé, mert származása, foglalkozása teljesen felolvad abban az általános nagy emberiben, amit valakinek írói volta, költővé válása jelent. Az író, a költő alkotómunkájában fölébe kerül mindennek, éppen azért, mert író, mert költő.

Petőfi Sándor a magyar népköltészetet a csillagokig emelte. A nép költője volt valóban, annak lelkétől lelkedzett fia. Származásilag is egyszerű sorsból nőtt fel, magáénak érezte a magyar népet, mint ahogy a magyar nép örökké a magáénak fogja érezni őt, akinek a dalai a nép ajkán élnek s aki legszebb szavait a nép szájából vette. De azért Petőfi mégsem paraszt=író, nem volt az soha, nem is akart az lenni és nem is próbálta senki odasorozni. Kossuth Lajost magáénak érezte és étzi még ma is a magyar nép, pedig

Kossuth a történelmi osztályból való volt, követ a rendi országgyűlésen, ügyvéd, majd közíró és politikus. Mégis «apánk»-nak nevezte el a magyar nép, mert tudta, hogy valóban rendkívüli része volt a jobbágyság felszabadításában, a magyar nép óriási sorsfordulásában. De sohasem kívánta a nép Kossuth Lajostól, hogy gyolcsgatyában járjon, cifra szűrt viseljen és népies kiszólásokkal beszéljen. Hatásának titka éppen abban volt, hogy Kossuth, amikor a néphez beszélt, nem annak átlagos színvonalához szállt le, hanem szavával, mondataival föl tudta emelni a józanul gondolkozó, öröklött bölcseségű és világosan látó népet a politikai küzdelmek olyan magasságába, amely a népet a nemzet és az emberiség méltóságába emelte és tartotta.

Óriási, csodálatos erő a nép, olyan, mint maga a föld, amelyen él. Mind a kettő a megújulás forrása a nemzet számára. De akárhogy szereti és tiszteli valaki a földet, amely az élet kenyerét termi, semmit sem ér, ha nem tudja művelni, ha okatlanul bánik vele, ha nem próbálja javítani, ha nem állítja a nemzeti termelés szolgálatába. A néppel szemben sem elég tisztelni és szeretni, írni és beszélni róla. Az élet valóságában kell segíteni, művelni, értékeinek érvényesülését, hibáinak kiigyomlálását munkálni. A zöldkeresztes nővér, aki megtanítja a paraszt asszonyt, hogyan bánják a gyerekével és hogyan etesse, — egy nap alatt többet tesz a népért, mint egy kocsiderék röpirat s egy komoly jegyző, aki a falujának népét ráveszi például a szövetkezésre, vagy az alapos gyümölcsvédelemre, többet tesz a népért, mint aki arról vitatkozik, vajjon a föld népe maradjon-e meg a paraszti életformában, vagy egy más «magasabb» urbánus életformát vegyen át. Mert meddő vita ez. Nem kell külsőségekben városiasítani a föld emberét, hanem az ő életszínvonalát kell maga-

sabbara emelni, gazdasági érzékét kell fejleszteni, a földdel való bánás tudásában előrevinni, műveltségét emelni s tiszta, őszinte lelakiségét megóvni.

A magyar parasztnak vannak nagyszerű erényei és vannak persze hibái is. Attól még nem lesz valaki nagy és valódi paraszt-író, ha a hibából vesz át egy rakást, például azt a ravaszdi fifikát, amivel itt vagy ott egyik paraszt a másikat becsapja, eloroz a földjéből egy darabot, vagy hogy a budapesti királyi ítélőtábla kifejezésével éljünk: «jó erkölcsbe ütköző módon» tulajdonít el valamit — másnak a terméséből. Még kevésbbé, ha a magyar paraszt irodalmi bemutatásában olyan képet fest róla és életéről, amely helyenkint és esetenként lehet igaz, de amely általánosságban mégsem hű, mert a nehézgondú paraszti életből erőszakosan ragadja ki csak a sötét színeket s a gonosz indulatokat, úgyhogy a végén az olvasónak azt kellene hinni, hogy az egész magyar faluban nincsen egyetlen becsületes ember és egyetlen tisztaszívű asszony sem.

A régi népszínmű-romantikára, amellyel a századvégi polgári társadalom és középosztály magát áltatta, nincsen szükség. Ma mindenki nevetne rajta, hogy a bíró leánya selyemviganóban jön haza, kezében aranygereglyével és apja kérésére nyomban elénekli házuk udvarán annak a kedvenc nótáját s utána csárdást táncol. De a magyar népet azóta megírták igaz nagy magyar írók, Gárdonyi, Mikszáth, Tömörkény, Móra s a nyomukban felnövő újabb magyar írónemzedék. Ezek a nagyok azután ismerték a népet, életét és küzdelmeit, érzéseit és gondolkodását. Nem tévesztették el, hogy a szögedi ember beszédében hova kell tenni az «ö» betűt és nem is agyaltak ki számukra olyan nemi és egyéb mesterséges problémákat, amelyekről a józaneszű egyszerű magyar paraszt soha még nem is álmodik. De a

közéletben sem kívántak a maguk számára kizárólagossági jogot a magyar nép képviselőjére és nem csináltak egyéni érvényesülést a föld népével való foglalkozásból.

A magyarság történelmi élete a nemzeti fejlődés vonalán halad. Ez a népet régen beemelte a nemzet nagy közösségébe s ott akar vele élni. A nép fiaiból nálunk nagy egyéniségek, kiváló főpapok, híres orvosok, nagy tudósok, gazdasági alkotók, művészek és írók váltak ki s lettek a nemzet és az ország fáklyavivői. Ilyen egyéniségekkel ma is tele van a magyar közélet. Éppen ezért semmi szükség sincs arra, hogy a népiség gondolatának divathullámain egyesek maguknak akarják kisajátítani a nép szellemét és művészetét s a maguk számára akarják lefoglalni a magyar paraszt védelmét és szolgálatát. Mert ez egyforma kötelessége mindenkinek, aki az ország szellemi életében résztvesz, akkor is, ha falun született kicsi parasztházban, akkor is, ha Budapesten jött a világra s történetesen úrnak a fia volt és kitüntetéssel tette le az egyetemi szigorlatait.

SZÍNHÁZ ÉS SZELLEM.

Függöny várjon! . . . A közönség se siessen. Nem kell félnie, hogy elkésik az előadásról, vagy nem tud idejében jegyet, bérletet szerezni. Lesz rá ideje. Mint ahogy volt az illetékes uraknak, akiknek véleményét a színháznyitási engedélyekről most már a kultuszminisztertől sürgette Budapest polgármestere.

Jó szerencse, hogy közben megjelent egy vagyoni rendelet a színházengedélyekkel kapcsolatban, amely egyetlen tollvonással rendezi azokat a bonyolult és nehéz anyagi kérdéseket, amelyek a színházépületek bérlete, a színházi vállalkozások finanszírozása és a színházi üzem szükséges tárgyi segédeszközei — díszlet, jelmez stb. — körül eddig a színházak átadásánál vagy átvételénél bonyodalmakat okoztak volna. Ez a rendelet a maga rövid szigorúságában félreérthetetlenül és megkerülhetetlenül intézkedik s mindenestre rendkívüli könnyebbséget és előnyt jelent ama új kiválasztottak számára, akiket a Színművészeti Kamara véleménye alapján, vagy esetleg anélkül, a polgármester méltónak fog találni, hogy színháznyitási engedélyt, színházvezetői működési lehetőséget adjon a számukra.

Mindezeknek a rendelkezéseknek célja nyilvánvalóan és őszintén az, hogy a színházat, ezt a még ma is olyan nagy jelentőségű művészeti, irodalmi és népnevelési tényezőt teljesen és kizárólag a keresztény és magyar szellem vezetésére, irányítására, alkotó erejére bízza.

Ha csak szigorú magánjogi szempontból elvi-

leg talán lehetne is kifogást tenni a különleges és kivételes intézkedések ellen, az a magasrendű nemzeti érdek, amelyet a színház képvisel — vagy legalábbis kellene, hogy képviseljen —, erkölcsileg megadja az indokolást és a felmentést. Végre is, ha egyszer a magánjogi formák szigorú megtartása mellett megtörténhetett, hogy Magyarország egyik legfontosabb, legtekintélyesebb és legnépszerűbb színpadát, a Vígszínházat máról holnapra egy ismeretlen amerikai színházüzletzsidó — az akkor hozzátartozó Fővárosi Operettszínházzal együtt — máról holnapra a kezébe ragadhatta s a maga bizalmi emberét — aki addig a színháztól meglehetősen távol állott — benyomhatta a színház vezetőjének s ez ellen akkor hiába tiltakozott a keresztény sajtó és a magyar közvélemény, akkor tudomásul lehet venni nyugodtan ezt is.

Amikor az állam általában messze bele kell hogy nyúljon a magánvállalkozás és magángazdaság kereteibe, a színház sem maradhat kivétel. Ott se lehetnek kiváltságosak, akik hatalmi helyzetüket változtatlanul és megingathatatlanul megtartsák.

Maga az a követelés, hogy a színpadművészetet ki kell szabadítani az üzlet karmaiból, hogy vissza kell adni a színházat a régi tisztesszínészi hagyományoknak, a nemzeti lélekből fakadó drámairodalomnak s száműzni kell onnan azt az elterpeszkedett idegen szellemet, amely a Bus-Feketék, a Fodor Lászlók és hasonló színházi tucatárusok szellemi vacakjaival szédítette a közönséget, — igazán nem új. A színház szellemi és erkölcsi megtisztítását hosszú-hosszú évek óta követeli a keresztény sajtó, amelynek nem kis része van abban, hogy lassankint maga a nagyközönség fordult szembe ezzel a színházi álkultúrával s valósággal rákényszerítette a színházi

magánvállalkozást, hogy az a magyarság ízléséhez és erkölcséhez próbáljon alkalmazkodni s ne a saját művészi ízléstelenségét és amoralitását akarja rákényszeríteni a színházba járókra.

Senki sem fog tehát sajnálkozni azon, hogy a benblumenthali örökség utolsó nyoma is eltűnik a Vígszínházból, vagy hogy a Faludiak és Wertheimerek színházigazgatási oligarchiája megszűnik. Hiszen ezeknek színházi hatalma, sikere és tündöklése sosem alapult máson, mint a pénz erején s a közönség hangulatait és esetleg legalantasabb ösztöneit jól kiszolgálni tudó és jól kihasználni tudó üzletes élelmességen.

Azt azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy Budapest magánszínházaiban rengeteg keresztény munkaerő dolgozott. Itt nemcsak a vezető színésztehetségekre, s általában a művészi gárdára kell gondolni, hanem a színházi üzemek nagy segédszemélyzetére és munkások seregeire, akik eddig ezekben a színházakban megtalálták becsületes kenyérkeresetüket.

Amilyen helyes, hogy a színházak művészi és gazdasági vezetését is a keresztény erkölcs és a nemzeti szellem szempontjából nemcsak nem kifogásolható, hanem ezentúl is kimagaslóan értékes személyekre akarják bízni — reméljük, hogy ilyeneket fognak találni s a nagy feladatokra ilyeneket is fognak kijelölni —, még arra is tekintettel kell lenni, hogy az a sok keresztény művészegyéniesség és mellettük a még sokkal több egyszerű keresztény kis egzisztencia a változásokkal kapcsolatban ne kerüljön az eddiginél rosszabb helyzetbe s régi munkahelyét, azt a színházi üzemet, amelyben a legutolsó kulisszatologatónak is bizonyos szellemi összetartozással és odaadással kell dolgoznia, — ne kelljen mással fölcserélnie. Ugyanakkor tehát, amikor az új engedélyes a rendeletek folytán igen kedvező feltételek kö-

zött juthat a színházépület és a színházi felszerelés birtokába, mint új munkaadó legyen köteles legalább olyan jó munkafeltételeket és kereseti lehetőségeket biztosítani a művész=személyzet, valamint a technikai személyzet és a színházi munkásság számára, mint aminőt az az addigi színházvezetők alatt élvezett. Ok nélkül tehát — aminek ellenőrzésére bizonyára megvan a módja a Színházművészeti Kamarának — a színház technikai személyzetéből és munkásságából egyetlen keresztény alkalmazottat se küldhessen el, csak azért, hogy esetleg oda a saját protekciós egyéneit vagy retyerutyáját hozhassa be.

Természetesen szabadkezet kell engedni minden színházigazgatónak arra, hogy művészi személyzetét maga állíthassa össze. Gondoskodni kellene azonban végre arról, hogy éppen az üzletes színházi vállalkozások rossz szokása — a művészeknek egy=egy darabra való összetoborzása és szerződtetése megszűnjék s minden színházigazgató rendes és teljes társulatot legyen köteles tartani. Még pedig egész éven át, mert a színpad művészeire nemcsak megalázó, hanem anyágilag veszedelmes is, hogy a szünetidő hónapjaira szerződés és rendes fizetés nélkül legyenek. Ez kényszerít sokszor nagy művészeket egyéniségükhöz méltatlan apró nyári szereplésekbe s olyan színpadokra való kirándulásokba, amelyek tekintélyüket lejáratják, művészi munkásságukat pedig megmérgezik.

Ami azonban a legfontosabb, az az új engedélyesek személyének kiválogatása. Anélkül, hogy ebben az illetékesek döntésének elébe akanánk vágni, meg kell állpítanunk bizonyos igarzságokat a multa nézve is és a jövőre nézve is.

Az első az, hogy a kiválasztásnál az előfeltételeket ne tévesszék össze a hivatottság érdemével. Értjük ez alatt, hogy ha valaki keresztény és

magyar származású, ez előfeltétel, hogy ha valaki tisztességes ember, keresztény szellemű és magyar gondolkodású, ez is előfeltétel. Sőt még az is az, hogy ilyen vagy amolyan más téren szerzett komoly érdemei vannak. Még előfeltételnek sem kell azonban elfogadni azt, hogy valaki a maga keresztiségét tüntetően hirdeti, magyarságát folytonosan hangsúlyozza, vagy hogy lelkes és buzgó tagja volt ilyen vagy olyan pártnak, ennek vagy annak a szellemi vagy irodalmi mozgalomnak.

Az előfeltétel azonban csak azt jelentheti, hogy aki ezzel nem rendelkezik, az eleve ki van zárva a versenyből. Nem pedig, hogy csak ezek alapján vagy ezekért színházigazgatói kiváltságot az engedélyokiratban foglalt, lényegében nemzeti adományozást kapjon. Ehhez más is kell.

Mindenekelőtt és mindenekfelett szakértelem. Tehát legalább bizonyos munkában és eredményben eltöltött idő, mert ez, ha mást nem, legalább gyakorlatot és színházi ismeretet hoz magával. Ezenfelül azonban valami kis művészi tekintély is és ismert s főképpen előnyösen ismert hírnév.

Nem szabad megisméltódni a Belvárosi Színház esetének, ahol olyan személynek kölcsönöztek bizalmat — sőt nemcsak bizalmat —, akit azután később éppen a Színművészeti Kamarának kellett a legsúlyosabb fegyelmi büntetéssel sújtani. Már pedig ez a rövidéletű, de sajnos, máris elég viharvert intézmény talán mégsem arra való, hogy mint valami színművészeti Kronosz, sajátmagaszülte igazgató=fiait falja föl.

Nem szabad elfelejteni: aki régen színházigazgató lett, a maga felelősségére csinált jó színházat vagy követett el butaságokat. A színházi vállalkozás szabad volt s aki belebukott, akár művészileg, akár anyagilag, csak önmagát kompromittálta. De aki most ilyen rendkívüli körülmé-

nyek között mint a keresztény és magyar szellem képviselője vonul be új vezetőként a színházhoz, az magával viszi ennek az előkelő címerpajzsnak egész becsületét és felelősségét. Az, hogy megállja a helyét, nemcsak az ő egyéni ügye lesz, hanem a keresztény és magyar színművészeté és ezen is túl, szinte az egész keresztény nemzeti gondolaté. Aki itt tehetségtelennek bizonyul, aki akár művészileg, akár erkölcsileg nem tudná maradéktalanul a helyét betölteni, az egy nagy és szent gondolatra vetne árnyékot. Mert hiszen annak védelme alatt és annak szolgálatára nyerte és vállalta ezt a modern kiváltságot.

Magától a színháztól pedig, akár komolyabb drámairodalom színpada lesz, akár a könnyebb fajsúlyú színjátszásé, szintén sok előfeltétel és sok teljesítmény beváltását kell követelni. Az, hogy a színpadokon ne történhessék semmi, ami a magyar nemzeti szellemmel ellentétes, hogy tisztelje a keresztény erkölcs és a keresztény emberi méltóság törvényeit, ez csak természetes előfeltétel. De ennél többet akarunk. Sokkal többet. Azt kívánjuk, hogy az így megújított magánszínházak valóban megújhodott színpadművészetet jelentsenek: a legmagasabb mérték követését, irodalmilag is és színházilag is.

Tagadhatatlan, hogy a budapesti magánszínházak színpadjain kiváló magyar művészek nőttek fel, magas színvonalú, európai viszonylatban is elsőrangú előadások voltak s a színpadi kiállítás és technika dolgában is vezetőszerepük volt a közép-európai színházak között. Mindebben semmi visszaesésnek, semmi hanyatlásnak nem szabad történnie. Ellenkezőleg. A megújhodott magánszínházaknak fokozott mértékben kell módot adni a magyar színésztehetségek kifejlesztésére, a színpadi összjáték fokozására és a magyar színpadi technika további tökéletesítésére.

A színházi világban ne az váljék divattá, hogy az állami színház, illetőleg színházak versenyezzenek a magánszínházakkal a sikerért, hanem inkább az, hogy a magánszínházak versenyezzenek a magasabbrendű művészetért az állam színházai-val. Éppen azért, mert a magánszínházak nem egészen és teljesen magánvállalkozások többé, hanem nagy közösségű testületeknek és nagy szellemi elhivatásnak választott terei. Feladatuk nem merülhet ki egyedül abban, hogy úgynevezett jó darabokat hoznak ki jó előadásban és ezzel jó pénztári bevételeket érnek el. A magánszínháznak is a legnemesebb régi hagyományok és a jövő legmagasabbrendű célkitűzései szerint kell működniök. Mert érdemesíteniök kell majd utólag magukat mindazokra az előnyökre és kiváltságokra, amelyeket ma úgyszólván előlegül kapnak a köztől.

A színház mint a keresztény szellemiség, mint a nemzeti érzés, mint a magyar hagyomány és a magyar élet iskolája az igazi és tiszta irodalom, a nemes és tiszta színjátszás szövetkezése legyen, ahol nem a nemzetközi bővílárut, nem az üres szellemeskedés és körúti vicc csinálmányait, nem a művészeti formákba kendőzött mezítlenséget, érzékiséget mérik ki félrevezetett tömegeknek, hanem a színjátszás és az írásművészet nagy értékeit vonultatják föl a néplélek fölemelésére, a nemzeti közgondolkodás kialakítására, nagy keresztény elvek maradéktalan hirdetésére.

Azt írtuk egyszer, e helyen, hogy a fiatal színésznemzedék ne a primadonnák és filmsztárok autóira és kastélyaira gondoljon, amikor a színpad deszkáin elindul, hanem a Kelemen Lászlók ekhós szekereire, a régi Nemzeti Színház, a régi Népszínház tudatos nemzeti napszínképére. Most is csak ezt tudjuk mondani az igazgatójelölteknek. És még valamit, amit a legtapasztal-

tabb magyar színházigazgatók egyike jegyzett föl emlékirataiban:

«Akiben nincs elég tisztelet és bátorság a múlt nagy hagyományainak ápolására és védelmezésére, de nincs elég rugalmasság és merészség az új idők új művészi formáinak megragadására s a művészet folytonos átalakulásában való haladásra, az ne akarjon színházat igazgatni!»

AZ IGAZI MŰVÉSZET VÉDELMEBEN.

Aki hisz benne, hogy az irodalom és a művészet a szép és az igazság felé vezetheti az embert, hogy jobbá és nemesebbé teheti, az nem tagadhatja, hogy ez a hatás — éppen ellenkező is lehet. Akik a maguk alkotó erejüket, munkájukat, egész életüket az írásnak, a színpadnak vagy a filmnek áldozzák, kell, hogy érezzék, mekkora az a felelősség, amely mindenkit terhel, aki nagy közönségnek dolgozik. Önmaga létjogosultságát, hivatását, tehát életcélját veszi tagadásba az, aki lekicsinyli azt a veszedelmet, ami az emberi egyéniségek kifejlődésére és az egész társadalom szellemiségére leselkedik könyvek lapjai, színpadok függönyei s a film illanó képei mögül. Írók, színészek, rendezők bizonyosan fölháborodva utasítanak vissza azt a tételt, hogy egy ország kultúrájának magasrendűsége, egy társadalom szellemi és erkölcsi színvonala mit sem veszítene és fejlődésben nem maradna vissza, ha a nemzetből kirekesztenék az írókat és művészeket, ha az elhivatottakat nem engednék a maguk hivatásuk terén működni, ha bezárják a könyvnyomdákat, a színházakat és a mozikat . . . Milyen sivár, örömtelen és üres lenne a nagyváros élete, ha ezektől a szellemi gyönyörűségektől eltiltanák az embereket... Tudjuk, hogy a hadban álló országok még a földi és légi háború fergetegei közepette is különleges erőfeszítéssel tartják fenn szellemi és művészeti életük folytonosságát. Az 1914-es világháború kezdetén több országban, — így nálunk is — rövid ideig szüneteltették a színházakat, de csak

hamar rájöttek, hogy a tömegeknek szükségük van erre a szellemi felüdülésre, a tiszta szórakozásra, a magasabbrendű művészet nyújtotta pár órás kikapcsolódásra . . . Viszont már akkor önkéntelenül megérezte mindenki, hogy talán mégsem lehet ott folytatni színházat és minden egyéb nagyközönségnek szóló szellemi szórakozást, ahol a régi béke idejében hirtelen abbamaradt.

Azóta azonban sokat láttunk és sokat megtanultunk. Álmodozó vagy lelkesedő emberek hihették például valamikor, hogy a sajtó szabadsága csak jót hozhat s hogy maga a hivatás hevülete és öntudata elég minden rossz hatás megakadályozására vagy visszaszorítására. A századforduló elején fölényes ajkbiggyesztéssel intézték el azt, aki jó vagy rossz sajtóról beszélni mert, sőt a béke utolsó éveiben ádáz harc folyt az ellen az új sajtótörvény ellen, amely a sajtó szabadságának legteljesebb elismerése mellett a sajtó felelőségét erőteljesebb eszközökkel akarta biztosítani. Már pedig az igazság az, hogy szabadság nem lehet felelősség, jog nem lehet kötelezettség nélkül.

Ma már a sajtószabadságnak nincs is olyan lelkes és becsületes híve, aki ne ismerné el, hogy háborúban, vagy súlyos külpolitikai helyzet idején a sajtó ellenőrzése igenis helyes és jogos. Ha van is vita erről, az sohasem az ellenőrzés ténye és szükségessége, legfeljebb rendszere és gyakorlásának módja körül forog.

Az a rendkívüli hatás, amelyet a szó gyakorol az emberre, de még inkább az emberek tömegeire, olyan rendkívüli, olyan messzemenő, hogy nem lehet vitás: a szónak nemcsak szabadságra van szüksége, de felelőssége is kell, hogy legyen.

Ami pedig áll az írott szóra, az talán még sokkalta jobban érvényesül ott, ahol a szót és a benne rejlő gondolatot hallás és látás érzékelése segíti. Ahogy a beszéd a tömeget jobban tudja

megmozgatni, mint az olvasmány, úgy erősödik a tömegre való hatás a színházon és a filmen keresztül.

Senki sem vonja kétségbe például azt a nevelő hatást, amelyet az elmúlt században a magyar nyelv fejlődésére vagy a főváros magyarosodására gyakorolt a színház. De nem lehet tagadni sem azt, hogy a századforduló körül éppen a színház volt az, amelyben és amelyen keresztül idegen szellem tudott érvényesülni, sem azt, hogy bizonyos filmek gangszterromantikájának súlyos következményeit mutatja például a fiatalok bűnözési statisztikája.

Aki a színpad és a film szellemi, erkölcsi és társadalmi hatása fölött fölényes kézlegyintéssel akar napirendre térni, az nem a maga szellemének magasrendűségét, csak az erkölcsi és társadalmi kérdésekben való tájékozatlanságát bizonyítja. Mintha valaki azt mondaná, hogy a pezsgőtől vagy a barackpálinkától csak jókedvű lesz az ember, de nem kaphat súlyos mérgezést, vagy azt hirdetné, hogy a morfium fájdalomcsillapító gyógyszer, de nem lehet tőle elpusztulni.

Az a fölényeskedés vagy meg nem értő idegeskedés, amely a katolikus társadalom mostani megmozdulását és erőteljes kezdeményezését fogadta bizonyos körökben, inkább szomorú, mint bosszantó. Mert amikor azt követeljük, hogy színházainkban, filmgyártásunkban, külföldi filmbehozatalunkban az erkölcsi és nemzeti érdekek maradéktalanul érvényesüljenek s amikor szembe fordulunk azzal a szabadossággal, amelynek felátadását és újból való jelentkezését ismételten megdöbbenve kellett látnunk, — ez nem merénylet a művészetek szabadsága, az irodalom, a színház és a film magasabb érdekei ellen. Ellenkezőleg: ez egyszerűen védekezés az ellen, hogy mindezt az erkölcs, a nemzetnevelés, az ország-

építés ellen való merényletekre lehessen fölhasználni. A művészet és az erkölcs egymásra való hatásából, egymást segítő vagy egymást támadó viszonyáról könyvek sora és újságcikkek szakadatlan áradata szól. Két tétel azonban vitán felül áll.

A mesterségileg még olyan tökéletes művészet sem követelhet magának korlátlan szabadságot az erkölcsi követelmények fölött és egyetlen ország sem tűrheti azt, hogy közönségét, főképpen fiatalságát a művészet szabadságának és felsőbbrendűségének jelszavai alatt szellemileg mérgezzék, erkölcsében megrontsák. Nem arról van tehát szó, hogy csak olyan színdarabokat lehessen játszani, vagy olyan mozgóképeket vetíteni, amelyek a tizenkét éves gyerekeknek valók, hanem igenis arról, hogy a gyerek, a serdülő ifjúság, a fiatalság és általában minden korú, rangú és rendű közönség védessék meg olyan lelki fertőzés ellen, amely erkölcsi vagy nemzeti szempontból hitét, világnézetét, emberségét és magyarságát megronthatja vagy veszélyeztetheti. Az a mozgalom, amely most milliós tömegek erejére támaszkodva, igen kiváló egyéniségek szellemi vezetésével ezekkel a veszélyekkel szembe akar szállni, nagyon jól tudja, hogy az orvoslás nem fog máról-holnapra menni s hogy ezen a téren — a lelki egészség védelme terén is — az a helyes módszer, ahogy a fizikai népbetegségek terén kell védekezni. Tehát: a megelőzés!

Természetesen sokkal jobb lett volna, ha erre a mozgalomra nem is lett volna szükség. Ha minden önmagától a helyes mederben folyt volna. Ehhez azonban arra lett volna szükség, hogy sem a színházak, sem a filmgyárak — és pedig sem itthoni, sem külföldi filmgyárak — soha ne vétettek légyen a jóízlés, az erkölcsi és szellemi, a társadalmi és nemzeti érdekek ellen. Mivel azonban

ilyen vétségek igenis előfordultak, nem csodálkozhatik senki, hogy az a társadalom, amely a legmagasabb emberi és nemzeti, szellemi és erkölcsi javakat magasabbra értékeli, mint bizonyos áljelzavakat és különösen egyesek üzleti érdekeit, — megmozdul, az asztalra csap és azt mondja: elég volt!

Mindettől egyáltalában nem kell félteni a művészet érdekeit. A Nemzeti Színház, az Operaház például évtizedeken át tiszta, igaz művészetet nyújtott közönségének és maga tudta gyakorolni azt az előzetes ellenőrzést, azt a tudatos önfegyelmet, a nemzeti, társadalmi, erkölcsi érdekeknek azt az önkéntes szolgálatát, amely megóvta attól, hogy a nemzet és az ország érdekeivel szembe kerülhessen. Ha pedig mégis itt=ott történt valami kis elsiklás, akkor mindig volt olyan hivatalos felügyeleti hatóság, amely idején be tudott avatkozni s vagy megakadályozta a hiba elkövetését, vagy elvégezte a szükséges felelősségrevonást.

Ártott az Operaház vagy a Nemzeti Színház művészi fejlődésének, vagy a színjátszás, a színpadi és a zeneirodalom szabadságának, hogy a két állami színház vezetői mindenkor magasabbrendű felfogásból indultak ki? Hogy sohasem akarták szolgálni a közönség bizonyos részének alantas ízlését, vagy olyan szellemi és irodalmi divatokat, amelyek erkölcsi anarchiával vagy nemzetietlen destrukcióval fenyegettek? Például származott abból valami veszedelem a Nemzeti Színházra, hogy művészi szabadságára és függetlenségére igen kényes igazgatója valamikor egy evangéliumi tárgyú verses játék színrehozatalánál az irodalmi szempont mellett azt is megvizsgálta, vajjon ez a darab nem áll-e szemben a keresztény vallási felfogással s ezért meghallgatta ebben a kérdésben a kiváló szellemű P. Tomcsányi véleményét s azután — nem adta elő a drámai költeményt? . . .

Nem lett volna sokkal nagyobb baj, ha előadja s a Nemzeti Színház még egyszer belekerül egy olyan bemutató kínos botrányába, amilyent a híres szabadgondolkodó ügyvéd egyszer és utoljára színpadra került műve okozott egykor?

Vagy hiba volt, hogy amikor a Nemzeti Színház, a háború után, az első Passiót bemutatta, előzetesen az egyik házi főpróbára meghívta az Egyház legilletékesebb tényezőit s azoknak elismerésétől és tetszésétől bátorítva vitte — páratlan sikerre — a maga kipróbált közönsége elé?

Vagy talán az volt a helyes, hogy az egyik magánszínház a régi békeidőben olyan darabot hozott színpadra a híres írótól, amely tetszhetett az akkori lipótvárosi közönségnek, de amelyet a keresztény magyar társadalom a legnagyobb fölháborodással utasított vissza? Pedig ez is megtörtént. Csakhogy akkor még azok a milliós tömegek, amelyek ma szervezetten állnak, még abban is veszélyeztetve voltak, hogy eucharisztikus körmenetet merjenek felvonultatni Budapest utcáin, mert a marxista izgatás azt erőszakkal akarta elsöpörni.

Ma azonban más idöket élünk. Ma nemcsak követelni tudjuk erkölcsi és világnézeti szempontjaink tiszteletben tartását, de van hozzá erőnk, hogy azt érvényesíteni is tudjuk. Ujságjaink és tömegeink a közelmúltban nem egyszer megmutatták már, hogy a még olyan hatalmasokkal szemben is érvényt tudunk szerezni felfogásunknak és lelkiességünknek. Éppen csak némely színházigazgatók vagy filmproducerek volnának azok, akiktől tűrni kellene erkölcsi kíváncsaink, nemzeti és emberi felfogásunk semmibevételét?

A mi követelésünk kettős. Az egyik: ne hozzanak a közönség elé semmit, ami magas emberi és nemzeti szempontokat sért, vagy hitbeli meggyőződésünket, magyar érzésünket, emberi érzel-

meinket bánthatja. A másik: a színház és a mozi vegyen részt abban a nemzetnevelő, abban az országépítő munkában, amellyel népünket nagy történelmi hivatásának elvégzésére testben és lélekben erősebbé, a keresztény és nemzeti gondolatban egységesebbé teszi.

Tudjuk, hogy a felelősséget érző hivatalos tényezők egy percre sem értik félre mozgalmunkat, amely nem akar semmit sem elvenni az államtól és a kormányzat hatásköréből, hanem csak segíteni és támogatni akarja nehéz és kényes munkájában ezen a téren is. De várjuk azt is, hogy az elsősorban érdekeltek, akik a színházakat, a magyar filmgyártást és a külföldi filmek itteni színrehozatalát vezetik és intézik, meg fogják érteni a mi jószándékainkat, igazságos célkitűzéseinket, méltányos módszereinket.

Végre is ők a maguk felfogása szerint eddig sem tettek mást, mint hogy kiszolgálták a közönséget. Csak abban tévedtek, hogy akit szolgálni vélték, az nem a magyar közönség volt. Azok a milliós tömegek és elsősorban az a sok százezres értelmiség azonban, amely e mögött a mozgalom mögött áll, valóban magyar és keresztény közönség. Nemcsak erkölcsi és művészi szempontból, de üzletileg sem lehet tehát rossz a színházakra és mozikra nézve, ha ennek a közönségnek a tetszését és az elismerését fogják keresni ahelyett, hogy ennek ítéletét hívnák ki maguk ellen. Azoknak a széplelkeknek pedig, akik a színházakkal szemben való bírálat erkölcsi szempontjainak fokozottabb érvényesülésétől és a filmek erőteljesebb ellenőrzésétől a szellem szabadságát, az emberség méltóságát, vagy a magyarság lelki függetlenségét féltik, azoknak üzenjük: a legutóbbi idők is megmutatták, hogy az ezeket legcsekélyebb mértékben veszélyeztető vagy fenyegető áradatokkal szemben — mindenkinél előbb voltunk ott a

gáton. Álltuk, ha kellett, egyedül a vártát és fúj-
tuk egyedül, ha kellett, a riadót!... Azt az
őrséget, amelyet a nemzet ezeréves javai s ezek-
nek legértékesebbjei: népünk erkölcsé, nemze-
tünk keresztény szellemisége, meg nem rontott
magyarsága mellett ellátni tisztünk volt, — tar-
tani fogjuk a jövőben is. Mert ha megtettük köte-
lességünket politikai kalandok és tömegbolondí-
tások s a nemzeti szellem megzavarásának más
demagóg kísérleteivel, a különböző színű és hangú
destrukciókkal szemben, népünk, magyarságunk,
erkölcsünk és szellemünk védelmében, meg fog-
juk tudni vívni a harcot a színházi — és film-
ponyva üzletiségének álszabadságharca ellen is.

EREDMÉNY ÉS FELADAT.

Milyen filmet akarnak a katolikusok? ... A felelet voltaképpen roppant egyszerű: jó filmet. Ami két részből áll: legyen az katolikusnak is jó és filmnek is jó. Azaz legyen kifogástalan művészeti és technikai szempontból és legyen kifogástalan világnézeti és erkölcsi szempontból.

Az a mozgalom, amely társadalmunkban a film megtisztításáért megindult, aránylag rövid idő alatt nagy eredményeket ért el. Ez pedig azért sikerült, mert az eleinte talán szinte kivihetetlennek látszó célt helyes módszerrel, okos beosztással és következetes sorrenddel közelítették meg.

Adva volt a tényállás: új, nagyhatású, rendkívül kiterjedt és óriási közönségű új művészet keletkezett. Ez pedig világszerte kitűnő üzletté is vált. Sajnos azonban, fejlődésében mind hatalmasabbá lett az üzleti elem s a művészeti elem másodszorba szorult. Minden igaz és tiszta művészet örök alapja, az erkölcs, pedig — mint olyan valami, amiben az üzleti élelmesség és az üzletes képzelőtehetség csak gátlást látott — hamarosan a lomtárba került. Viszont a tömegek alantas ösztöneire való számítás és az anyagi sikernek mindenáron való hajszolása egyre jobban sodorta a filmet, ha nem is mindig kifejezetten erkölcs-telen irányba, de mindenesetre egy erkölcsnélkülvalóság helyzetébe. Ahogy az irodalmat elöntötte egyidőben a rablóromantika s a bűnügyi ponyvaregény, úgy talált ez gyorsan utat a filmgyártáshoz is, amely ezekben a rémtörténetekben, kalandos históriákban, alvilági cselekményekben és

a börtönromantikában nagyszerű üzleti lehetőségeket szimatolt. A bűnügyi statisztikák csakhamar megdöbbenő eredményeket mutattak, mert ezek a filmek valóban nagy tömegeket vonzottak a mozikba, de nem kevésbé nagy tömegeket szállítottak a büntetőbíróságok számára. Különösen pedig a fiatalkorúak bírósága számára.

De ez csak az egyik vonal volt.

A másikon az erotika és a pikantéria osont be a filmbe, nem kevésbé kitűnő üzleteket ígervén. Ez az ígéret pedig be is vált, mire azután külföldön is, nálunk is a közönség elé egész serege került a filmeknek, amelyeknek a lényege az erotikai hatás, a szándékolt meztelenség, a rosszhiszemű pikantéria és az erkölcsi lazaság volt. Hogy ez ismét mit rombolt a társadalom lelkében és elsősorban az ifjúságban, azt talán nem lehetett statisztikai számokkal úgy utólélni, mint a bűnügyi filmeknél, — végzetes befolyása azonban mégis kétségtelenné vált.

Az állam ezzel szemben megindította a védekezést akkor, amikor a bemutatásra kerülő filmeket előzetes cenzúra alá vetette. Ez a cenzúra azonban nem volt elég szigorú. Ha bizonyos filmek megnézését korhatárhoz kötötte is, vagy egyes kiáltó részeket törölt is a filmekből, vagy néha néha be is tiltott egyet-kettőt, — talán éppen azért, mert nem volt meg hozzá a megfelelő társadalmi alátámasztása —, nem tudta teljesen megakadályozni, hogy kártékony filmek kerüljenek a közönség elé. Így tehát tovább folytoltaképpen a lélekmérgezés.

Ez ellen fel kellett lépni és mindenekelőtt ez ellen kellett fellépni a Vigilanti cura pápai körlevelé nyomán. Igen helyes volt tehát a sorrend, hogy az a két bizottság, amely a film megtisztítása érdekében alakult, ezen a ponton kezdte el munkáját. Mindenekelőtt azt kellett elérni, hogy

a cenzúra hivatalos fóruma szigorúbb legyen s hogy abba minél több olyan egyéniség kerüljön, aki a katolikus magyar társadalom erkölcsi szempontjait maradéktalanul tudja érvényesíteni. Ugyanakkor meg kellett kezdeni, hogy a katolikus sajtó útján a közönség állandó külön figyelemztetéseket kapjon: a művészeti bíráló mellett világnézeti ítéletet is. Tehát olyan figyelmeztést, amely a nagyhangú és jólfizetett reklámmal szemben a közönség előtt a megfelelő ellensúlyt megadja. De éppen ezért és ezek alapján a katolikus társadalomban lévő hatalmas szervezeti erőt is meg kell mozdítani, hogy a filmmel foglalkozó szakmabeliek végre megértsék: a kóros és káros jelenségek nemcsak művészeti oldalon fenyegetik a filmet, hanem a közönség feltámadt öntudata miatt most már üzleti szempontból is veszélyt jelentenek.

Amikor idáig jutottunk, természetesen megjött az ellenhatás is. Hol azt panaszolták, hogy megtámadjuk a filmművészet szabadságát, hol a művészi erotika védelmében szólaltak fel, hol azt állították, hogy veszélyeztetjük a magyar filmgyártás lehetőségeit, hol az irodalom függetlenségét féltették tőlünk. Csakhamar kiderült azonban, hogy mindezek a vádak teljesen alaptalanok. Ez a mozgalom nemhogy veszélyeztette volna a művészet szabadságát, ellenkezőleg, elkezdte a filmművészet kiszabadítását az üzletiesség rabszolgaságából, megmentette az írókat, hogy a megárgyult ízlésű filmproducer a maga ízlését, illetve ízléstelenségét kényszerítse rá. De kimutattuk, és művészek, esztétika-professzorok, orvosprofesszorok és közírók nyilatkozataival bebizonyítottuk, hogy az erotika érvényesülése a filmben éppen mennyire a művészet rovására megy s milyen lelki és fizikai rombolásokat végez a társadalomban és főképpen az ifjúságban. Végül

pedig kiderült, hogy a jó és tiszta film gyártása egyáltalában nem rossz üzlet ma már, s hogy a magyar filmgyártásnak kutya-baja sem lesz attól, hogy a hitvány filmekről a figyelmeztető A. C. kritikák visszatartották a közönséget. Mert legfeljebb egy-két rossz külföldi film bukott meg, míg a magyar filmgyárosok bölcsen és ízlésesen igyekeznek alkalmazkodni a megváltozott helyzethez. Aki pedig ezt nem lesz hajlandó megtenni és üzleti számításból ragaszkodik ahhoz, hogy ő továbbra is csak a régifajtájú filmeket pergesse, annak a filmje, a megszorított cenzúra folytán, nem kerül a közönség elé, — épp ezért majd legközelebb olyan filmben keresi a jó üzletet, amely filmnek is kifogástalan lesz, de a magyar társadalom erkölcsi követelményei szempontjából is az lesz.

A következő lépés volt az, hogy a filmszövegek előzetes elbírálásánál érvényesüljenek már a mi szempontjaink s ezzel a jószándékú filmgyártás és a jóakarató filmszövegírás ne legyen esetleg kitéve meglepetésnek, ne verje magát fölösleges költségekbe a vállalkozó és ne fáradjanak hiába írók, rendezők, művészek valami olyan feladat körül, melynek megoldásánál utólag kiderül, hogy szemben áll a kialakult új felfogással.

Hozzá tartozik még ehhez két másik körülmény is. Az egyik, hogy az értelmiségi kormánybiztosság beavatkozása folytán a filmgyártás, kölcsönzés, s a filmszínházak jogosítványai úgyszólván teljesen keresztény kezekbe kerültek. Ezekről viszont fel akarjuk tenni, hogy maguk is minden erővel azon lesznek, hogy a keresztény moralitás a film terén is érvényesüljön s nem vállalnak semmiféle közösséget azokkal a filmszakmabeli rossz hagyományokkal, melyek onnan származnak, hogy a film születése körül nálunk eleinte éjjeli kávéházak főpincérei és különböző

addig nem éppen legszebb üzletekkel foglalkozó egyének bábáskodtak és ringatták a csecsemő magyar film bölcsőjét. A másik fontos tény, hogy a sajtóban teljesen elválasztódott a filmkritika a mozi=reklámtól és a filmgyártási propagandától. Ennek az utóbbinak fontosságát és szükségességét senki sem akarja vitatni, mert igenis, a jó bornak is kell cégér és a közönséget ma már érdeklik a filmgyártás és a filmművészet hírei és eseményei. Csak a reklámnak és a propagandának nem szabad a maga területéről átnyúlni a kritika kába. Viszont a kritika teljes függetlenségét és minden üzletiségtől való mentességét a közönség érdeke éppúgy megköveteli, mint az újságírás etikája és a sajtó jólfelfogott közérdeke.

Mindez azonban, meg kell mondani, csak első szakasza lehet mozgalmunk munkájának. Meg kell állapítanunk a komoly eredményeket, örvendünk is kell rajta, de tovább kell mennünk, ha azt akarjuk, hogy harcunk ne merüljön ki negatívumban.

A második szakasza pedig küzdelmünknek most következik, ez pedig az, hogy a filmművészetbe, a filmgyártásba és a filmkölcsonzésbe a katolikus társadalom szervei és gazdasági erői megfelelően tért foglalhassanak.

Mert nyilvánvalóan nem elég, hogy megakadályozzuk a káros hatású filmek gyártását és terjesztését és azoktól közönségünket eltanácsoljuk, nem elég még az sem, hogy a rossz filmekben rejlő veszedelmeket megelőzzük különböző intézkedésekkel. Hanem tényleges, alkotó munkához kell kezdenünk a film terén, meg kell teremtenünk a jó katolikus magyar film lehetőségét.

A filmművészet ma már annyiféle formában jelentkezik, hogy ha mi minden területén tényezők akarunk lenni és azt kívánjuk, hogy a katolikus szellemű magyar film ne csak vágyálom

legyen, hanem végre tényleg meg is szülessék, ahhoz nagyon komolyan fel kell készülni. Ma vannak híradófilmek, vannak tudományos, oktató- és kultúrfilmek, vannak könnyű játékművek, zenés- és énekesfilmek, vannak filmvígjátékok és végül vannak a magasrendű, nagy, művészi és irodalmi feladatra vállalkozó filmek. Akármelyikhez akarunk nyúlni s a magyar társadalom számára katolikus szempontú, katolikus szellemű, katolikus célzatú és katolikus erkölcsű filmeket akarunk előállíttatni, az nem történhetik meg a katolikus írók, művészek és a katolikus gazdasági erők tevékeny, cselekvő beavatkozása nélkül.

Ennek egyik előfeltétele, hogy elég szakembert, filmírót, rendezőt, filmgyártót, filmkölcsonzót tudjon kitermelni magából a katolikus magyar társadalom, hogy íróink írjanak jó filmszövegeket, mi pedig támogassuk őket, hogy arra való tehetségeink itthon vagy külföldön tanulják meg a szakma mesterségét és mi ebben segítsük őket, hogy legyenek katolikus szellemű vállalkozóink és ebben az egész katolikus magyar társadalom támogassa őket.

Az eddigi eredményekkel, ha szépek is, azért nem elégedhetünk meg, mert ezzel még csak azt tudjuk elérni esetleg, hogy társadalmunkra nézve káros filmek ne jelenjenek meg s közönségünk ilyeneket ne nézzon meg. De még nem értük el azt, hogy legyenek is tökéletesen katolikus szellemű filmek s a közönség ezeknek a létrejöttét és folytatását szervesen támogassa és mindenekelőtt ezeket a filmeket nagy tömegekben megnézze. Mi lenne például, ha a sajtó terén megálltunk volna ott, hogy katolikus magyar közönságunk ne olvasson idegenszellemű, szabadkőműves, marxista, vagy zsidó-radikális lapokat, de elmulasztottuk volna megteremteni a korszerű

napisajtót, azt nem tudtuk volna versenyképessé tenni, nem tudtunk volna állásfoglalásainak tekintélyt szerezni, nem tudtunk volna minden reggel és délben olyan ujságokat a közönség kezébe adni, melyre rábízhatja magát és gyermekei lelkét, megkapja belőle a gyors és pontos hírszolgálatot és megtalálja a szellemi eligazítást és a katolikus világnézeti irányítást. . .

Mindebben azonban a mozgalmat indító és vezető bizottságok munkája csak a szellemi előkészítés s a társadalmi akció és szervezkedés elvi megindítása lehet. A gyakorlati megvalósítás, a gazdasági és pénzügyi keresztülvitel már a katolikus egyéni kezdeményezés és a katolikus társadalmi és gazdasági szervezkedés dolga.

De ahogy az élet minden területén — a magyar szellemi értékrendben éppúgy, mint a gazdasági területen — a katolikus társadalomnak cselekvően kell fellépni s mindenekelőtt magának kell magán segíteni, úgy a film területén is cselekedni kell. Attól függ a katolikus magyar filmért indított mozgalom teljes sikere, hogy társadalmunk vezetői és széles rétegei mennyire tudják átérezni ennek a katolikus magyar filmnek szükségességét, nemzeti jelentőségét és nemzetközi fontosságát. Mennyi erőt, tehetséget, hozzáértést, odaadást tud áldozni rá, mennyi szellemi és anyagi erőt tud az érdekében megmozdítani és mennyire tud ebben a filmügyben felsorakozni, összetartani és alkotómunkára egyesülni. Mert a film ügyének sem nemzeti és nemzetközi lehetőségeit nem szabad alábecsülnünk, sem erkölcsi és szellemi, társadalmi és gazdasági vonatkozásait nem szabad elhanyagolnunk. Igenis, ezen a téren is — mint mindenütt másutt — alkotóan, cselekvően kell építenünk nagy és örök célunkat: Szent István országát.

VI.

In memoriam.

A HALOTTAK ÉLÉN...

Hideg ősz. Október. Aprócseppű eső szitál, a szél végigsüvít a fekete házsorok közt. A száraz leveleket tépi a fákról. A budai hegyek fölött sűrű, sötét felhők fedik az eget. Az utca lármája lassan elhalkul. Hagyjuk is el egy órára ezt a napali zakatoló, küszködő várost, az élők városát, az elevenen lobogó harc porondját.

Gyerünk a temetőbe. A halottak, a csend és a béke kertjébe, amelynek kapuján a feltámadás égi ígérete lángol, de márványokból szegett útjain, kicsiny domboktól hullámos tábláin a mulandóság jár az októbertvégi borulatban.

Tegnap óta új sír domborul a régiek mellett: a magyar föld megint anyai kebelébe fogadott egy koporsót, amelyben az eltűnő történelmi nemzedék egyik legjobb fia távozott el a kereszt jelével.

Ez a történelmi nemzedék, amely a századfordulón kezdte meg munkáját és harcát a magyar közéletben, lassan=lassan itt találkozik újra.

Az emberélet útjának felén túl szinte több az ismerős itt a temetőben, mint künn a világban. Az októbertvég szomorúságában járunk itt egy kicsit az elmúlás útján. A távol felhők fodraiból mintha ismerős arcok sötét körvonalai bomlanának ki, mintha egy=egy facsoport, egy=egy bokor mögött sokszor látott alakok árnyai suhannának át.

Egy negyedszázad emlékei kísértenek. Elmúlt, porladó kortársak, ismert egyéniségek és ismeretlen tömegek árnyékai mintha ott gomolyognának az eső sűrű függőnye mögött . . . A halot-

tak élén, egy eltűnt nemzedék ködbe vesző alakjai élén férfiak szellemalakjai szállnak. Azok, akik halálukkal vagy életükkel, példájukkal vagy munkájukkal, szellemükkel vagy meglátásaikkal, önfeláldozásukkal és alkotásukkal egy negyedszázad olyan gyorsan elszállott és már olyan gyorsan el is felejtett korának megpróbáltatásai, veszedelmei és viharai között ezt az országot, ezt a nemzetet a legszörnyűbb elzuhanás, a legrettenetesebb összeomlás, a szinte megsemmisüléssel fenyegető belső szétszakadás és külső végveszély vak állapotából újra az élethez, a megújuláshoz, az újjáalkotáshoz és a helyreálló gyarapodáshoz vezették el.

Ime, e napokban hullt le a sírba a magyar közélet egyik szálfája, kinek egyidőben az a feladat jutott, hogy a kormányzást visszavezesse a magyar alkotmányosság jogfolytonosságához s a minden oldalról ellenséggel körülvett, bilincsekbe és székelybe alázott magyar nép számára az állami élet újjászervezéséhez lehessen hozzá kezdeni.

Emlékezünk — vagy inkább mondjuk azt: emlékezzünk, — mert sokan szeretnek ma minderről elfeledkezni, mi volt itt alig egy negyedszázaddal előbb a komor október idején.

... A háborús viszonyok miatt az idén sötétek maradnak a temetők. Nem lehet meggyújtani a kis lángokat, a kegyelet gyertyáit . . . De gyujtsuk meg magunkban, a szíveinkben a mécseseket és legalább ezen az egy napon gondoljunk elmélyülten és elmerülten azokra, akik az utolsó negyedszázadban ezért az országért éltek, haltak, dolgoztak és verekedtek — és a mieink voltak, közülünk emelkedtek föl — magyaroknak is, katolikusoknak is nagyok!

Gyujtsuk meg az első lángot! Ama szörnyű októberi éjszaka után, amikor a végzetes forradalom hirtelen úrrá lett Budapesten s utána az országon, a szellemi és anyagi zuhanás rette-

netes válságát élte át a nemzet. Szenvedését betetőzte a züllött martalócok, hitvány gyilkosok, gettósöpredékek, véres és pusztító uralma, amely minden nyomorúságon és megalázáson túl még idegen megszállást is hozott az országra. Mindezek után itt állott ez a nemzet ellenségek gyűréjébe szorítva, szinte minden javától megfosztva, kiraboltnak. Egyetlen óriási romhalmaz volt az ország, amely fölött az enyészet és a halál varjai károgtak.

A romokból kellett újat építeni. A már szinte haldoklót kellett új életre támasztani. A semmiből kellett mindent újra előteremteni. Mindehhez új időnek kellett jönnie. Az új időben férfiak kellett a gátra; új szellemek az alkotásra, új erők a munkára. És mert kellett: egy részük még az elmúlt időből lépett át.

Gyujtsuk csak meg a kis lángokat magunkban... Köztük elsőnek egy sugáros alak, a diadalmas világnézet első meghirdetője, a magyar lelkiismeret feltámasztója, a keresztény lélek nagy megújítója... Micsoda csodálatos harc volt az, amit még a régi békében kezdett s a legújabb időkhöz folytatott a hitért, az emberért, a magyarért és ezért az ősi földért!

Mert közben megjött a nagy, a boldog fordulat. A nemzet magához tért s új katonái élén Budapestre bevonult újra a kereszt és a nemzeti lobogó.

A gyászos októberhez egy évre már a reménység, az öröm nyiladozott újra a magyar lélekben. A felszabadult ország felkelhetett újra munkára, elindulhatott az új úton — amelyet a diadalmas világnézet hirdetője mutatott meg neki először —, a szellemi, politikai és társadalmi erőknek micsoda friss, micsoda bátor seregével az élén! Milyen egyéniségek sorakoztak melléje, hogy segítsék a magyarság öntudatát ébreszteni, hitét felgyújtani, lelkesedését megragadni... Ott áll

Szegeden a földrajz nagy tudósa, az európai hírnő, páratlan tekintélyű fiatal magyar politikus, aki kétszer lesz az ország miniszterelnöke, egy életen gyűjti és szedi rendbe igazságunk bizonyítékait s a síron túl is, még trágikus sorsával is a nemzet egyik legnagyobb nevelője marad . . . Gyujtsuk csak, gyujtsuk a kis lángokat magunkban!

. . . És az ifjú szerzetes, aki már évek óta lángoló harcban áll az idegen szellemű betűkkel, aki társaival együtt a semmiből teremti meg a keresztény hit és a nemzeti eszme leghatalmasabb új fegyverét: a keresztény magyar sajtót, aki írással és szóval szinte fölgyújtja az álmos és tunya magyar lelkeket, aki olyan tömegeket mozgat meg, amelyekről soha nem álmódott senki . . .

Gyujtsuk csak tovább a lángokat: ott van a férfi, aki a bíró feddhetetlenül tiszta életével, égő igazságkeresésével, részrehajlatlan, de szigorú ítéletével és megfélemlíthetetlen bátorságával veszi kezébe Budapest keresztény magyarságának megszervezését s megteremti azt a táborot, amely nemcsak hirdetni, de megcsinálni is tudja a keresztény Budapestet . . . Mellette ezeknek az elveknek első polgármestere, a becsület és a munka csendes hőse . . .

Lobogjanak, lobogjanak szívünkben a mécsek lángjai.

A nemzet rettentő történelmi próba elé került. A gyűlölet és a hazugság ül jogtalanul törvényt fölötte és védő kell, aki az egész világnak el tudja kiáltani a magyar igazság szavát, amely, ha süket fülekbe jut is, egy napon mégis csak megtalálja az emberiség lelkiismeretét. És előáll a védő, igaz, még a régi nemzedék fia, de mint a magyarság „nagy öreg”=je, fiatalos erővel és tűzzel tud kiállni a porondra s mint új vén Toldi Miklós, dicsőséggel hordozza meg karján a magyar címet, amit az erőszak megcsönkíthat, de be nem szennyezhet.

Ó, csak égjenek, csak égjenek a kis lángok!

A rettenetes összeomlás, a trianoni bilincs sötét napjaiban, éveiben mintha a legnagyobb magyar szava zúgna az égből: «Elpusztul az én népem, mert tudomány nélkül való!...» Nem, nem pusztul el, mert van férfi, aki az összeomlásból ki tudja menteni, új munkára, sőt csodálatos új fejlődésre a magyar tudományt. Az idegen nevű, de izzóan magyar lelkű, páratlan optimizmusú, minden kicsinyességgel, minden korlátozottságon, minden gáncsvetésen győzni tudó magyar kultuszminiszter helyreállítja és megteremti a négy egyetemet, kollégiumokat alkot, hogy a magyar ifjúság külföldön is teleszívhassa magát a haladó tudomány, szellem és művészet értékeivel. Népiskolákat húz ki a földből s a magyar szellemi életet új virágzásba serkenti...

... A társadalmi harc, az osztályok ellentétei, a negyedik rend elégedetlensége, a bukott forradalmakból való kiábrándulás után új feszültségekkel telíti meg a magyar élet légkörét. A társadalmi igazságosság követelése dörömböl a kapukon, de van férfi, aki meg tudja találni a lehetőségeket, hogy a Rerum Novarum szelleme behatolhasson a magyar Corpus Jurisba s hogy a szociális intézmények a rombadőlt országban ne sorvadjanak, hanem újra feléledjenek, korszerűen átalakuljanak, nagyszabásúan kibontakozzanak...

... A nemzet fájának virágát, az ifjúságot a kor életének ezer kísértése veszi körül. Pedig, ha nem tudjuk megtartani tisztának és bátornak, öntudatosan magyarnak, hitvalló kereszténynek a jövőendő ígértét, a fiatalságot, mivé lesz ez a jövő? Egy hatalmas lélek írásokban, könyvekben siet az ifjúság megmentésére és meggyőzésére. A könyvek híressé teszik az írójukat, szerte az egész világon, úgyszólván minden nyelven megjelennek a tanításai, a magyar fiatalság pedig

emelkedőn halad a tisztaság, a hitvallás és az öntudat hármasságában!

... A magyar külpolitika nagy történelmi fordulóponthoz érkezik. Válságok csúcspontján fiatal férfi kerül a felelős helyre, — megállja helyét emberül. Magyarország meggyarapodva kerül ki a diplomáciai küzdelemből, de a virágzó fiatal élet áldozatává lesz a munkának, amelyben tudatosan ég el hősi önfeláldozása...

Ne resteljük meggyújtani a mécseseket a szívünkben! Ha meghatódunk, ha ellágyulunk a nagy emlékektől — ne szégyeljük a mai kor fölényeskedőivel és új igriceivel szemben, akik úgy tesznek, mintha itt húsz év alatt mindenki csak hibát hibára halmozott volna és minden tett, cselekvés, próbálkozás csak vétek, nemzetvesztés, szerencsétlenség és országrontás lett volna...

Mi nem felejtjük el az alkotókat, a megújítókat, a nemzet nagy védőit, nevelőit, serkentőit és diadalra vezetőit... Gyujtsuk csak a kicsi lángokat, járjuk be gondolatban a temetőkertet...

Nehéz volna, szinte lehetetlen felsorolni mindeket, nagyokat és kicsinyeket, vezetőket és segítőtőket, akik mind megtették a maguk kötelességét: elvégezték egy történelmi nemzedék történelmi munkáját. Ahogy itt most emlékeztünk, ahogy futtában megjelent egy-egy nagy emlék, ez csak néhány felvillanás volt az elmúlás s a felejtés szürke, őszi függőnye mögül, mert mögötte még hányan és hányan voltak; alkotó erők, sugárzó szellemek, fáradhatatlan munkások, sohasem csüggedő szervezők — magyarnak is, katolikusnak is — nagyok, teljesek, igazak és hívek. A temetőben járva, itt is, ott is eszünkbe jut egy név, feltündököl egy egyéniség, barát vagy ellenfél. Gondoljunk egy-egy pillanatra a hála és a hódolat tiszta érzésével mindegyikükre.

Mert nem lehet, nem szabad elfelejteni, hogy

itt az összeomlás után mi volt. A társadalom szétszakadva és gyűlölködve állt egymással szemben. Gazdasági javaink úgyszólván teljesen elpusztultak, kultúrintézményeinket szétrombolták. Itt mindent újból előlről kellett kezdeni, de mindenekelőtt a magyarság lelkiéletét kellett újjáteremteni, öntudatát felébresztteni, erőit meg-
edzeni . . . Ez a munka nem volt könnyű. Ez a harc rettenetesen nehéz volt. Ha valaki egymás mellé állítja azt a Budapestet és a mait, azt az országot és a mait, az akkori kétségbeesést és a mai öntudatot, az akkori ernyedtséget és a mai erőt, akkor legalább is a halottak ünnepén kell, hogy magába szálljon. Ha már az élőkől minden érdemet és dicsőséget hajlandók is elvenni, legalább a halottaknak adják meg a tiszteletet, azt az elismerést, hogy ez az elmúlt nemzedék nem élt hiába, nem élt hiábavalóan és megérdemli, hogy évenként egyszer, egyszer meggyujtsák az emléke előtt legalább lélekben a kegyelet és a hála mécsesét.

Nem igaz az, hogy meddő, vétkes, mulasztó, önző és lélektelen nemzedék múlt itt el az utolsó negyedszázadban. Alkotó kor volt ez: a megsemmisülésből megújító, a halál széléről az élet győzelméhez vivő kor. Ennek a nemzedéknek, ennek a kornak lehettek hibái, közéletének lehettek visszasságai, alkotásainak lehettek fogyatékos-ságai, de becsületes szándék, kitartó munka, férfiakarat és úri becsület volt benne az iránymutató és mértékadó . . . Az eltávozott, lassan már feledésbe hulló halottak élén tiszta és nemes szellemek emléke száll s illő, hogy mi, kortársak vagy utódok, ne engedjük feledésbe veszni, vagy hamis történelmi megítélés á a borítani a mi nagy halottainkat, akik magy gunknak és hitünknek egyszerre voltak hatalmas képviselői és örök példái . . .

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Bevezetés	3
<i>I. A magyar ember és a világ.</i>	
Mit akarunk? (1941)	7
A magyar lélekért (1941)	17
A szent király jegyében (1941)	24
A jászol előtt... (1940)	31
Bűnünk és bűnhődésünk (1940)	38
A zöld lámpa árnyéka (1936)	45
Tizennégy év előtt (1941)	50
<i>II. A magyar ember és az alkotmány.</i>	
Ember és alkotmány (1941)	59
Engedjünk-e a negyvennyolcból? (1940)	68
Magyar szabadság (1941)	76
Október hatodikán (1940)	85
A magyar tekintély (1941)	93
Reform vagy forradalom (1940)	108
A parlamenti reform és vármegye (1940)	113
A központi hatalom (1941)	122
Összeférhetetlenségi bíróságot (1941) ..	131
Hazafiság és nemzet (1941)	140
Nemzet és hivatás (1940)	149
<i>III. A magyar ember és az élet.</i>	
Magyar kötelességek (1941)	161
Az ember és a más baja (1941)	170
Közösség és kötelesség (1941)	179
Ember és felelősség (1941)	187
Egyéniség és közösség (1941)	194
A középosztály felelőssége (1941)	203
Életkor és közélet (1941)	214
Pálya és becsvágy (1941)	224
Tíz állás egy ifjút keres (1941)	233
Gáncs és félelem nélkül (1936)	242
<i>IV. A magyar ember és az ország.</i>	
Keresztény gazdagság (1941)	249
„Azért a víz az úr!...” (1941)	258
A tenger és a magyar (1941)	267

	Oldal
Őfelsége a közteher és udvara (1936) ..	278
Föld, nép és ország (1941)	288
Jó közigazgatást! (1941)	297
Az üvegfalú kastély kapujában (1941) ..	307
 <i>V. A magyar ember és a szellem.</i>	
A költő és a sorsharag (1941)	317
Közéleti parasztszoba (1941)	325
Színház és szellem (1941)	334
Az igazi művészet védelmében (1941) .	542
Eredmény és feladat (1941)	350
 <i>VI. In memoriam.</i>	
A halcttak élén (1941)	359
